

**ZRÍNYI MIKLÓS NEMZETVÉDELMI EGYETEM
KOSSUTH LAJOS HADTUDOMÁNYI KAR
HADTUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA**

Kenedli Tamás r. őrnagy

**ELEMZÉSKÖZPONTÚ
INFORMÁCIÓFELDOLGOZÁS A SZERVEZETT
BŰNÖZÉS ÉS A TERRORIZMUS ELLENI HARCBAN**

Doktori (PhD) értekezés

Témavezető:

Dr. habil. Héjja István ezredes CSc

Budapest, 2010.

Tartalomjegyzék

BEVEZETÉS	5
A tudományos probléma megfogalmazása.....	5
Az értekezés célkitűzései.....	7
A kidolgozás munkamódszere.....	10
1. FEJEZET: AZ ÚJ TÍPUSÚ BIZTONSÁGI KIHÍVÁSOK ÉS HATÁSAI A BIZTONSÁGI GONDOLKODÁSRA.....	12
1.1. A biztonság előtérbe kerülése.....	12
1.2. A kockázati gondolkodás szükségessége.....	14
1.3. Új típusú fenyegetések megjelenése	17
1.4. A biztonságpolitika- alakításának fő dokumentumai	20
1.5. A védelmi tervezésre gyakorolt hatások.....	24
1.6. A nemzeti biztonsági stratégia legfontosabb összetevői	27
1.7. A rendészeti stratégia és legfontosabb összetevői	31
1.8. A stratégiatervezést elősegítő stratégiai elemző módszerekben rejlő lehetőségek.....	33
1.8.1. A kockázatelemzés	34
1.8.2. A szervezet és környezetének elemzése - a PEST(EL) és a SWOT analízis.....	36
1.8.3. Az AHP módszer	43
1.8.3. A scenárió analízis.....	44
ÖSSZEFOGLALÁS:.....	49
2. FEJEZET: A SZERVEZETT BŰNÖZÉS ÉS A TERRORIZMUS SAJÁTOS SÁGAINAK ÉRTÉKELÉSE.....	51
2.1. A szervezett bűnözés problematikája Európában és hazánkban.....	51
2.1.1. A szervezett bűnözés politikai, társadalmi és gazdasági dimenziói	57
2.1.2. A terrorizmus politikai, társadalmi és gazdasági dimenziói	59
2.2. A bűnszervezetek és a terrorszervezetek hasonlóságai.....	63
2.2.1. A terrorizmus és szervezett bűnözés kapcsolódási pontjai.....	66
2.3. A terrorizmus és a szervezett bűnözés elleni fellépés nemzetbiztonsági aspektusai.....	67
2.4. A terrorizmus és a szervezett bűnözés valamint járulékos bűncselekményei felderítése érdekében végezhető operatív elemző eljárások	72
2.4.1. Az elkövetői csoportelemzés.....	73
2.4.2. A felderítés és nyomozás elemzése	74
2.4.3. Fenyegetettség értékelés	75
ÖSSZEFOGLALÁS:.....	79
3. FEJEZET: A BŰNÜLDÖZŐ ÉS HÍRSZERZŐ SZERVEK KÖZÖS INFORMÁCIÓGAZDÁLKODÁSI LEHETŐSÉGEI.....	81
3.1. A hírigény megfogalmazásának jelentősége	82
3.2. Az információk gyűjtésének fajtái	83

3.3. A folyamatos felderítéshez kapcsolódó elemző- értékelő munka és céljai	87
3.4. Egy lehetséges változás politikai tartalma	94
3.5. Közös adatgazdálkodási lehetőségek	99
3.6. Az információkhoz történő azonos hozzáférés lehetőségei	103
3.7. Egy új bűnügyi hírszerzési modell meghonosításának lehetősége	106
ÖSSZEFOGLALÁS:.....	110
4. FEJEZET: TUDÁS ALAPÚ INFORMÁCIÓFELDOLGOZÁS AZ ELEMZŐ-ÉRTÉKELŐ MUNKÁK SORÁN	113
4.1. A tudásmenedzsment és a döntéshozatal összekapcsolása	113
4.2. Az információ menedzselésének fontossága	117
4.2.3. A vezetés információs igényének meghatározása	121
4.3. Az adattárház jelentősége az információgazdálkodásban	130
4.4. A rendőrségi adattárház összetevői, felhasználási lehetőségei	131
4.4.1. A Robotzsaru elemzési szolgáltatások létrejötte	134
4.4.2. Elemzési munka támogatása a Netzsaru rendszer segítségével	139
4.5. Információ-fúziós technikák alkalmazása.....	141
4.5.1. Adattárházak összekapcsolása az információk magasabb minőségű újrastrukturált rendszerének létrehozása érdekében	142
4.5.2. Egy sikeresen alkalmazott amerikai modell legfontosabb sajátosságai.....	145
4.5.3. Egy információ-fúziós elven működtethető magyar terrorizmus elleni központ víziója.....	149
ÖSSZEFOGLALÁS:.....	151
KÖVETKEZTETÉSEK	153
BEFEJEZÉS	162
A kutatómunka összegzése	162
Új tudományos eredmények.....	164
Javaslatok és ajánlások.....	165
FELHASZNÁLT IRODALOM	167
Hivatkozott irodalom jegyzéke.....	167
Nem hivatkozott irodalom jegyzéke	170
ÁBRÁK JEGYZÉKE	173
PUBLIKÁCIÓK JEGYZÉKE	174
MELLÉKLET	175

"Az elemző tehetséget nem szabad összetéveszteni az egyszerű eszességgel, mert míg az elemző képességgel szükségszerűen együtt jár az eszeség, addig az eszes emberek gyakran feltűnően képtelenek az elemzésre. Az a szellemi tevékenység, amelyet elemzőnek szoktunk nevezni, magában véve nagyon kevésbé elemezhető. Csak eredményei után tudjuk igazán megbecsülni."

(Edgar Allan Poe, A Morgue utcai gyilkosságok, 1841.)¹

BEVEZETÉS

A világban – tágabb és a szűkebb földrajzi környezetünkben – végbemenő folyamatok érzékenyen befolyásolják hazánk biztonsági helyzetét. E folyamatok hatást gyakorolnak az ország társadalmi, politikai, gazdasági, honvédelmi, rendvédelmi és nemzetbiztonsági helyzetének alakulására, közvetlenül befolyásolják a nemzetközi szervezetekkel kialakított kapcsolatainkat, ezért például a szervezett bűnözés és a terrorizmus, mint kiemelten jelentős, aktuális veszélyforrások a rendkívüli hatásmechanizmusuk révén új típusú együttműködési formák kialakítását igénylik. E két témakör mentén az elemző-értékelő szervek által ellátott feladatokra és a még bennük rejlő, ki nem aknázott lehetőségekre fókuszálva teszünk kísérletet az ellenük való fellépés információközpontú komplex módozatainak feltérképezésére.

A TUDOMÁNYOS PROBLÉMA MEGFOGALMAZÁSA

Napjainkban különösen fontos, hogy a világban előforduló kihívások és fenyegetések milyen módon fejthetik ki hatásukat, és a kritikus időszakokban, milyen intézkedéseket teszünk és tehetünk a jövőben. Mindennek tanulmányozásához meg kell ismernünk a biztonság garantálásában érdekelt szereplők (esetünkben a rendészeti és nemzetbiztonsági szervek) funkcióit és feladatait, a krízis-kezelés² során megfigyelhető közös fellépés módozatait, kapcsolódási pontjait. Az egyes funkciók analizálása során tekintettel kell lennünk az elmúlt évtizedben a világban végbement változásokra, azok

¹ Edgar Allan Poe (1809-1849) a világirodalom klasszikusai közé tartozó, tragikus sorsú észak-amerikai költő és novellista a detektívregény feltalálója a precíz tervezés híve volt. Különösen fogékony volt a misztikumra és a rejtélyre, deduktív (visszakövetkeztető) gondolkodása gyakran visszaköszön műveiben.

² Krízis-kezelés: A krízis egy kritikus (forduló)ponthoz, egy veszélyes helyzethez vezető folyamat. A katonai szaknyelv gyakorlata inkább a válságkezelést használja, amelyben a válság a nem megengedhető kockázat irányába mutat. Hadtudományi lexikon K-Z. Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest, 1995.

következményeire és a folyamatokkal kapcsolatos prognózisokat is szükséges megalkotni. Ezekre a változásokra reagálunk, amikor a kikényszerített stratégiaváltást jelezzük előre, amely kapcsán más minőségű kapcsolatrendszert fogalmazunk meg. Az új stratégia akkor valósul meg, ha a fenyegetések kezelésének folyamatában egy egységes nézetrendszer tükröződik, és az egyes szakfeladatokat végző szervek tevékenységének összehangolása révén érvényesül. A folyamat hiányosságokat mutat, ha nem kellően kialakult a stratégiai nézetrendszer, az egyes részstratégiák sem következetesen kerülnek végrehajtásra és hiányzik a köztük elvárható konzisztencia, valamint a végrehajtás összehangolása érdekében nincs egységes információs politika, amely kellő alapot szolgáltatna az információk célirányos összegyűjtéséhez, megteremtve a vezetés egységét. Azt az egységet, amely az érintett szakszolgálatoknál működő elemző szervek közreműködésével biztosíthatja a proaktív fellépést a kritikus időszakok bekövetkezésekor folyamatosan fenntartva a kormány és más irányító szervek szerepét. A folyamatok vezérlésének funkcionalitását és hiányosságait a szervezett bűnözés és a terrorizmus képezte fenyegetés példáin keresztül tartom célszerűnek vizsgálni, ugyanis kellően összetett, ugyanakkor szerteágazó, nagyfokú társadalomba ágyazottsággal bíró, helyi és transznacionális megjelenési formában is létező jelenségek. Az események vizsgálatával olyan információkat nyerhetünk, melyek segítségével kimunkálhatóak azok az elemző eljárások, amelyek felhasználásával a fenyegetések értékelhetővé válnak a műveleti egységek számára. Ezek az elemző szervek azonban csak akkor működnek megfelelően, ha elegendő mennyiségű és megfelelő minőségű információval rendelkeznek, tehát az egész rendszer működésének sikere szempontjából kiemelkedően fontos, hogy megfelelő infokommunikációs rendszerekkel rendelkezzenek és jól strukturált ismereteket tükröző, kompatibilis, feltöltött adattárakat üzemeltessenek. Ezek az adattárak ma is léteznek, csak szegmentáltan más-más szervezetek üzemeltetésében különböző információtartalommal vannak feltöltve. A rendszerek valamilyen szabványrendszer mentén történő fúziója jelentősen segíthetné a magasabb minőséggel bíró elemzések elkészítését, a stratégiai döntéshozatalt, végső soron a kritikus helyzetekre való gyors reagálást és az arra történő előzetes felkészülést.

AZ ÉRTEKEZÉS CÉLKITŰZÉSEI

Kiindulási pontként fontosnak vélem főbb vonalaiban feltérképezni azt a távolabbi és közelebbi veszélyekkel és kihívásokkal teli környezetet ahol élünk. Ennek során fontos megismernünk országunk biztonsági érdekeit, az egyes főként rendészeti tevékenységre háruló szakterületi feladatokat, azok végrehajtására tett intézkedéseket. Az alapvető kérdések tisztázása során külön figyelmet szükséges fordítani a biztonságpolitika alakításában hangsúlyos szereppel bíró dokumentumok, a stratégiai nézetrendszer, a kialakult gyakorlat és annak eszközei között fellelhető kapcsolatok felépítésére.

Alapvető céloom bemutatni, hogy a Rendőrségnél folyó elemző-értékelő tevékenységen keresztül hogyan támogatható az információszerző munka és a stratégiai tervezés, a döntéshozatal.

Értekezésem legfontosabb célja annak megállapítása hogyan tudom vezetetté tenni az információs rendszerek felhasználását, hogy a fenyegetettségeket kezelő szervek elemző részlegei számára olyan minőségű információt szolgáltatassanak a lehető leggyorsabban, amelynek birtokában képesek a fenyegetésekre gyorsabban és összehangoltabban reagálni.

Ennek feltárása során a tudományos igényű bizonyítás érdekében további feladat azoknak az új követelményeknek a megfogalmazása, amelyek segítségével olyan előjelző rendszert működtethetünk, ami nem csak alaphelyzetben, hanem kritikus események során is képes az információáramlást biztosítani, és a nemzeti hatalmi funkciókat fenntartani. Ezzel elősegítve azt, hogy az események alakulása, fenyegetések eszkalálódása ne juthasson abba a szakaszba, amikor a képességeinket túlhaladva kezelhetetlenné válnak. A követelményrendszer tisztázásával lehetőséget kínálok a döntéshozók számára, hogy kialakíthassák a szükséges feltételrendszer fontosabb elemeit.

A biztonság garantálásában érdekelt főbb szereplők biztonsági kockázatot hordozó jelenségekhez történő kapcsolódásának hangsúlyai mentén feladatom annak tisztázása, hogy az egyes kockázati tényezők előfordulása esetén melyek azok a szervek, amelyeknek vezető szerepük van azok kezelésében, így lehetőségük és kötelességük annak proaktív kezelése és az együttműködők közötti összhang megteremtése.

A rendőrségi gyakorlatból ismert, hogy a társszolgálatok és a nemzetközi kapcsolatok révén megismert elemzési eljárások összevetése a saját módszerekkel és a

hasznosítható elemek beemelése a meglévő gyakorlatba rendkívül hasznos. A hasznosítható módszerek bemutatása az alkalmazhatóság sokszínűségét mutatja, közelebb visz a professzionálisabb értékelő eljárás lefolytatásához a pontosabb előrejelzés készítéséhez.

A transznacionális fenyegetések okán, fontosnak tartom olyan adatbázisok építését, amelyek tartalmuknál fogva alkalmasak arra, hogy célirányosan aktuális információkkal támogassák a honi illetve a határokon túli műveletekben résztvevő egységeinket. Ennek érdekében olyan adatbázis³ létrehozását szükséges támogatni, amelyek segítségével a műveletekben résztvevő egységek számára lehetővé válik a késedelem nélküli reagálás és az egyedi sajátosságoknak megfelelő felkészülés.

Ezt a tudatosan szervezett folyamatot a közös célért tevékenykedő rendészeti és nemzetbiztonsági szervezetek különböző tudástartalomra (szervezeti kultúrára) épülő, ez idáig elkülönülten működő információs bázisainak „együttélése” képes biztosítani, melynek életre hívásához fel kell térképeznem a legfontosabb összetevőket.

A kitűzött célok megvalósítása érdekében:

Tanulmányoztam a stratégiaalkotás elméletével és gyakorlatával kapcsolatos hazai és nemzetközi szakirodalmat, a rendészeti és nemzetbiztonsági szervezetek témához kapcsolódó dokumentumait, a védelmi tervezés eljárás módját, valamint a szervezett bűnözés és a terrorizmus helyzetét, összefüggésrendszerét bemutató szakmai írásokat, továbbá megismertem az egyes szerveknél meghonosodott és alkalmazott adatfeldolgozó rendszereket, az ezekhez fűződő legújabb kutatási eredményeket.

Hazai szervezésű konferenciákon vettem részt, ahol *konzultációkat folytattam* hazai és külföldi szakemberekkel. Kutatási eredményeimet az itt nyert tapasztalatok segítségével tovább pontosítottam.

Az ORFK Bűnügyi Elemző- Értékelő Osztályának vezetőjeként szerzett gyakorlati *tapasztalataimat összevettem* a hazai és nemzetközi elméleti ismeretekkel és a szintetizált eredményt beépítettem az értekezésbe.

³ Adatbázis: Adatbázison köznapi értelemben adatok valamely célszerűen rendezett, valamilyen szisztéma szerinti tárolását értjük. A számítógépes adatbázisok esetén egy egységnek tekintjük az adatbázisban tárolt adatokat és az azok visszakeresését, aktualizálását, kezelését biztosító szoftvert, ez az adatbázis-kezelő rendszer. Siki Zoltán: Adatbázis kezelés és szervezés. Műegyetemi kiadó, 1995.

Folyamatosan *elsajátítottam* az elemző-értékelő munkához fűződő hazai és nemzetközi (Europol) ismeretanyagot, melynek tudásbázisát felhasználva részt vettem a Rendőrség bűnelemző szakterületén dolgozó munkatársainak képzésében.

Tapasztalatszerzési szándékkal, de a munkakörömből adódóan is, *folyamatosan konzultáltam* a Katonai Biztonsági Hivatal, a Nemzetbiztonsági Hivatal, az Információs Hivatal, a Katonai Felderítő Hivatal és az Europol elemző-értékelő tevékenységgel foglalkozó munkatársaival.

Számos, a témakört érintő konferencián, *előadáson vettem részt* a Rendőrség Tudományos Technológiai és Innovációs Tanácsa, a Rendészettudományi Társaság, a Katonai Biztonsági Hivatal Tudományos Tanácsa és a Szervezett Bűnözés Elleni Koordinációs Központ szervezésében.

Részeredményeimet konferenciákon és publikációkban tettem közzé.

Az értekezésemben a téma szerteágazó mivolta és annak behatárolt terjedelme miatt nem tűztem ki célul:

- Az új típusú kihívások konkrét értelmezését, az egyes jelenségek bemutatását. Azok tárgyalására alapvetően a stratégiákra gyakorolt hatásuk, indikátor szerepük miatt volt szükség.
- Az Európai Unió és a NATO, illetőleg Magyarország szervezett bűnözés és terrorizmus elleni stratégiájának elemzését vagy bemutatását.
- A szervezett bűnözés és a terrorizmus átfogó minden részletre kiterjedő vizsgálatát. A jelenségek egyes elemeinek bemutatására kizárólag a veszélyeztetettség nagyságának, összefüggésrendszerek tisztázása és az elemző modellek elkészítése okán volt szükség.
- Minden a rendészeti és nemzetbiztonsági gyakorlatból ismert elemző-értékelő eljárás bemutatását. Ezek közül kizárólag azok működését ismertetem, amelyeket valamennyi együttműködő szervnél alkalmasnak vélek a gyakorlatában történő alkalmazásra.
- A rendészeti és hírszerző adatbázisok minden részletre kiterjedő ismertetését. Azok tanulmányozása kizárólag olyan mértékben valósult meg a titokvédelmi korlátozások mentén, amennyire az adatfúziós rendszerek alkalmazásának szempontjából fontosnak bizonyult.

A KIDOLGOZÁS MUNKAMÓDSZERE

Értekezésem kidolgozásakor a kutatási munka végzése során megismert eredmények hasznosítási lehetőségeinek mérlegelését követően a gyakorlatban alkalmazott eljárások tökéletesítését, megoldását az ajánlások megfogalmazását helyeztem előtérbe. Ehhez társult a későbbiekben az a fejlesztési kutatói munka, melynek alkalmával elemzési módszerek rendvédelmi és nemzetbiztonsági célú felhasználási módozatait vizsgáltam.

A kutatás folyamatában az általános kutatási módszerek közül az analízis, a szintézis, az indukció, a dedukció, a különös kutatási módszerekből az összehasonlító technika jutott szerephez főként a biztonság- és védelempolitikai érdekek és stratégiák összevetésében.

Elengedhetetlen volt az új típusú nemzeti biztonsági kihívások témájához szorosan kapcsolódó magyar és nemzetközi szakirodalmi közlemények, statisztikai kimutatások, értékelések, társadalomtudományi, infokommunikációs, nemzetbiztonsági, rendészeti (bűnüldözési) és katonai (hírszerzési) tanulmányok rendszerezése, elemzése, összehasonlítása, kritikai vizsgálata.

Az analízáló gondolkodásmódot a szakirodalom feldolgozása kapcsán folyamatosan gyakoroltam, amelyet az analízis során feltárt lényeges kapcsolatok szintézise követett. Az analógia módszerével jutottam el az általam megismert tényeken keresztül az ismertetőjegyek sajátosságai alapján egy újabb az elemzés fejlődését közvetlenül szolgáló ismerettartalomig. Természetesen ez a folyamat nem nélkülözte az induktív és deduktív gondolkodásmód folyamatos alkalmazását, hisz az elemző gondolkodásmód is önmagában hordozza e módszereket.

Az elemzéshez, bünelemzéshez és információelemzéshez kötődő hazai és idegen nyelvű cikkek, tanulmányok és oktatási anyagok megismerése révén nyertem betekintést az egyes elemzési módszerekbe, azok sajátos alkalmazási lehetőségeibe.

A magyar rendvédelmi (bűnügyi felderítő), polgári és katonai nemzetbiztonsági szervek és más a biztonságpolitikában érdekelt szervezetek által alkalmazott felderítési és információgazdálkodási gyakorlatot támogató elemző-értékelő tevékenység tanulmányozása szükségsszerű volt a feltevéseim megfogalmazásához.

Különböző az elemzés gyakorlatához köthető megfigyelések felhasználásával, heurisztikus kísérleti modell segítségével igyekeztem igazolni elemzési eljárások bevezetését, a meglévők új szempontok szerinti, többirányú felhasználását.

Kutató tevékenységem teljes időszakában rendkívül fontos volt az elért eredmények folyamatos publikálása, közzététele, ugyanis a témában még nem rendelkezttem kellő tudományos tapasztalattal.

A hivatkozások, lábjegyzetek alkalmazásánál a társadalomtudományokban megszokott formátumot követtem.

Az értekezésem alapjául szolgáló ismeretanyag gyűjtését 2010. július 10-én zártam le.

1. FEJEZET

AZ ÚJ TÍPUSÚ BIZTONSÁGI KIHÍVÁSOK ÉS HATÁSAI A BIZTONSÁGI GONDOLKODÁSRA

1.1. A BIZTONSÁG ELŐTÉRBE KERÜLÉSE

A kormányoknak biztonságpolitikájukban állandóan igazodniuk szükséges a nemzetközi folyamatok változásaihoz, biztonságot veszélyeztető tényezőkhöz. Különös gondosságot igénylő feladat a gyakorlatban megjelenő veszélytényezők elméleti modellezése és az ennek korlátozása érdekében kialakítandó eljárások biztonsági koncepciókban való összehangolt megjelenítése. Fontos elvárás az is, hogy a végső dokumentum összhangban legyen az ország valós törekvéseivel, alapvetően ne korlátozza vagy változtassa meg annak céljait és szerepét.

A nemzetközi kapcsolatok elméletében a biztonság központi kérdéskör, amit az egyén, az állam és a nemzetközi rendszer szintjén érdemes elemezni (Kenneth Waltz⁴ amerikai politológus ajánlása). Ezt egészítette ki az elmúlt években, a társadalmi csoportokra és a több államot átölelő régiókra vonatkozó megközelítés. A nemzetközi rendszerben az államok legfontosabb fő célja a biztonság megteremtése, csak ezután következik a gazdaság működtetése, a függetlenség és az elismertség kivívása. A biztonság fogalma máig vitatott nincs egységes értelmezése, ugyanakkor a biztonság új problémáinak meghatározása miatt szükséges elhelyeznünk egy lehetséges értelmezési szempont mentén. Barry Buzan szerint: „...a biztonság a túlélés és a fennmaradás lehetősége és képessége a létet fenyegető veszélyekkel szemben.”⁵ A biztonság kérdéskörének újraértelmezésével a katonai és a politikai dimenzióon kívül más területek is (a gazdasági, a társadalmi, a humanitárius, a szociális, a környezeti, valamint az új kihívásokhoz tartozó egyéb dimenziók: a szervezett bűnözés és a terrorizmus) megjelennek jelentős hatást gyakorolva az államok biztonságára. Buzan a biztonság öt alapvető szektorát különbözteti meg: a katonait, a politikait, a gazdaságit, a társadalmi és a környezetit. Felfogása szerint a biztonság multidimenzionális jellege miatt minden dimenzióknak kifejezésre kell jutnia

⁴ Az amerikai Művészeti és Tudományos Akadémia tagja. (Man, the State, and War: A Theoretical Analysis 1959.) című művében fejti ki álláspontját.

⁵ Buzan Barry, Weaver Ole: Regions and Powers: The Structure of International Security. Cambridge University Press, 2003.

nemzeti és nemzetközi szinten egyaránt. Ez magában foglalja a szomszéd államok biztonsági érdekeinek figyelembevételét is.

A biztonság megteremtésének egyik legfontosabb momentuma az állam biztonságával összefüggő szerepkörök tisztázása, ami a nemzetbiztonsági és rendészeti politikai gondolkodás részeként jelenik meg. A cél kettős, egyrészt a béke megőrzésére törekvés, másrészt a kihívásokkal és a fenyegetésekkel szembeni fellépés, az ország megvédéséhez, a stabilitás fenntartásához szükséges eszközrendszer megteremtése és működtetése. Amennyiben az államot fenyegetésekkel teli környezetben képzeljük el, kötelességünknek tűnik a megszerzett képességek fenntartására is koncentrálnunk. Ezekhez a tevékenységekhez a biztonsági problémák folyamatos elemzésére van szükség, amely a biztonság megteremtésében érdekelt állami szereplők elemző képességei révén valósítható meg.

Nemzetközi vonatkozásban a terrorizmus és a szervezett bűnözés már meghaladta a nemzeti kereteket és globális problémává vált. Az előzőek alapján egyértelműen látható, hogy az uniós tagállamok saját biztonságpolitikájukon túl a szomszéd országok biztonsági érdekeinek figyelembevételére is kényszerülnek és saját védelmük fenntartása hozzájárul a nemzetközi biztonság kiegyensúlyozottságához. Egyfajta szükségszerű, kooperatív együttműködés jön létre a nemzetközi biztonság garantálása érdekében. A közös biztonsági gondolkodás egyik sarkalatos tényezője, hogy képesek vagyunk-e permanensen a kihívások alakulásával összhangban fejlődni. Az európai biztonság változásait egy intézményesülési folyamatként jellemezhetjük, amelynek központi eleme az integráció, vagyis egy hegemon rendszer kialakítása.⁶ „A biztonságpolitika nemzeti, európai és nemzetközi szinten olyan változásoknak van kitéve, amelyek feloldották a belső és a külső biztonság, az állami és a magánbiztonság, a prevenció és a represszió, valamint az ezekhez hozzárendelt, illetve tőlük elkülönülő intézmények egykor szigorú szétválasztását. Elsősorban a belső és a külső biztonság, valamint a rendőri és katonai biztonság közti különbségek szűnnek meg, helyet biztosítva egy humanitárius intervenciókat is igazoló nemzetközi biztonságkonceptciónak. A humanitárius intervenció a bűnözés ellen, valamint a jog biztosítására irányul: az emberi jogok súlyos megsértésében, az emberiség elleni bűncselekményekben a nemzetközi biztonságot veszélyeztető tényezőket lát, és eltávolodik

⁶ Vida Csaba: A regionális biztonsági komplexum elmélete és alkalmazása Közép-Európára. Hadtudomány, 2007. XVII. évf. 1. sz.

azon értelmezéstől, amely szerint a nemzetközi biztonság veszélyét kizárólag az államok közötti katonai agresszió jelenti.”⁷

Újszerű megközelítést figyelhetünk meg az Amerikai Egyesült Államok elnökének 2009. évi beiktatását követő időszak politikai irányzatának kapcsán is. Sem az USA, sem az Unió nem engedheti meg magának, hogy egy pénzügyi és gazdasági válságokkal terhelt időszakban a stabilitás útját kutatva ne keressen megoldásokat a válságok megoldására, a konfliktusok megakadályozására és lezárására. Ez a politikai szemlélet abba az irányba mutat, hogy szükséges a nemzetközi biztonság új filozófiájának megteremtése és ehhez kapcsolódva egy újszerű stratégiai gondolkodás megalapozása. Mindez maga után vonja, a biztonság garantálásában érintett szereplők feladatrendszerének és együttműködésének felülvizsgálatát, ártértékelését.

1.2. A KOCKÁZATI GONDOLKODÁS SZÜKSÉGESSÉGE

Napjainkban még inkább előtérbe kerülnek a védelmi rendszerek válságkezelési, konfliktus megelőzési és veszélyhelyzet kezelési szempontjai. A válság- és veszélyhelyzet kezelés a válságra, a veszélyhelyzetre adott reagálás. Ebben lesznek érdekeltek a rendvédelmi, a nemzetbiztonsági és honvédelmi szervek is, ekkor kapnak szerepet az általuk alkalmazott erők, eszközök közötti együttműködések. A magyar biztonsági, védelmi rendszer a békében meglévő állami és önkormányzati szervezetekre épít, azok hivatali kapcsolatait használja. Az állami és önkormányzati intézményrendszernek összességében mindennemű válság- és veszélyhelyzet kezelésére alkalmasnak kell lennie. Ilyen lehet például egy terrorcselekmény bekövetkezését követően kialakuló veszélyhelyzet, melynek kezelésekor a Rendőrség, a Nemzetbiztonsági Hivatal, a Mentőszolgálat, a Közterület Fenntartó és az Önkormányzat illetékes szervezeti egységeinek együttműködése is szükségessé válhat.

A kockázatkezelés és a veszélyhelyzetek elhárítására való képesség egy olyan kritikus tevékenysége a közrend és közbiztonság fenntartására hivatott állami és civil szervezeteknek, amely mindig koordinált együttműködést igényel. A megközelítés modern alapjait az Egyesült Államokban, az 1960-as években megjelent *közösségi*

⁷ Albrecht, Hans-Jörg: A biztonságkonceptió átalakulása és ennek következményei az európai bel- és jogpolitikára. Belügyi Szemle, 2006. 2. sz.

rendészet/rendvédelem (community Policing, vagy neighborhood Policing) modell alkotja, de a megoldás valamennyi kontinensen, rövid időn belül teret hódított.⁸

Napjainkban a közösségi rendvédelem filozófiájából eredő egy másik népszerű felfogás az ún. információ alapú döntéshozatal (intelligence-led policing) is elterjedően van, amelynek lényege, hogy pl. a biztonsággal kapcsolatos aktuális döntéseket a lehető legszélesebb körből származó, valamennyi releváns részletre kiterjedő és megbízható információkra kell alapítani. A megoldás egyre nagyobb jelentőséghez jut az Európai Unió biztonsági területen felelős ügynökségeinél, valamint a tagállamok kompetens hatóságainál. E dinamikus, fejlődésben lévő szakterület képviselői abban már egyetértenek, hogy az operatív vagy stratégiai döntéshozatal a rendészet vonatkozásában nem képzelhető el az információk összegyűjtésére, kezelésére, elemzés-értékelésére és terjesztésére alkalmas technológia, valamint módszertan következetes alkalmazása nélkül.

A védelmi tevékenységben érdekelt szervezetek mindegyikének érdeke, hogy a **kihívások és a kockázatok körét minél teljesebben felmérje, és a kedvezőtlen helyzetek kialakulását megakadályozza**. Kooperatívan lépnek fel nemzeti és nemzetközi szinten egyaránt, és igyekeznek csökkenteni a kockázatok mértékét.

Az elmúlt években megváltozott a biztonságról alkotott felfogásunk. Ennek ékes példája, hogy a biztonságpolitikában érdekelt, nemzetközi összefogással működő szervezetek, a „nehézségek” és a „kockázatok” fogalmakat kezdték használni. Ez terjedt el a köznyelvben és a védelmi szférában is. A **kockázat**⁹ lehet szubjektív, véletlenre bízott veszélyeztetés (hazard), vagy objektív, amely számított, értékelt, vállalt rizikó (risk). A kockázat alapvető fontosságú fogalom, mely bizonytalanság melletti cselekedetre utal. Leegyszerűsítve azt lehetne mondani, hogy a bizonytalanság az elégtelen tudás állapotának érzete, amikor is a **megszerezhető információk körének bővítése révén megpróbáljuk valamely tevékenység sikerességének esélyeit növelni**. A védelmi tevékenységben érdekelt szervezetek mindegyikének fontos, hogy a kockázatok körét minél teljesebben

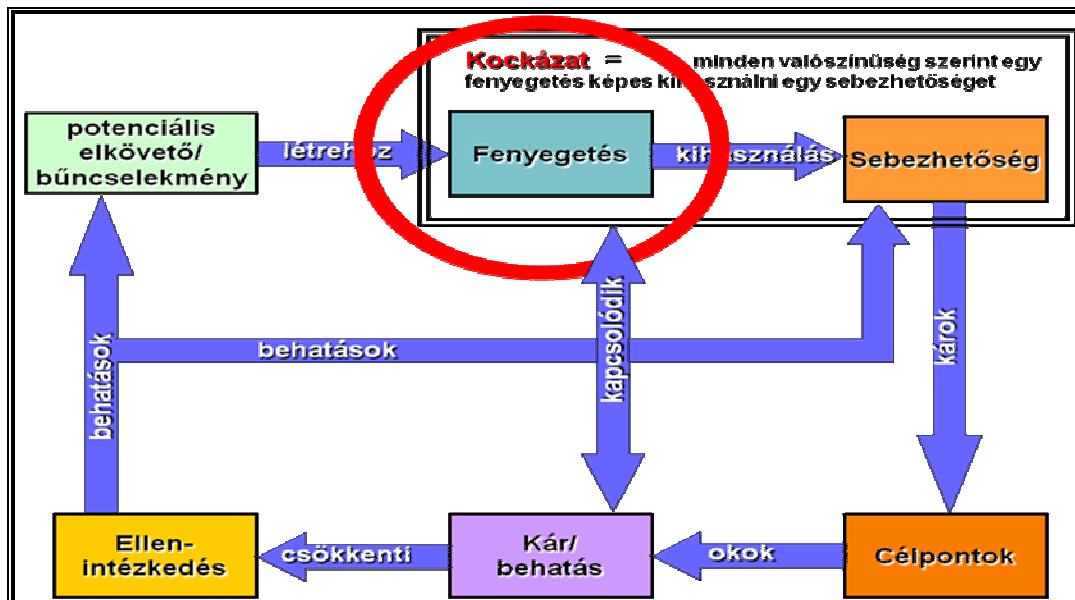
⁸ A modell három lényegi összetevője a közösség tagjainak önkéntességén alapuló partnersége, az állami szervek erőforrásainak az adott közösség érdekeihez igazodó, helyi felhasználása, valamint a problémamegoldásra koncentrálnó rendészet, amelyben központi szerephez jut az információk rendvédelmi célú elemzése. Linda Royster Beito: *Leadership Effectiveness in Community Policing*, Bristol, Wyndham Hall Press (1999)

⁹ Kockázat: Valamely kedvezőtlen esemény, következmény, veszteség bekövetkezési valószínűségének és a következmény súlyosságának együttes mértéke. *Hadtudományi lexikon A-L*. Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest, 1995. 706. o.

felmérje, és a kedvezőtlen események bekövetkezését megakadályozza. Naponta törekszenek a hibalehetőségek számának minimalizálására. Kooperatívan lépnek fel a nehézségekkel szemben, nemzeti és nemzetközi szinten egyaránt igyekeznek csökkenteni a kockázatok mértékét.

Mivel a szervezett bűnözés kérdéskörét is górcső alá veszem fontos a kapcsolódó fogalmi összefüggések bemutatása. Éppen ezért nem a fent idézett általános megfogalmazást alkalmazom, fontosabb számomra, hogy az Európai Rendőrségi Hivatal (Europol) által használt terminológiát kövessem. Ennek megfelelően a kockázat fogalmát behelyezem egyfajta összefüggésrendszerbe, amely lehetővé teszi számomra a fenyegetés általános keretrendszerének feltérképezését. Így **a kockázat nem más, mint valószínűségi megállapítás arra, hogy egy létező fenyegetés¹⁰ képes kihasználni egy létező sebezhetőséget kár okozására.** Tehát a terrorizmus és a szervezett bűnözés, mint fenyegetési forma például a pénzmosási műveletek során képes megtalálni azokat a szabályozásbeli hiányosságokat, melyeket kihasználva kárt okozhat a közösségnek. Fontos tehát számunkra, hogy előzetesen számoljunk azzal, hogy a mindenkori társadalmi közegben milyen eséllyel tudja megvalósítani bűnös haszonszerzésre irányuló terveit.

A további fogalmi elemek viszonya a két meghatározó fogalomhoz és azok összefüggéseinek bemutatása az alábbi ábrán követhető nyomon a maga komplexitásában.

1. számú ábra: A kockázat és fenyegetés fogalmi összefüggései (Forrás: EUROPOL munkaanyag)

¹⁰ Fenyegetés: Létező, lehetséges ok károsodásra. (Europol munkaanyag)

A rendészeti és nemzetbiztonsági szervek fontos feladata, hogy folyamatos felkészültségükkel, széleskörű összehangolt együttműködéssel és hatékony ellenintézkedéseikkel csökkentsék a sebezhetőség mértékét. Korlátozzák a lehetséges célpontok számát, a befolyásolás és a károkozás lehetőségét. Ennek a tevékenységnek egyik fontos katalizátor szerepét az elemző-értékelő munka adja a különféle elemző eljárások alkalmazásával. Ezeket később részletesebben tárgyaljuk, annyit azonban előzetesen szükséges megemlíteni, hogy alkalmazásuk elengedhetetlen az új típusú fenyegetések azonosításához, és az ellenük való stratégiai és operatív szinten zajló küzdelem megszervezéséhez.

1.3. ÚJ TÍPUSÚ FENYEGETÉSEK MEGJELENÉSE

Az új típusú biztonsági kihívások észlelése és idejében történő kezelése a biztonsági egyensúly fenntartásának kulcskérdésévé vált. **Bővült az előre nem jelezhető kockázatok száma**, a kockázati alkalmak gyarapodtak, és szélesedett a hatókörzetük, (kiterjedésük), néhány fajtájuk túlnőtt a régiókon és országhatárokon. Az európai államok – köztük Magyarország – olyan veszélyeknek vannak kitéve, amelyeket nem lehet megoldani a hagyományos biztonságpolitikai eszközökkel. Szükség van olyan nem kormányzati szereplőkkel történő partnerségi viszony kialakítására, amely előjelző tevékenységével vagy speciális szakismertével hozzájárulhat a probléma kezeléséhez, a biztonsági kockázatok csökkentéséhez. A világméretű átalakulások – értjük ezt környezeti, társadalmi és politikai értelemben is – hatásai miatt a kialakult helyzetet már lehetetlen volt a hagyományos eszközrendszerrel kézben tartani. Ezért felértékelődtek a válságkezelési, konfliktus-megelőzési technikák. Mégpedig azért, mert komplexebb formában lehetőséget kínálnak az érdekellentétek erőszakmentes megoldására, a konfliktusok és válsághelyzetek megelőzésére, a stabilitás fenntartására.

Manapság új típusú kihívások névvel illetjük a legfontosabbnak vélt veszélyforrásokat. Ezekben az esetekben azonban ma már egyre inkább elmosódik a politikai, gazdasági, katonai, terrorista, proliferációs, bűnügyi és humanitárius, valamint a belső és a külső fenyegetések közötti határvonal.¹¹ **Ez a biztonság fogalmának átfogó, kooperatív és összefüggő megközelítését, a felderítés, információszerzés**

¹¹ Földes Gyula: Transznacionális kihívások a Magyar Köztársaság Számára. Felderítő Szemle, Különszám, VII. évfolyam, 2008. január, 32. o.

módszereinek, irányainak, az információgazdálkodás rendszerének újragondolását követeli meg valamennyi hírszerző és biztonsági szolgálattól, rendvédelmi szervezettől, valamint a nemzeti és euro atlanti döntéshozóktól. A probléma komplexitásának megértése érdekében az alábbiakban tekintsük át a legfontosabb veszélyeztető tényezőket.

A biztonságot veszélyeztető **külső tényezők** lehetnek:

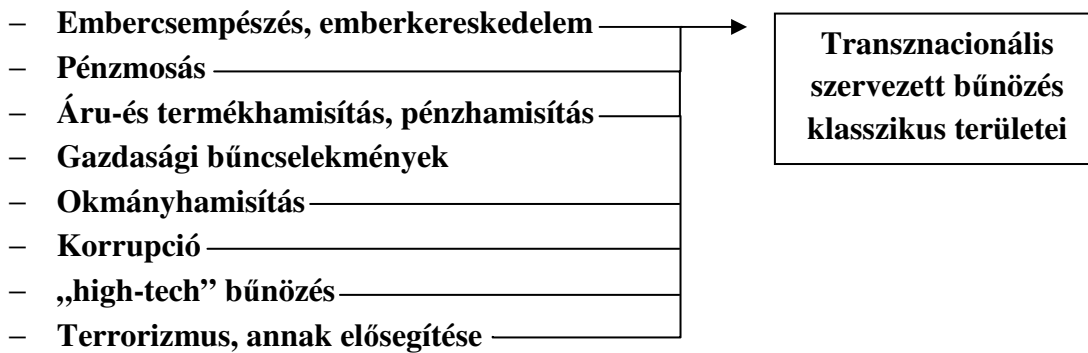
- Katonai (háborús gócok, fegyveres konfliktusok)
- Gazdasági bűnözés
- Politikai tényezők, lobbik
- Éghajlati változások
- Természeti katasztrófák
- Környezetszennyezés
- Globalizáció
- Túlnépesedés
- Ipari kémkedés
- **Terrorizmus**
- **Transznacionális szervezett bűnözés fajtái**
- Migrációs hullám
- Fegyverkezés
- Információs kor problémái (Internet)
- Bipoláris világ (műszaki)
- Külföldi titkosszolgálati törekvések

A biztonságot veszélyeztető legfontosabb **belső veszélyforrások**:

- Közbiztonság meggyengülése
- Munkanélküliség növekedése
- Megélhetési bűnözés terjedése
- Szervkereskedelem
- Zsarolás
- Vesztegetés, hivatali visszaélés
- Gyermekek elleni bűncselekmények
- Alkotmányos rend elleni törekvések

- **Kábítószer-kereskedelem** _____
- **Áru, fegyver-és lőszer kereskedelem** _____
- **Prostitúció** _____
- **Elektronikus bűnözés** _____
- **Műkincs, műtárgy kereskedelem** _____ →

**Transznacionális
szervezett bűnözés
klasszikus területei**

A felsorolással azt szeretném érzékeltetni, mennyire **összetetté és sokrétűvé vált a biztonságpolitikai gondolkodás**, a kétpólusú világ megszűnéséig jellemző katonai veszélyekhez képest milyen komplex problémával kell szembenéznünk. A külső és belső veszélyforrások között egyaránt megjelenik a szervezett bűnözés és a terrorizmus, mint kezelendő problémakör. Nemzetközi vonatkozásban az ENSZ 2005. évi közgyűlése számára készített szakértői jelentés az alábbiakban foglalja össze az új fenyegetéseket:

- szegénység, fertőző betegségek és a természeti környezet pusztulása; konfliktusok államok között és államokon belül;
- nukleáris, radiológiai, vegyi és biológiai fegyverek terjedése;
- **terrorizmus és transznacionális szervezett bűnözés.**

Az Európai Unió biztonsági stratégiája az ENSZ jelentéstől némileg eltérő módon fogalmaz, amikor a terrorizmust; a tömegpusztító fegyverek terjedését; a regionális konfliktusokat; a kormányzásra képtelen, összeomló államokat és a szervezett bűnözést jelöli meg. Mindkét dokumentumban közös elem a terrorizmus és a szervezett bűnözés, mint fő fenyegetés.¹²

Egy ország számára rendkívül fontos a belső veszélyforrások azonosítása (vastagítva jelölve), amelyek önálló problémaként is, de különösen bünszervezethez kötötten rendkívüli kockázatot rejthetnek magukban. A biztonságot veszélyeztető tényezők nagyobbik része közvetlenül a felsorolt területek valamelyikére van negatív hatással, egy részük a biztonság több területét károsítja egyszerre. Gyakorlatilag az államapparátus egészét érinti, ezért az előrejelzések elkészítésében, a kialakult válságok kezelésében felértékelődik a civil szervezetek, kutató egységek szerepe is.

¹² Matus János: A biztonság és a védelem problémái a változó nemzetközi rendszerben. Hadtudomány, 2005. XV. évf. 4. sz.

1.4. A BIZTONSÁGPOLITIKA- ALAKÍTÁSÁNAK FŐ DOKUMENTUMAI

A biztonság fogalmához hasonlóan, annak stratégiája is bonyolult és számtalan szempontból vizsgálható a tudomány eszközeivel és módszereivel. A stratégiát olyan jövőképek fogadjuk el, amely tükrözi azt, amivé a szóban forgó szervezetek (rendvédelmi szerv, nemzetbiztonsági szolgálat) válni szeretnének, hogy megfeleljenek a velük szemben állított követelményeknek. A **Nemzeti Biztonsági Stratégia**¹³ tartalmazza a nemzeti érdekeket és értékeket, mint védendő vívmányokat és biztosítandó célkitűzéseket, a veszélyeket és a fenyegetéseket, mint ellensúlyozandó, elhárítandó, visszatartandó akadályozó tényezőket és e célok megvalósítása érdekében teendő intézkedéseket, szervezeti kereteket és azoknak a feladatoknak a meghatározását, amelyekkel megvalósítható a garancia rendszer.

A Nemzeti Biztonsági Stratégia tehát a politikának adott cél elérése érdekében megtervezett, összehangolt, hosszútávra szóló, központilag vezérelt megfogalmazása és a megvalósítás érdekében teendő intézkedések átfogó meghatározása. A stratégia elsődleges és legfontosabb része az elvi, tehát a politikai komponens. **A politika az alapvető értékeket és érdekeket, illetve azokat az eszközöket, módszereket és feltételeket fogalmazza meg, amelyek segítségével, alkalmazásával ezeket realizálni tudja.**

A stratégia ugyanakkor megfogalmazható egymással kölcsönös függésben álló részstratégiák integrációjaként, amely alapján a később tárgyalandó Nemzeti Biztonsági Stratégia, mint az ágazati stratégiák közös eredője aposztrofálható. Itt érezhető talán legmarkánsabban a stratégiák konzisztenciájának szükségessége, a horizontális és vertikális összefüggésrendszer fontossága, amelyet az egyes dokumentumok megalkotásánál szükségszerűen figyelembe kell venni, különben nem, vagy csak hiányosan teljesül az előzőekben leírt funkcionalitás. A különböző helyzetekre, az állapotok rendezésére megoldásokat kell kínálni, a szerepköröket pontosan tisztázni kell a helyzethez történő rugalmas alkalmazkodás érdekében. Itt szükséges azonban megemlíteni, hogy több részstratégia kiadása nem történt meg a kormány részéről, annak ellenére sem, hogy szakértők által számos változatban előterjesztették az illetékes döntés-előkészítő szervek.

¹³ 2073/2004. (III. 31.) Kormány határozat a Magyar Köztársaság Nemzeti Biztonsági Stratégiája

A stratégia egyfelől tudományos diszciplína, másrésztől egy, azzal szoros kölcsönhatásban álló, a konkrét tevékenység alapjául szolgáló elvek gyűjteménye az érdekek képviselője és egyben védelme. A jó stratégiának három összetevője van. Az első magában foglalja a döntési rendszereket, a második az érintett szervezeteket, azok céljait, küldetését, feladatait és végezetül az imént már említett politikákat, különböző terveket és a pontosan körülhatárolható követelményeket.

A stratégia egyik fontos jellemzője, hogy mindig valamilyen kihívással szemben fogalmazzák meg, amely az adott viszonylatban biztosítja a kitűzött célok elérését. Másik fontos tulajdonsága a folyamatjelleg. Ez azt jelenti, hogy minden esetben hosszútávra készül, az érvényesítés során feltételezi az alkalmazkodást a változó feltételekhez. Nincs tehát végleges, lezárt stratégia, a befolyásoló tényezők változásainak állandó figyelemmel kísérése és a szükséges módosítások beépítése folyamatos feladatként jelentkezik. A stratégiakészítést támogató tudományok – mint pl. hadtudomány, rendszertudomány – feladata az új jelenségek figyelemmel kísérése, kutatása, ok-okozati összefüggések feltárása, a politikai döntéshozók figyelmének az aktualitásokra irányítása. A **legfontosabb befolyásoló tényezők közé tartozik** az államközi kapcsolatok alakulása, a nemzetközi politikai, gazdasági és katonai viszonyok változása, a katonai tevékenység jellegének és tartalmának megváltozása, a műszaki-információs-tudományos fejlődés, az energiahordozó nyersanyagokhoz való hozzájutás lehetősége, az új haditechnikai eszközök és harcjelzések megjelenése és elterjedése stb. A rendészeti szakterület vonatkozásában ugyanilyen befolyásoló tényező a belbiztonság fenntartása, a nemzetközi és a határmenti együttműködés, a bűnözés volumenének, összetételének vizsgálata, hatása a társadalomra, a gazdasági szereplőkre, a köz- és határbiztonság garantálásának kérdései, az állampolgárokat leginkább irritáló bűncselekmények és a köznyugalmat befolyásoló jogellenes cselekményekkel szembeni fellépés módozatainak kimunkálása.

A világban meglévő katonai szembenállás, a határokon átnyúló bűnözés, az államok világpolitikai helyzetét meghatározó gazdasági és társadalmi folyamatok, ezek folyamatos változása **kikényszeríti a tudatos tervezést. Az állam jogalkotó tevékenysége mellett meg kell, hogy jelenjen a stratégiai gondolkodásmód.** Ez azért szükséges, mert segítségével előre jelezhetők a társadalomban végbemenő folyamatok, és tervezhetők a feltárt problémák megelőzésére és kezelésére hivatott ellenlépések.

Magyarország a NATO és az Európai Unió szövetség tagjaként nem kényszerül önállóan szavatolni az ország biztonságát, azt partnereivel közösen, feladatmegosztásban valósítja meg. Hazánk 2004. május 1-jén történt EU csatlakozása előtt kiemelt feladat volt a közösségi normák (acquis communautaire) átvétele, ezek közül több közvetlenül a belső és külső biztonságra vonatkozik. Mindenekelőtt az EU rövid távú cselekvési menetrendjei közé tartozó, a szabadság, a biztonság és a jog európai térségének kialakítását célzó, aktuális feladatokat rögzítő hágai program¹⁴ tartalmaz a biztonság kérdését érintő, hazánk számára is kiemelten fontos intézkedéseket. E program az uniós térségre vonatkozó biztonságpolitikák számos aspektusával foglalkozik, ezek közül számunkra a stratégiai koncepció szempontjából a menekültügy és bevándorlás; a határigazgatás; a terrorizmus és a szervezett bűnözés elleni küzdelem; a rendőrségi és az igazságügyi együttműködés tekinthető fontosnak. A program kábítószer-ellenes stratégiával is kiegészült, ezt az Európai Tanács 2004 decemberében fogadta el. Itt kell megemlíteni az Európai Unió állam- és kormányfői által 2003-ban kiadott „Egy biztonságos Európa egy jobb világban” című biztonsági stratégiát, továbbá a NATO által 1999-ben Washingtonban közzétett stratégiai koncepció aktuális rendelkezéseit. Az EU Tanácsa által 2003. december 12-én elfogadott európai biztonsági stratégia¹⁵ alapelveire építő terv, elismerve az EU állampolgárainak a biztonságos élethez fűződő jogát, olyan közös szemlélet kialakítását irányozza elő, amely a nemzetbiztonsággal kapcsolatos egyes tagállami döntések meghozatalakor elvárja, hogy azok az unió egészének biztonsági érdekeit is figyelembe vegyék.¹⁶

A NATO állam- és kormányfői 2009 tavaszi jubileumi ülésükön meghatározták a Szövetség új Stratégiai Koncepcióját. A tervezetet nemzetközi vitára bocsájtották és vélhetően a lisszaboni csúcstalálkozón fogadják el az állam- és kormányfők a végső változatot.¹⁷ **Ebben a Koncepcióban tükröződnek majd a jövőbeli célok és a feladatok, a stratégiai kilátások, a XXI. századi új biztonság megközelítésének kérdései,** valamint a szövetséges haderőkkel kapcsolatos irányelvek.

¹⁴ A hágai programot az EU Tanácsa 2004 novemberében fogadta el, és az EU tagállamai közötti, a biztonság kérdésével összefüggő legjelentősebb teendőket és az azok megoldását előmozdító konkrét feladatokat rögzíti a 2005 és 2010 közötti időszakra.

¹⁵ A Secure Europe in a Better World. European Security Strategy. Government at the European Council, Brussels, 12 December 2003, <http://www.iss-eu.org/solana/solanae.pdf>

¹⁶ „Hágai Program: a szabadság, a biztonság és a jog érvényesülésének elősegítése az Európai Unióban”, Az Európai Unió Tanácsa 13993/04 LIMITE JAI 408, Brüsszel, 2004. október 27. 4. o.

¹⁷ Új veszélyek, új partnerek: Elkészült a NATO tervezete a XXI. századi stratégiáira. Népszabadság Online, 2010. május 18. <http://nol.hu/lap/vilag/20100518-uj-veszelyek-uj-partnerek>

A koncepció értelmében a szövetség a jövőben is a biztonságot, a konzultációt, a folyamatos együttműködést, az elrettentést és a védelmet, a válságkezelést, valamint a partnerséget tekinti elsődleges céljának. Új típusú, elsősorban a háborús küszöböt meg nem haladó kihívások jelentkezhetnek a jövőben is, ezért a szövetség jövőjében nagy szerepe van a válságkezelésnek, a válságokkal együtt járó fenyegetések elhárításához a hatékony reagáló képesség kifejlesztésének.

A koncepció második része várhatóan a **stratégiai környezetet elemzi**. Prognosztizálja azokat a lehetséges (várható) körülményeket, amelyek hatással lehetnek a szövetség jövőbeni működésére. A szövetség biztonsági környezet alakulására vonatkozó optimista előrejelzések ellenére is **jelentős biztonsági kihívásokkal és kockázatokkal számol a következő évtizedekben**.

Mindez – a washingtoni szerződés 4. cikkelye értelmében – **előtérbe állítja a szövetségben belül a konzultációk fontosságát és az ilyen kockázatokra adandó (adható) adekvát válaszok kimunkálása koordinálásának szükségességét**.

A biztonság garantálása szempontjából jelentős, hogy Európa biztonsága továbbra sem választható el az észak-amerikai kontinens biztonságától, ezért a transzatlanti kapcsolat erősítése a jövőben is meghatározó tényező az európai térség stabilitása és biztonsága szempontjából. A koncepció értelmében a jövőben is szükséges az elégséges katonai potenciál fenntartása és a közös felkészülés a védelemre. A megfelelő katonai képességek megléte teszi lehetővé, hogy a szövetség sikeresen tudjon részt venni a konfliktusok megelőzésében és az olyan válságkezelési műveletekben, melyek nem tartoznak az 5. cikkely hatálya alá. A koncepcióban megfogalmazottak alapján, alapvető biztonsági funkcióinak ellátása érdekében a szövetség erőit továbbra is úgy kell alakítani, fejleszteni, modernizálni, hogy képesek legyenek hatékonyan megfelelni a szövetség teljes feladatrendszerre követelményeinek, valamint rugalmasan alkalmazkodjanak a jövő megváltozott kihívásaihoz.”¹⁸

Az új Stratégiai Koncepcióval a Szövetség világos irányvonalat szab jövőbeni politikája és katonai tevékenysége számára. A koncepció tartós elvi alapot biztosít a Szövetség számára a tagországok biztonsága, az euro-atlanti térség békéjének, illetve

¹⁸ A Stratégiai Koncepció egyes elemeinek bemutatására Árpád Zoltán: A Nemzetbiztonsági Stratégia elvi alapjai, kapcsolata az ágazati stratégiákkal, a Katonai Biztonsági Hivatal tevékenységének célja, fő irányai, feltételei, eszközrendszere című diplomamunkája alapján került sor. ZMNE, 2005.

stabilitásának érdekében vállalt szerepéhez és fontos iránymutatásként fog szolgálni, miközben a Szövetség felkészül egy új évszázad lehetőségeinek értékelésére és kihívásaira adandó válaszra.

A NATO Stratégiai Koncepcióját követően várható a Magyarország szempontjából legalább ennyire fontos és meghatározó az Európai Unió Európai Biztonsági Stratégiájának újragondolása, melyet a tagállamok várhatóan összhangba hoznak a NATO Koncepcióval és abban a védelempolitika is megfelelő hangsúlyt kap majd.

1.5. A VÉDELMI TERVEZÉSRE GYAKOROLT HATÁSOK

A NATO továbbra is az európai stabilitás legfontosabb tényezője képes alakítani a védelmi képességeket, garantálni tagjai védelmét és a nemzetközi stabilitást. Európai Unió csatlakozásunkkal a gazdasági lehetőségeken túl részt veszünk a közös kül- és biztonságpolitika alakításában, valamint a bel- és igazságügyi együttműködés megvalósításában. A védelmi felülvizsgálatban résztvevő szakértők szerint a koszovói konfliktus lezárulása, a NATO és az EU sikeres balkáni fellépése után gyakorlatilag teljesen megszűnt a nagyobb arányú fegyveres konfliktusok veszélye közvetlen térségünkben. Ugyanakkor egyetlen ország sem mondhat le önnön biztonságának megteremtéséről, a veszélyek és a fenyegetések elleni határozott, gyors fellépésről. Ennek keretében természetesen nemcsak az ország külső fenyegetésektől való megóvása a cél, hanem az olyan belső konfliktusok kezelése is, amelyek közvetlen torzító hatást gyakorolnak az ország működésére, az állampolgárok életvitelére. A globalizáció korunk meghatározó folyamata, amely világméretűvé szélesíti a gazdasági együttműködést, a kölcsönös függőség növelésével a nemzetgazdaságokat sújtó problémák és zavarok könnyen továbbterjednek, és ott is zavart okozhatnak, ahol azok közvetlenül nem kapcsolhatók a veszélyt kiváltó tényezőhöz. De akár említhetnénk a társadalom egészét átszövő, annak működését befolyásoló informatikai infrastruktúra rohamos fejlődését annak veszélyeztetettségét. A számítógépes hálózatok és rendszerek sebezhetősége, túlterheltsége, a vírusterjesztés és a dezinformáció kockázati tényezőt jelent az ország számára. Új feladatként jelentkezik a korszerű és biztonságos informatikai infrastruktúra kialakítása és a kormányzati információs rendszerek védelme. Természetesen sok egyéb kockázati formát is fel lehet sorolni (lásd: 1.3. pont), de a legösszetettebb módon mégis a nemzetközi szervezett bűnözés és terrorista cselekmények által megjelenített

fenyegetettség hat. A védelmi képességek professzióját talán az szemlélteti leginkább, hogy a terrorizmus elleni küzdelem aktuális feladatairól szóló Nemzeti Akcióterv¹⁹ mintegy ötven intézkedést irányoz elő az ilyen veszélyhelyzet kezelése érdekében. Ezek között található jogi lépések, az operatív együttműködés erősítése, a határ- és okmánybiztonság fejlesztése, az információk cseréje, a terrorizmus finanszírozásának megakadályozása, a lakosság és a kritikus infrastruktúra védelme (stb). A 2001. szeptember 11-i amerikai terrortámadást követően több ország is kidolgozta saját kritikus infrastruktúra védelemmel kapcsolatos koncepcióját, valamint számos nemzeti és nemzetközi szintű biztonsági intézkedés került bevezetésre. Az amerikai, madridi és londoni terrorcselekményekre reagálva manapság a NATO és az EU is kiemelt figyelmet fordít a kritikus infrastruktúrák védelmére. A kritikus infrastruktúrák több gazdasági ágazatra kiterjednek, többek között a bankügyletekre és pénzügyekre, a szállításra és forgalmazásra, az energiaiparra, a közművekre, az egészségügyre, az élelmiszerellátásra és tájékoztatásra, valamint a kulcsfontosságú állami szolgáltatásokra.²⁰

Az ezekkel összefüggő **feladatok ellátása azonban nem lehetséges összehangolt, megfelelő információtartalmat tömörítő együttműködés nélkül. Ezekre a helyzetekre – a nemzetközi példákból tanulva – fel kell készülni, össze kell hangolni az eszközöket és a képességeket, valamint jól működő, közös előjelző rendszert szükséges működtetni.** Amennyiben nem fordítunk kellő figyelmet a felkészülésre, a szükséges összetevők kiépítésére és kritikushelyzeti működésének megteremtésére, egy veszélyhelyzet bekövetkezésekor sem leszünk képesek az azonnali összehangolt reagálásra. Ekkor derül ki ténylegesen, hogy milyen mértékű az ország, az ellátó rendszerek az infrastruktúra sebezhetősége.

Az említett fellépéshez szükséges prognózisokat, az elvárható előrelátást, a kormányzati döntésekhez szükséges adatok és információk megszerzését – többek között – a nemzetbiztonsági szolgálatok és a rendvédelmi szervek végzik. A biztonság megőrzése szempontjából oly fontos információk megszerzése – jellegéből adódóan – speciális szaktudást, eszköz- és módszerrendszert, képességalapú szervezeti struktúrát igényel, amely mind a polgári, mind a katonai élet teljes spektrumát lefedi. A polgári demokratikus

¹⁹ A 2112/2004. (V. 7.) Kormány határozat 1. sz. melléklete

²⁰ A létfontosságú infrastruktúrák védelme a terrorizmus elleni küzdelemben, COM(2004) 702 végleges, Brüsszel, 20.10.2004, 4. o. http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/com/com_com%282004%290702_/com_com%282004%290702_hu.pdf

országok többségében – sok esetben szakítva a régi beidegződésekkel – ismét felismerték és egyben felértékelték a nemzetbiztonsági szolgálatok és a rendvédelmi szervek szerepét, előtérbe helyezik fejlesztésüket és fokozzák felkészítésüket. Az információk formalizált gyűjtőrendszerét mindenhol folyamatosan tökéletesítik, megfeleltetik a nemzetközi partnerek igényeinek. Ezeknek az **információs pontoknak hálózatba kapcsolása segít a közös veszélyekkel és sebezhető pontokkal kapcsolatos információk feltérképezésében**, a létfontosságú infrastruktúrák védelmével kapcsolatos kockázatok csökkentésében, a fokozott védelemre irányuló megfelelő intézkedések és stratégiák összehangolásában. **Olyan információs rendszert célszerű működtetni, amely a fenyegetés jellegének megfelelően képes aktiválni a legszorosabb illetékességgel bíró állami szervezetet az elsődleges szolgáltatás (reagálás) érdekében, majd ezt követően a rendszer automatizmusa folytán a többi szükséges szegmens is ráépülhet a maga részleges információival, szolgáltatásával.** Az információáramlásnak fel kell ölelnie azokat a nemzetközi adatkapcsolatokat is, amelyek a nemzetbiztonsági és rendészeti szervek tevékenységéhez kapcsolhatók. Ezeknek a szervezeteknek fontos szerepet kell játszaniuk a nemzetközi biztonsági szintről és a hírszerzéstől származó információk tagállami bűnüldözési szervezetekhez való eljuttatásában. Rajtuk keresztül pedig a veszélyeztetett területek, szektorok főbb szereplőinek a biztonságot szavatoló tevékenységéhez nyújtanak közvetlen támogatást.

A sokszor nehezen átlátható biztonsági környezetben a veszélyt jelentő kihívások mostanra rejtve, közvetve és áttételesen – adott esetben kísérőjelenségként – jelentkeznek, amelyekkel szemben Magyarország védelmének garanciáját, mindenekelőtt professzionális nemzetbiztonsági szolgálatokkal és rendvédelmi szervekkel, a partnerszolgálati viszonyok elmélyítésével lehet és kell biztosítani. A szolgálatok és a rendvédelmi szervek révén lépéselőnyhöz lehet jutni a felforgató, destabilizáló, a terrorista erőkkel szemben a béke, ezen belül a társadalmi béke megőrzése érdekében. A szolgálatok és a rendvédelmi szervek jelentősége – leginkább ott válik fontossá, ahol a szokásosnak tekinthető eljárások (diplomácia, tárgyalás) nem vezetnek eredményre – különösen a válságos helyzetekben ismerhető fel. Mindenki versenyt fut az idővel. Ebben a felgyorsult világban, napjainkban a szolgálatok és a rendvédelmi szervek a leghatékonyabban akkor tudják feladataikat végrehajtani, ha rendelkeznek átfogó, egységes, minden részletre kiterjedő stratégiával, melynek mentén haladva érhetik el kitűzött céljaikat.

1.6. A NEMZETI BIZTONSÁGI STRATÉGIA LEGFONTOSABB ÖSSZETEVŐI

A magyar biztonság- és védelempolitika kialakításáról az Országgyűlés már jóval az EU-csatlakozás előtt érdemben döntött. Az Országgyűlés a 94/1998. (XII. 29.) számú határozatában lefektette egy kialakítandó nemzeti biztonsági stratégia alapelveit és főbb irányait.²¹ A 2144/2002. (V. 6.) kormányhatározat a biztonsági környezet értékelése után pontosan megfogalmazta az alapvető biztonságpolitikai érdekeket, célokat, feladatokat, valamint a megvalósításhoz szükséges eszközöket. A jelenleg hatályos nemzeti biztonsági stratégia [2073/2004. (III. 31.) kormányhatározat] messzemenőkéig figyelemmel volt a témában korábban elfogadott hazai, NATO- és EU-dokumentumokra.

Történelminek is nevezhető tény, hogy 2005-ben – a második nemzeti biztonsági stratégia elfogadását követően – először jelenik meg a stratégiai rendszer kialakításának igénye Magyarországon, amely megmutatta **a kormány elképzelését, igényét a nemzetbiztonsági szolgálatok és a rendvédelmi szervek felé az oszthatatlan biztonság megteremtésére.** A Nemzeti Biztonsági Stratégia érvényesítésének igénye érzékeltette, hogy **a megváltozott kihívásokra adandó adekvát válaszadásra csak kidolgozott, rugalmas és életszerű nézetrendszerrel bíró szolgálatok és rendvédelmi szervek képesek.**

A stratégia több kiemelt nemzeti biztonsági kockázatot nevesített, közülük kiemelkedik a szervezett bűnözés és az általa képviselt nehézségek. Az alapidokumentum a biztonságot veszélyeztető nehézségekkel kapcsolatban az állami szervek által végrehajtandó feladatokat is meghatározott, mindenekelőtt a normaalkotási és a hatékonyságot elősegítő együttműködési és intézkedési területeken.

Az, hogy egy ágazati stratégia létrejön-e vagy sem, politikai akarat kérdése, ha a legszélesebb párt és lakossági támogatást megkapja a stratégia rendszer, a fő- és rész- vagy ágazati stratégiák kidolgozása az alkotmányi és a törvényi háttérrel megfelelő egységet alkot, mindez hozzájárul a korszerű nemzetbiztonsági nézetrendszer létrejöttéhez, amelynek ma a továbbfejlesztése van napirenden.

²¹ A Magyar Köztársaság biztonság- és védelempolitikájának alapelveiről szóló 94/1998. (XII. 29.) OGY határozat.

A nemzetbiztonsági nézetrendszer központi eleme a tervezett, irányított információs és prognosztikus tevékenység, vagyis az olyan nyílt illetve titkos információszerzés és -gyűjtés, -elemzés, -értékelés, -feldolgozás és -hasznosítás, valamint prognóziskészítés, ami egyaránt szolgálja Magyarország biztonságát és védelmét. Jövőben nevezzük ezt nézetrendszernek és ismerkedjünk meg ennek továbbfejlesztésével. A kidolgozást megelőző időszakban és a végrehajtás során is fontos szerephez juthatnak az elemző-értékelő képességek. Segítségükkel lehetővé válik olyan információs tudástöbblet előállítása, amely közvetlenül stratégiai tervek kiindulópontja lehet, és hasznos kiegészítő információkat állíthat elő a tervezés során feldolgozott témakörökkel kapcsolatban.

A stratégia a fenyegetések és kockázati tényezők számbavétele után legfőbb feladatnak a Magyar Köztársaság szuverenitásának, területi épségének és alkotmányos rendjének megőrzését, valamint az emberi és alapvető szabadságjogok érvényesülését tekinti. Az EU és a NATO gyakorlatból átvett átfogó biztonságértelmezés gyakorlata következtében hazánkban is bővült a biztonsági kockázatok köre. Egyszerre beszélünk globális, regionális és belső fenyegetettségéről. A globális fenyegetések kapcsán a nemzetközi követelményeknek megfelelően fogalmaztuk meg a kockázati tényezőket. Ezek közül a rendészeti szakterület érdekeltségébe tartozik a terrorizmus, a tömegpusztító fegyverek terjedése, az illegális migráció és az információs társadalommal kapcsolatos feladatok. A hagyományos, belső teendők kapcsán a szervezett bűnözés, a feketegazdaság és a korrupció, valamint a kábítószeres terjedése kap kiemelt figyelmet. Ezek közül is legjelentősebb a szervezett bűnözés, mivel sajátosságai miatt számtalan bűncselekménytípus (kábitószer-, fegyver-, stratégiai anyag-, gépjármű- és embercsempészet stb.) kapcsolódik hozzá. A velük szembeni fellépés az európai biztonsági stratégiának és az arra épülő hágai programnak is integráns részei. **A nemzeti biztonsági stratégia a szervezett bűnözés globális jelenségét olyan kiemelt kockázatként írja le, amely ellen alapvető biztonsági érdek az összehangolt és határozott fellépés.**²² Ezzel összecseng az Europol jelentése az Uniót érintő szervezett bűnözési fenyegetettség értékeléséről. A jelentés a nemzetközi bünszervezeteket olyan csoportosulásokként

²² A Magyar Köztársaság Nemzeti Biztonsági Stratégiája III.4.1. Szervezett bűnözés elleni küzdelem. http://www.kulugyminiszterium.hu/kum/hu/bal/Kulpolitikank/Biztonsagpolitika/Nemzeti_biztonsagi_strategia.htm

definiálja, amelyek léte közvetlen és jelentős fenyegetést jelent minden egyes tagállam és az unió egészének biztonságára.²³

Egy nemzeti szintű biztonsági stratégia nem nélkülözheti a regionális biztonsági kockázatok mérlegelését. Ennek kapcsán hazánk geopolitikai helyzetéből adódóan négy régiót kell megkülönböztetnünk. Mindenekelőtt Közép-Európa biztonsági helyzetének alakulását kell figyelemmel kísérnünk, mivel az itt zajló folyamatok (demokratizálódás, piacgazdasági viszonyok folyamatos átalakulása, szomszédsági és regionális aktuálpolitika) tartósan meghatározzák Magyarország közép- és hosszú távú biztonsági identitását.

Másodsorban a Délkelet-Európában végbemenő csatlakozási folyamatokat és az ehhez kapcsolódó aktuálpolitikai és biztonságpolitikai változásokat kell kontrollálnunk, ugyanis nem volna hasznos egy ismételt destabilizációval járó nemzeti vagy nemzetek közötti konfliktussorozat megismétlődése, gondoljunk csak a délszláv válságra. További erre a térségre jellemző folyamatos kockázati tényező a Törökországból kiinduló kábítószer-kereskedelem, az ember- és árucsempészet, valamint a balkáni háború után felhalmozott fegyverek csempészete is.

A korábbi kétpólusú világrend időszakában kényszerűségből létrejött kelet-európai kapcsolataink a Szovjetunió felbomlásával megváltoztak, alapjaiban átalakultak. Ennek következtében a Független Államok Közösségét (FÁK) alkotó országok és a velük való harmonikus kapcsolat fenntartása a regionális feladatok harmadik csoportja. Ez azért is fontos, mert ebben a térségben található a Magyarországot és Nyugat-Európát ellátó energiaszállító, kitermelő feldolgozó rendszerek, tartalékkészletek (olaj, földgáz). Az államközi kapcsolatokban ezek az országok különös figyelmet kell hogy élvezzenek, hiszen egyelőre a demokratikus útkeresés időszakában vannak. Hazánkra is hatással van például az Ukrajnából kiinduló jövedéki termékek csempészete, az illegális migráció, a gépjármű-, valamint a kábítószer-csempészet. A felsorolásból érzékelhető, hogy mindez a szervezett bűnözés nemzetközi dimenzióit erősíti. A térségben tapasztalható gazdasági elmaradottság és a demokratikus intézményrendszer hiányosságai szintén ebbe az irányba hatnak. Mindezek figyelembevételével Európa békéjének és hazánk biztonságának

²³ EU Organised Crime Threat Assessment (OCTA), Europol, 2006, 10. o. <http://www.europol.europa.eu/publications/OCTA/OCTA2006.pdf>

kiemelten fontos tényezője a térség stabilitása, a megkezdett reformfolyamatok befejezése, valamint az államközi kereskedelmi és diplomáciai kapcsolatok.

Negyedik biztonságpolitikánkban fontos szerepet betöltő régió a földrajzilag távolabb elhelyezkedő közel- és közép-keleti térség. Az ott folyó események korábban nem jelentettek közvetlen fenyegetést a Magyar Köztársaság számára, és úgy gondolom, ez a megállapítás ma is igaz. Azonban, mivel hazánk is az Európai Unió tagja, rész kell vállalnia a közösségi biztonságpolitikai gondolkodásból. Ez az Európától délre fekvő mediterrán térség több államát a biztonsági kockázatok közé sorolja, a szegénység, az élelmiszer- és ivóvízprobléma (stb.), valamint a népességnövekedés, az ennek következtében kialakuló migráció, a politikai, vallási és területi viták miatt. A Közel-Keleten végbemenő folyamatok szakadatlan hatnak a világpolitikára, a világkereskedelemre és a globális pénzpiacra, ezért rendkívül fontos, hogy az Unió kivegye részét a térség stabilitásának helyreállításából, a válság- és háborús övezetek felügyeletéből. A világ vezető államai stratégiai jelentőséget tulajdonítanak a Föld energiakészletéhez történő biztonságos hozzájutásnak, ez az alapja ugyanis az egész nyugati típusú jóléti rendszernek. A vallási konfliktusok, háborúk megnehezítik a nemzetközi fegyverzet-ellenőrzési törekvések teljesítését, ez pedig megfelelő alap a terrorizmust támogató országoknak a tömegpusztító fegyverek, hordozóeszközök megszerzésére, terrorista csoportok pénzelésére. Utóbbiaknak kell a leginkább kiemelt figyelmet szentelni. Mindezt deklarált formában tartalmazza valamennyi uniós és hazai biztonsági stratégia. Ezek a dokumentumok fogalmazzák meg a biztonságpolitikai célokat, a hozzájuk kapcsolódó feladatokat, az egyes stratégiák megvalósításának eszközeit. A nemzeti biztonsági stratégia határoz az ágazati stratégiák, így a rendvédelmi stratégia megalkotásáról is, ez pedig már a meghatározott értékek, érdekek és célok alapján a szakágazatra jellemző sajátosságok ismeretében fogalmazza meg a külső és belső biztonság fenntartásának érdekében elvégzendő feladatokat.

1.7. A RENDÉSZETI STRATÉGIA ÉS LEGFONTOSABB ÖSSZETEVŐI

A rendészeti stratégia²⁴ kereteit elsősorban a nemzeti biztonsági stratégia, valamint az EU európai biztonsági stratégiája (2003), a hágai program (2004) a NATO stratégiai koncepciója (1999), a társadalmi bűnmegelőzés nemzeti stratégiája és a kábítószer-probléma visszaszorítására irányuló nemzeti stratégiai program (2000), határozta meg. Olyan dokumentum, amely egyértelműen megfogalmazza a hazai rendvédelmi szervek jövőbeni szerepét, valamint rövid és hosszú távú fejlesztésének kiemelt irányait, legfőbb teendőit. Elkészítését a 2073/2004. (IV. 15.) kormányhatározat 1/c) pontja írja elő, annak érdekében, hogy a rendvédelmi szerveket alkalmassá tegye az új típusú biztonsági nehézségek kezelésére. Ennek érdekében azonban speciális képességekkel bíró, rugalmas reagálásra és megújulásra alkalmas, az információs társadalom igényeinek eleget tevő, hatékony rendvédelmi szervekre, azok tevékenységét támogató rendvédelmi környezetre és az ehhez igazodó korszerű filozófia és szemlélet kialakítására és meghonosítására van szükség. A stratégia megfogalmazza a fenyegetések kezelése érdekében szükséges fejlesztéseket, képességeket, meghatározza a főbb alapelveket és tevékenységeket, az együttműködőket. A stratégia célja a félelemmentes élethez szükséges környezet garantálása az állampolgároknak és az ehhez szükséges szilárd belbiztonságot megteremtő rendvédelmi rendszer kialakítása.

Melyek lehetnek azok a veszélyek, amelyekkel a rendvédelmi szektornak meg kell birkóznia? A felsorolás értelemszerűen az előzőekben tárgyalt biztonsági kockázati tényezők szűkebb keresztmetszetét kell, hogy felölelje. Mivel Európa a nemzetközi szervezett bűnözés elsősorú célpontja, hazánk bűnüldöző szerveinek is kiemelten kell kezelniük a jelenséget. Ezen belül is a klasszikus területeken folyó szervezett bűnözés a legnagyobb probléma: a határokon átnyúló kábítószer-, fegyver- és embercsempészet, szervkereskedelem, műkincsek csempészete és illegális kereskedelme, pénzügyi bűncselekmények, valamint a prostitúcióval összefüggő emberkereskedelem. Tovább erősödik a veszélyes anyagok és jövedéki termékek csempészetére irányuló bűnelkövetés is. Mindezek mellett a bűnszervezetek ezernyi szállal kötődnek a gazdasági bűnözéshez és a korrupcióhoz. A nemzetközi terrorizmus, mint stratégiai fenyegetés elsősorban Európa

²⁴ A Rendészeti Stratégiának számos előterjesztése készült, a legutóbbi 2009. év első felében, de a mai napig nem lépett életbe.

vezető tagállamait érinti, de a partnerségi viszony miatt hazánknak is fel kell készülnie az elhárításában és felszámolásában való aktív közreműködésre. Kiemelt jelentőségűnek érzem az illegális migráció felerősödéséből fakadó veszélyeket, ugyanis valamennyi fenyegetés, bűncselekménytípus növekedése mögött lehetséges bázisként megjelenhetnek a Magyarországon jogtalanul tartózkodó külföldi állampolgárok. Az illegális migráció kezelése alapvető biztonsági kérdés, így egyebek között a rendészeti szakterület feladata, egyúttal igen széles körűen értelmezendő társadalmi és gazdasági problémahalmaz is. Hozzájárul az Európán belüli „utazó bűnözés”, az illegális tartózkodással összefüggő feketemunka lehetőségeinek kibővüléséhez.

Az előzőekben taglalt jelenségek kezelése, elterjedésük megakadályozása érdekében feltétlenül szükséges a rendvédelmi szakterület szerepvállalása. Ez azonban rendkívül összetett igény és kötelezettség is egyszerre. Megvalósítása az alábbi szervezeten kívüli körülmények együttes hatása miatt koordinációt igénylő, többszereplős feladatmegosztáson alapuló tevékenység kell hogy legyen. Hazánkban az elmúlt évek gyors politikai, gazdasági és társadalmi változásai erkölcsi értékválságot okoztak. Egyre inkább a pénz és a gyors meggazdagodás vált elsődleges tényezővé. A köztudatban összefonódott a pénzügyi siker és a meg nem engedett eszközök használata, megfigyelhető a bűnalkalmak keresése és kiszélesedése. Az alkotmányos értékrendet követő tisztességes magatartás pedig kudarcra lett ítélve. A szabad mozgás, a vállalkozás szabadsága, a határok átjárhatósága, az állam beavatkozási lehetőségeinek szűkülése, mint az állam által nyújtott előnyös feltételek elősegítik az illegális szférák működését. Ezeket a lehetőségeket kihasználva a bűnszervezetek is nemzetközivé fejlesztik kapcsolataikat, újabb csoportokat vonva be a bűnelkövetésbe. Az általuk szerzett javak ismételt felhasználása a legális üzleti területet célozza meg (ingatlanbiznisz, EU-támogatások elnyerése), a befolyás megszerzése érdekében. A bűnözés kevésbé szervezett formájaként jelenik meg és ugyancsak belső kockázatot hordoz a „megélhetési bűnözés” folyamatos jelenléte, a társadalom nyugalalmát megzavaró erőszakos bűncselekmények, a pénzintézetek és pénzszállítmányok megszerzésére irányuló rablások sora. Feltétlenül idekívánkozik a technikai fejlődés által előtérbe kerülő informatikai (kiber) „terrorizmus” és az intellektuális gazdasági bűnözés egyre gyakoribb előfordulása.

Az előbbieket azt igazolják, hogy a veszélyeztetés mértéke és minősége megváltozott. Kiterjesztettük a biztonság dimenziójának határait, ezáltal **megsokasodtak**

és átértékelődtek feladataink, ezek elvégzésére a jövőben minőségközpontú, tevékenységét összehangoló, együttműködésre kész, tudatos rendvédelmi képességtervezés teheti alkalmassá a rendvédelmi szakág szereplőit.

1.8. A STRATÉGIATERVEZÉST ELŐSEGÍTŐ STRATÉGIAI ELEMZŐ MÓDSZEREKBEN REJLŐ LEHETŐSÉGEK

A stratégiai elemzés a hosszabb távon érvényesülő tendenciák megállapításával, hatásuk mértékének meghatározásával, a távolabbi célok kitűzésével foglalkozik. Ilyenek például a nemzetközi kihívások, a társadalomra hatást gyakorló jelenségek vagy a bűnözés egészének, továbbá az egyes fenyegetések és bűncselekmények számszerű jellemzőinek, teljesítményének vizsgálata; az egyes pozitív vagy nehezítő körülmények és tendenciák azonosítása; válaszok kidolgozása a kihívásokra; felderítési ajánlások, prioritások meghatározása. Lehetőséget teremt különböző tendenciák vizsgálatával prognózis készítésére. Szolgáltatásai által a vezetés döntés előkészítő mechanizmusában és a stratégiai tervezésben is igen fontos szerepet tölt be.

A stratégiai elemzés célja, hogy a fenyegetések, köztük a rendészeti és nemzetbiztonsági szempontból fontos jelenségek terjedelmének, szerkezetének dinamikájának vizsgálatával, a bűnelkövetők jellemzőinek feltárásával, a hírszerzés pozícióinak, erőforrásainak, hatékonyságának ismertetésével előre jelezze a szervezet és környezete jövőjét, ezzel irányt mutatva a tervezés és a feladatok meghatározásához szükséges vezetői döntések előkészítéséhez.²⁵

Módszere:

- ismertté vált célokról és lehetőségekről gyűjtött adatok elemzése,
- a felderítő munka adatainak elemzése,
- önértékelő és ellenőrző jelentések elemzése,
- az erőforrások és felhasználásuk hatékonyságának elemzése.

Itt szükséges felhívnom a figyelmet arra, hogy az elemzés nem öncélú tevékenység, hanem valamely cél érdekében folytatott tudatos munka. A stratégiai elemzésnek éppúgy

²⁵ INTERPOL Bűnügyi Elemzési Kézikönyv (1997.) fogalom meghatározását felhasználva, újrafogalmazva.

része a szervezeti eltérések kiszűrése, mint a hosszútávra vonatkozó, jelentős erőforrásokat igénylő döntések megalapozása.

A stratégiai elemzés segítséget nyújt:

- a tendenciák felismeréséhez és nyomon követéséhez;
- az új jelenségek felismeréséhez;
- a megelőzési ajánlások készítéséhez;
- a felderítési, felderítés elleni védelmi feladatok meghatározásához;
- az erőforrások optimális elosztásához és a fejlesztési feladatok meghatározásához;
- a műveletek szervezéséhez;
- a tervezési munkához (beleértve a költségvetési tervezést is) stb.

1.8.1. A KOCKÁZATELEMZÉS²⁶

A kockázatelemző munka nem szűkül le kizárólag az információk feldolgozásának elemző-értékelő fázisára. Ez egy olyan folyamatos és egyben ciklikus folyamat, amely a probléma felismerésével, a feladat megfogalmazásával kezdődik, majd az adatok, információk gyűjtésén és feldolgozásán, az elemző-értékelő munka elvégzésén keresztül általános következtetéseket von le a cselekmények elkövetésének ok-okozati összefüggéseiről, körülményeiről, a tendenciákról (azok változásairól), a szervezet által alkalmazott erők, eszközök és módszerek hatékonyságáról, eredményeiről. Megoldási alternatívákat dolgoz ki a döntéshozók részére, amiket ezt követően a stratégiai gondolkodás részévé lehet tenni.

A kockázatelemzés a felderítésből származó és egyéb releváns adatok, illetve a feladatokhoz kapcsolódó információk közötti összefüggések feltárását, azonosítását és azok értékelését végző rendszeres, célirányos, összehangolt tevékenység, amely magába foglalja a hírszerzési tevékenységre irányuló erők, eszközök, mennyiségi és minőségi mutatóinak, módszereinek és hiányosságainak, illetve a külső és belső biztonságra ható fenyegetettségek, veszélyek elemzésének kérdését is.

²⁶ A biztonság garantálásában érdekelt magyar szervezetek közül a gyakorlatban is sikerrel alkalmazzák a határrendészet területén.

Célja:

- a hazánk biztonságát fenyegető, belső rendjét megzavaró jogellenes cselekmények, valamint egyes kiemelt bűncselekményekkel szembeni felderítő munka szervezéséhez, illetve megvalósításához a lehető legtöbb, rendszerezett, érdemi információ kinyerése a különböző forrásokból gyűjtött adathalmazból és ezek alapján döntések előkészítése, a döntés támogatása,
- a felhasznált erőforrások tervezettebb, összehangoltabb elosztásának befolyásolásával a döntéshez és a művelet lebonyolításához szükséges idő lerövidítése.

A kockázat mértékének szintje alapján két csoportot képezhetünk: „alap” kockázatnak nevezhető, amikor a meglévő erő, eszköz, alkalmazott eljárási rend és módszer megfelelő ahhoz, hogy kezelhető legyen a kialakult veszély, illetve probléma. „Súlyos” kockázat akkor jelentkezik, ha az adott szinten már nem kezelhető és kívülről kell erőt, eszközt bevonni vagy módszert alkalmazni, illetve az eljárási tevékenységet meg kell változtatni.

A stratégiai kockázatelemzés: a hazánk biztonságát fenyegető, belső rendjét megzavaró jogellenes cselekmények, valamint egyes kiemelt cselekmények résztvevőinek, jellemzőinek, elterjedtségének, tendenciáinak vizsgálatával a hosszabb távon érvényesülő változások, prioritások meghatározását végzi el annak érdekében, hogy képessé tegye a döntéshozókat az előzetes tervezésre, a szükséges ellenlépések, preventív intézkedések megtételére, szemléletváltásra vagy akár jogszabályok módosítására.

A műveleti (operatív) kockázatelemzés: a hazánk biztonságát fenyegető, belső rendjét megzavaró jogellenes cselekmények, valamint a szervezett információgyűjtés adatainak és egyes kiemelt cselekmények információ-tartalmának vizsgálatával foglalkozó tevékenység. Statisztikai módszerek felhasználásával segítséget nyújt a rendelkezésre álló, a cselekmény kiküszöbölésére vagy felfedésére alkalmas eszközök (személyi, technológiai) és a becsült, fel nem fedett cselekmények arányának figyelembevételével a hírszerzési eredményesség kiértékeléséhez, a pozitívumok vagy a rejtett hiányosságok mértékének felméréséhez, illetve a rendszerben rejtőzködő hibák, „gyenge pontok” meghatározásához, feltárásához.

Harmadik típusként megjelenik a taktikai kockázatelemzés, ami a műveleti tevékenység optimalizálására szolgáló eszköznek, valamint a hírszerzés területeinek helyzetére vonatkozó megbízható információszolgáltatás egyik módjának tekinthető. Az értékelésre mindig a valós idejű taktikai szituáció kontextusában kerül sor és mindig a hírszerzés területéhez kell igazodnia.

1.8.2. A SZERVEZET ÉS KÖRNYEZETÉNEK ELEMZÉSE - A PEST(EL) ÉS A SWOT ANALÍZIS

Manapság elengedhetetlen a védelemben érdekelt szervezetek fokozottabb alkalmazkodási képessége működési környezetükhöz. Éppen ezért a stratégiai dokumentumok tervezésekor is alapvető kiindulópontként szükséges értelmeznünk a környezet elemzéséből nyerhető megállapításokat. A környezet fogalmába minden olyan tényezőt, jelenséget, folyamatot bele kell értenünk, amely a védelmi szféra működésére a jelenben és a jövőben hatással van. Az egyes tényezők alakulásának vizsgálatához meg kell ismernünk működésüket, fel kell térképeznünk hatásmechanizmusait, összefüggésrendszerüket. Az elemzés megállapításai közül azok használhatóak, amelyek összhangban vannak a nemzetbiztonsági nézetrendszerrel és a védelmi szféra gazdasági és társadalmi környezetével.

A környezetelemzés végső célja az lehet, hogy miként tudjuk a feltérképezett potenciális lehetőségeket kihasználni, a veszélyeket kikerülni és a védelmi szféra hasznára fordítani. A környezetelemzés feladatát a tervezés minden szintjén el kell végezni, azonban az egyes szinteken változik az elemzés tárgya és a hozzá rendelt módszer is. Az viszont állandó, hogy a jó elemzés az azonos érdekszférában megjelenő valamennyi versenytárs (más hírszerző szolgálatok, ellenérdekelt felek) helyzetét is figyelembe veszi. A különböző szinteken végrehajtott környezeti elemzések során számos eszköz felhasználható a jövőt érintő környezeti lehetőségek, fenyegetések feltérképezésére. Ilyen lehet például a Delphi-módszer, a brainstorming, a forgatókönyv készítés és a PESTEL analízis is. Ez utóbbi a tágabb környezet elemzésére használatos módszer, a jelenlegi politikai, gazdasági, társadalmi (kulturális), technikai, környezeti, jogi helyzetből kiindulva vizsgálja a tendenciák távlati alakulását.

Az alábbiakban tekintsünk át néhány számunkra is jelentőséggel bíró tendenciát:

Politikai tendenciák:

- A NATO stratégia változása;
- Az EU és az országos hatáskörök változása;
- A kormányzati stabilitás;
- A jóléti állammal kapcsolatos politikák alakulása;
- A társadalmi csoportok közötti újraelosztás változása;
- A politikai értékrend változása;
- Országos és regionális hatáskörök újraelosztása.

Gazdasági tendenciák:

- A gazdasági ciklusok;
- A GDP és a HDI trendjei;
- A kamatok és az infláció szintje;
- A lakossági megtakarítások mértéke;
- A munkanélküliség alakulása;
- A tőke mozgások iránya és aránya;
- A regionális fejlettség alakulása;
- Az infrastruktúra fejlesztések tendenciái;

Társadalmi/kulturális tendenciák:

- A demográfia alakulása;
- A társadalmi mobilitás alakulása;
- Az egészségügyi helyzet alakulása;
- Az életmódbeli változások várható iránya;
- A fogyasztói társadalom fejlettsége;
- A képzettség és az iskolázottság alakulása;
- A fogyasztás várható szerkezete;
- A vallás és a vallási csoportok szerepe.

Technikai fejlesztési tendenciák:

- A kormányzati K+F+I kiadások alakulása;

- A technológiai átvétel mértéke és változása;
- Új felfedezések és elterjedő technológiák;
- Az újítások befogadásának képessége és gyorsasága;
- Az internet és a számítógép használatának terjedése;
- A biotechnológia új eredményeinek megjelenése;
- Az infrastruktúra korszerűsödése.

Környezeti tendenciák:

- A környezetvédelem szabályozása;
- A föld és az adott ország „ökológiai lábnyomának” alakulása;
- A megújuló források kiaknázásának mértéke;
- Az újrafelhasználás alakulása;
- A globális felmelegedés hatásai.

Jogi (szabályozási) tendenciák:

- Az ország legitimitását és biztonságát garantáló szabályozás;
- A versenytörvény és a külföldiek befektetésének szabályozása;
- A munka és az üzlet világának EU-s szabályozása;
- Centralizációs és decentralizációs tendenciák;
- Fogyasztóvédelem és a civil szféra szabályozása.

Az elemzés végső célja az egyes kategóriákon belül több konkrét tényező felkutatása, majd a nemzet biztonsága szempontjából meghatározó tényezők kiemelése. Ezt követően ezeket minősíteni kell abból a szempontból, hogy előnyös vagy hátrányos hatást fejtenek-e ki. Fontos, hogy a környezetet külön szegmenseiben és globális megközelítésben is elemezni kell annak érdekében, hogy a befolyásoló tényezők működését megérthessük. A komplex szemléletmód nem csupán az egyes tényezők összevetését jelenti, hanem azok kölcsönhatásainak megjelenítését egy globális kép kialakítása érdekében. Még egy további jellemző szerepére érdemes figyelmet fordítani. A környezet változásának, átalakulásának dinamizmusa lényeges abból a szempontból, hogy a jelenben tett megállapításainkat mennyi ideig tarthatjuk érvényben a jövőben.

A stratégiakészítés másik fontos kiindulópontja a rendészeti vagy nemzetbiztonsági rendszer egymásra építkező szintjeinek vizsgálata, a szervezetek tulajdonságainak és

képességeinek megismerése. A SWOT analízis elvégzése lehetőséget biztosít a szervezetek erős és gyenge pontjainak feltérképezésére, az egyes funkciók diagnózisára, az alapvető képességek, a teljesítőképesség felmérésére. Nagyon fontos azonban, hogy a korábban tárgyalt környezeti lehetőségeket és fenyegetéseket csak a szervezeti képességekkel egyazon rendszerben történő megközelítésben szabad vizsgálni. Fontos, hogy a PEST elemzés bármely kombinációját a hatékonyság és teljesség növelése érdekében a gyakorlatban minden esetben kombinálják a SWOT metodikával. Ennek során habár minden összetevőre kiterjed az elemző figyelme, a következtetésben nem minden tényező jut szerephez, főként a következtetések megfogalmazásakor.²⁷

A SWOT analízis elkészítésének is kezdő mozzanatát képezi az információk begyűjtése, amit az erősségek és gyengeségek meghatározása követ. Az erősségek olyan tulajdonságokat, képességeket jelentenek, amelyeket magunkénak mondhatunk és segítségükkel kitűnhetünk a versenytársak közül, továbbá előnyhöz juttathat azokkal szemben, akikre tevékenységünk irányul. A valódi erősség akkor mutatkozik meg, ha jobban szervezettek, nagyobb szakértelemmel rendelkezők, hozzáértőbbek vagyunk, fejlettebb technológiát birtokolunk, mint a versenytársaink és az ellenérdekelt csoportok.

Erősségnek tekinthetjük, ha:

- kiemelkedő szervezeti képességgel rendelkezünk;
- sajátos, egyedi tudásbázist birtokolunk;
- megfelelő pénzügyi források állnak rendelkezésre;
- életképes funkcionális stratégiát alkalmazunk;
- megfelelő technológiát birtokolunk;
- komoly K+F+I képességekkel rendelkezünk;
- a humán erőforrás magas minőséget képvisel, stb.

A vizsgálat során, annak összetettségéből fakadóan az erősségekkel egy időben megmutatkoznak azok a gyengeségek is, amelyek más szervezetekkel való összehasonlítást követően rámutatnak a hiányzó specialitásokra. A gyengének értékelt funkciók közül azonban csak azoknak kell nagy jelentőséget tulajdonítani, amelyek stratégiai jelentőséggel bírnak és befolyással vannak a kitűzött célok elérésére.

²⁷ Turner, S.: Tools for success: a Manager's Guide. London, McGraw, 2002.

Ezek általában a következők lehetnek:

- gyengül a megszerzett pozíció;
- a humán erőforrás teljesítő képessége gyenge;
- nincs jól megfogalmazott, teljesíthető stratégia;
- a technológiai színvonal fejlettsége elmarad a szükségestől;
- háttérbe szorul a K+F+I tevékenység;
- belső problémák mutatkoznak operatív kérdésekben;
- a változások finanszírozására nincs mód; stb.

Az erősségek és gyengeségek stratégiai szemléletű megközelítése során, további kategóriát képezve vizsgálni szükséges az analízis során feltárt lehetőségek követésének módozatait, a feltárt fenyegetések által megjelenő sebezhetőségi pontokat. Az eredményt 2x2-es mátrixba rendezve célszerű ábrázolni, így biztosítva az egyes súlyponti elemek áttekinthetőségét.

A folyamat során a legfontosabb kérdéssé egyre inkább az válik, hogy a rendészeti és nemzetbiztonsági szervezetek alapvető képességei: az erőforrás, az eszközök, a működési módozatok miként jelenjenek meg a stratégiai tervezés során. Az alapvető képességek megítélése azért különös jelentőségű, mert összefüggésben van a világban folyó globális versennyel. Ha ezek a szervezetek a jövőben eredményesek kívánnak lenni, nem elég a produktivitásukat javítani, növekedést kell elérnie a szellemi tőke bázisán, a technológiák alkalmazása során, valamint az új lehetőségek felismerésével, új kompetenciák kiépítésével.

Hasonló kérdésekre kell választ keresnie:

- Milyen politikai és szakmai igényeket kell kielégíteni a jövőben?
- Milyen információs csatornákat használjunk az eredményes működéshez?
- Milyen területeken tudunk pozícióelőnyökhöz jutni?
- Milyen lehetőségeink lesznek mozgásterünk növelésére?
- Milyen képességeink és készségeink tehetnek egyedülállóvá a jövőben? (stb.)

A világviszonylatban megfigyelhető trendek azt mutatják, hogy az a szolgálat tud sikeres lenni a versenytársaival szemben, amelyik kiemelkedő alapvető képességeket tudhat magáénak. Amennyiben a képességek hordozóit megfelelő módon alkalmazzuk, a képességeket kibontakoztatjuk és megfelelő elemző háttérrel biztosítunk hozzá, eljuthatunk egy jó stratégia megfogalmazásáig, és lehetőségünk nyílik a megvalósítás folyamatos kontrolljára is.

A stratégiai gondolkodás és a stratégiaalkotás folyamata megkívánja a szakágazatok, így a rendőrség belső viszonyainak elemzését, amit a közvetlen külső környezettel kell összevetnünk és átfogó helyzetértékelését adnunk. Az így összegyűjtött információk birtokában már az erősségek és gyengeségek megfogalmazására is lehetőségünk van, amiket a működést alapvetően meghatározó társadalmi, gazdasági, szakmai környezetbe helyezve célszerű figyelembe venni a stratégia alkotás során. A rendészeti tevékenység legutóbbi átfogó elemzését követően a SWOT analízis az alábbi fontosabb megállapításokra jutott.

Erősségeink: kapcsolódási lehetőségek más átfogó nemzeti stratégiákhoz; új jogszabályok megalkotása a problémák kezelésére; az unió többletforrásokat nyújt a rendvédelmi szervezetek fejlesztésére; az EU-tagországok megnövekedett igénye a szervezett bűnözés és a terrorizmus visszaszorítására; a rendőrség szervezeti egységei közötti stratégiai partnerség; **az elemző-értékelő munka által lehetőségünk van a szervezett bűnözés és a terrorizmus érdekszférájának megismerésére, az ellenük történő fellépés erősítésére**; mindezek mellett megjelent a koordináció-kooperáció és kommunikáció egysége.

Gyengeségeink: a rendvédelmi szervezetek működését szabályzó egyes jogszabályok hézagosak; a szervezeten belüli szemléleti különbségek jelenléte; az érdekellentétek a közös célok megvalósítása ellen hatnak; a gyakori szervezetátalakítás folyamatos humánerőforrás problémákat vet fel; a rendvédelmi szervek feladatai folyamatosan bővülnek, ezt nem mindig követi technikai és pénzügyi fejlődés; az állomány fiatalodását a szakértői bázis nehezen képes ellensúlyozni; az uniós tagság hatására országunk a nemzetközi szervezett bűnözés és a migráció célországává válik, ennek kezelése hosszú folyamat, az erre hivatott egységek felkészültsége eltérő.

A nemzetbiztonsági szféra stratégiai tervező tevékenysége folyamatában – SWOT analízis alkalmazásával – is elvégezhető a legfontosabb erősségek és gyengeségek feltérképezése. Ennek adja bizonyítékát Izsa a nemzetbiztonsági szféra analízise során felrajzolt összefoglaló mátrix közreadásával.²⁸ Legfontosabb elemei a saját szakterületi sajátosságok megismerése mellett, összevetve a rendőrség megállapításaival segíthetik behatárolni a legfontosabb közös tevékenységi területeket, megfogalmazni lehetőségeinket és a lehetséges fenyegetéseket. Ezek közül is kiemelném a dolgozat témájához kapcsolódva veszélytényezőként, a belső, regionális és transznacionális, tradicionális és új típusú fenyegetéseket. A velük szemben megfogalmazható fellépés lehetőségei közül pedig a korszerű adatkezelési és feldolgozási technológiák jelentőségét, valamint nemzetközi partnereink adatbázisainak igénybevételi lehetőségét. **Az ágazati stratégiák megalkotásakor a konzisztencia megteremtésének fontos eleme a SWOT analízisek során rögzített megállapítások összevetése, azok közös kiértékelése. Így nyílik lehetőség a fenyegetési területek azonosítására a fellépés összehangolására, vagy lehatárolására, a hatékony, célirányos együttműködésre, a tevékenységi körök hasznos kiegészítésére, a sikeres eljárásmodok átvételére és a szervezetek között átadható tudástartalom meghatározására.**

Ha összességében tekintünk erősségeinkre és gyengeségeinkre, egyértelmű jelét találjuk az elemző munka szolgáltatásai szükségességének és jelentősége felerősödésének. Mindez megmutatkozik az elemző szakértelem igénybevételében a különböző szakfeladatok során. A bűnelemzést végző szervek képesek támogatni a legkülönbözőbb bűncselekmények felderítését, és segítségül hívhatók a nyomozás (felderítő munka) során. Előrejelző tevékenységükkel segítik a stratégiai vezetői döntések meghozatalát. Koordinációs szakfeladatokat végeznek a szervezeti egységek és a védelmi szektor egyéb szereplői között. A rendvédelmi szervek felismerték, hogy más források tartós hiánya miatt a fejlődés egyetlen alternatívája a szervezeten belüli és szervezetek közötti partnerségi (együttműködési) kapcsolatok előtérbe helyezése. E kapcsolatok alakításában kulcsszerephez juthatnak a bűnelemző egységek is.

²⁸ Izsa Jenő: Javaslatok a nemzetbiztonsági / titkosszolgálati stratégia kidolgozásához. Hadtudomány, XVII. évf. 2007/1. szám,

1.8.3. AZ AHP MÓDSZER²⁹

A „réteges” vagy „hierarchikus elemzés” (AHP), amely egy általánosabb elemzési forma az ún. Hálózatos Elemzési Eljárásból (ANP) ered, több szempontú döntési problémák megoldására alkalmas eljárás, ami lehetővé teszi a döntési feladatok logikus rendszerbe foglalását. „Az AHP egy csoportos döntési folyamat, amelynek során a döntésben részt vevő szakértők intuitív meglátásait kombinálják az egzakt mérési matematikai eljárásokkal.”³⁰ Az AHP-ben a döntési problémát az áttekinthetőség érdekében többszintű fastruktúrában ábrázoljuk, amelynek legfelső szintjén a cél, az alatta levő szinteken a szempontok, az alszempontok stb., a legalsó szinten pedig az alternatívák helyezkednek el. Minden egyes vizsgálati szint az alatta levőhöz képest cél, a felette levőhöz képest eszköz, az eszközök megválasztása pedig a céltól függ.

Kínában az információ általánostól eltérő értelmezéséből fakadóan, ezt a módszert alkalmazzák az össznemzeti erő kiszámítására. (Ennek legfontosabb összetevőit Ráczi fejteti ki fentebb hivatkozott tanulmányában.) A módszer előnye, hogy többdimenziós mutatóként alkalmasabb a valóság leképezésére, mint mondjuk az egydimenziós GDP. A módszer elemző szakaszában a célnak megfelelően többfajta hasznossági kritériumot (pl. megbízhatóság, jövedelmezőség, költséghatékonyság) kombinálnak cselekvési alternatívákkal és képeznek hierarchikus struktúrát. Ami mennyiségi és minőségi szempontok szerint súlyozott fontossági rangsorolásokat tartalmaz.

Az AHP-ben a rendszerbe csak előértékelt adatok kerülhetnek, és **a feldolgozás az összefüggésekbe rejtett tudástartalom feltárását eredményezi**. Az adatok értékét a fontossági sorrendbe (hierarchiába) rendezett célokhoz való viszonyuk határozza meg.

A folyamat (eljárás) négy lépésből áll:³¹

- A probléma definiálása és a feltárandó tudástartalom meghatározása.
- A döntési hierarchia kialakítása.
- Ezekből az elemekből szintenként képezzük a páronkénti összehasonlítások mátrixát.

²⁹ Analytical Hierarchy Process. Főként a honvédelem területén alkalmazzák az össznemzeti erő kiszámítására.

³⁰ Ráczi Lajos: Kína össznemzeti ereje – II. Felderítő szemle, 2010. VIII. évf. 4. sz. 23. o.

³¹ Saaty Thomas L.: Decision making with the analytic hierarchy process. Int. J. Services Sciences, 2008. Vol. 1., No. 1., 85. o.

- A páronkénti összehasonlítások eredményeinek integrált feldolgozásával (az AHP matematikai – mátrix-számítási – algoritmusának segítségével) szintenként főlülről lefelé haladva összegezzük az egyes tényezők súlyozott értékét. A folyamat végén, a legalacsonyabb szinten **a cselekvési alternatívák összegezett, súlyozott értéke a legfelső szintű, „globális” (stratégiai) célkitűzés szempontjából vett fontosságukra mutat rá.** A döntési javaslat nyilvánvalóan a legnagyobb prioritást kapott cselekvési változat mellett szól (a vegyes stratégiák alkalmazását is megengedve).

A páronkénti összehasonlítás módszerének a döntéshozatalban széleskörű szerep jut. Saaty felfogásában egy döntési folyamatot négy különböző aspektusból közelíthetünk meg: a várható előnyök (benefits), a feltároló lehetőségek (opportunities), a vele járó költségek (costs) és a kockázatok (risks) oldaláról. Ezekre betűszóval BOCR néven hivatkozik (a BOCR tényezői hasonlítanak a SWOT-analízis elemeire). A cselekvési alternatívákat (stratégiákat) mind a négy szempont szerint rangsorolni kell. A négy rangsorolást utána az AHP-módszerrel egyetlen egy rangsorba vonják össze, és ez lesz a döntés (a cselekvési alternatívák közötti választás) fő kritériuma.³²

Az AHP egy konkrét alkalmazására példaként szolgálhat az a válságkezelési gyakorlat, amelynek során Saaty módszerével az USA Iránnal szembeni stratégiáját modellezték. A gyakorlatban közel 40 szakértő vett részt.³³

Az AHP lényege nem a matematikai algoritmus egzaktságában vagy érzékenységében, hanem a „filozófiájában”, a változók által megtestesített fogalmak hierarchikus összefüggéseinek rendszerében, áttekinthetőségében, gondolati mélységében, döntéstámogató potenciáljában, a szakértői vélemények ütköztetése és integrálása segítségével feltárt új tudástartalomban rejlik.

1.8.3. A SZCENÁRIÓ ANALÍZIS³⁴

A stratégiatervezés hagyományos módszerével szemben a scenárió analízis egy olyan technika, amely segít kezelni azokat a bizonytalanságokat, amelyek a szervezet

³² Saaty Thomas L. (2008) Decision making with the analytic hierarchy process. Int. J. Services Sciences., Vol. 1., No. 1., 94. o.

³³ Saaty Thomas L.: Making decisions in hierarchic and network systems. Int. J. Applied Decision Sciences, 2008. Vol. 1., No. 1., 43. o.

³⁴ Foratókönyvek készítése egy lehetséges jövőről. Ilyen módszerrel készült például a Global Trends 2025: A Transformed World tanulmány. National Intelligence Council, USA 2008.

életével kapcsolatban megfogalmazhatók és segít jobb döntéseket hozni ezekkel kapcsolatban. A különbség a hagyományos tervezéssel szemben az, hogy a scenárió analízis több alternatív jövővel számol és ennek alapján mond feltételes értékítéletet. Nem csupán a lehetséges jövőbeni események (valójában az elemzés „ténybeli” alapja) hanem az elemzés eredménye is pusztán feltételezés, melynek megalapozottságáról kizárólag akkor nyílik lehetőség értékítéletet alkotni, ha az elemzés „ténybeli” alapjának tekintett jövő, valósággá válik.³⁵ Ezeknek a változatoknak kell közösen bemutatniuk azoknak a valószínű jövőeknek valamennyi változatát, amelyek bekövetkezhetnek. A scenárió analízis fontosságát leginkább azért hangsúlyozzuk, mert a mai, bizonytalanságokkal teli világunkban nem elegendő olyan stratégiai terveket készíteni, amelyek kizárólag a történésekre reagálnak, e helyett olyan szemléletmódra van szükség, amely lehetővé teszi a bizonytalanságok jövőorientált felmérését és felkészít a lehetséges válaszokra. A jelenlegi stratégiatervező gondolkodásmód a stratégiaalkotás hagyományos rendszerét követi, az ország biztonságáért felelősséggel tartozó szervezetek nem engedhetik meg maguknak, hogy ne tekintsenek a jövőbe, számolva a lehetséges veszélyekkel, biztonsági kihívásokkal. Számukra alapvető fontosságú, hogy az események elé menve döntési helyzetbe hozzák azokat a vezetőket, akik felelősséggel tartoznak a nemzet külső- és belső biztonságáért.

A jó scenárióra jellemző³⁶:

- a valószínűség,
- a belső konzisztencia,
- az oksági folyamatok leírása,
- a döntéshozatalban való hasznosíthatóság.

A felsorolásban szereplő konzisztencia mellett rendkívül fontos hangsúlyozni a relevancia jelentőségét is. Gyakorlatilag nem érdemes scenáriót tervezni akkor, ha az nem a valós állapotokra épül. Olyan feltételezésekre kell építeni, amelyek valójában be is következhetnek. Nem érdemes például a régióink totális háborús állapotára tervezni, hiszen ennek bekövetkezési valószínűsége a NATO és uniós tagság biztosítékai mellett rendkívül

³⁵ Liam Fahey and Robert M. Randall: Learning from the Future: Competitive Foresight Scenarios, John Wiley and Sons, 1997. (Google Book)

³⁶ Kahn–Wiener szerint (1967)

cesekély. Érdeemes ugyanakkor az Európa irányába megnyilvánuló migráció és a kísérő jelenségként megjelenő nemzetközi szervezett bűnözés jövőbeli alakulását, és a gyenge államokra gyakorolt torzító hatását vizsgálni. **A scenáriókon alapuló tervezés fő célja nem a jövő előrejelzése, sokkal inkább azoknak a tényezőknek a bemutatása, amelyek befolyásolják a jövőt** – különböző megvalósulási alternatívák mentén. Ezt azért fontos szem előtt tartanunk, mivel a folyamat segíti azokat a jelenségeket térben és időben azonosítani, amelyek várhatóan befolyásolni fogják tevékenységünket. További fontos követelmény a prognózis teljessége, ami az összes fontos tényező módszeres vizsgálatát jelenti, számolva azok egyedi sajátosságaival. A befolyásoló tényezők hiányos feltárása újabb komplexitásokat teremthet, olyanokat is, amelyekre nem számítottunk. **Feladatunk kiválasztani azokat a kulcsfontosságú tényezőket, amelyek fontosak jövőnk alakítása szempontjából, és befolyásolhatják a hírszerzést és annak érdekeit. A scenáriók segítségével növelhető a jövőbeni eseményekre adott válaszaink hatékonysága.**

Amennyiben különbséget szeretnénk tenni az eddig tárgyalt elemzési technikák stratégiai gondolkodásra és tervezésre gyakorolt hatásai között, a következőt kell kijelentenuk. Míg a kockázatelemzés, a SWOT és PESTEL analízis a tervezés hagyományos gondolkodásmódját követi (a jövő előre jelezhető, mérhető és ellenőrizhető), addig a scenárió analízis szakítva ezzel a hagyománnyal, proaktívabb megközelítést alkalmazva azt vallja, hogy a jövőt fel kell építeni. Ennek érdekében úgy kombinálja a lehetőségeket, hogy a jövőbeli utakat kezelhető scenáriókba foglalja össze. Ennek a gondolkodásmódnak az előrejelzések ugyanúgy részét képezik, mint a hagyományos technikáknak, csupán nem az előrejelzésekre alapozza a scenáriókat, hanem a scenárió tervezés korai elemző fázisában az egyes trendjellegetű tényezők változásának megértését szolgálja.

Az előrejelzések feladata, hogy az analízis során:

- részletesebb információkat szolgáltatassanak a számunkra fontos tényezőkről,
- segítsenek az alternatívák értékelésében,
- teszteljék a scenáriókból eredő stratégiai tervek hatékonyságát,
- érzékeltesék, mely tényezőknek van kritikus hatása a nemzetbiztonsági tevékenységre.

A stratégiaalkotás háttértevékenységeként a scenárió-tervezés és az előrejelzés végső soron egymásra épülve jelenik meg, melyben a szűkebb keresztmetszetet az előrejelzés képviseli, erre épülve nyit tágabb térbeli és időbeli horizontot.

A scenárió építés folyamata azoknak a kulcsfontosságú hajtóerőknek a felkutatásával kezdődik, amelyek az események kimenetelét befolyásolják. Minden szervezetnél azonosíthatók a rá ható kulcstényezők. Vannak közöttük szervezeten belüli (pl. munkaerő, technológia) és külső tényezők (pl. kormányzati szabályozás). Ezeknek az alapvető tényezőknek az azonosítása és megbecslése jelenti a scenárió építés kiindulópontját.

A hajtóerők azonosításának megkönnyítésére érdemes kategóriákat képezni és az egyes tényezőket ezekbe sorolni. A fellelhető szakirodalom kisebb eltérésekkel az alábbi csoportosítás felhasználását ajánlja:³⁷

- Társadalmi (pl. demográfia, értékrend, biztonság igények, kultúraváltás)
- Technológiai (pl. technológia- vagy szoftverfejlesztés, növekvő igény a globális rendszerek kiépítésére)
- Gazdasági (makro ökonómiai trendek, mikro ökonómiai tényezők, a szakszolgáltatásokon belüli tényezők)
- Politikai (pl. szabályozók hatásai, kormányváltás következményei)
- Környezeti (pl. szigorúbb környezetvédelmi előírások, éghajlatváltozás, hulladékgazdálkodás)

A hajtóerők azonosítása és kategorizálása után célszerű osztályozni őket. Fel kell becsülnünk az egyes tényezők bekövetkezési valószínűségét és hatásait. Amelyikről azt feltételezzük, hogy biztosan bekövetkezik, azt valamennyi scenárióban szerepeltetni kell. Az osztályozás során olyan kritikusan bizonytalan tényezőket helyezünk egymás mellé, amelyekről úgy véljük, hogy együttes hatásuk befolyásolja jövő alakulását. A módszer segítségével lehetőség nyílik arra, hogy különböző scenáriókra oszthassuk fel a jövőt. A kritikus bizonytalanságok elkülönítése a biztosan bekövetkező és a kevésbé jelentős kategóriától azért fontos, mert a különböző scenáriók eltérései e tényezők mentén fognak

³⁷ Ringland, 1998; Schwartz, 1996; van der Heijden, 1997.

megjelenni. A scenáriók eleve meghatározható elemeit előre lehet jelezni hagyományos módszerekkel. A predeterminált elemek felismeréséhez segít azok csoportosítása:³⁸

- természeti törvények (pl. mennyi időbe telik a szennyezet föld vagy folyószakasz természetes megtisztulása);
- lassan változó jelenségek (pl. népesedési folyamatok, infrastruktúra, erőforrásokkal ellátottság);
- szűkös jelenségek (pl. a japánok kénytelenek pozitív kereskedelmi mérleget produkálni, mivel 120 millió ember él 4 szigeten, akik nem rendelkeznek saját természeti erőforrásokkal);
- folyamatban lévő jelenségek (pl. tíz év múlva mekkora népességszámot ér el a kisebbség, milyen intenzitású lesz a harmadik országokból érkező bevándorlás);
- elkerülhetetlen összeütközésekhez vezető jelenségek (pl. rakétatelepítési törekvések, etnikai jogok csorbítása);
- egy rendszer adottságai (pl. kulturális alapértékek);
- egy rendszer strukturális visszacsatolásából következő viselkedések (pl. a fegyverkezési verseny).

Miután megvannak a scenárió-logikát meghatározó, vagyis a scenáriókat megkülönböztető erők, a scenáriók részletesebb kidolgozásához visszatérhetünk az előző lépésekben összegyűjtött kulcstényezőkhoz és trendekhez. Mindegyik tényezőnek és trendnek figyelmet kell szentelnünk. Sokszor azonnal látszik, hogy melyik scenárióba tegyük a tényezőt a bizonytalanság különböző alakulása alapján, gyakran azonban egyáltalán nem egyértelmű a helyzet. Ekkor nagymértékben támaszkodhatunk a scenárió-építésben részt vevők intuitív megérzéseire és a józanészre.

A scenáriók részletes kidolgozásakor derül ki ténylegesen, hogy azok valóban képesek-e komplex rendszereket kezelni. Azon túl, hogy a scenáriók segítségével egyaránt lehetővé válik folyamatok, események, összefüggések és állapotok jövőbeni alakulásának megbecslése, a scenáriók nem választják el élesen egymástól az öt alrendszer (társadalmi, gazdasági, politikai, technológiai, környezeti) sem. Akármelyik alrendszerből is kezdjük a scenáriókat kidolgozni, tökéletesen vizsgálhatók a tényezők hatásának következményei a többi alrendszerben is.

³⁸ Schwartz, 1996; van der Heijden, 1997. elméletét felhasználva

Miután részletesen kidolgoztuk és teszteltük a scenáriókat, érdemes időt és képzelőerőt szánni néhány állapotjelző kijelölésére, hogy folyamatosan nyomon követhessük a megvalósulást. Ha az állapotjelzőket gondosan és megfelelő képzelő tehetséggel választjuk ki, a nemzetbiztonsági tervezés értékes előnyükhöz juthat azáltal, hogy tudja, miként befolyásolja a jövő a biztonságot, ez által a stratégiai gondolkodást és a kapcsolódó döntéseket.

Ezeket a döntéseket azonban nem tudja megalapozni az információszerzés és az elemző-értékelő munka rendszerszemléletű megközelítésének alkalmazása nélkül. A vizsgált jelenséget soha nem szabad kiszakítani a környezetéből, az ahhoz kötődő kölcsönhatásait is vizsgálni kell. A tervezést végző szakemberek számára rendkívül fontos továbbá, hogy áttekinthessék a szervezet belső állapotát, a munka menetét, paramétereit, illetve a környezet állapotának és az adott szervezet, valamint környezetének viszonyát, kölcsönhatását, a jellemző főbb tendenciákat.³⁹

Mindezek megismerése az elemző-értékelő munkában történik és így válik lehetővé a fő vonások és az okozati összefüggések feltárása. Az objektív valóság jelenségei folyamatai mindig összetetten, kölcsönhatásban valósulnak meg, és a mutatkozó jelenségek leggyakrabban elfedik a lényegét, a valóságos összefüggéseket. Ez a tény fokozottabban igaz a társadalmi jelenségekre, folyamatokra, emberi viszonyokra, melyek megismerése a vezetés számára fontos feladat. A valóság ezért csak többoldalú megközelítéssel, elemző eljárásokkal ismerhető meg. A helyzetmegismerés nem lehet ötletszerű, hanem gondosan előkészített tevékenységgláncolat, mely a megismerési folyamattal, az információszerzéssel kezdődik és az elemző-értékelő munkában realizálódik.

ÖSSZEFOGLALÁS:

Hazánk biztonságának megóvását, a fenyegetésekkel szembeni fellépést olyan komplex kérdésként kezeljük, amely szükségessé teszi az államhatalmi szervek együttes fellépését. A biztonságpolitika egyes területei külön-külön és együttesen is értelmezhetőek

³⁹ A rendőrségnél a stratégiai elemző-értékelő munkában hasonló kezdeményezés volt a bűnügyi-közbiztonsági helyzet és a rendőri szervek hatékonyságának komplex értékelésére a 2000-2005 években alkalmazott „Mérleg” módszer. Ennek három összetevője volt, a külső társadalmi környezeti jellemzők mérése, a bűnözés és a bűnüldözés szakmai szempontú értékelése és a szervek humán, anyagi-technikai kondíciójának és szakfeladat költségfelhasználásának mérése.

az egyes szolgálatok számára. Vannak azonban olyan szakfeladatok, amelyek eredményes kezelésére kizárólag közös fellépésük keretében van mód. Ilyen a nemzetközi terrorizmus és a határokon átnyúló szervezett bűnözés kérdésköre, amely ha nemzetközivé válik a biztonsági érdekek kiterjesztő értelmezésével állunk szemben és az uniós közösség érdekeinek védelme is célként jelenik meg.

A közös fellépés kereteinek pontos értelmezéséhez hozzátartozik az azt felölelő fogalomrendszer tisztázása, az előre mutató újabb definíciók értelmezése. A válságkezelés, válságmegelőzés megfelelően körülhatárolt fogalmak, egyértelmű jelentéstartalmuk mindenki számára világos jelenéssel bír. Az új típusú kihívások azonban olyan definíciók meghonosítását eredményezték, mint a fenyegetettség, kockázat és egyéb terminológiák. Ezek összekapcsolása az egymásra gyakorolt hatásmechanizmusuk alapján elvégezhető.

A fenyegetések, közülük is az új típusú fenyegetések meghatározásával, kategorizálásával számos kutató foglalkozott már. A Gazdag Ferenc által készített, a fenyegetéseket legkomplexben bemutató felosztást is tanulmányoztam, de célravezetőbbnek tekintetem Földes Gyula 2008-ban megjelent dolgozatában ismertetett felsorolást alkalmazni némi módosítással. Ebben a szervezett bűnözés és a terrorizmus egyértelműen azonosítható volt a belső és külső kihívások között.

Ezek a jelenségek olyan fellépést követelnek a nemzetállamok részéről, amiket kizárólag központi kormányzati dokumentumok kibocsátása révén, koordinált formában tudnak kezelni a normaalkotás részeként. Erre szolgálnak a különböző uniós és magyar stratégiai dokumentumok. Ezek közül is a konkrét szakfeladatokat a nemzeti biztonsági, továbbá az egyes szakterületekre fókuszáló (rendészeti, nemzetbiztonsági) szakstratégiák fogalmazzák meg. Igaz ezek kormányzati döntés hiányában a mai napig nem léptek életbe, így alkalmazásukra nem kerülhetett sor. Már ezek a dokumentumok foglalkoznak a szakfeladatok megosztásával és kitérnek alapvető infokommunikációs kérdésekre is. Ehhez látom szükségesnek hozzákapcsolni azt az irányított információs és prognosztikus tevékenységet, amely magában foglalja információszerzés és -gyűjtés, -elemzés, -értékelés, -feldolgozás, továbbá a hasznosítás szakmaspecifikus kérdéseit, s ezáltal, hozzájárul egy mindenki számára egységesen értelmezhető stratégiai nézetrendszer kialakításához.

Amikor a rendészeti stratégia keretein belül az erősségek és gyengeségek feltérképezését végeztem szembeötlő volt, hogy milyen lehetőségeket kínál számunkra az

elemző-értékelő tevékenység. Az elemzés képes támogatni a legkülönbözőbb bűncselekmények felderítését, és segítségül hívható a nyomozás, a hírszerző, felderítő munka során. Előrejelző tevékenységével segít a stratégiai vezetői döntések meghozatalában. Koordinációs szakfeladatokat végez, aktív szerepet vállalva a szervezeti egységek és a védelmi szektor egyéb szereplői közötti információcserében.

A stratégiai elemző módszereknek több fajtája ismert a különböző szolgálatok között, lehet országonként, sőt a nemzeti hatóságok között is eltérő. Ezek közül a hazai alkalmazásra leginkább alkalmasnak vélteket mutattam be, úgymint a kockázatelemzést, a környezet elemzést és a SWOT analízist, továbbá a jövőkutató területéről ismert szcenárió analízist. Az utóbbi nem generálisan alkalmazott eljárási mód, én is, mint előremutató lehetőséget vázoltam, mivel véleményem szerint ennek segítségével, és/vagy más technikákkal történő komplex alkalmazásával készíthető több évtizedre előremutató prognózis. Az említett elemzési technikák elsősorban a stratégiai tervezést és az ehhez kapcsolódó döntések meghozatalát segíthetik. Amennyiben egységesen akarnánk megfogalmazni rendeltetésüket, azt mondhatjuk, leginkább a környezetünket befolyásoló külső és belső hatások azonosításában, a feltérképezett potenciális lehetőségek kihasználásában, a veszélytényezők kikerülésében és azok hasznunkra fordításában nyújtanak segítséget.

2. FEJEZET

A SZERVEZETT BŰNÖZÉS ÉS A TERRORIZMUS SAJÁTOSÁGAINAK ÉRTÉKELÉSE

2.1. A SZERVEZETT BŰNÖZÉS PROBLEMATIKÁJA EURÓPÁBAN ÉS HAZÁNKBAN

Bűnszervezetek valamennyi uniós tagállamban léteznek, összetételüket tekintve egyre nagyobb arányban nemzetközi jellegűek. Az utóbbi időben egyre nagyobb mértékben válnak heterogénné és szerkezeti felépítés szempontjából dinamikusan szervezetté, inkább a laza hálózatok felé mozdulnak el, mintsem a piramisszerű monolitikus szervezetek irányába. Szerveződésüket és alapvető tevékenységeiket tekintve regionális minták kialakulása tapasztalható.

Történelmi öröksége, kiterjedtsége és földrajzi fekvése miatt Németország helyzete egyike a legösszetettebbeknek. Erőteljes tevékenységet folytatnak a török, olasz, szerb-montenegrói csoportok, ami a balkáni bűnözési kultúra befolyását emeli ki. Másrészt közvetlen hatással bírnak a lengyel, oroszajkú, litván és ukrán szervezetek, ami a balti bűnözési kultúra befolyásának a jele. Mindezek mellett a nigériai bűnözők jelenléte is erőteljes. A helyzetet tovább bonyolítja, hogy Németországot a törvényen kívüli motoros bandák tevékenysége is érinti. Egyes csoportok átlépik a regionalitás szintjét, és több országon átívelő kapcsolatrendszereket alakítanak ki. A török bűnözők felelősek hagyományosan a heroin EU-ba történő behozataláért és ottani terjesztéséért, együttműködve a balkáni útvonal mentén tevékenykedő más bűnszervezetekkel. Az albán nemzetiségű elkövetők jelentős mértékű részvételt mutatnak a heroin-kereskedelemben, míg a román és bolgár bűnöző csoportok, az albán nemzetiségűek mellett, inkább a fosztogató jellegű (lopás, rablás) bűncselekményekben és az emberkereskedelemben vesznek részt. Érdekes megfigyelni, hogy az afrikai elkövetői kör számottevő jelenléte a jelek szerint Spanyolországhoz, Franciaországhoz, Belgiumhoz és részben Olaszországhoz kötődik. Ez alól az egyetlen kivételt a nigériai csoportok jelentik, amelyek az EU egészében jelen vannak. Úgy tűnik, a nigériai bűnözés a tagországokban történő terjeszkedés olyan stratégiáját választotta, melynek során elkerüli azt, hogy komoly bűnügyi problémává váljon, ezért nem tekintik a fő fenyegetésnek egyetlen tagországban sem. Visszafogott stratégiájának egy másik mutatója az, hogy vezetői szinteken más nemzetiségű tagokat is integrálnak saját szervezeteikbe.

Az Ibériai-félsziget továbbra is az EU-ba irányuló legjelentősebb kábítószer-csempész útvonalak csomópontja. Ez igaz Franciaországra nézve is. Spanyolországban két fő tényező van hatással a bűnügyi környezetre: a kulturális és gazdasági kapcsolatok Dél-Amerikával, illetve a földrajzi közelség Marokkóhoz. Ugyanez elmondható Portugáliáról, különösen, ami a Brazíliához fűződő kapcsolatait illeti. Az első tényező miatt Spanyolország a kokain európai elosztásának fő központja, amelyben a földrészen tevékenykedő szervezett bűnöző csoportokkal társult külföldi személyek vesznek részt. Az unióba irányuló kokain-kereskedelem nem járt együtt latin-amerikai bűnözők a kokain másodlagos elosztásába történő jelentős mértékű beépülésével, az a tagállamokban honos bűnszervezetek feladatát képezi. Eltérő a helyzet a Spanyolországon keresztül történő másik jelentős illegális tranzit-szállításnál, a marokkói eredetű cannabis kereskedelme

esetében. A marokkói bűnözők érdekeltek a kábítószer tagállamokon belül történő terjesztésében, az egyes országokban élő második generációs marokkói bevándorlók közvetítésére támaszkodva. Marokkó tranzit ország szerepet kap a dél-amerikai eredetű kokain csempészetének terén is.

A négy skandináv ország is közös ismérvekkel rendelkezik. Bár nem kizárólagos módon, a törvényen kívüli motoros bandák fontos szerepet játszanak a térség legfenyegetőbb bűnöző csoportjai között, és szoros kapcsolatokkal rendelkeznek a szomszédos országokban. Finnországban a bűnügyi helyzetre jelentős hatást gyakorolnak az észtországi bázissal rendelkező szervezetek, amelyek az illegális áruk és szolgáltatások legfontosabb szállítóiaként tevékenykednek. Svédországban a balti szervezett bűnözés befolyása és a motoros bandák erőteljes jelenléte mellett jelentős a jugoszláv utódállamok és az albán nemzetiségű bűnelkövetők tevékenysége.

Más regionális minták is megfigyelhetők. Írországra pl. hatással van az Egyesült Királysággal kialakult szoros kapcsolatrendszer, ami kapcsolódik ahhoz a bűnözési csomóponthoz, amit Hollandiában, Belgiumban, Németország nyugati részén, Luxemburgban és Franciaország északi részén alakult ki. Földrajzi elhelyezkedése miatt nem valószínű, hogy az Egyesült Királyság a tagországokba irányuló bűnözési áramlatok szempontjából jelentős tranzit ország lenne, azonban jelentős vonzerőt képvisel, főleg az illegális bevándorlás és a cigarettacsempészet területén.

A Kelet- és Közép-Kelet Európai régió a nyugati bűnözői magatartástól eltérő regionális mintát képvisel. A FÁK utódállamai és a balti államok bűnözési helyzetét főként az Oroszországi Föderációhoz való földrajzi közelség határozza meg. Ez utóbbi az illegális dohány- és alkoholtermékek, valamint a Közép-Ázsiából származó heroin forrása, de piacot jelent a lopott gépjárművek, a szintetikus kábítószer, a Dél-Amerikából származó kokain és a Marokkóból származó cannabis-gyanta számára is. Belorusszia és Ukrajna is szerepet játszik a határokon átnyúló bűnözésben, különösen Litvánia vonatkozásában. A balti szervezett bűnözést a nyugati bűnözési környezet és az oroszok közötti közvetítőnek kell tekintenünk, aminek meg kellene akadályoznia az utóbbi jelentős mértékű közvetlen jelenlétét, ugyanakkor annak hatását is növelheti.

Lengyelországban, a Cseh Köztársaságban, a Szlovák Köztársaságban, Szlovéniában és Magyarországon a szervezett bűnözés főként belföldi eredetű, a

hagyományos bűnözés terén tevékeny, és fantomcégeket, befolyásolást és erőszakot alkalmaz a bűnözői érdekek előmozdítására és védelmére. Úgy tűnik azonban, hogy a felsoroltak közül Lengyelország kissé eltérő bűnözési piacot jelent. Az ottani csoportok meglehetősen heterogének, és domináns nem honos jelleggel bírnak. Az is szembetűnő, hogy mára a lengyel elkövetői körök jelentős mértékben a személy elleni bűncselekmények részeseivé váltak, ami általában nem figyelhető meg a térség többi országában. Ezekben továbbra is a gazdasági bűnözésben, az áru- és kábítószer-csempészetben való részvételük a jellemző. A térségben elsősorban a török, az albán, az orosz, az ukrán, a belorusz és örmény bűnöző csoportok további fejlődése várható.

A szervezett bűnözés Európát átölelő megjelenítésében nem hagyhatjuk szó nélkül a kínai bünszervezetek szerepvállalását. Megítélésükhöz azonban nagyon kevés információval rendelkezünk, ugyanis a mai napig zárt kínai közösségekbe ágyazottan léteznek. Ez a láthatóság alacsony szintjét és az egyes tagállamokra gyakorolt kismértékű befolyását⁴⁰ eredményezi. Az viszont leszögezhető, amelyik országban jelen van, ott az illegális migráció elősegítése és az emberek munkavégzés illetve szexuális célzatú rendszeres kizsákmányolása terén saját, áthatolhatatlan piacot hozott létre. A Kínával folytatott kereskedelem volumenének – a kínai közösségek tagállamokban történő megjelenésével párhuzamos – növekedése további lehetőségeket teremt az eredeti vagy hamisított áruk EU-ba történő csempészetének.

Az alábbi térképen nyomon követhető az **egyres bűnözési régiók kiterjedtsége, egymáshoz való viszonya**. Az ábrán vörös színnel azt is érzékeltettük mely Közép-Kelet Európai országok vannak olyan helyzetben, hogy bűnügyi szűrő szerepükkel képesek befolyásolni a Nyugat- és Észak-nyugat Európába irányuló Kelet Európai bűnözői befolyás áttérjedését.

⁴⁰ Nem mindig igaz, ugyanis a látencia miatt nehéz megmondani a nemzetgazdaságra gyakorolt hatását. Értjük ez alatt az áru és termékhamisítással előidézett kockázatokat.

2. számú ábra: Főbb bűnözési régiók és tevékenységi irányok.
 (Forrás: European Organised Crime Threat Assessment 2006., Szerk.: Kenedli Tamás)

A bűnözés regionális gócpontjaival azért kell egyre dominánsabban foglalkozni az egyes tagállamokban, mivel az ilyen térségekben tevékenykedő szervezett bűnözői csoportoknak manapság már nincs szükségük arra, hogy más kontinensekről összetett szállítói hálózatokat építsenek ki, mivel a tiltott áruk kereskedelmi útja ezeken a központokon keresztül vezet, az áruk itt koncentrálnak. Az így létrejött elosztási piacokat uraló szervezett bűnözői csoportok számára további növekedési lehetőséget jelent a gócpontban tevékenykedő bűnözőkkel való együttműködés, különösen ha ezt a közös etnikai származás vagy az ugyanazon országból való származás is segíti. Ugyancsak a bűnszervezetek erősödése irányába hat a társadalmi integráció elmaradásának jelensége. Mit is értünk ez alatt? Olyan eseteket, amikor a nem uniós országokból származó etnikai közösségek úgynevezett „virtuális régiókban” élnek, elzárt góccokat képeznek, melyek speciális szerveződési elvek mentén jönnek létre és működnek, általában magukban hordozzák az adott népcsoport kultúrájára jellemző ismérveket, ezért nehéz a köreikbe férközni. Különös veszélye egyebek mellett abban rejlik, hogy egy látszólag szabályszerűen élő társadalom mögé rejtőzve a szervezett bűnözés szilárdan megvetheti lábát és illegális tevékenységek folytatására folyamatosan új lehetőségek nyílhatnak, ez pedig a szervezett bűnözés áldozatai körének növekedéséhez vezet.

Az eddig leírtakra tekintettel azt mondhatjuk, hogy az egyes regionális bűnözési gócpontokban **a szervezett bűnözés alábbi fajtáit kell prioritásként kezelni** az ország külső és belső biztonságának garantálásában érdekelt állami szereplőknek, közülük is elsősorban a nemzetbiztonsági és rendészeti szerveknek:

- Az északnyugati gócpont: kokain-, heroin- és kannabiszkereskedelem, valamint szintetikus kábítószeres előállítás és az azokkal való kereskedelem.
- A délnyugati bűnözési gócpont: kannabisz és kokainkereskedelem; a lopott járművek kereskedelme és az illegális bevándorláshoz kapcsolódó embercsempészet.
- Az északnyugati és délnyugati bűnözési gócpontok: őslakos, török és marokkói szervezett bűnözői csoportok általi szervezett bűnözés, valamint a dél- és közép-amerikai szervezett bűnözői csoportok külső befolyása.
- Az északkeleti gócpont: bizonyos litván és lengyel bűnszervezetek által megvalósított szervezett bűnözés; e csoportok fő tevékenysége cigaretta, kokain és hasis, valamint szintetikus kábítószeres prekurzorainak szállítása, továbbá magas adótartalmú termékek illegális kereskedelme.
- A déli bűnözési gócpont: olasz szervezett bűnözői csoportok, mint például a Cosa Nostra, 'Ndrangheta és a Camorra általi szervezett bűnözés, különösen a társadalmi és gazdasági viszonyok, mechanizmusok fölötti uralom megszerzése egyes földrajzi területeken, valamint bizonyos bűncselekményfajták kapcsán az albán és kínai szervezett bűnözői csoportokkal való folyamatos együttműködés.
- A fekete-tengeri bűnözési gócpont: bizonyos Romániából, Bulgáriából, Törökországból, Ukrajnából származó, valamint a régióban szintén aktív olasz és magyar szervezett bűnözői csoportok általi szervezett bűnözés.

Annak érdekében, hogy fel tudjuk mérni milyen információtartalom gyűjtésére van szükség a szervezett bűnözés elleni eredményes fellépéshez a gyakorlatban, indokolt áttekinteni – az 1.3. fejezetben ismertetett biztonságot veszélyeztető legfontosabb belső veszélyforrások mentén – annak legfontosabb megnyilvánulási formáit (1. sz. melléklet). Úgy is fogalmazhatnánk, azoknak a legfontosabb jelenségeknek (bűncselekmények) a számbavételéről van szó, amelyek lehetőséget biztosítanak a bűnszervezetek számára a bűnözői piacon történő érvényesülésre.

2.1.1. A SZERVEZETT BÜNZÉS POLITIKAI, TÁRSADALMI ÉS GAZDASÁGI DIMENZIÓI

Semmiképpen sem új keletű problémával találkozunk, amikor az mondjuk, hogy **a bűnszervezetek gyakran politikával is összefonódó bűnözői kartelljei egyre gyakoribbak.** A bűnöző csoportok is illeszkednek a kor kihívásaihoz, újításaihoz, haladnak a fejlődéssel és igyekeznek kihasználni a kínálkozó lehetőségeket, amihez hozzáigazítják képességeiket, továbbfejlesztik a már birtokolt érdekeltségeiket. A bűnszervezetek is folyamatosan fejlődnek, kialakulásuktól a profi bűnszervezetté válásig több „tanulási szakaszon” esnek át. A politikai befolyásszerzésre általában azok a szervezetek képesek, amelyek már a szervezethez utolsó fázisában vannak. A külvilág számára olyan benyomást keltenek, hogy tisztességes jövedelemszerző tevékenységet folytatnak, a társadalom hasznos tagjaként tüntetve fel magukat. Ezen a szinten már a profitszerzés a hatalommal fennálló tényleges kapcsolat nélkül nem képzelhető el. Olyan projektekről, pályázatokról és az állami újraelosztáshoz kötődő lehetőségekről van szó, amelyek felett a kormányzat szereplői diszponálnak, segítségükkel érhetőek el a többletforrások. Innen már csak egy lépés a feddhetetlen élet, amikor már ritkán kérdőjelezzik meg az illető személyét, ezzel is védelmet nyújtva a tőkét birtokló személynek és a mögötte megbújó szervezetnek. A kapcsolatok kiépítése érdekében olyan társadalmi szempontból progresszív akciókba is pénzt fektetnek, mint például alapítványok, választási kampányok, közhasznú társaságok támogatása. Ennek során gyors tőkemozgásokra nyílik lehetőség a legális szféra irányába, csak a megfelelő személyeket szükséges megtalálni az államigazgatásban és a megfelelő politikai körökben. Ezeknek a közvetett személyes kapcsolatoknak köszönhetően kapcsolódik össze a bűnözés a politikai vezetéssel, s minél magasabb szintre jut el, annál inkább a legális szférához igazodik, alakítja majd érdekeit és mindennapi életünket.

Végül soron mindegy, hogy milyen módszerrel kerül a szervezett bűnözés az államot irányító politikai szintjére, annak struktúráját rombolni fogja, különösen akkor, ha a demokratikus állam keretei nem alakultak ki vagy nem eléggé szilárdak, esetleg hanyatlóban van az ország gazdasága. Ilyenkor az emberek úgy érzik a kormány nem elég erős ahhoz, hogy megállítsa a szervezett bűnözést, s egyre gyakrabban fordulnak védelemért a bűnszervezetekhez, melynek következtében a politikai intézmények végleg elvesztik befolyásukat. Ez odáig vezethet, hogy a szervezett bűnözés a legitim központi

hatalommal szemben erőszakosan nyilvánul meg. Igaz a környezetünkben mostanáig soha nem sikerült végigvinni az ilyen kezdeményezéseket, de szép számmal találunk példákat a világ különböző régióiban. Kolumbiát, Afganisztánt, Szomáliát, Mexikót és Olaszországot (Szicíliát) említhetjük, mint olyan területeket, ahol a központi hatalom és az erőszak keletkezésében és fejlődésében sajátos, nem általánosítható történelmi út a jellemző. Ezekben az országokban a fejlett ipari társadalmak befolyása miatt a közbiztonság háttérbe szorult a nemzetbiztonság és a társadalmi rendszerek versenyének szempontjaival szemben. A szervezett bűnözéstől való félelem aláássa a politikai reformok hitelességét, ami táplálja a szélsőséges nézeteket. A szélsőséges nézetek extrém esetekben pedig a terrorizmus kialakulásához vezethetnek.

A szervezett bűnözés hatásmechanizmusa a gazdaságban és azon keresztül a társadalom szereplőinek viselkedésében folyamatosan jelen van és nap, mint nap érzékelteti hatását. A fenyegetést nem önmagában az erőszakos bűnelkövetés jelenti, ez általában olyan negatív jelenségekkel párosul, mint a korrupció, a zsarolás, az ipari kémkedés, különböző gazdasági bűncselekmények, unfair üzleti gyakorlat alkalmazása és még hosszasan sorolhatnánk. A globalizációból fakadó lehetőségek további terepet nyitottak a nemzetköziesedés irányába. Így lehetőséget adva számukra további gazdasági régiók, társadalmi szereplők befolyásolására, további gazdasági érdekeltségek megszerzésére, nemzetközi szervezetek ellenőrzésük alá vonására. A szervezett bűnözés kihasználja a társadalmak, gazdaságok gyenge pontjait, sőt azokat tovább gyengítve erősíti saját pozícióit. Nem elsősorban magának a szervezett bűnözésnek tulajdonítják a legnagyobb veszélyt, hanem azoknak a jelenségeknek, melyek mindezt lehetővé teszik, segítik, hozzájárulnak szervezett bűnöző csoportok, szindikátusok létrejöttéhez, amelyekben egyfajta társadalmi igény jelenik meg.⁴¹

A nyolcvanas években végbement egy mennyiségi változás a szervezett bűnözés terén, melyet a kilencvenes években egy minőségi irányváltás követett. Az első esetben a bűnöző szindikátusok jelentős növekedésen mentek keresztül, alkalmazkodva a környezet változásaihoz, elengedhetetlenné vált számukra tevékenységük újraszervezése. Sikeres működésükhöz egyre több specialistát, szakembert, - akár pénzügyi területen, akár valamelyik tudományban - kellett alkalmazniuk, de előtérbe került a kommunikáció, az információszerzés, a korrupció kiszélesítése és természetesen a partneri együttműködéshez

⁴¹ Szócs Árpád László: Szervezett bűnözés vagy terrorizmus. Belügyi Szemle, 1999/12. szám

a kapcsolattartás, összeköttetések megszervezése. Ez a szervezeti téren bekövetkező mennyiségi változás jelentős minőségi módosuláshoz vezetett a tevékenységükben. Egyszerre alkalmaznak kifinomultabb és erőszakosabb megoldásokat, azaz a végletek mindkét irányában történő elmozdulás látható tevékenységükben. Aktivitásuk felgyorsult, az okozott károk megsokszorozódtak, fenyegetésük súlya jelentősen növekedett. Ezzel egy időben a legális üzletszférára kiterjesztett befolyásuk is számottevően erősödött. Ezek a változások természetesen a szervezett bűnözés alapvető és legfontosabb ismervét igazolják: a lehető legnagyobb profit elérése a legkevesebb kockázattal.⁴² Ez lehetne természetesen a legális üzletmenetet folytató vállalkozások jellemzője is, de hozzá kell tenni, hogy a profit elérése elsősorban az illegális szférában valósul meg és a kockázat csökkentése érdekében, az üzleti életben meg nem engedett eszközöket használ.

A szervezett bűnözés számtalan esetben „ágazattá” forrta ki magát, az illegális javak és szolgáltatások árnyékgazdaságának ágazatává. Rendelkezik a saját követelményeivel, melyek elsősorban a titkosság, a titoktartás, a szigorú hierarchikus fegyelem köré csoportosíthatók, és rendelkezik korlátokkal, mint például a piszkos jövedelem tisztára mosásának kényszere, a törvény általi fenyegetettség és természetesen a saját „ágazati konkurencia”, hiszen a nemzetközi együttműködés a szervezett bűnözés esetében nem jelent minden területre kiterjedő és teljes egyetértést. Ebből az aspektusból a szervezett bűnözés bizony több mint kriminológiai jelenség, hiszen a bűnöző is a társadalom tagja, az illegális jövedelmet a legális piacon költi el, mossa tisztára, tehát részese a legális szféra folyamatainak is. A szervezett bűnözés gyors ütemű fejlődésének egyik lényeges következménye a gazdasági bűncselekmények elkövetésében való gyakori szerepvállalás lett.

A szervezett bűnözés tehát olyan fenyegetési forma a gazdasági szereplők számára, mely rejtetten, az ipari kémkedés, erőszakos cselekmények, mulasztások, emberi gyengeségek felhasználásával építkezik, veszélyezteti a tisztességes vállalkozók üzleti érdekeit, gazdasági környezetüket kívülről és belülről egyaránt rombolja.

2.1.2. A TERRORIZMUS POLITIKAI, TÁRSADALMI ÉS GAZDASÁGI DIMENZIÓI

Napjainkban világossá vált, hogy a terrorizmus és a szervezett bűnözés kapcsán már nem egyszerűen azok megjelenése és előfordulásuk nagysága, hanem inkább azok

⁴² Bencze József: „szervezet ellen csak szervezettel lehet felvenni a harcot” Belügyi Szemle, 2001/11. szám

politikai, társadalmi, gazdasági szerepének és funkciójának változása dominál. Sajnos az állami intézményeknél és a társadalom egészénél is nehezen megoldható feladatként jelentkezik ezek korlátozása, mégpedig azért, mert folyamatos befolyásra törekszenek és igyekeznek eltorzítani annak szerkezetét. Sajátosságaiknál fogva mindkét jelenség lehet nem állami szereplőként meghatározó eleme a rendszernek, de az általuk okozott torzulásokkal az államoknak kell szembe nézniük. Előfordulhat, hogy a bűnözés vagy a terror már nem pusztán célja, hanem formája is az uralomnak: a tökefelhalmozáshoz, a közösségi élet újratermelésének szociális folyamatához kötődik, illetve a hatalom és uralom politikai területéhez kapcsolódó gazdasági folyamatok szintjét szabályozza. **Megváltoztatja a szociális és gazdasági folyamatok fejlődésének irányait. Azzal, hogy az uralom egyik formájává válik, ugyanúgy brutális és a civilizált élet bomlasztója marad.**

A **politikai célzat** elsődlegessége a terrorizmus esetében vitathatatlan. Általában magasztos célok és elvek érdekében tevékenykednek, ugyanakkor képtelenek erről a társadalom többségét békés eszközökkel megnyerni. Ezért az olcsóbb, de kétségkívül „extrémebb” megoldást választják a fizikai erőszak formájában. A terrorizmus és a politika kapcsolatát több sajátosság is jellemzi:

- A terroristák maguk sohasem akarják a politikai hatalmat megszerezni, azt legfeljebb csak át kívánják játszani, vagy befolyásolni akarják.
- A terroristák nem akarják egy terület ellenőrzését tartósabb időre megszerezni, úgy ahogyan azt a gerillák is teszik. A terroristák azon akaratának, hogy eltérítsék, megváltoztassák egy népesség politikai szándékát, mi több meggyőződését, nincsenek demarkációs vonallal körülrajzolható határai. Az természetesen igaz, hogy egy területet ellenőrző politikai formáció szerezheti meg, és építheti fel hatalmát terroristák támogatásával. Az is igaz azonban, hogy az ilyen kormányzatok a legtöbb esetben nem tudják magukat függetleníteni ezektől a terrorista szervezetektől, még kevésbé tudják azokat ellenőrzésük alá vonni vagy felszámolni (pl: Hamasz). Éppen ezért nemzetközi politikai-gazdasági, de katonai téren is nyomást gyakorolnak rájuk.
- A terroristák mindig egyedül vagy néhány fős csoportokban hajtják végre akcióikat, és utána a háttérbe húzódnak. A nem terroristának tartott cselekmények végrehajtói nagyobb, esetleg katonailag szervezett egységekben támadnak és harcolnak, majd

elért pozícióikat meg kívánják őrizni, (katonai, állami, politikai stb.) szervezeteiket kiépítik.

A terroristák végső célja általában megegyezik a forradalmárokéval: átfogó és jelenős társadalmi változások elérése. A forradalmárokkal ellentétben ugyanakkor nem nyílt sisakkal küzdenek, hanem a konspirált és leplezett harcot részesítik előnyben. Náluk a módszer az eredmények kizsarolása. Ezt a megközelítést a politika egyik ága - az ún. Politics - az angolszász politológia egyikével, a politika világának konfliktusos megközelítésével értelmezhető leginkább.⁴³ Az egyének, a társadalmi csoportok, különböző szervezetek mind-mind eltérő érdekekkel rendelkeznek. A prioritási sorrendek különbözősége, illetve az eltérő életkörülmények, szituációk mindig az érdekek ütközéséhez vezetnek. Az eltérő érdekek és értékek kifejezésre juttatásnak egyik alternatívájaként jelenik meg tehát a terrorizmus.

A továbbiakban tekintsük át a jelenségek háttérében meghúzódó legfontosabb **társadalmi folyamatokat**. A nemzetközi terrorizmus elleni küzdelem elsősorban a terroristák, valamint a terrorszervezetek tevékenységére, fizikai megsemmisítésére, semlegesítésére, vagy jobb esetben anyagi forrásainak felszámolására koncentrál. Kevésbé foglalkozik annak kiváltó okaival, a terrorizmus gyökereivel, társadalmi infrastruktúrájával. Annak a társadalmi közegnek országokon belüli, illetve nemzetközi szinten való felszámolásával, amely a modern terrorszervezetek működést lehetővé teszi. Ez azért különösen fontos kérdés, mivel **a terrorcselekmények előkészítéséhez és elkövetéséhez még a legszervezettebb és leghatékonyabb terrorcsoportok esetében is társadalmi támogatottság vagy motiváció szükséges**. Az egyik legveszélyesebbnek tartott iszlám terrorizmus esetében például olyan muszlim közösségre van szükség, amelynek részeként megbújhatnak az elkövetők. Az európai terrortámadások kapcsán ilyen társadalmi kontextust feltételezhetünk Spanyolországban és az Egyesült Királyságban is. A terrortámadások háttérében markánsan megjelenő politikai jelleget találunk. Nagy-Britannia esetében ugyanakkor egy másik társadalmi dimenzióra is felfigyelhetett a világ közvéleménye. Annak ellenére, hogy a biztonsági szektor - köztük a brit titkosszolgálat is - tudomással bírt, a terrorizmus társadalmi támogatottságának meglétéről az iszlám közösség keretein belül, arra senki nem számított, hogy a támadásokat un. második generációs

⁴³ A politikatudomány új kézikönyve (Szerk.: Róbert E. Goodin-Hans-Dieter Klingemann). Osiris, Budapest, 2003., 459. o.

muzulmán személyek követik el. Ez újabb kérdéseket vet fel, amelyek elsősorban a társadalmi integráció működését kérdőjelezzik meg.⁴⁴

A gazdasági élet magántulajdonú vállalatai épp úgy sebezhetőek és fenyegetettek a terrorizmus által, mint az állami kézben, befolyás alatt működő vállalatok. Tény, hogy számos esetben a terroristák erőszakos cselekményeik végrehajtásával elsősorban az államot, egy adott nemzet társadalmi, szociális értékeit, igazgatási rendszerét, morálját akarják rombolni, vagy ezekkel szemben követeléseket támasztani. Nem lehet vitatni, hogy a minden dimenzióban - idő, tér, eszközök, ismeret, sebezhetőség, érték - koncentrált módon alkalmazott erőszak képes a fenyegetést olyan szinten megvalósítani, mely kritikus helyzeteket teremthet politikai, gazdasági és társadalmi vonatkozásban is. Számos esetben a terrorszervezetek a multinacionális és transznacionális vállalatokat állami szimbólumként kezelik. Felismerték a modern állam modern gazdaság kapcsolatrendszerének kulcsfontosságú szereplőit és a multinacionális, transznacionális vállalatok sebezhetőségét.⁴⁵ Közvetett módon valósítanak meg fenyegetést, amikor egy gazdasági szereplő ellen végrehajtott terrortámadás, vagyis célzott, koncentrált erőszak útján próbálnak állami döntéseket, politikai kérdéseket befolyásolni.⁴⁶

A terrorista szervezetek működtetéséhez és az egyes akciók kivitelezéséhez anyagi források szükségesek. A terroristák a szükséges finanszírozási keretet nagyrészt szimpatizánsok támogatásaiból, kábítószer-kereskedelemből és vagyon elleni bűncselekményekből fedezik. A bűnszervezetekkel való kapcsolat legpregnansabb példája a „narkoterrorizmus” léte, amely egyértelműen azért jött létre, hogy a kábítószer termelésből és értékesítésből származó bevételeket terrorista akciók pénzelésére fordítsa. Ez a fajta szimbiózis Latin-Amerikában már meglehetősen előrehaladott képet mutat. Közelünkben a balkáni térségben is magas szintet ért el a kábítószer-bűnözés, amelyben konkrétan megfigyelhető a terrorista szervezetek részvétele is. Olyan lehetőségeket keresnek, melynek keretében az állami kontroll megkerülésével tudják kielégíteni jövedelemszerzési igényeiket. Egyre gyakoribb, hogy mint vállalkozók jelennek meg a piacon. A terrorszervezetek sejtjeinek, csoportjainak fenntartása jelentős anyagi forrást

⁴⁴ Rostoványi Zsolt: A terrorizmus civilizációs-kulturális háttere - avagy levezethető-e az iszlám terrorizmus az iszlámból? *Belügyi Szemle*, 2002/6-7. szám

⁴⁵ Goldberg, Joseph E.: *The Terrorist Threat to Corporations*. USA, 1990., 184. o.

⁴⁶ Erre utaló közleményt például a brit titkosszolgálat is közzé tett, rámutatva, hogy Osama Bin Laden megpróbált bejutni a londoni tőzsdére egy a londoni tőzsdén jegyzett pénzügyi céggel történő fúzió révén.

igényel. Igen fontos területet, illetve eszközt jelentenek a terrorizmus elleni küzdelemben a terrorizmus infrastruktúráját gyengítő, illetve annak felszámolását célzó gazdasági-pénzügyi intézkedések és azok ellenőrzése.⁴⁷ Az Egyesült Államokat ért 2001. szeptember 11-i terrortámadás után a magyar jogalkotás is reagált a fenyegetésre és a 2001. évi LXXXIII. törvénnyel lehetőséget biztosított a terrorizmus háttérbázisául is szolgáló pénzmosás tevékenységének ellenőrzésére. Az intézkedés célja az volt, hogy megakadályozza a bűncselekményből származó pénzek pénz- és tőkepiaci rendszereken történő tisztára mosását. Itt szükséges feltenni azt a kérdést, hogy ezek a bűncselekmények a szervezett bűnözés érdekszférájában történnek, vagy sem?

Mindenképpen **aktuális kérdés a terrorizmus és a szervezett bűnözés összefüggései között az egyre inkább kölcsönösség jegyeit mutató pénzügyi kooperáció vizsgálata.** Ennek háttérében azok a változások húzódnak meg, amelyek a kétpólusú világrend felbomlásával jártak együtt. Korábban a Szovjetunió és az Amerikai Egyesült Államok is számtalanszor támogatott ideológiával, fegyverrel vagy épp pénzügyileg olyan mozgalmakat, amelyek a szembenálló fél érdekei ellen léptek fel. A Szovjetunió összeomlása, a keleti blokk felbomlása jelentős változásokat eredményezett a terrorszervezetek finanszírozásában. Az Egyesült Államok külügyminisztériumának 1995-ben „Patterns of Global Terrorism” címen kiadott jelentése⁴⁸ már arról tett említést, hogy az egyéni és csoportos terrorizmus (...) felülmúlja az államilag támogatottat. Ezek a nemzetközi terroristák kihasználják a korszerű kommunikáció és közlekedés nyújtotta előnyöket, nemzetközi pénzforrásokkal rendelkeznek, behatóan ismerik a modern robbanóanyagokat és fegyvereket, így sokkal nehezebb követni és beazonosítani őket, mint a hagyományos terrorista csoportokat vagy az államilag támogatottakat.

2.2. A BŰNSZERVEZETEK ÉS A TERRORSZERVEZETEK HASONLÓSÁGAI

A terrorizmus és szervezett bűnözés kapcsolatrendszerének megértéséhez elsősorban annak jogi meghatározását kell vizsgálat tárgyává tenni. Hosszas fejtegetés és jogértelmezés helyett azt a kijelentést teszem, hogy a bűnszervezet jelenlegi meghatározása

⁴⁷ Az ellenőrző tevékenységnek az egyik legfontosabb szervezete a Financial Action Task Force on Money Laundering (FATF).

⁴⁸ Részletesen: www.fas.org/irp/threat/terror_95/index.html

a magyar jogban maradéktalanul lefedi a terrorista csoportosulások definícióját.⁴⁹ Egyetlen eltérés mutatkozik csupán, amikor egy esetleg két személy által elkövetett cselekményt minősítünk. Ebben az esetben nem volna üldözendő, azonban a terrorcselekmény tényállása más bűnkapcsolati formákat is taglal, amely szerint a minősítés megtörténhet. **Amennyiben a nemzetközi szervezetek által alkotott véleményeket, állásfoglalásokat, stratégiai dokumentumok tartalmát értelmezzük, megfigyelhetjük, hogy a két bűnös tevékenység kapcsolatát evidensnek tekintik.**⁵⁰ Arra azonban szeretném felhívni a figyelmet, hogy az összefüggések megjelenítése nem kriminológiai értelemben történik. Célszerű áttekinteni az egyes jelenségek legfőbb ismérveit. Ennek alapján meg tudjuk határozni a legfontosabb közös elemeket és egyedi sajátosságokat.

Az egyes jelenségek jellegzetességei	
Terrorizmus	Szervezett bűnözés
<ul style="list-style-type: none"> – az akciók minden esetben előre megfontoltak – céljuk erőszak alkalmazása és a megfélemlítés – ideológia, politikai vagy etnikai motívum – véletlenszerű civil célpontok ellen irányul, minden esetben szimbolikus értelmű – a média fontos szerephez jut – a társadalom peremére sodródott elkövetők – a marginalizálódás nem feltétlenül anyagi jellegű – a legális politikai és jogi eszközrendszert alkalmatlannak tartják igényeik érvényesítésére – az akciók minden esetben jóval szélesebb rétegek ellen irányulnak, mint maguk a közvetlen áldozatok – gyakran nemzetközi jelleget ölt 	<ul style="list-style-type: none"> – három, vagy több személy együttműködése – hosszú távú, vagy meghatározatlan időre szóló együttműködés – súlyos bűncselekmények gyanúja, vagy azok elkövetése – anyagi haszonszerzési, és/vagy hatalmi pozícióba kerülési cél – minden egyes résztvevőnek meghatározott feladata, vagy szerepe van az előkészítésben és a végrehajtás során – valamely belső fegyelmi, vagy ellenőrzési forma használata – megfélemlítés céljából erőszak, vagy egyéb eszközök alkalmazása – befolyás kiterjesztése (a politikusokra, a médiára, közigazgatásra, a rendészeti szervekre, az igazságszolgáltatásra, illetve a gazdasági élet szereplőire) korrupció, vagy bármely más módszer alkalmazásával – kereskedelmi, vagy üzleti jellegű struktúrák felhasználása – részvétel a pénzmosásban – nemzetközi szinten történő működés

⁴⁹ Korinek László: Bűnözési elméletek. Duna Palota és Kiadó, Budapest, 2006. 334. o.

⁵⁰ Ez hangsúlyozza az EBESZ Miniszteri Tanács 3/05-ös határozatának 3. pontja is.

Tekintsük át, **milyen hasonlóságokat lehet azonnal kiemelni** a fenti osztályozásból. Ami elsőként szembetűnik és a bennünk kialakult hétköznapi ismeretek alapján is elmondható, hogy mindkét elkövetési forma erőszakot alkalmaz annyi különbséggel, míg a terrorizmus totális erőszakra törekszik, addig a bűnszervezet csak arra a személyre vagy csoportra irányítja azt, akire hatást akar gyakorolni. Mindkét esetben előre megtervezett cselekményekről van szó, a tagok szakismeretük mentén megosztják a részfeladatokat, begyakorolják a cselekmény végrehajtását. A politikai motívum mindkét esetben megjelenhet, de a végső cél szempontjából elkülönül. A terroristák erőszakkal hatást szeretnének gyakorolni a politikusokra valamely általuk fontosnak vélt cél érdekében, így kikényszerítve együttműködésüket. A bűnszervezetek ugyancsak egyéni céljaikhoz használják fel politikai kapcsolataikat, viszont a kapcsolat mögött anyagi motiváció húzódik meg. Fontos elhatároló tényező, míg az előbbit a profitorientáltság jellemzi, addig a terrorizmus esetében a pénzszerzés csak eszköz egy „magasabb rendű” cél eléréséhez. Fontos szólnunk egy olyan összetevőről is, ami első pillantásra nem olvasható ki a listából, mégpedig a társadalmi hatások, amiket a cselekmények elkövetői indukálnak. A terroristák direkt módon rettegést, félelmet okoznak a lakosság egészében, ezzel szemben a bűnszervezetek közvetlenül csak azt a közeget befolyásolják, amellyel kapcsolatba kerülnek. Hosszabb távon azonban mindkét jelenség képes átformálni a társadalom szereplőinek viselkedését legyen az akár kulturális, vallási beállítódás vagy épp a vállalkozási, befektetési szokások. Végezetül még egyetlen hasonlóságot mutató sajátosságról szólni szükséges, ez pedig a nemzetközi méretekben való jelenlét. Mindkét esetben ismerünk helyi, regionális és nemzetközi értelemben működő csoportokat, melyek veszélyességi szintje is ebben a sorrendben növekszik. A nemzetközi terrorizmus és szervezett bűnözés a legsúlyosabb megnyilvánulási formák és amennyiben kölcsönösen előnyös szolgáltatásokat nyújtanak a másik számára, tovább erősödhet dominanciájuk, megnehezítve az ellenük való fellépést.

A rendészeti és titkosszolgálati tevékenység specifikumaiból adódóan folyamatosan számolni kell azzal, hogy a fenti bűncselekményi kategóriák egymást erősítő, új területeken egyre gyakrabban megjelenő összefüggései, az egyedi feldolgozó képesség alkalmával gyakrabban érzékelhetőek lesznek. Természetesen ehhez az is hozzájárul, hogy egy terrorista szervezetet vagy szervezett bűnözői csoportot sem lehet mereven kategorizálni. Mindig vannak átfedések és összemosódások a kategóriák között. A helyzet

reális értékelését, a tevékenységi formák, vagy szándékok kifürkészését a nem egységes fogalmi értelmezések mellett nehezíti az a tény, hogy mindkét esetben szigorúan zárt, jól konspiráló szervezetekről van szó, amelyeknek tagjai rejtett körülmények között működnek. Önfenntartásuk, illetve finanszírozásuk ugyancsak konspirált, összeköttetések titkosak, egyúttal a legkorszerűbb technikai vívmányokat is használják. Egymás között jól működő kapcsolatrendszer építettek ki, közös tevékenységüknek súlyos politikai, társadalmi és gazdasági következményei vannak.

2.2.1. A TERRORIZMUS ÉS SZERVEZETT BŰNÖZÉS KAPCSOLÓDÁSI PONTJAI

Mára a terrorizmus és a szervezett bűnözés tevékenységi köre több ponton hasonlóságokat mutat, de mindez nem jelenti azt, hogy analóg jelenségről beszélünk. A terrorista szervezeteknek már nem elégséges az anyagi támogatás, amit a támogató országoktól kapnak, más forrásokra is szükségük van. A hidegháború végeztével leomlottak a masszív politikai és gazdasági határvonalak, ami megnyitotta a kapukat a kereskedelem, a migráció és a tőkeáramlás előtt, a pozitív tendenciák mellett teret engedve a nemzetközi bűnözésnek is. Az eddig csak államellenes tevékenységet folytató, lázadó, félkatonai, szélsőséges csoportok illetve terrorista szervezetek fokozatosan terjesztették ki tevékenységi körüket a szervezett bűnözés területeire, mégpedig nem a szervezett bűnözéssel rivalizálva, hanem azzal együttműködve.⁵¹

A szervezett bűnözés által felvonultatott tevékenységi területek bevétele olyan alapot képez a bűnszervezet számára, amelynek segítségével hatást gyakorol a társadalom stabilitására, az életminőségre, veszélyezteti a nemzetbiztonságot és a nemzetközi pénzügyi rendszer stabilitására is kihat. Működésének hatásmechanizmusából kiindulva, egyéni céljai megvalósítása érdekében eszközének tekintheti a terrorizmust, ugyanakkor a terrorizmus anyagi és technikai utánpótlásaként is szolgálhat. **Közvetlen összekötő kapocsként az illegális pénzügyi műveletek bonyolítását, a pénzmosást szükséges középpontba helyezni.** A pénzpiacra gyakorolt kedvezőtlen hatások, továbbá a tisztára mosott pénzből finanszírozott legális gazdasági tevékenység hatással lehet egy ország reálgazdaságára is. Ezért egyértelműnek tűnhet az a megállapítás, hogy a pénzmosás - egy ország pénzügyi biztonságának veszélyeztetésével - nemzetbiztonsági kérdéseket is felvet, nem is említve a terrorizmus finanszírozásában vállalt sajátos szerepét.

⁵¹ Hadas László: A globalizáció árnyoldalai és a hírszerzés, Világgazdasági Kutatóintézet Műhelytanulmányok, 2003. 73. o.

A terrorizmus finanszírozása két különböző területet érint, a terrortámadások és a terrorhálózatok finanszírozását. Egy terrortámadáshoz mérten a hálózatok finanszírozására fordított összegek jóval csekélyebbek, ezért nem keltenek gyanút a pénzügyi rendszerben, nehéz felderíteni a terrorizmus finanszírozására szolgáló pénzügyi műveleteket. Ez nem jelenti azt, hogy a pénzügyi intézmények ne próbálhatnák meg alkalmazni a pénzmosás elleni módszereket a terrorizmus finanszírozásának felderítésére is. Ez azonban csak akkor lehet eredményes, ha a nemzetbiztonsági szolgálatok, pénzmozgások kontrollja mellett olyan komplex módszereket dolgoznak ki, amelyeket alkalmazva a terrorhálózatok logisztikáját és műveleteik végrehajtását képesek megakadályozni. Valamennyi törekvés háttérében az államoknak biztosítani szükséges egy olyan környezetet, amelyben a terroristákat segítő vagy pénzelő személyek csak jelentős kockázatot vállalva folytathatják tevékenységüket.

2.3. A TERRORIZMUS ÉS A SZERVEZETT BŰNÖZÉS ELLENI FELLÉPÉS NEMZETBIZTONSÁGI ASPEKTUSAI

A nemzetbiztonsági tevékenység célját, a nemzetbiztonsági szolgálatok feladatait a demokratikus államokban a nemzet-, illetve az állambiztonságához, az alkotmányos rend védelméhez, a szuverenitás biztosításához kötődő területeken lehet meghatározni. A **jellemző feladatköröket** az alábbiak szerint összegezhetjük:

- az állam biztonságának védelme az idegen titkosszolgálati tevékenységgel szemben,
- az alkotmányos rendet veszélyeztető, az alkotmányos rend erőszakos megváltoztatására és a hatalom erőszakos megszerzésére irányuló titkos és törvényellenes cselekmények, tevékenységi formák megelőzése és felderítése,
- az állam biztonságos és jogszerű működésének garantálása, az állam titkainak védelme, az állami tisztviselők védelme és ellenőrzése,
- a kormányzat tájékoztatására a nemzet biztonsága szempontjából és a közjó fenntartása céljából jelentőséggel bíró információk gyűjtése, elemzése és értékelése,

- a demokráciára különös veszélyt jelentő események megelőzése és akadályozása.⁵² Ide tartoznak a politikai célzatú, személyek és anyagi javak ellen irányuló erőszakos cselekmények, a terrorszervezetek, a tömegpusztító fegyverek elterjedése, az illegális kábítószer-kereskedelem és a szervezett bűnözés is.

A felosztásban az állam biztonsági struktúrájához fűződő, nemzetbiztonsági védelem területeit vehetjük számba, amelyek között nehéz lenne fontossági sorrendet felállítani. Ugyanakkor a biztonsághoz kapcsolódó feladatokat illetően jelentős átrendeződés figyelhető meg. Az államokhoz nem, vagy alig kötődő új típusú kihívások nemcsak az egyes országok kereteit, de egyre gyakrabban a nemzetközi rendet is túllépi. Ennek megfelelően számos országban ezeket a demokráciára különös veszélyt jelentő kockázati tényezőket értékeli a legnagyobb fenyegetésnek.⁵³

A nemzetbiztonsági szolgálatok minden állam kulcsfontosságú alkotóelemét képezik. **Ezek a szervezetek biztosítják tehát az állam és a társadalom biztonságát veszélyeztető információk megszerzését, elemzését és védelmét.** A nemzetközi terrorizmus, a kábítószer kereskedelem, a csempészet, valamint a szervezett bűnözés és az illegális migráció jelentőségének megnövekedése újfajta fenyegetéseket és kockázatokat jelent az országok belbiztonsága számára, s ezek **a titkosszolgálati képességek fejlesztését is igénylik.**⁵⁴

A jelenlegi tendenciákat figyelembe véve azt mondhatjuk, hogy a növekvő ütemet mutató globalizációval együtt olyan kihívások érkeznek a szervezett bűnözés és a terrorizmus határmezsgyéjére, amely kihívásokkal a bűnüldöző és nemzetbiztonsági szerveknek közösen kell szembenézniük. A civilizált világ érdeke, hogy a küzdelemben mindenkor a bűnüldöző szervek legyenek lépéselőnyben, hiszen csakis így járulhatnak hozzá a társadalmak, népcsoportok globális biztonságának megteremtéséhez. Azért használhatjuk a globális biztonság kifejezést, mert ez csak nemzetközi együttműködéssel érhető el és végezhető hatékonyan. Az országok illetékes szervei között megfelelő koordinációt kell kialakítani, biztosítani kell az információk áramlásának zavartalanságát. Mindez áldozatokat követel anyagi és politikai értelemben is, de a prosperáló jövőkép

⁵² Dezső Lajos- Hajas Gábor: A nemzetbiztonsági tevékenységre vonatkozó jogszabályok, Kommentár a gyakorlat számára, HVG ORAC, Budapest, 1998.

⁵³ A bipoláris világrend idején az idegen titkosszolgálatok tevékenységének akadályozása kapott prioritást.

⁵⁴ Lénárt Ferenc: Biztonság, nemzetbiztonság, Új Honvédségi Szemle, 2001/ 1. szám

kialakításához nem öncélúan tevékenykedő kormányokra van szükség, hanem kooperatív együttműködésre. Bár tudjuk egy-egy kormányzatnak nem csupán az a feladata, hogy anyagi javakat áldozzon a terrorizmus elleni harcra, a lehetőségekhez mérten legalább el kell jutnia a probléma felismeréséig, a következő lépésben pedig szó lehet az orvoslásról is.

A szervezett bűnözés (beleértve a kábítószer-kereskedelmet és a tömegpusztító fegyverek és technológiák nem államok által folytatott kereskedelmét), valamint a terrorizmus elleni fellépés korábban nem jelentettek hagyományos nemzetbiztonsági feladatot,⁵⁵ különösen nem olyat, mint amivel szemben a szolgálatok nemzetközi együttműködése szükségessé vált volna. Ma már azonban ezek a kérdések a titkosszolgálatok, új kihívásait jelentik. A hidegháború idején a terrorizmus jószereivel betagozódott a bipoláris világ rivalizáló szuperhatalmai mögé, és a terrorista szervezetek masszív támogatást élveztek azok valamelyikétől, aszerint hogy antiimperialista vagy antikommunista ideológiát választottak álcázásul. Ezekkel a terrorista szervezetekkel tehát nem önállóan, hanem az azokat támogató, azokat fenntartó rivális hatalom elleni munka részeként foglalkoztak. A határokon belül működő etnikai, szeparatista terrorista szervezetek (pl. ETA, IRA) belbiztonsági kérdést jelentettek, és a bűnüldözés arra szakosodott rendőri szervei vagy/és belső titkosszolgálatok foglalkoztak velük.⁵⁶ A szervezett bűnözés már korábban is nemzetközivé vált, és ki is alakult ellene a nemzetközi rendőri együttműködés, abban azonban a nemzetbiztonsági szolgálatok hosszú ideig nem vettek részt. A nemzetközi terrorista és bűnszervezetek felépítése, szervezeti és védelmi rendszere, belső fegyelme, kommunikációjának eszközei és módszerei magas színvonalú. Az oda történő behatolás, beépülés, az onnan történő információszerzés titkosszolgálati eszközöket, módszereket, fegyelmet és kiképzettséget igényel.

A kormányok és törvényhozások korábban teljes mértékben a bűnüldöző szervekre bízták ezeket a feladatokat. A bűnüldöző szerveknél jött létre azaz intézményrendszer és szakértői gárda, amelyik a korábbi körülmények között többé-kevésbé kezelni tudta ezeket a kérdéseket. Amikor azonban célszemélyeik külföldre szöktek, onnan kellett segítséget

⁵⁵ Tarján István: A katonai elhárítás helye, szerepe és problémái a terrorizmus elleni harcban, *Felderítő Szemle*, 2006. január 41. o. A szerző rámutat, hogy a katonai elhárítás területén a szervezett bűnözés teljes vertikuma ugyan nem jelenik meg, azonban kiemelt helyen kell kezelni a kábítószer terjesztés- és fogyasztás problémáját.

⁵⁶ Szaniszló József: Nemzetközi terrorizmus, *Szakmai Szemle*, 2005/2. szám 11-20. o.

kérni, mert a határon túli operációkhoz nem értettek, és jogosítványaik sem voltak meg ahhoz.

A bűnüldöző szervek külföldi jogosítványainak két elvi akadály is volt. Egyrészt hiányzott belőlük a titkosszolgálati felfogás és gondolkodási mód, amely szerint az ilyen jellegű munka már nem egyszerű nyomozás, a közvetlen elkövető azonnali letartóztatása és bíróság elé állítása, hanem hosszú távú felderítés és feldolgozás, a szervezet lehető legteljesebb feltérképezése, majd annak felszámolása.⁵⁷ Másrészt a terrorizmus, a kábítószer-kereskedelem, a szervezett bűnözés és a proliferáció illegális csatornái olyan összetett nemzetbiztonsági kérdést jelentenek, amelyek ellen nem lehetséges kizárólag bűnüldözési koncepciók szerint és bűnüldözési gyakorlat követésével fellépni. Következésképpen eme nemzetbiztonsági veszélyeket külföldön elsősorban a hírszerzés, belföldön az arra szakosodott titkosszolgálat eszközeivel és módszereivel kell megelőzni, illetve elhárítani. Az is megállapítást nyert, amit a vonatkozó jogszabályok rögzítenek is, hogy ezt a munkát a nemzeti titkosszolgálatoknak és bűnüldöző szerveknek szorosan koordinálniuk kell.⁵⁸ Ezzel azonban a gondok és problémák még nem szűntek meg. Tovább bonyolítja a helyzetet a terrorizmus kizárólagos katonai megoldását célzó törekvések és a terrorizmus elleni küzdelem háborúként történő értelmezése.⁵⁹

A nemzetbiztonsági szolgálatoknak nehézséget jelentett az említett bűnözési fajták elleni tevékenység, ami sok helyütt még mindig fennáll. Az addig csak ellenséges állami titkosszolgálatokkal szemben folytatott „klasszikus” munkának kialakultak bizonyos kiszámítható játékszabályai, amelyek úgy a támadó hírszerzés, mint a védekező elhárítás részéről politikai megfontolásokon nyugodtak, ezekben a helyzetekben azonban nem alkalmazhatóak.

Éppen ezért **a nemzetbiztonsági képességtervezés során számba kell venni az elemző egységek potenciálját, az általuk felsorakoztatott eszközöket.** A technológia fejlődése olyan eljárásokat tesz lehetővé, amelyek alkalmazásával az elemző egységek a hírszerző szolgálatokat alkalmassá teszik a minőségi fejlődésen alapuló fenyegetések

⁵⁷ Ez alól kivétel például a DEA (Drug Enforcement Administration, az illegális kábítószer-kereskedelem elleni szolgálat), amely bűnüldöző szervként még külföldi jogosítványokkal is rendelkezik.

⁵⁸ Hadas László: A globalizáció árnyoldalai és a hírszerzés, Világgazdasági Kutatóintézet Műhelytanulmányok, 2003. 29. o.

⁵⁹ Hadnagy Imre József: A háború és a terrorizmus, Hadtudomány, XV. évfolyam 2005/1. szám Vö: Ormos Mária: A háborúról és a terrorizmusról, Hadtudomány, XV. évfolyam 2005/4. szám

hathatós kezelésére. E technológiák jóvoltából egyre több és megbízhatóbb információ szerezhető be, a feldolgozás folyamata korszerűsödik, pontosabb képet kaphatunk a lehetséges veszélyekről és fenyegetettségekről. Ez elősegíti a tervezhetőséget, a vezető gyorsabban tud dönteni, a kivitelezés jobban koordinálható.

A tevékenységek szerteágazó, több szervet érintő mivolta miatt egy-egy feladat végrehajtásában több szerv is közreműködik – méginkább ez lesz a jövő gyakorlata –, ezért felértékelődik a koordináció szerepe, ebben a helyi és központi elemző szervezeti egységeknek már napjainkban is jelentős szerepük van. Gondoljunk csak a Szervezett Bűnözés Elleni Koordinációs Központtal vagy, más társzolgálattal folytatott információcserére, vagy mondjuk a Rendőrség megyei elemző egységei és központi szerve között folytatott felderítői információk cseréjének összehangolására.

Az ágazati és szakmai biztonsági stratégiák megfogalmazását az egyes kockázati tényezők, például a szervezett bűnözés érdekkörébe tartozó kriminális jelenségek aktuális helyzetének, a fenyegetettség mértékére vonatkozó proaktív, előrejelző szerepet is vállaló, a várható tendenciákra és a megoldási lehetőségekre vonatkozó javaslatokat is tartalmazó elemzések segíthetik elő. Ezek elvégzése az elemzési szakterület kompetenciája.

Új dimenziót jelentene a nemzeti biztonsági stratégia elveivel koherens, ágazati és egyéb szakmai stratégiák megalkotásában az elemző-értékelő munkával elkészíthető, egyes kiemelt kockázati tényezőkre vonatkozó fenyegetettség-értékelés eredményeinek felhasználása. Mindezek mellett a biztonságpolitikánkat befolyásoló meghatározó bűncselekménytípusok esetében az elemzés speciális módszereinek segítségével, egyedi és sorozat cselekmények tekintetében egyaránt színvonalas háttértámogatást képes nyújtani a hírszerző tevékenység sikere érdekében.

Az elemző szakterület olyan bűnügyi adatkezelő és nyilvántartó rendszerek, különböző titkos és nyílt adatbázisok és egyéb, az államigazgatásban fellelhető szakmai nyilvántartások adatait képes kinyerni, amelyek aktuális jelenségek információival történő összevetése jelentős segítséget nyújthat a felderítésben alkalmazott erőforrások összehangoltabb elosztásához, a hírszerző munkához.

2.4. A TERRORIZMUS ÉS A SZERVEZETT BŰNÖZÉS VALAMINT JÁRULÉKOS BŰNCSELEKMÉNYEI FELDERÍTÉSE ÉRDEKÉBEN VÉGEZHETŐ OPERATÍV ELEMZŐ ELJÁRÁSOK

Az információ elemzése- értékelése az a folyamat, amely célirányosan vizsgálja az információkat, hogy azokból új ismereteket alkosson. Az operatív elemzés feladata, hogy egységes meghatározott technikák alkalmazásával, célirányos adatgyűjtést folytatva, alkalmazása vezessen el a hírszerző és felderítő tevékenységben felhasznált erőforrások összehangoltabb elosztásához, időmegtakarításhoz, egyben segítse elő a vezetői döntések meghozatalát.

Alapelvei:

- célirányosság (elemzés csak a cél, pontos, egyértelmű meghatározásával végezhető),
- folyamatosság (az elemzés egy tevékenységi sor, egymásra épülő logikusan felépített tevékenység),
- ciklikusság (az elemzés folyamata különböző munkafázisokra bontható, a feladat meghatározástól, a cél eléréséig terjedő cselekvéssor),
- teljesség (az elemzés során törekedni kell az adatok széleskörű felhasználására, az elemzés maradéktalan teljesítéséhez az elemző számára minden információt rendelkezésre kell bocsátani és az elemzőnek minden rendelkezésre bocsátott adatot értékelni kell),
- objektivitás (az elemzési feladat végrehajtása csak tárgyilagosan, elfogulatlanul, az információk maradéktalan feldolgozásával történhet, az elemző csak a rendelkezésre álló adatokból tesz megállapítást),
- Újabban a proaktivitást is ide szükséges sorolni (az előre tekintést, változást, állandó alkalmazkodást, fejlődést szorgalmazó magatartás).
- Ugyancsak fontos elvvé vált az operativitás (folyamatosan figyelemmel kell kísérni a felhasználó információval szemben támasztott követelményeit, az alárendeltek és más felhasználók igényeit. A terjesztő rendszernek (hálózatnak), a képesség függvényében, folyamatosan készen kell állni az információs igények kielégítésére, a fontossági sorrendnek megfelelően.)

Az operatív elemzés egységes technikákat alkalmaz a hipotézisek felállításához annak érdekében, hogy helyzeti előnyt teremtsen a további hírszerző műveletek folytatásához, segítsen felismerni más országok hírszerző törekvéseit, segítséget nyújtson bűncselekmények rekonstruálásához, a bűncselekmény-sorozatok felismeréséhez és felderítéséhez, a bűnöző kapcsolatok megértéséhez, a szervezeten belüli feladatmegosztás megállapításához, a bűnözés kiterjedésének és hátterének vizsgálatához.

Helye és szerepe van az operatív munkaként aposztrofált, titkos információgyűjtésen alapuló titkos információ ellenőrzés és titkos nyomozás előkészítése és teljesítése során. Támogatást nyújt az operatív erők, eszközök és módszerek optimális felhasználásában, az operatív eljárások alkalmazása során beszerzett információk rendszerezésével. Ezzel együtt meghatározó jelentőséggel bírhat egyes kiemelt, nagy kiterjedésű, vagy nagy bonyolultságú bűncselekmények nyomozásának háttér támogatása során, elősegítve annak eredményes befejezését. Fontos megjegyezni azonban azt, hogy az egyes szervezeteknél a feladatok teljesítéséhez leginkább alkalmazható sajátos elemzési módszerekkel és azok kombinációjával találkozhatunk. A továbbiakban azokat az elemző eljárásokat veszem sorra, amelyek főként a rendészeti gyakorlatban találhatók, de létjogosultsága lehet más szervezet munkájában is.

2.4.1. AZ ELKÖVETŐI CSOPORTELEMZÉS

Az elkövetői csoportelemzés során begyűjtött információk alapján képet alkothatunk akár a terrorista, illetve bűnözői csoportok tevékenységéről, egymáshoz és a cselekményekhez fűződő kapcsolatukról.

Célja:

- meghatározni ki(k) a kulcsfigurák és ajánlásokat tenni e személyek ellen bevetendő operatív és nyílt intézkedésekre, technikai eszközök alkalmazására (megfigyelés, telefonlehallgatás, stb.),
- felfedni, hogy egy terrorista vagy bűnözői szervezetben melyek a gyenge pontok (nem ismert informátorok felkutatása, megkeresni azt a személyt, aki nyomás hatására információt szolgáltat), ennek segítségével felépíteni a szervezet bomlasztása, felszámolása érdekében készített stratégiát,
- meghatározni a pénz és áruforgalmat, azért, hogy megalapozott információk alapján pénzügyi vizsgálatot kezdeményezhessünk,

- meghatározni milyen lényeges információkkal rendelkezünk, melyek szükségesek még a további fellépésünk sikere érdekében.

A terrorista csoportok és bűnszervezetek megismerésének egyik leggyakrabban használható elemzési módja, melynek eredménye érzékeltethető a kapcsolatokat bemutató ábrákon, eseményeket és szereplőiket bemutató táblákon, jelentésekben. Látványos és igen hasznos a kapcsolati rajz, amely mögött sokszor hónapokig, évekig húzódó hírszerzési tevékenység rejlik.

2.4.2. A FELDERÍTÉS ÉS NYOMOZÁS ELEMZÉSE

A felderítés, nyomozáselemzés⁶⁰ során azt kívánjuk megállapítani, hogy a kitűzött felderítési célok elérése érdekében megtettünk-e minden lehetséges lépést. Úgy is fogalmazhatnánk, hogy az „elvarratlan szálak” kutatását végezzük. Alkalmazható a vizsgálati munkában, az ismeretlen elkövetők felderítésében és a hírszerzés során is. Az elemzés választ adhat arra, hogy minden szükséges intézkedést megtettünk-e (pl.: minden információt begyűjtöttünk-e, az ellentmondások feloldására intézkedtünk-e, stb.), illetve arra is, hogy van-e még feltáratlan információforrás.

Ezt az elemzési formát az alábbi négy esetben használhatjuk:

- Feladat végrehajtás közben is végezhető (egy bizonyos idő elteltével) azért, hogy felfedjük a felderítés hibáit és felépítésének hiányosságait.
- Újabb irányokat mutathat a zátonyra futott felderítési vonalak részére.
- Segítségével felmérhetjük, hogy a felderítés során alkalmazott speciális eszközök (pl. figyelés, lehallgatás) a továbbiakban is szükségesek-e és tudnak-e olyan információkat szolgáltatni, amelyekkel a felderítők sikeresen tovább végezhetik tevékenységüket.
- A felderítési munka módszereinek konkrét cselekménnyel kapcsolatos elemzése az előzőeken jóval túlmutató megállapításokat is képes tenni. Megállapíthatjuk, hogy a felderítés kezdetekor jól határoztuk-e meg a feladatokat, továbbá felmérhetjük, hogy kell-e más verziókat felállítani, módszereket alkalmazni a siker érdekében.

⁶⁰ Angolszász területen: Investigation Analysis

2.4.3. FENYEGETETTSÉG ÉRTÉKELÉS

A bűnüldözési szempontú fenyegetettség értékelés elsődleges célja az, hogy holisztikus megközelítésben elemezze és értékelje a bűnözés jellegét, irányultságát és hatásait. Ez, egy a jövőbe tekintő, ugyanakkor rendkívül komplex elemzési módszer, ezért az elemzőtől a legmagasabb szintű szakmai felkészültséget igényli. Ez a fajta értékelés a pillanatnyi és a jövőbeni fenyegetettség mértékének, jellegének minőségi értékelésére fókuszál.⁶¹

A fenyegetettség értékelés legmarkánsabb példájával a szervezett bűnözés elleni közös uniós fellépés kapcsán találkozhatunk, az Europol Bűnügyi Hírszerzési Modell alkalmazása során. Mindez a minőségi, műveleti információkra épülő, konkrét fenyegetettségen alapuló dinamikus értékelés felé történő elmozdulást jelenti. Készítői törekszenek a bűnszervezetek jövőorientált felmérésére, prognózisok elkészítésére. Szándékuk szerint hatást gyakorolnak: a döntéshozókra a stratégiai prioritások meghatározásában (súlyos bűncselekmények értékelése által); elősegítik a műveleti célok meghatározását, az egyes hírszerzési eljárások kezdeményezését; a helyi szintű és közösségi műveleti tevékenység racionalizálását. Megállapításaikban a közösségi érdekeken és célokon túl regionális értékelést is végeznek, ugyanis Európa földrajzi kiterjedése és az ott élő népek történelme, kultúrája, szokásai és szociális különbségei különböző megközelítést, és fellépést igényelnek. Fenti megállapítások a nemzetbiztonsági szolgálatok hírszerző tevékenységének értékelése kapcsán is alkalmazhatóak.

Célja:

- minőségi felméréssel, konkrét kritériumok alkalmazásával lehetővé tenni a legrelevánsabb bűnügyi jelenségek előszűrését,
- a bűnszervezetek bemutatásán keresztül lehetővé válik az aktuális szervezett bűnözői környezet megismerése,
- segítségével megismerhetők a bűnözési piac szegmensei, a velük kapcsolatos általános megfigyelések eredményei,
- a megfigyelések értékelése során azonosíthatóak a csoportok működéséből fakadó legfőbb veszélyek, melynek segítségével tipizálni lehet a legveszélyesebb szerveződések,

⁶¹ Europol, Analytical Guidelines, The Hague, The Netherlands, 2000. 4. o.

- tipológiájának használata a szervezett bűnözés fenyegetésének jövőbeli elemzését nagyban segíti azáltal, hogy a jövőbeli információgyűjtés során fogalmi fókuszpontként szolgál,
- feltérképezhetőek a hírszerző szervezetek tevékenységét leginkább elősegítő körülmények, a regionális sajátosságok megjelölésével következtetések fogalmazhatóak meg,
- a kiemelt prioritások meghatározásával, rávilágít azokra a pontokra, amelyeket a megfelelő hírszerző eszközökkel hatékonyan lehet kezelni,
- segít áthidalni a szakadékokat a stratégiai megállapítások és a műveleti tevékenységek között.

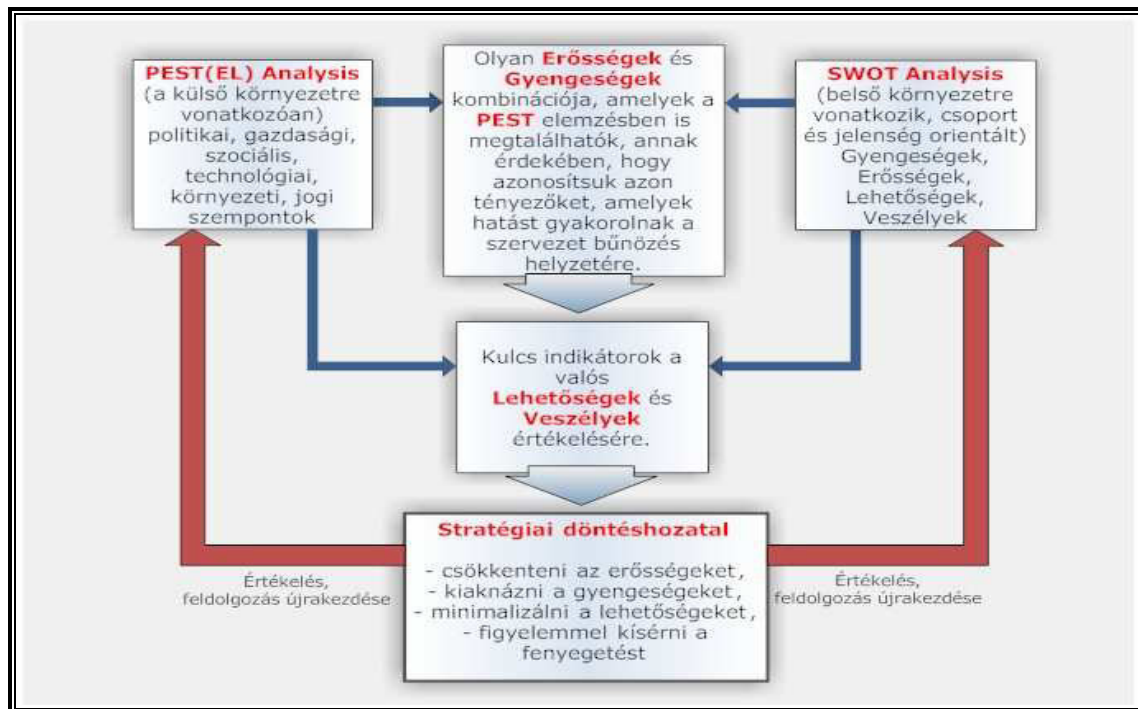
Az átrendeződő nemzetközi társadalmi viszonyok sajátossága, hogy abban egyszerre vannak jelen a hagyományos biztonsági kockázatok és az új, gyakran globális megjelenésű vagy kiterjedésű fenyegetések. Az új típusú fenyegetések és kihívások változatosabbak, kevésbé láthatók és előre jelezhetők. Jellemző tendencia a külső és belső kockázati tényezők közötti határvonal elmosódása. A kockázati tényezők globális, regionális és belső szinten, de általában nem egymástól elkülönülten, hanem egyszerre és egymást erősítve jelentkeznek. Mindezek együttesen okozták azt, hogy változtatni kellett a bűnszervezetek értékelési metódusain. Új eddig bűnügyi területen nem alkalmazott elemzési technika meghonosítására volt szükség.

Mindenekelőtt a problémakör értelmezéséhez szükséges fogalomrendszert kellett megalkotni vagy más szakterületekről átvenni azt. Ezek közé tartozik a kár (sérelem, kihatás, következmény); fenyegetés; sebezhetőség; kockázat, valószínűség. E fogalmak egyike-másika szinonimái egymásnak és szoros kapcsolatban vannak egymással. A fenyegetés lényegében létező okot ismerttet meg velünk, melyben ott rejlik a károsodás lehetősége. Ezen túlmenően pedig mindig képes kihasználni egy létező sebezhetőséget. A sebezhetőség, olyan gyengeségeket hordoz, amely lehetővé teszi, hogy a létező fenyegetés kárt idézzon elő. E fogalmak kölcsönhatásai adják alapját mindennemű vizsgálódásunknak. Segítségükkel az alábbi logikai keretrendszert tudjuk megalkotni. A potenciális bűnöző és az általa elkövetett bűncselekmények létrehoznak egy alapvető fenyegetést. Ez a fenyegetés mindig egy bizonyos sebezhetőségi pont kihasználására törekszik, ami kockázati tényezőket hordoz magába. A sebezhető területeken keresztül megteremtődnek a

lehetséges célpontok, melyek eredményes támadása által valamilyen károkozás történik, legyen ez akár anyagi, akár erkölcsi, fizikai stb. értelemben vett is. A folyamatba beavatkozni hathatós ellenintézkedésekkel lehetséges melyek eredményességük fokához mérten csökkenthetik a bekövetkező kár nagyságát, a sebezhető területek számát. Így közvetetten hatást gyakorolhatnak a bűnözők tevékenységére, az általuk elkövetett cselekmények gyakoriságára.

A fenyegetettség értékelés során az információk felmérésére, a csoportok tevékenységének hatásvizsgálatára PEST és SWOT elemzést alkalmazunk. A két elemzési forma kapcsolatban van egymással, de alapvetően a PEST elemzés nyújt lehetőséget a későbbi SWOT analízis elvégzésére. A PEST(EL)⁶² analízis a szervezett bűnözésre hatással lévő azt körülölelő környezet vizsgálatához nyújt segítséget, a politikai, gazdasági, szociális és technológiai mutatók megállapításai által. Az elemzés folyamatában ehhez párosul a SWOT elemzés, amely az egyes bűnöző csoportok felépítését, tevékenységét vizsgálva azok erősségeit és gyengeségeit igyekszik meghatározni, segítségével láthatóvá válnak az egyes csoportok lehetőségei és valós fenyegetései. Kérdéseivel a bűnözők bűnelkövetési hajlandóságára és képességére, valamint a tevékenységük során megjelenő piaci feltételekre összpontosít. Az értékelési modell megfelelő iránymutatást ad a tagállami és közösségi fenyegetettségi szint vizsgálatára, a felderítő szervek által már detektált és bűnszervezetnek minősített szervezett bűnözői csoportok működési mechanizmusának, hazai és nemzetközi szintű kapcsolódásainak, gazdasági és politikai törekvéseinek, támadási pontjainak, védekezési módszereinek bemutatására. Meg kell jegyeznünk azonban, hogy nem minden szervezett bűnöző csoport működése ítéltető meg az elemzés ilyen formáival, vannak olyan szervezetek, amelyek – tevékenységüknél fogva – kívül esnek a PEST analízis területén.

⁶² Az évek során tovább finomították az elemzési módszereket, nemrég belefoglalták a környezeti és a jogi szempontokat is, így PESTEL-re változott a rövidítés.

3. számú ábra: A fenyegetettség értékelés folyamata és kölcsönhatásai.
(Forrás: Europol munkaanyag, Szerk.: Kenedli Tamás)

A fenyegetettség értékelés többforrású megközelítésen alapul, ideértve a nemzetbiztonsági és egyéb forrásokat, nem saját forrásokat. Ezek a források a társszolgálatokat, a különböző európai hivatalos ügynökségeket és a magánszektor foglalják magukba. Az értékelés külön hangsúlyt fektet a köz- és magánszféra partneri viszonyából eredő előnyök és hasznok kidolgozására. A magánszektor jelentősége akkor válik nyilvánvalóvá, amikor olyan területeket vizsgálunk, amelyek a bűnszervezetek károsultjává váltak (elsősorban anyagi veszteségek). Az ilyen magánszereplők szívesen szolgáltatnak releváns információkat az új tendenciózus jelenségekkel kapcsolatban. Ennek egyik oka az, hogy olyan érdekeik sérülnek a folyamat során, amelyek növelik az üzleti szektoron belüli sebezhetőségüket. Az így szolgáltatott információk főként azért hasznosíthatóak, mert más megközelítésbe helyezik a felderítő szervek által beszerzett és titkosszolgálati szemmel értékelt információkat.

Az előzőleg tárgyalt elemzési eljárások sikeres alkalmazásának feltétele, hogy megfelelő létszámú tapasztalt elemzőre támaszkodva végezzük és lehetőség szerint műveleti területen szerzett jártassággal rendelkezzenek a munkatársaink. A személyeknek és a tudásbázisnak (adatbázisoknak) a nyílt és titkos forrásokból származó adatok összevetésére alkalmasnak kell lennie. A bűnszervezetek és terrorszervezetek működésének nyomon követésére jól felhasználható adatbázisokra (a nemzetközi jeleget

öltött szervezetek esetében különböző tudásbázissal rendelkező adatbázisok összekapcsolására, lásd: 4.5. fejezet) van szükség. Az ilyen területen folytatott elemző tevékenység semmiképpen nem korlátozódhat a napi hírek elemzésére (current intelligence), igen nagy szükség van a tények, összefüggések tervszerű, alapos feltárására. A helyzetelemzések mellett nem nélkülözhetőek a hosszú távú elemzések sem, (pl. bűnözési piacok Európában; az iszlám radikális mozgalom trendje a világban). Kis-Benedek József a terrorizmus ellen folytatott hírszerzés elemző aspektusainak vizsgálata során hasonló eredményre jutott az alkalmazható módszerek tekintetében.⁶³ Véleménye szerint is szükséges kockázat elemzést; stratégiai fenyegetettség elemzését; taktikai (műveleti szintű) fenyegetettség és sebezhetőség elemzését végezni.

ÖSSZEFOGLALÁS:

A szervezett bűnözés vagy akár a terrorizmus összetevőinek, működési mechanizmusának megismerése lehetőségeket nyit számunkra a cselekmények mögött rejlő folyamatok, motivációk megértésére, egyúttal elősegíti a korlátozásokra hivatott eszközrendszer – köztük az elemzési technikák – felépítését, a hatékony döntési mechanizmusok kialakítását. A fejezetben ismertetett szerveződési jellemzők, a hozzájuk kapcsolt tevékenységi körök, a bűnelkövetés módja és helyszínei, a különböző viselkedési formák, a bűnözési piacok és azok kapcsolódása mind arra hívják fel a figyelmet, milyen szempontok mentén és elemzési technikákat alkalmazva szükséges tevékenykednünk a hatósági fellépés során. Fontos rávilágítanunk arra is, hogy ezek a tevékenységek különösen veszélyessé válhatnak, ha összekapcsolódnak, átlépik az országhatárokat és az egyes feladatköröket is egymástól (földrajzilag is) különválasztva alkalmazzák. A bűnös cselekmények egyik különösen veszélyes szimbiózisa, amikor a bűnszervezet szolgáltatásokat nyújt terrorcsoportok részére és az viszont támogatja a szervezett bűnözők hatalmi pozícióinak kiépítését. A folyamat az együttműködés elmélyülésével önfenntartóvá válik és olyan összetett hálózatok (kapcsolatrendszerek) létrehozását eredményezi, amelyek már az érintett hatóságok közös fellépését követeli meg, ugyanis önállóan csak hézagosan képesek a nemzeti érdekek átfogó védelmét ellátni. A szervezett bűnözéstől való félelem aláássa a politikai reformok hitelességét, ami táplálja a szélsőséges nézeteket. A szélsőséges nézetek extrém esetekben pedig a terrorizmus kialakulásához vezethetnek.

⁶³ Kis-Benedek József: A terrorizmus ellen folytatott hírszerzés. Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények, 2004. VIII. évf. 2. sz.

Ahogy a szervezett bűnözés és a terrorizmus tevékenységi köre átfedéseket mutat, a határvonal úgy mosódik el a rendészeti és nemzetbiztonsági szervek szakfeladatai, tevékenységi területei között. Párhuzamosságok figyelhetők meg a munkavégzésben, ugyanakkor a külön-külön beszerzett információk komplex felhasználása maradéktalanul nem történik meg. A jövő gyakorlata csak az lehet, ha felértékelődik a koordináció szerepe és ebben az egyes bűnelemző egységek aktív szerepet kapva, megfelelő információcsatornákon és adatstruktúrában kommunikálnak egymással.

Az elemző egységek részéről alkalmazott operatív elemző eljárások önálló és kombinált alkalmazása olyan specifikumokat tartalmaz, amelyek elősegítik a felderítési információk magasabb szinten történő újratermelését, ezáltal hatást gyakorolva a felderítési erőforrások összehangoltabb újraelosztására, az eredményes hírszerző munkára. Az elemzés eszköztára képes célirányosan vizsgálni a már kialakult csoport struktúráját, tevékenységi körét, a tagok jellegzetességeit és egyéb csoportjellemzőket. Mindemellett lehetőség van az alkalmazott felderítési módszerek hatékonyságának vizsgálatára, a folyamatok kiigazítására. Amennyiben pedig a kialakult környezeti tényezőket és a fenyegetettség fokát, bekövetkezési valószínűségét szeretnénk feltérképezni arra is van megfelelő módszer. Kijelenthetjük, hogy az elemző-értékelő munka ciklikus folyamata a felderítő ciklus egyik elemeként alkalmazható.

A tárgyalt fenyegetések elleni fellépést azonban nemzeti határainkon túl is folytatni szükséges a lehetőségek és korlátozások figyelembevételével. Ennek szervezett megjelenési formái, amikor nemzetközi bűnügyi együttműködés keretében, vagy épp válságkezelő tevékenység során folytatjuk azt. Az előzőekben felsorolt elemző technikák alkalmazására ugyanúgy mód kínálkozik, csupán a környezetben és kommunikációs feltételrendszerben következik be változás. A hangsúly ebben az esetben is a technológián van ugyanis az egységek biztonsága, vagy a lakosság megóvása érdekében nem elhanyagolható tényező, milyen gyorsaságban, minőségben és elemzői hálózatokon átfuttatva – partnerszolgálati és honi elemző adattárak – tudunk releváns információkhoz jutni a fenyegetettség fokával, bekövetkezési valószínűségével kapcsolatban. Mindemellett az sem elhanyagolható, hogy az információk újraelosztását milyen hatékonysággal valósítjuk meg.

3. FEJEZET

A BŰNÜLDÖZŐ ÉS HÍRSZERZŐ SZERVEK⁶⁴ KÖZÖS INFORMÁCIÓGAZDÁLKODÁSI LEHETŐSÉGEI

Az új típusú biztonsági próbatételek megjelenése, nemzetközivé válása és összetettsége, már évekkel ezelőtt megkövetelte az uniós tagállamoktól és a NATO-szövetséges országoktól, hogy közös standardokhoz igazodva végezzék tevékenységüket, közös kommunikációs tájékoztató rendszereket működtessenek, a tagállamok saját korábbi hírszerző, nyilvántartó, adatszolgáltató és elemző részlegeiket átformálják a hírigényeknek megfelelően. A feladatok nemzetközivé váltak, és több szervezet közös szerepvállalását igényelték az egyes tagállamokban. A döntéshozóknak a jó minőségű információk gyors beszerzése létfontosságúvá vált célzott nemzetközi szerepvállalásuknak megfelelően. A **nemzetközi szervezetek** (főként az Europol, az Interpol, a NATO hírszerző részlegei, az ENSZ) megfelelő előkészítő tevékenység után külön-külön **kialakították információs bázisaikat, a tagországok bevonásával létrehozták a kiszolgálásukhoz szükséges alapokat**, nemzetközi vonatkozásban lehetővé téve ezzel a tagállamok hatóságai közötti szabad információáramlás eddigiekhez képest strukturáltabb megvalósítását.

Ezeknek az információs hálózatoknak különböző végpontjait telepítették Magyarországra is, például a katonai nemzetbiztonsági szolgálatok vagy a rendőri bűnüldözés központi egységeihez. Az elmúlt években megkezdett információszolgáltatás a meghatározott rendben zajlik. Fel kell tennünk azonban a következő kérdést, hiszen a nemzetközi követelmények kikényszerítik: vajon a megnövekedett információigény a saját hírszerzőbázison beszerzett és újrastrukturált különálló adatbázisokból kielégíthető-e, vagy azok közös platformra helyezése mellett, egy magasabb minőségű információtöbbletet alkotva célszerű-e újrahasznosítani és rendelkezésre bocsátani? A következőkben erre keressük a választ elsősorban rendőrségi hírszerzési és bűnüldözési érdekek szerint, áttekintve a nemzetközi tervezés számunkra is fontos elemeit, a politikai és jogi kereteket, az adatgazdálkodás helyzetét, az adatokhoz hozzáférés lehetőségeit. Vázoljuk a hírszerzésalapú bűnüldözés kialakításának jelentőségét, jótékony hatásait az információszerzésből származó adatokkal való gazdálkodásra. Szeretnénk felhívni a

⁶⁴ A Rendőrség; az Alkotmányvédelmi Hivatal; az Információs Hivatal; a Katonai Biztonsági Hivatal; a Katonai Felderítő Hivatal.

figyelmet az információk újrahasznosítási lehetőségeire, egy közösen kialakított, működtetett és elemzési képességekkel támogatott nemzeti hírszerzési modell gyakorlati jelentőségére.

3.1. A HÍRIGÉNY MEGFOGALMAZÁSÁNAK JELENTŐSÉGE

A hírigény megfogalmazásának legtágabb értelmezését a kormányzati dokumentumok szintjén találjuk, úgymint a **nemzeti biztonsági stratégia**, a **nemzetbiztonsági** vagy **rendészeti ágazati stratégiák**. Ezen dokumentumok tartalmukban egyfelől szoros összefüggést mutatnak az ország általános politikai, stratégiai céljaival, másfelől meghatározzák a bel-, a biztonság-, a védelempolitikai célokat, egyúttal előrevetítik az ezek megvalósításához szükséges hírigényt. Mindebből látható, hogy a Kormány feladata a hírszerzési célok kijelölése valamint a célok közötti prioritások meghatározása, tehát ugyanolyan egymásmellé rendelt szerep érvényesül, mint amely az egyes részstratégiák között is optimális esetben megvalósul. Ezeket a stratégiákban megjelenő Kormány által megfogalmazott hírszerzési célokat nevezhetjük felső szintű, vagy kormányzati hírigénynek. A hosszú távú célokat szolgáló kormányzati hírigény statikus elemei mellett megjelennek változó elemeket tartalmazó, helyzetfüggő, eseti és egyedi információigények is.

Az egyes részstratégiákat végrehajtó nemzetbiztonsági és rendészeti szerveknél egyaránt elvégzik a kormányzati hírigények értelmezését, annak alábontását a szakmai célok mentén. A sikeres tervező munka érdekében komplex helyzetértékelést kell végezni, amelynek végkövetkeztetései által kijelölhetők a hírszerzési célok, és megfogalmazhatók a hírigények. A helyzetértékelés eredményeinek birtokában célszerű a szakmai szervek vezetőinek többoldalú egyeztetéseket folytatni, és közösen kidolgozott szempontrendszer alapján elvégezni a hírigényhez igazított információgyűjtési folyamatokat. Az ezt követő tervező munka során megjelölik azokat a bűnügyileg releváns területeket, célcsoportokat, célországokat, helyeket, objektumokat, ahol a hírigény kielégítésére vonatkozó információk megtalálhatók. Miután azonosították hol helyezkednek el a megszerzendő információk, hozzárendelik a hírszerzési lehetőségeiket, és meghatározzák az információszerzési módszereket. Az információszerzési célok kijelölése rendkívül bonyolult szakmai feladat, ugyanis a rendelkezésekre álló erők és eszközök számbavételén túl össze kell állítani azokat az információszerzési műveletekre irányuló terveket, amelyek

részletesen tartalmazzák az egyes részfeladatok lebontását, koordinációját, a műveletre való felkészülés részleteit.

A hírszerző munkát végző szerveknél a fentiekén túl figyelemmel kell lenni az egymás mellett zajló folyamatok szabályozott végrehajtására, oly módon, hogy az újonnan érkező hírigényeket önálló feldolgozással vagy már megkezdett folyamatokba illesztve is ki tudjuk elégíteni. Mindez azonban olyan folyamatos tervező tevékenységet feltételez, amely rugalmasan képes kezelni a megváltozott körülményeket, ideértendő az egyes szolgálatok között történő feladatmegosztásban végzett információszerző tevékenység is. Mindennek koordinációja rendszeres vezetői együttműködést kíván, melynek háttérében elemzői előértékeléssel támogatott adatkommunikációt szükséges működtetni. Ez az elemzői tevékenység a hírszerzési ciklusba illeszkedve működtethető kellő hatékonysággal, és nem kizárólag a külső megrendelők által támasztott hírigényt hívatott kielégíteni, hanem a hírszerző munka során megfogalmazott belső információs deficitet is. A hírszerző tevékenység során beszerzett, elemzett és értékelt információk meglévő tudásbázisba integrálása felfedi az elemző számára, hogy milyen tudáshiánnyal rendelkezünk, és ennek következtében milyen hírigényt kell megfogalmazni a további sikeres tevékenység érdekében.

Végző soron kijelenthetjük, hogy „a hírigény a hírszerzés minden területét átfogó központi kérdés, amelyet az állami vezetés támaszt és határoz meg feladatszabás jelleggel. A hírigény tartalmát tekintve a hírszerzés által kitermelt speciális tudásból, pontosabban annak deficitjeiből következik, mindig a jövőre orientált és céljellelű kategória. A hírigény a hírszerzés tervezésének, szervezésének és gyakorlati végzésének a kiindulópontja, meghatározása a hírszerzési ciklus kezdeti mozzanata. Tökéletesen teljesíthető illetve teljesített hírigény valószínűleg csak elméletben létezik.”⁶⁵

3.2. AZ INFORMÁCIÓK GYŰJTÉSÉNEK FAJTÁI

A hírigény teljesítéséhez szükséges információkat különféle hírszerző, információgyűjtő eljárások segítségével tudjuk teljesíteni. Az információk gyűjtésének

⁶⁵ Izsa Jenő: Nemzetbiztonsági alapismeretek. ZMNE Egyetemi Jegyzet, Budapest, 2009. 45. o.

hírszerző szervekre alkalmazható legteljesebb kategorizálását az amerikai hírszerzési doktrína⁶⁶ adja:

- rádió-elektronikai felderítés (Signal Intelligence – SIGINT);
- képkalkotó felderítés (Imagery Intelligence – IMINT);
- technikai jel felderítés (Measurement and Signature Intelligence – MASINT);
- humán hírszerzés (Human-Source Intelligence – HUMINT);
- nyílt forrású hírszerzés (Open-Source Intelligence – OSINT);
- térinformatikai hírszerzés (Geospatial Intelligence – GEOINT).

Ez a felosztás elsősorban a katonai hírszerző szolgálatoknál alkalmazott, de a rendészeti információszerző tevékenység elemeit is felöleli. Közülük két típust érdemes kiemelni, amely valamennyi információszerzéssel foglalkozó szervezetnél alapvető fontossággal bír tradicionális jellege illetve folyamatosan megújuló lehetőségei miatt. Előbbit a humán hírszerzés utóbbit a nyílt forrású hírszerzés testesíti meg. A **humán hírszerzés** olyan információszerző tevékenység, amely az embert használja fel forrásként és az információgyűjtés elsődleges eszközeként, és egészen a 20. század elejéig a felderítési értesülések megszerzésének szinte egyetlen alternatíváját jelentette. A humán hírszerzésnek fontos elemét képezi a fedett tevékenység, amely az erre hivatott szolgálatok, bűnüldözési szervezeti egységek alapfeladatát képezi. Ezek a szervek az információk jelentős részét a legálisan működő diplomáciai és attasé rendszer keretében, fedett nyomozók és e célból alapított vállalkozások útján szerzik meg. A pozíciók kiépítése meglehetősen idő- és pénzigényes tevékenység és csak a megfelelő előkészítést követően szolgálhat rendszeres és megbízható információforrásként. A hírszerző hálózat létrehozása, működtetése, védelme a szakmai munka egyik legnehezebb, ugyanakkor leghatékonyabb feladata. A hírigényeknek döntő hatásuk van a humán hírforrások létesítésére, pozíciójának meghatározására, telepítésére, beszerzésére. A hírszerző hálózat átállítása új feladatra, új hírigényre csak hosszabb távon, gondosan felépített tevékenységi sorral, tervszerű lépésekkel oldható meg. Bár a technikai eszközökkel és eljárásokkal folytatott hírszerzés számos tekintetben kevesebb kockázattal jár, kevesebb ráfordítást igényel, mégsem lehet lemondani az emberi tényező információszerző felhasználásáról.

⁶⁶ Allied joint intelligence, counter intelligence and security doctrine. AJP-2.0, Stanag 2190, Ratification Draft

A **nyílt forrású hírszerzés** olyan információk felkutatásával, gyűjtésével, elemzésével, értékelésével és rendszerezésével foglalkozik, amelyeket nem minősített forrásokból, legális eszközökkel lehet beszerezni, és amelyeknek hírszerzési értékük van. Az adatszerzésnek ez a válfaja olyan forrásokat használ fel, amelyek bárki számára szabadon elérhetőek. Ezek közé sorolhatjuk a nyomtatott és az elektronikus sajtót, a rádiót, a televíziót, az internetet, a kereskedelmi adatbázisokat stb. Fontos azonban megjegyezni, hogy a nyílt információk gyűjtése, elemzése, értékelése nem klasszikus hírszerzési tevékenység, az itt megjelenő információk szándékosan felkutatott, megkülönböztetett, azonosító adatokkal ellátott, megszürt információk, amelyek további felhasználásra kerülnek.⁶⁷

Az OSINT definícióját magyar vonatkozásban először Lévay Gábor határozta meg az alábbiak szerint:

„Az OSINT a katonai felderítés és a hírszerzés rendszerén kívül létező, a publikum (tehát minden egyén) számára nyilvánosan, legális eszközökkel megszerezhető, vagy korlátozott körben terjesztett, de nem minősített adatok szakmai szempontok alapján történő felkutatását, gyűjtését, szelektálását, elemzését-értékelését és felhasználását jelenti.”⁶⁸

Napjainkban az internet térnyerésével olyan mennyiségű információ érhető el a legkülönbözőbb témákban, amelyeket a hírszerző szakemberek korábban többnyire titkos információgyűjtés során szereztek meg. Az elemzések során egyre többször tapasztalható az a jelenség, hogy a korábbi titkos források helyett a legkülönbözőbb nyílt forrásokból⁶⁹ is elérhető az adattartalom. Ezért azt mondhatjuk, hogy a megszerzés leegyszerűsödött – igaz, hogy a forrás megbízhatóságának minősítése éppen ezért nagyobb jelentőséggel bír – az elemzési eljárások pedig ugyanolyan módon végrehajthatók, mint korábban.

A nyílt információk jelentőségének vizsgálatát három nézőpontból végezhetjük el.⁷⁰ Az első nézet szerint a politikai döntéshozók a nyílt forrású információknak nem

⁶⁷ Izsa Jenő: Nemzetbiztonsági alapismeretek. ZMNE Egyetemi Jegyzet, Budapest, 2009. 49. o.

⁶⁸ Lévay Gábor – OSINT (Open Source Intelligence) – Nyílt információs hírszerzés. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, egyetemi jegyzet, Budapest, 2006. 6. o.

⁶⁹ Samuel V. Wilson altábornagy a Védelmi Hírszerző Ügynökség (Defense Intelligence Agency – DIA) volt igazgatója szerint a „hírszerzési információk 90%-a nyílt forrású. – Open Source Intelligence: Issues for Congress, 4. o. www.fas.org/sgp/crs/intel/RL34270.pdf, 2010.06.10.

⁷⁰ Open Source Intelligence: Issues for Congress, 2007.12.05, www.fas.org/sgp/crs/intel/RL34270.pdf

tulajdonítanak akkora jelentőséget, mint azoknak, amelyeket titkos módszerrel szereznek meg. Álláspontjuk szerint ezek az információk csak kiegészítésként szolgálhatnak a minősített információk mellett és csak nagyon ritkán engednek betekintést mások terveibe és szándékaiba. A második nézet szerint a nyílt forrású információk nemcsak a minősített információk kiegészítéseként állják meg a helyüket, hanem önmagukban is jelentős hírszerzési értékkel bírnak. A harmadik nézet támogatói⁷¹ az előbbi két álláspont között helyezkednek el. Ők azt mondják, hogy a nyílt forrású információk valószínűleg sohasem fogják helyettesíteni a minősített információkat bizonyos fenyegetések és kérdéskörök tekintetében, azonban segítséget nyújthatnak az elemzőknek ahhoz, hogy a titkos információgyűjtő tevékenységet arra fókuszálják, ami más módon nem szerezhető meg. Én leginkább ezt az irányzatot tudom elfogadni épp ezért az információk beszerzésének, értékelésének és újraelosztásának rendszerét ennek mentén képzelem el. A nemzetvédelmi és rendvédelmi szerveknél is begyűjtésre kerülnek olyan információk, amelyek ugyanazon hírigény teljesítését hivatottak szolgálni. Ilyenek a szervezett bűnözéssel és terrorizmussal kapcsolatos egyes részkeresések is, amelyek egyaránt megfogalmazódnak a kormányzati irányító tevékenység során és a szakmai szervek vezetői szintjein, továbbá az egyes nyomozások, hírszerző műveletek végrehajtásának szakaszában.

Az elemző-értékelő szakemberek sokáig csak kiegészítő adatoknak tekintették a nyílt információkat a minősített információk mögött, napjainkra azonban ez a nézet gyökeresen megváltozott. A szakemberek többsége egyetért azzal, hogy **a nyílt forrású információk hasznosak, ezeket ugyanúgy kell gyűjteni és elemezni, mint a minősített forrásból származó, védett információkat.** A döntések megalapozásához szükséges információ általában hozzáférhető, rendelkezésre áll, csak tudni kell, hogy hol keressük. A hírügynökségek, az írott és az elektronikus sajtó, a tömegkommunikációs csatornák, a különböző civil szervezetek, a tájékoztatási hivatalok, a szóvivők, a szakosított intézmények, a tudományos folyóiratok, az Internet stb. – az információk kimeríthetetlen tárházát nyújtják. Az elemzők számára problémát az jelent, hogy a rengeteg információ közül azonosítsák és kiválasszák a számukra leginkább megbízható, minőségi információkat. Ezeket viszont a világban csak szétszórtan, a legkülönbözőbb források, adattartalmak tanulmányozása által érhetik el, ráadásul a legkülönbözőbb formátumokba archiválva. A keletkező információk megjelenési formátuma sokféle: lehet képi, szóbeli,

⁷¹ Mary Katherine Graham, az amerikai Nemzeti Hírszerző Közösség elemző igazgatóságának igazgatóhelyettese, Open Source Intelligence: Issues for Congress, 2007.12.05

szöveges információ nyomtatott, vagy elektronikus változatban. A sokféleség nemcsak az megjelenési formákban, hanem az anyagok nyelvében is jelentkezik.

Az elemző szakemberek számára leginkább felhasználható nyílt forrású hírszerzési csatornákat a NATO OSINT kézikönyve az alábbiak szerint foglalja össze:

- nyomtatott és elektronikus média;
- Internet;
- kereskedelmi (fizetős) on-line szolgáltatók;
- „szürke irodalom”;
- helyszíni előadások, konferenciák;
- személyes tapasztalatok;
- kereskedelmi műholdak felvételei;
- tudományos-kutató szervezetek, egyetemek.

A fent említett források mellett még számos olyan lehetőség kínálkozik az információszerzésre, ami nagyban megkönnyítheti az elemző-értékelő szakemberek munkáját. Forráslehetőségként jelentkeznek a nyelviskolák, a könyvtárak, az üzleti élet, az információbrókerek, az újságírók és a nem kormányzati szervek.

Az ugyan lehet vita tárgya lehet-e az elemző szervek feladatául szabni a nyílt információk beszerzését, vagy külön szervezet végezze azt, az viszont ahhoz kétség sem fér, hogy a hagyományos információszerző tevékenységtől különbözik, és speciális képességeket igényel. Továbbá a segítségével beszerezhető információk a tudástartalom létrehozásának és bővítésének aktív elemei, ezért hasznosan járulnak hozzá az információigény kielégítéséhez.

3.3. A FOLYAMATOS FELDERÍTÉSHEZ KAPCSOLÓDÓ ELEMZŐ-ÉRTÉKELŐ MUNKA ÉS CÉLJAI

A hírszerzéssel és felderítő tevékenységgel foglalkozó szervezeteknél a felderítő tevékenység négy fázisát szokás megkülönböztetni, melyet a felderítés ciklusának nevezünk. A meghatározott sorrendben elvégzett tevékenységek azon kívül, hogy egyetlen folyamatot képeznek, visszatérően ismétlődő szakaszokból állnak. A tágabb értelemben

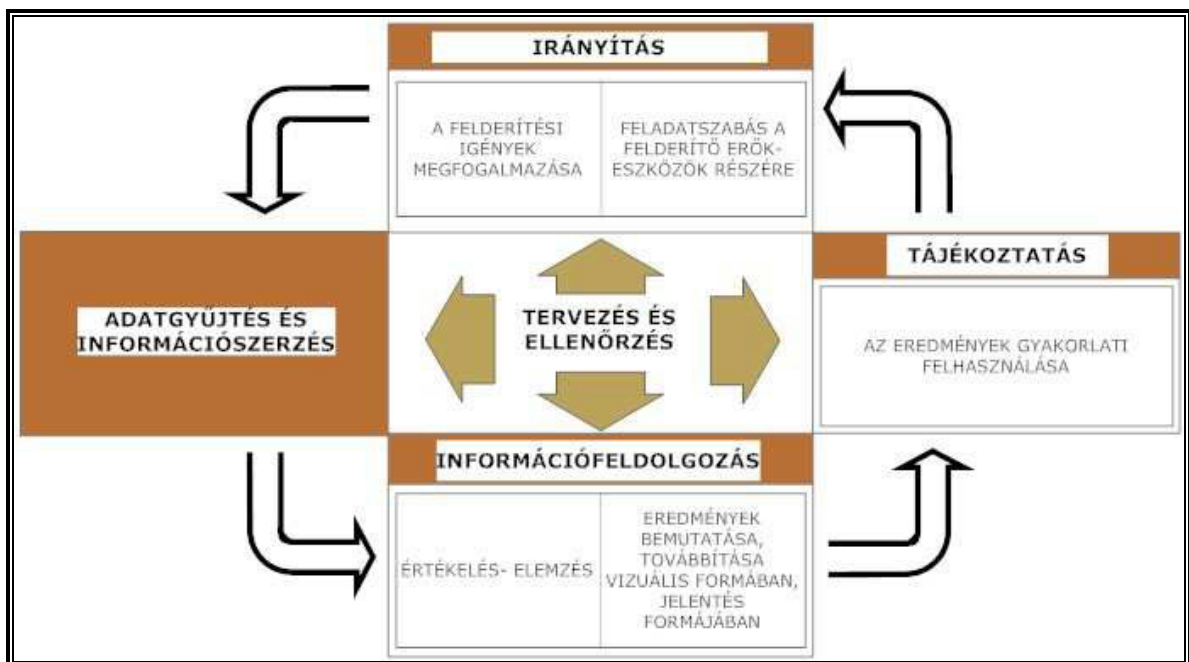
vett hírszerzési és a szűkebb értelemben vett elemző-értékelő ciklus valamennyi szakaszában elválaszthatatlanul összefonódik egymással.

A felderítési ciklus: „Az információk megszerzésére, összegyűjtésére, felderítési adatokká történő átalakítására és a felhasználók számára történő átadásra irányuló, egymást követő tevékenységek.”⁷²

A felderítési ciklus négy fő fázisból (elemből) áll:

- irányítás,
- adat és információszerzés/gyűjtés,
- információfeldolgozás,
- tájékoztatás,

amit a tervező ellenőrző tevékenység foglal egységes keretrendszerbe.

4. számú ábra: A felderítési ciklus elemei. (Szerk.: Kenedli Tamás)

A felderítési ciklus megszakíthatatlan folyamat. A fázisok végrehajtására ugyan egymást követően kerül sor, mindemellett valamennyi párhuzamosan zajlik. Miközben folyik a rendelkezésre álló információk értékelése, egyidejűleg újabb adatok gyűjtése is folytatódik, a felderítő szerv tervezi és irányítja az adatszerzési tevékenységet a követelmények teljesítése érdekében. A korábban megszerzett és feldolgozott

⁷² NATO szakkifejezések és meghatározások szógyűjteménye /AAP-6 (V) 02. módosított változat / 91. oldal alapján. ZMNE, Haditechnikai tanszék, Budapest, 2000.

információkat (felderítési adatokat) – amint lehetőség nyílik rá, vagy felmerül az igény – eljuttatják a felhasználókhhoz.

A felderítő cikluson belül fő cél, hogy minden fázis úgy működjön, hogy az elősegítse a parancsnoki munkát, támogassa a parancsnoki döntéshozatalt. Így a ciklus elemei nem csak egymáshoz, hanem a hivatali munka többi tevékenységéhez is kapcsolódnak. Dolgozati témám szempontjából legfontosabb összetevőkkel az információfeldolgozás fázisa bír ezért csak ennek tárgyalására szorítkozom.

Az **információfeldolgozás** a felderítési ciklusnak az a fázisa, melynek során az adatok felderítési információvá válnak, ami három résztevékenységet foglal magában:

- Rögzítés: A rögzítés a beérkezett információk írott, vagy más grafikus megjelenési formában történő ábrázolását, illetve az információk kapcsolódó csoportokba rendezését jelenti.
- Érték meghatározás: A felderítési adatok értékének meghatározása azoknak az operatív művelethez való viszonyának, az adatforrás, vagy adatszerző szerv megbízhatóságának és az információ pontosságának tisztázását jelenti.
- Elemzés: Az elemzés az információ fontosságának - a már ismert adatok és felderítő információk függvényében való - meghatározását jelenti, illetve következtetéseket von le az értékelt információ valószínű jelentésére vonatkozóan.

Az adatfeldolgozás folyamatos tevékenység. Az értékelő a beérkező adatokat azonnal feldolgozza, anélkül, hogy további információkra várna. A töredék adatokból kialakított információk rendkívül fontosak a közvetlen műveleti felderítő tevékenység időszakában, és akkor is, ha az adatok a kiemelt célponthoz (személyhez) kötődnek. Általában bizonyos idő telik el aközött, hogy egy ellenséges célpont megjelenik és az erről szóló információ nyilvánvalóvá válik számunkra, majd reagálni tudunk rá. Ritka eset, hogy egy adott célpontról, vagy eseményről teljes információ álljon rendelkezésre. Az értékelő folyamatosan figyelemmel kíséri ezt az információs rést és újabb információk beszerzésére törekszik, melyekkel megerősítheti, vagy cáfolja a részinformációkat. Az így előállított információtöbbséggel segíti a döntésre jogosult parancsnokot az operatív pozíciók kialakításában, az erők és eszközök célirányos felhasználásában.

Az **információ-feldolgozó, elemző-értékelő munka** „az információk átalakítása felderítési adatokká az egybevetés, értékelés, elemzés, integráció és kiértékelés útján.”⁷³ Segítségével célirányossá tehető a feladatszabás, közvetlenül befolyásolható az információszerzés irányítása.

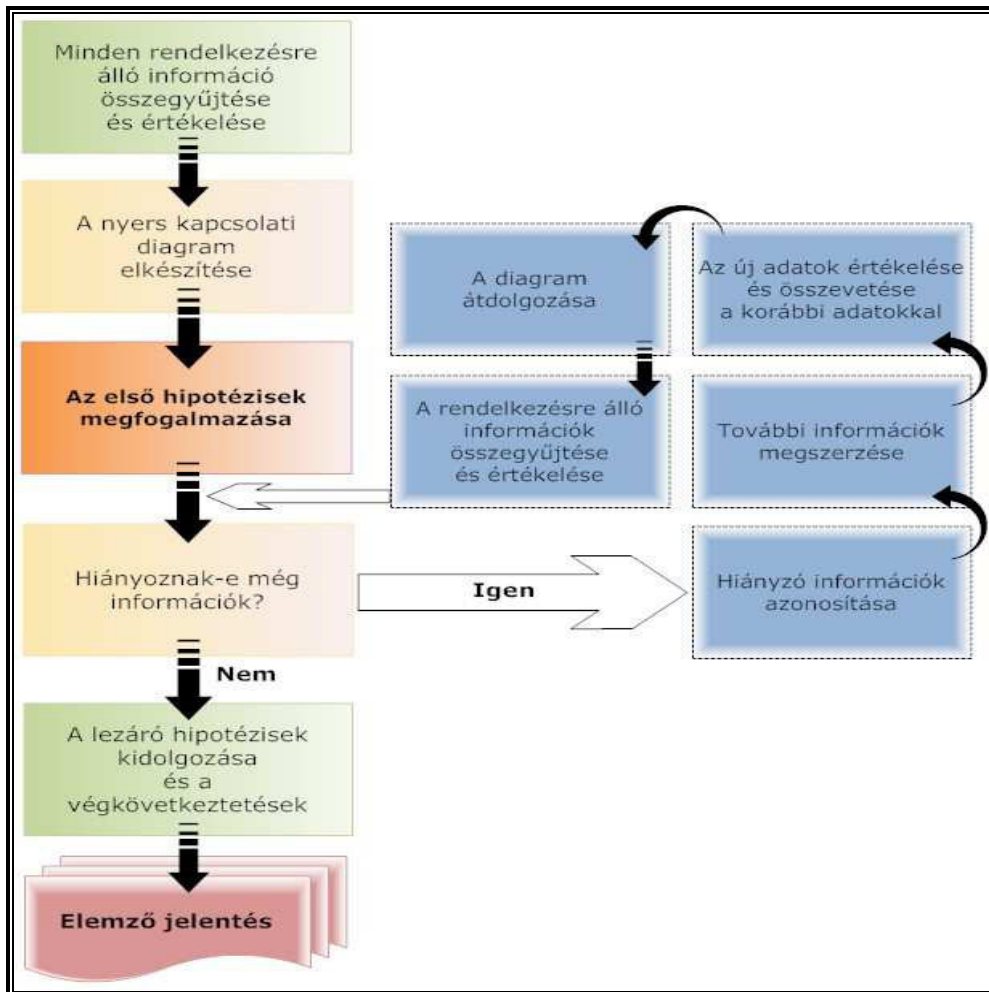
A felderítési ciklus ezen elemén belül az alábbi feladatokat kell végrehajtani:

- a begyűjtött adatok, információk csoportosítását, nyilvántartásba vételét,
- az adatok, információk rögzítését (a rögzítés történhet nyilvántartó kartonon, táblázatban, térképen, vázlaton, számítógép memóriában, mágneslemezen, CD-n) /rögzítés/ Megjegyzés: a rögzítésénél ügyelni kell az adat, információ minősítésére, illetve az adatot, információt tartalmazó (térkép, lemez, számítógép) minősítésére.
- az adat, információ értékének – tényszerűségének, megbízhatóságának, hitelességének – meghatározását, /érték meghatározás/
- az adatok, információk elemzését /előzetes becslés, integráció, következtetés/

Az elemző-értékelő munka olyan fizikai és szellemi, tájékozódó tevékenység, melynek célja valamely jelenség mélyrehatóbb megismerése, vagy további tudatos tervező tevékenység segítése, előkészítése, támogatása.

Az elemző analízis folyamatára ugyanúgy jellemző a folyamatosság és ciklikusság, mint a teljes felderítő ciklusra, ennek legfontosabb összetevői az alábbiak szerint rajzolhatók fel:

⁷³ NATO szakkifejezések és meghatározások szógyűjteménye /AAP-6 (V) 02. módosított változat / 91. oldal alapján. ZMNE, Haditechnikai tanszék, Budapest, 2000.

5. számú ábra: Az analízis folyamata. (Szerk.: Kenedli Tamás)

Az elemző-értékelő tevékenység egy önmagára épülő, folyamatosan visszatérő, a jelenségekkel összhangban eszkalálódni kényszerülő, vertikálisan egyre mélyülő céltudatos tevékenység kell, hogy legyen. E tevékenységhez számtalan információra, időre, eszközre, energiára és jól felkészült állományra van szükség. *„Az elemző-értékelő minden esetben tisztázza, hogy ki, mikor, hol, milyen körülmények között, mit tapasztalt, illetve mondott; ki vagy mi az értesülés eredeti forrása; mik a közbülső források adatszerzési lehetőségei, észlelési, befogadási és feldolgozási képességei; az informátor mennyire értelmes, hogyan „interpretálja” a helyzetet; mennyire elfogulatlan, mi a viszonya az adott tényhez és hozzánk, mik a szándékai a közléssel. Mennyire megbízható a forrás és mennyire tekinthető hitelesnek a közlése. Amit közölt, az hogyan illeszkedik a helyzetről kialakított összképbe, mennyire van összhangban a rendelkezésünkre álló többi információval, azokhoz képest mi az új, a figyelemre méltó, a fontos, a lényeges benne; miben támasztják alá és mennyiben mondanak neki ellent a más forrásoktól beszerzett információk; milyen megerősítést és*

kiegészítést igényel (stb.)."⁷⁴ És ez még csak az előértékelés fázisa. Mindenesetre ez vezet be a feldolgozás későbbi szakaszait, a tényfeltárást, az információk elemzését-értékelését, logikai analízisét, megalapozását, a tudásbázis bővítését és a megszerzett tudás alkotó felhasználását a döntéstámogatásban.

A felderítésben információtartalommal bíró közlésekből következtetünk a tényekre úgy, hogy a forrás megbízhatóságának és hitelességének értékelésén keresztül alakítjuk ki a közlés igazságára vagy hamisságára vonatkozó hipotézisünket, amit egybevetünk a tudásbázisunkkal. Az új információt úgy illesztjük meglévő ismereteink közé, hogy az összkép mindenképpen ellentmondásmentes és lehetőleg megalapozott is legyen, azaz, közvetlen és áttételes utalások, logikai összefüggések, ok-okozati kapcsolatok foglalják egységes rendszerbe.

Az elemzés-értékelés fogalmából kiemelendő elemek a következők:

- Az elemzés-értékelés nem cél, hanem eszköz, a döntési folyamat munkamódszere, egy munkafázisa.
- Az elemzés-értékelés döntéseket előkészítő feladatok kijelölését, elhatározásokat megalapozó tevékenység.
- Az elemzés-értékelés folyamatos, visszatérő tevékenység.
- Az elemzés részekre bontást követő analízis.
- Az értékelés a részek közötti kapcsolatrendszerrel alkotott minőségi konklúzió.
- Az elemzés-értékelést végrehajtó apparátus az alaptevékenységet ellátóktól elkülönülhet, de az "alárendelt" szerepe meg kell, hogy maradjon, mert ha nem, akkor a tevékenység céljellegét ölthet, ez pedig torzulást okozhat. Természetesen nem kizárt, hogy az elemzés- értékelés eredménye adott esetben közvetlenül szolgálja az elkövetők felderítését.

Az elemzés-értékelés alacsonyabb szinten lehet spontán, ösztönös, magasabb szinten viszont mindenképpen csak tudatossággal vagy erre irányuló tervezéssel végezhető. Az elemzés-értékelés nem csak egyes emberek szellemi tevékenysége, hanem e tevékenységbe bevont mesterséges intelligencia (számítógépek, egyéb eszközök, stb.) alkalmazása is.

⁷⁴ Rác Lajos: Gondolatok a felderítési információk logikai megalapozottságáról. Hadtudomány, 2003. VII. évf. 2. sz. 62. o.

Az **elemző- értékelő tevékenység célja**: a különböző forrásokból gyűjtött adatokból, adatbázisokból a lehető legtöbb érdemi információ kinyerése annak érdekében, hogy olyan tájékoztatókat készítsünk, melyek segítségével rövid időn belül a döntéshozó igényeinek megfelelő, a döntések meghozatalához, a műveleti tevékenység szervezéséhez szükséges mennyiségű, minőségű (tartalmú és formájú) információt biztosítsuk.

Amennyiben az előzőnél specifikusabban, az operatív felderítő elemzésre fókuszálva szeretnénk meghatározni annak célját, azt kell mondanunk, hogy a helyzetre jellemző, lényeges adatok elemzésével döntési információk biztosítása a felderítési feladatok meghatározásához.

Az operatív elemzés elnevezés valamelyest megtévesztő, ugyanis nem kizárólag az operatív forrásból származó információk feldolgozását jelenti. Német nyelvterületen taktikai elemzésnek nevezik, angolszász országokban „intelligence analysisként” vagy „investigation analysis” néven ismert. Rövid távú, sokszor napi végrehajtású célok meghatározásához nyújt rendszerezett adatokon nyugvó támogatást az egyes konkrét eljárásokban rejlő információk vizsgálatával, összefüggések feltárásával. Az operatív elemzés, ráépülve a hírszerző, felderítő munkára, ellátja megfelelő mennyiségű és minőségű, rendezett információval a művelet irányítóját, és végrehajtóját, továbbá döntési pozícióba hozza az adott felderítő szerv vezetőjét.

Az elemzés-értékelés további céljai lehetnek például:

- az egyes bűnös tevékenységek, bűncselekmény-csoportok, bűnözési jelenségek mélyreható megismerése,
- adott terület, térség fenyegetettségének megismerése,
- a bűnös tevékenységekkel, bűnözési jelenségekkel kapcsolatba kerülő, vagy azokkal összefüggésbe hozható információk megismerése, felkutatása,
- a bűnelkövetéssel gyanúsítható személyek kapcsolatrendszerének és e kapcsolatrendszer minőségének feltárása,
- a bűnös tevékenységekre közvetve vagy közvetlenül hatást gyakorló körülmények, feltételek, okok feltérképezése (stb.).

Természetesen az előbbi felsorolás csak példálódzó jellegű, hiszen más célok és megközelítési módok is lehetségesek.

3.4. EGY LEHETSÉGES VÁLTOZÁS POLITIKAI TARTALMA

Az Európai Tanács terrorizmusról szóló nyilatkozata 2004-ben⁷⁵ arra készítette a Tanácsot, hogy a kölcsönös értékelések harmadik fordulóját szentelje a nyílt és bűnüldözési operatív információk az Europol és a tagállamok, illetve az egyes tagállamok közötti cseréje vizsgálatának. Felkérte a Bizottságot, hogy végezze el a helyzet felmérését. Megállapították, hogy az uniós szervek és a tagállamok bűnüldözési hatóságai között hiányos az információáramlás, kezdeményezték annak strukturáltabb formába szervezését. **Megállapították továbbá, hogy az információ csoportosítása és az információcsatornákra vonatkozó egyértelmű politika hiánya akadályozza az információcserét.**⁷⁶

A tagállamok közötti adatcserét akadályozó jogi, technikai és gyakorlati problémák tovább nehezítették az erőfeszítéseket. Annak érdekében, hogy ésszerűsítsék és intézményesítsék az információkkal történő gazdálkodást, a tagállamok bevonásával jó néhány intézkedést tettek a múltban és tesznek manapság is. A törekvéseket az Európai Bizottság által 2006 decemberében előterjesztett javaslat⁷⁷ szemlélteti leginkább, amelynek célja az Europol olyan tanácsi határozatra történő alapozása, amely magában foglalja a megelőző három jegyzőkönyvben már szereplő valamennyi módosítást, továbbá olyan újabb módosításokat is, amelyek lehetővé teszik az Europolnak, hogy szembeszálljon az új próbatételekkel és növelje a tagállamok bűnüldözési hatóságainak nyújtott támogatása hatékonyságát.

A Tanács e határozata az Europolt az Európai Unió ügynökségének státusával ruházza föl.⁷⁸ Ez két igen jelentős következménnyel jár: az Europol finanszírozása a közösségi költségvetésből történik⁷⁹, az Europol személyzete pedig az Európai Közösségek tisztviselőinek státusába kerül.⁸⁰ Az, hogy a hivatal tevékenysége ezek után nincs alárendelve valamely fennálló szervezett bűnözés elleni szervezetnek, és megtörtént

⁷⁵ Declaration on combating terrorism. Brussels, 29 March 2004.

<http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/04/st07/st07906.en04.pdf>

⁷⁶ A bizottság közleménye a Tanácsnak és az Európai Parlamentnek a bűnüldözési ügynökségek információhoz való hozzáféréseinek növeléséről. Brüsszel, 2004. 06. 16. COM (2004) 429 végleges.

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2004:0429:FIN:HU:DOC>

⁷⁷ Az európai adatvédelmi biztos véleménye az Európai Rendőrségi Hivatal (Europol) létrehozásáról szóló tanácsi határozati javaslatról. COM (2006) 817 végleges. 2007. 10. 27. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:255:0013:0021:HU:PDF>

⁷⁸ Uo. 5. preambulumbekzdés.

⁷⁹ Uo. 41. cikk, illetve 3. preambulumbekzdés. A tagállamok közvetlen hozzájárulása helyébe a közösségi költségvetés lép.

⁸⁰ Uo. 38. cikk.

felhatalmazásainak kiterjesztése⁸¹ is, jelentős mértékben növelte hatékonyságát. A Tanács határozatára irányuló javaslat ezen felül rendelkezéseket irányzott elő a közös nyomozócsoportok, nyomozások kezdeményezése és a pénzmosás területén is.⁸² Igen pozitívnak tekinthető az Europol iratanyagához történő hozzáférésre vonatkozó rendelkezés – az Európai Parlament és a Tanács 1049/2001/EK rendeletével⁸³ összhangban lévő – beépítése is. Az adatvédelem tekintetében megnyugtató, hogy a javaslat előírta egy adatvédelemért felelős, független megbízott Europolhoz történő kirendelését.⁸⁴ Ez tovább erősítette a tagállamok bizalmát az Europolban. Mindezek mellett a határozat szövegezői a szubszidiaritás és az arányosság elvét (EU-szerződés 2. cikke és EK-szerződés 5. cikke) is tiszteletben tartották.⁸⁵ Lényegében ezek az intézkedések meghatározóan befolyásolták egy olyan szervezet önállóságának kialakulását, amely képes specifikus témakörbe rendezve a maga által összegyűjtött és több nemzet különféleképpen tárolt és rendszerezett adattartalmát egységes formátumúvá alakítva elemezni, feldolgozni, tárolni és magasabb szinten újrahasznosítani. Az elmúlt időszakban végzett jól megtervezett fejlesztő tevékenységük mindenképpen hasznos mintával szolgálhat valamennyi érdeklődőnek.

Magyarország kormánya, közösséget vállalva az unió törekvéseivel, a biztonság- és védelempolitikai alapelvek elfogadásán túl a Nemzeti Biztonsági Stratégiában és egyéb ágazati szintű és alacsonyabb biztonságpolitikai dokumentumban megjelölte azokat a fenyegetéseket, amelyek befolyásolhatják az ország biztonságát. Egyúttal feladatokat határozott meg a biztonságpolitikában érintett szakminisztériumoknak.

A kialakított jogszabályi környezet, a szolgálatoknál alkalmazott szabályrendszer az egyedi sajátosságoknak megfelelően alkalmas a biztonságot befolyásoló kockázati tényezők kezelésére. A veszélyek összetettsége azonban szükségessé teszi az egyes szervezetek közötti rendszeres koordinációt. Az elkülönült hírszerzési képességekből származó adatok manapság nem mindig elegendők a bonyolult, sokrétű ismeretet igénylő helyzetértékelés elvégzéséhez. Az eredményes fellépéshez gyakorta közös szerepvállalásra vagy az információs deficit külső forrásból történő

⁸¹ Uo. I. melléklet.

⁸² Uo. 6. és 7. cikk, illetve 9. preambulumbekzdés.

⁸³ Uo. 45. cikk.

⁸⁴ Uo. 27. cikk.

⁸⁵ Uo. 24. preambulumbekzdés.

pótlására van szükség, míg a korábban kialakított kommunikációs csatornákon keresztül a jogszabályokban meghatározott körben és feltételekkel volt csak mód adatcsere lebonyolítására a partnerszolgálatok között. Ezek a kapcsolatok hagyományos papíralapú megkeresések formájában és egymástól elszigetelt adatbázisok felhasználásával valósultak meg az adatszolgáltató korlátozó rendelkezései mellett. Az adatbázisok összekapcsolása kizárólag „konkrét feladat teljesítése érdekében⁸⁶” történhetett meg. Ennek folyamán viszont további fenntartás volt, hogy az adatvédelem és az adatbiztonság feltételei a másik adatkezelő részéről is garantáltak legyenek, továbbá a nemzetbiztonsági feladat elvégzése után az adatkapcsolatot meg kellett szüntetni, az adatállományt törölni kellett. Manapság már intézményesített formában, kötelező jelleggel, rejtjelező rendszereken keresztül valósulhat meg az adatok továbbítása a meghatározott adatszolgáltatási körben, a szervezett bűnözés megelőzésének, megszakításának, felderítésének elősegítése céljából az adatok koordinációját végző szerv⁸⁷ irányába és vissza. Az elmúlt években kialakított struktúrában azonban még jelentős tartalékok vannak, és szerepe újragondolásra érdemes.

Véleményem szerint mindenképp célszerű volna a nemzetbiztonsági és bűnüldözési érdekek szerint az illetékes szakpolitikusoknak, az egyes szolgálatok vezetőinek és a jogszabályi tervezőmunkával foglalkozó szakembereknek *magas szintű fórumon áttekintiük az adatbázisok egyes szegmenseinek állandó összekapcsolási lehetőségét*. Ilyen lehet például a rendőrségnél üzemeltetett Robotzsaru ügyviteli és ügyfeldolgozó rendszer egyes funkcióinak hozzáférhetővé tétele. Figyelemmel az ország biztonságának garantálása érdekében megfogalmazott kockázati tényezőkre, az ezek kezeléséhez szükséges kapcsolatrendszerekre, az együttműködés szintjére és minőségére, *az adatbiztonságra is tekintettel fontos lenne megvizsgálni a jogalkotási lehetőségeket abból a célból, hogyan egyszerűsítsük a nemzetbiztonsági szolgálatok és a bűnüldöző szervek információgyűjtő tevékenységéből származó információk cseréjét az azonos érdekek szerint tevékenykedő szakszolgálatok között*. A témakör vizsgálatánál nem szabad megfeledkeznünk arról sem, hogy ezek az adatok manapság már nemzetközi vonatkozásban is jelentős hírértékűek lehetnek nemzetközi partnereinknek. Egyáltalán nem biztos például, hogy a rendőrség által az Europolnak eljuttatott szervezett bűnözéssel

⁸⁶ A nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény 47. § (1) bekezdéséből kiemelt mondatrész.

⁸⁷ Az együttműködő szervektől átvett – a szervezett bűnözéssel összefüggő bűncselekményekre vonatkozó – adatok kezeléséről az 1999. évi LXXV. törvény rendelkezik, és a Szervezett Bűnözés Elleni Koordinációs Központot jelöli ki a koordinációért felelős szervnek.

összefüggő információ egy másik együttműködőnél (például NATO-hírszerzés, ENSZ) nem hasznosítható azonos vagy jobb hatásfokkal, mondjuk egy válságövezetben tevékenykedő kontingens felderítő tevékenysége során.

A biztonság garantálása érdekében a kormányzat feladata, hogy olyan helyzetet teremtsen a biztonságsszolgáltatásban résztvevő állami szereplők körében, amelyben növelhető az információcsere intenzitása az összes bűnüldözési hatóság, a nemzetbiztonsági szolgálatok, a vámhatóságok és a pénzügyi hírszerző egységek között, továbbá szavatolja a folyamatba történő bekapcsolódást az ügyészi és a bírói szervek, valamint a biztonságpolitikai döntéshozatalt segítő kormányintézmények számára. A rendszer működtetésének sikere érdekében vitathatatlan a rendészeti szervek és a hírszerzéssel foglalkozó hivatalok alapvető szerepe. Annak érdekében azonban, hogy sikerre vihető legyen a biztonságpolitikai akarat, ***újra kell értékelni a bűnüldözési tájékoztatási politikát (továbbiakban: tájékoztatási politika) és át kell tekinteni annak hiányosságait, a jövő feladatait.***

Az unió a közösség érdekei szerint a szervezett bűnözés vonatkozásában kialakította szükséges információs csatornáit, adatbázisait – ezeket részben a tagállami hozzájárulásokból tölti fel –, megszervezte azok működtetését. Az összekötő tisztek révén megoldottá vált a nemzeti egységektől érkező információk cseréje, az ebből adódó intézkedések összehangolása. A tagállamokban nemzeti egységeket alakítottak ki, amelyek működését a nemzeti jog, különösen az alkotmányos előírások szabályozzák.

A nemzeti kereteken belül már bennünket terhel annak felelőssége, hogy az európai mércének megfelelő infokommunikációs rendszert, milyen igények szerint (szolgáltatási körök: bűncselekmények felderítése, határon átnyúló hírszerző műveletek támogatása, békemissziók háttértámogatása stb.), milyen közreműködőkkel és milyen technikai bázison építjük ki a partnerszolgálatok hozzájárulásának és hírigényének megfelelően.

A tervezőmunka közben figyelembe kell venni a külső dimenziót is, mivel a globális feladatok kezelésében való részvétel – különösen a terrorizmus és a szervezett bűnözés elleni küzdelem – összehangolt nemzetközi fellépést igényel. Saját elképzeléseink megvalósításánál az EU polgárainak és gazdasági szereplőinek jogait továbbra is tiszteletben kell tartani. Vizsgálni kell a lehetséges viszonyossági kérdéseket. *Pontosan fel kell mérni, milyen hatást gyakorol a tájékoztatási politika átalakítása az uniós és harmadik*

országok polgáira, az együttműködésben érdekelt szereplőkre. A cél annak garantálása, hogy a partnerországokkal korábban megkezdett együttműködés ne károsodjon, és az új kapcsolatok kiépítése hatékonyan előmozdíthatóvá váljon, az állampolgárok jogait megkülönböztetés nélkül tiszteletben tartásuk. Mindennek érdekében szakmai fórumokon többoldalú, mindenki számára elfogadható megoldásokat szükséges találni. Nem fordulhat elő olyan helyzet, amelyben az adatcserében érdekelt szereplők helyzetükkel visszaélve, vagy épp teljes érdektelenséget tanúsítva figyelmen kívül hagyják az adatszolgáltatási kötelezettséget, hiszen ebben az esetben magasabb állami vagy közösségi érdeket sértenének meg.

A tájékoztatási politika kialakításának jótékony hozadéka lehet, hogy a hírszerző és bűnüldöző szervek számára célirányosan fokozható a szükséges információkhoz történő hozzáférés lehetősége a nemzetközi fellépést (részvételt) igénylő esetekben és a hazai gyakorlatban. Segítheti a magas minőségű bűnügyi, hírszerzési információk előállítását és felhasználását valamennyi hazai társszolgálat és uniós partner részére, amelynek segítségével hitelesebben támogatható a politikai döntéshozatal, valamint az egyes hivatalok eredményes hírszerző és bűnüldöző tevékenysége. Nem elhanyagolható az a szempont sem, hogy megfelelő partnerszolgálati konszenzuson alapuló rendszer létrehozása esetén motiváltabb, a kölcsönös bizalomépítést tovább segítő helyzet alakítható ki.

A felsorolt törekvések elérése érdekében *az eddigieknél összehangoltabb közös cselekvésre van szükség* a hazai és nemzetközi partnerekkel, ennek feltételrendszere már kialakult, és kommunikációs csatornái is működőképeseek. Mindennek kiszolgálásához és **a kölcsönösen előnyös adatcseréhez, műveleti munkához a nemzeti szinten megvalósuló, interoperabilitáson alapuló adatgazdálkodásra, az együttműködés tökéletesítésére van szükség a hírszerző és bűnüldöző hatóságok, a törvényhozó szervek és a kormányhivatalok között.**

Jelentős kérdés és rendkívüli körülményt igényel *a bűnüldözésből és a felderítésből származó információk felhasználási érdeke, adatvédelme és az alapvető jogok tiszteletben tartásához fűződő követelmény egyensúlyának fenntartása.* A szükséges korlátozásokkal, de továbbra is fontos, hogy a megszerzett információkat az arra

jogosultak eredményesen tudják felhasználni a legfontosabb állami érdekek védelmének érdekében.

A technológiák megújítása tekintetében a feltételek megjelölésével párhuzamosan olyan politikai igényt szükséges megfogalmazni, amely a hírszerző és nyomozó szervek részéről közös információs rendszerek fejlesztését vagy egy mindeddig sikeresen alkalmazott adaptálását követeli meg. Természetesen mindezt a szükséges biztonsági és hozzáférési szintjeivel, a szükséges szakmai irányultságával lehetőséget teremtve az automatizált adatelemzés különböző fajtáinak végrehajtására. A technológiák megújításának közös szabályrendszeren alapuló formája, az információk közös platformon történő összegyűjtése, tárolása, elemzése és cseréje⁸⁸ döntően befolyásolja a kölcsönös bizalom elmélyítését, a társszolgálatok közötti együttműködést.

A politikai tervezéssel foglalkozó szakembereknek egy olyan koncepció kidolgozását kellene mérlegelniük, amely olyan műszaki és szervezeti tevékenységsorozatot foglal magába, amely együttesen megfelelő keretet teremt a hírszerző és bűnüldöző hatóságok számára az együttműködéshez azzal a céllal, hogy a közös fellépést igénylő témakörökben megkönnyítsék az adatokhoz való hozzáférést, ezek feldolgozását és magas szintű felderítési információk előállítását.

3.5. KÖZÖS ADATGAZDÁLKODÁSI LEHETŐSÉGEK

Az Európai Unió fokozatosan kidolgozta a bűnügyekben folytatott rendőrségi és igazságügyi együttműködésre vonatkozó rendelkezéseket. Már az EU-szerződésben előírányozta, hogy a szervezett vagy egyéb bűnözés, így különösen a terrorizmus, az emberkereskedelem, a kábítószer-kereskedelem, a tiltott fegyverkereskedelem, a korrupció és a csalások tekintetében kíván szorosabb együttműködést megvalósítani. Célkitűzéseinek megvalósítását egy központi koordinációt ellátó szerv (Europol) létrehozásával, a bűnügyi együttműködés egységes szabályozásával, a meglévő együttműködés csatornáinak felhasználásával és újak kialakításával érte el. Ezzel lényegében egységes keretet teremtett a hírszerző és bűnüldöző hatóságok számára az együttműködéshez azzal a céllal, hogy megkönnyítse a bűnüldözéshez kapcsolódó adatokhoz való hozzáférést, illetve ezek feldolgozását, újabb bűnüldözési operatív információk előállítását. Manapság már

⁸⁸ A technológiák megújításában fontos szerepet tölthet be a Szervezett Bűnözés Elleni Koordinációs Központ modell értékű adatfeldolgozó és újrahasonosító tevékenysége.

kijelenthetjük, hogy az unió az Europol égisze alatt sikeresen megteremtette a **hírszerzésalapú bűnüldözési mechanizmus** (Intelligence-led Policing)⁸⁹ megvalósításának nemzetközi feltételeit. Ennek ismeretében okkal kérdezhetjük: a hazai hírszerző és bűnüldöző hatóságok mit tehetnek annak érdekében, hogy az ilyen és ehhez hasonló nemzetközi kötelezettségvállalásból fakadó hírigényeket kielégítsék, infokommunikációs kapcsolataikat elmélyítsék.

Az eredményes hírszerzési és bűnüldözési tevékenység folytatásához a nyílt forrásból elérhető adatok mellett megbízható operatív információk beszerzésére és újratranszformálására van szükség. Ezek a minőségi többletet hordozó információk az elemző kapacitások eredményes alkalmazása folyamán képződnek, alakulnak át újrahasonosítható adathalmazzá. Ismételt felhasználásukra azonban általában ugyanabban a szűk körben kerül sor, ahol beszerezték és feldolgozták azokat. A mai nehézkes technikai ellátottság, a különböző operatív képességek hiánya vagy kizárólagossága, az egyes műveletek költségessége és szűkre szabott időbeli korlátai, mind arra ösztönöznek, hogy javítsuk információs bázisaink kölcsönös kihasználtságát, megfelelő jogi kritériumok alapján az indokolt témakörökben osszuk meg digitális adatainkat más szolgáltatókkal.

Az adatok megosztásának egyfajta rendező elve lehet az egyes szolgáltatók kapcsolódása a biztonsági kockázatokhoz. Várhalmi A. Miklós: *A magyar Nemzeti Biztonsági Stratégiára épülő Nemzetbiztonsági (szolgáltatók) Stratégiát előkészítő megfontolások* című anyagából kölcsönöztem, nem teljes részletességgel az alábbi táblázat alapvető elemeit. Az indexszámokat elsősorban a jogszabályi felhatalmazás alapján végezhető tevékenységi körök (feladatok) szerint érdemes vizsgálni.⁹⁰

⁸⁹ Habár egyelőre nincs széles körben elfogadott definíció arra vonatkozóan, hogy mely tényezők sorolhatók egyértelműen az intelligence-led policing körébe, annyi bizonyos, hogy e politikai modell az elmúlt legfeljebb két évtized fejlődésének eredménye. E probléma orientált megközelítés a kockázatelemzés és menedzsment ismeretek köré építkező elemzési metodika, amely leegyszerűsítve egy olyan politikai megközelítést jelent, amelyben az *intelligence* a konkrét rendvédelmi, jogalkalmazói műveletekhez egyfajta irányítóként szolgál. Kialakulása nagyjából ugyanazon időszakra tehető az Egyesült Királyságban és az USA-ban. A források jelentős számban hivatkoznak az észak amerikai szerző Mark Riebling könyvére, mely „Titkos háború az FBI és a CIA között” címmel jelent meg 1994-ben és lényegében a két szervezet közötti, az információk megosztásának hiányából és a rivalizálásból eredő nemzetbiztonsági kockázatokra hívta fel a figyelmet. Előremutató gondolatai a 2001. szeptember 11-én az Amerikai Egyesült Államokat ért terrortámadás sorozattal nyertek igazolást. Peterson, Marilyn: *Intelligence-Led Policing: The New Intelligence Architecture*, US Bureau of Justice Assistance, 2005.

⁹⁰ Ilyen például az 1995. évi. CXXV. törvény a nemzetbiztonsági szolgáltatókról vagy az 1994. évi XXXIV. törvény a rendőrségről.

Kihívások		Szolgálatok				
		Rendőrség	Polgári hírszerzés	Polgári elhárítás	Katonai hírszerzés	Katonai elhárítás
globális kihívások						
	instabil régiók kialakulása	1	3	2	2	1
	tömegpusztító fegyverek továbbterjedése	2	2	2	3	3
	terrorizmus	3	3	3	3	3
	informatikai és információs veszélyek	2	3	3	2	1
	globális környezeti veszélyek	2	3	2	2	1
regionális kihívások						
	a szovjet utódállamok kockázati hatásai	2	2	2	1	
	a balkáni régió hatásai	1	2	2	2	
	illegális és tömeges migráció	3	3	3	1	
	környezet(védelmi) biztonság és katasztrófa elhárítás	2	2	2	1	
belső kihívások						
	szervezett bűnözés	3	3	3		
	kábítószer terjedés és fogyasztás	3	3	3	2	
	feketegazdaság és korrupció	3	3	3	1	
	közrend, közbiztonság	3	2	3	1	

Jelmagyarázat: 1: nevezett szervezetek alapilletékessége a jelölt feladatoknál; 2: nevezett szervezetek szorosabb illetékessége a jelölt feladatoknál; 3: nevezett szervezetek igen szoros illetékessége a jelölt feladatoknál.

6. számú ábra: A hírszerző és bűnüldöző szervek kapcsolódása egyes biztonsági kockázatokhoz

Az adatok megosztásának lehetőségei kapcsán mindenképpen érdemes figyelembe venni néhány dolgot. Amikor a különböző biztonsági kockázatokot sorra vesszük az egyes szerveknél jelzett súlyozási érték szerint, megjelenik annak érintettsége a probléma kezelésében. Az igen szoros illetékességű szervek (3) birtokolják a legtöbb, legjobb minőségű adatmennyiséget, vélhetően nekik van a legtöbb tapasztalatuk a problémakör kezelésében is. Egy lehetséges központi adatbázis tervezése esetén e szervezetek adatstruktúráit célszerű alapul venni, hozzájuk kell igazítani a többi szorosabb

illetékességű (2) együttműködő hozzájárulását, koordinátori és adatkezelői szerepkörben is támaszkodni szükséges szakértelmükre. Ilyen lehet például a szervezett bűnözés vonatkozásában a rendőrség vagy a tömegpusztító fegyverek terjedésének megakadályozása kapcsán a katonai hírszerzés. Vannak olyan területek is, ahol több szolgálat igen szoros érintettsége érvényesül (például terrorizmus, illegális migráció, kábítószer-bűnözés). Ilyenkor a felek konszenzusteremtő képességének következményeként valósulhat meg az adatkoordináció és az információs objektumok újratermelése. Mindkét ismertetett esetben szükséges egy intézményesített formában működő közös szervezet üzemeltetése, amely valamennyi érintett szerv adattartalmának elérésére és további feldolgozására is képes.

Az operatív feldolgozásokból nyert adatok mellett képződnek nem bűnüldözési célból létrehozott járulékos információk, amelyek önmagukban viszont nem hasznosíthatók más relációban (más témakörben vagy más szervnél). Hírértékük azonban lehet, ezért fontos lenne, hogy egy megosztott adatbázisban a szükséges ideig elérhetők és visszakereshetők legyenek.

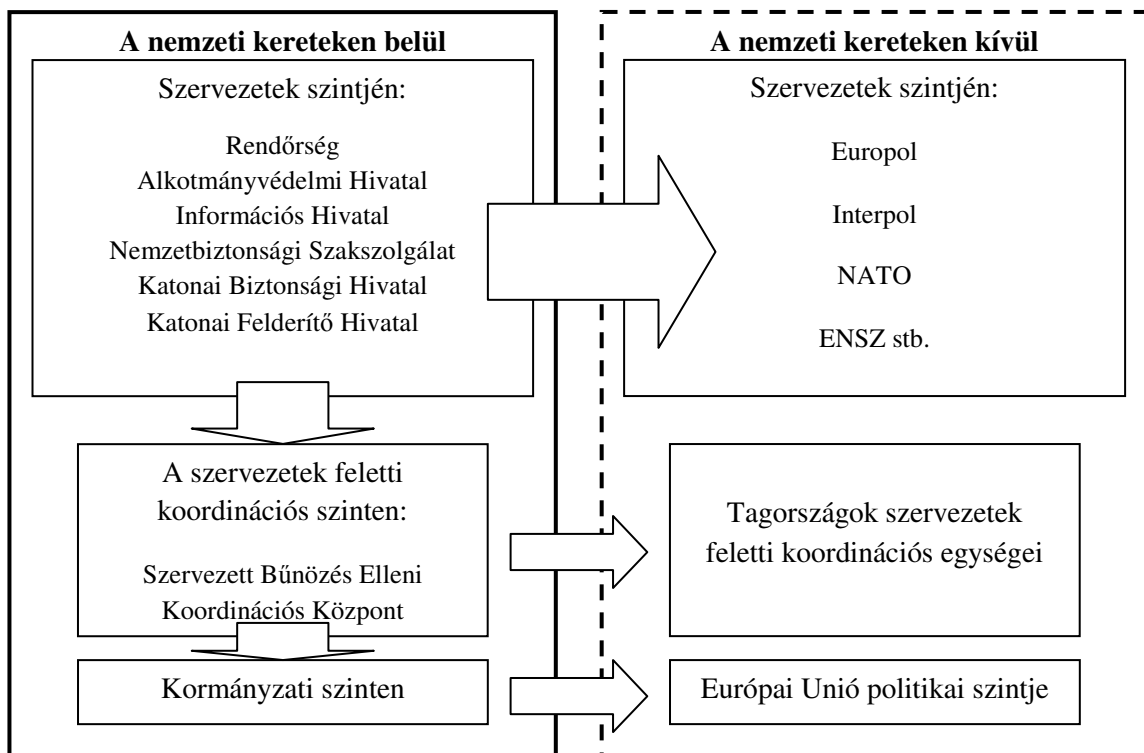
Mindezek megvalósításához azonban felül kell vizsgálni a meglévő jogszabályi kereteket, a külön-külön megkötött együttműködési megállapodásokat, ezek helyett közös horizontális előírások létrehozását lenne célszerű kezdeményezni az adathozzáférés, elszámolás, az információ titkossága, megbízhatósága tekintetében, valamint az adatbiztonság és- védelem, a nemzeti és nemzetközi adatbázisokkal történő automatizált együttműködtethetőségi előírások érdekében.

A politikai és operatív döntéshozatal egyértelműbbé tétele érdekében az egyes próbatételek kezelésére létrehozott közös szervezet(ek) égisze alatt szükséges megtervezni a szolgálatok által elfogadott, közös platformon működő, egységes adatformátumokkal dolgozó, az egyéni igényeket rugalmasan kielégítő adatkezelés rendszerét. A rendszernek természetesen alkalmasnak kell lennie a meglévő információk veszteségek nélküli átvételére a már meglévő adatbázisokból. Az új rendszernek alkalmasnak kell lennie például a bűnügyi hálózatok, a bűncselekmények általi fenyegetettség, a kockázatok és jellemzéseik elemzésére, prognózisok háttér-információinak előállítására.

A közös adatbázisnak megfelelő alapot kell nyújtania a hazai és nemzetközi partneradatbázisokból származó információk, metaadatok elkülönült gyűjtésére,

feldolgozására és elemzésére, majd ez után a legmegfelelőbb cselekvések kiválasztására abból a célból, hogy a megállapított prioritások szerint megakadályozzák és leküzdjék elsősorban a terrorizmus, a szervezett bűnözés és a hozzá kötődő súlyos bűncselekmények egyéb formáit, illetve az általuk jelentett fenyegetést.

A nemzeti hírszerzési és bűnügyi információs rendszerek tervezésekor úgy kell kialakítani annak keretrendszerét, hogy alkalmas legyen az európai adatokkal való összehasonlításra, és mindez tegye lehetővé a fenyegetések összeegyeztethető felmérését. A szervezett bűnözéssel kapcsolatos adatok összegyűjtésében, feldolgozásában és újrahasznosításában részt vevő szervek elhelyezkedése az információáramlás elsődleges szintjén az ábrán megjelölt módon rajzolható fel.

7. számú ábra: A szervezett bűnözéssel kapcsolatos információk áramlása
(Szerk.: Kenedli Tamás)

3.6. AZ INFORMÁCIÓKHOZ TÖRTÉNŐ AZONOS HOZZÁFÉRÉS LEHETŐSÉGEI

Az uniós bűnüldözési politika fő célkitűzése a bűnüldözési szolgálatok közötti információáramlás egyszerűsítése. A hágai program már 2004-ben önálló fejezetben rendelkezett az unión belül és a tagországok közötti információcsere javításának

ösztönzése érdekében. Ennek kapcsán leszögezte, hogy „a szabadság, biztonság és igazság erősítése innovatív megközelítést igényel a határon átnyúló rendvédelmi célú információcseréhez”. Az infokommunikációs törekvések tökéletesítésére vonatkozó utalással az Európai Biztonsági Stratégia végrehajtásának folyamatában is találkozhatunk. Egyebek között erről is számot adott a külügyi bizottság 2005-ben, az Európai Parlamentnek készített jelentésében⁹¹, visszautalva a hágai programban meghatározott rendelkezésre állási elvre. E szerint „...az egyik tagállam szolgálata számára rendelkezésre álló információkat a másik tagállam megfelelő szolgálata számára is hozzáférhetővé kell tenni”. Az elképzelések technikai kivitelezése az Europol szervezetében valósult meg. A bűnüldözési tájékoztatási politika megvalósítása érdekében azonos hozzáférési jogot adtak az adatokhoz és az adatbázisokhoz az uniós bűnüldözési hatóságok és tisztviselők számára más uniós tagállamokban, az adott tagállam bűnüldözési hatóságaira vonatkozó feltételeknek megfelelően.

A **módszeresen kialakított nemzetközi követelményrendszer** elkötelezettséget feltételez a tagállamok részéről abban a tekintetben, hogy az európai modellt követve alakítják nemzeti hírszerzési és bűnügyi infokommunikációs viszonyaikat. Tevékenységük folyamán az uniós modellnek megfelelően cselekszenek olyan kérdésekben, mint például a közös módszertanon alapuló fenyegetettség értékelés összehangolása és annak módszeres támogatása, sebezhetőséget vizsgáló ágazati tanulmányok készítésével. A magyar rendőrség minden évben, az Europol módszertani ajánlását követve bűnelemzők közreműködésével értékelő jelentést készít a hazai szervezett bűnözés állapotáról, várható főbb trendjeiről, amelyet hazai és uniós szinten is hasznosítanak.

Az azonos hozzáférés elvét átültetve a magyar viszonyokra, a hírszerző és bűnüldöző szervezeteknek az infokommunikációs kapcsolataikban tekintettel kell lenniük a következő követelményekre és igényekre:

- hazánk és az unió állampolgárainak védelme közös felelősségünk és érdekünk,
- a tagállamok és a magyar hírszerző és bűnüldöző szervezetek között meglévő kapcsolatrendszer kölcsönös függőségi viszonyok szerint működik, elsősorban a terrorizmus, a szervezett bűnözés és a súlyos bűncselekmények egyéb formáinak leküzdése érdekében,

⁹¹ Jelentés az európai biztonsági stratégiáról. 2005. március 3., 12. o.

- az egyes tagállamok felderítő- és bűnüldöző szervei jellemzően hasonló feladatokat látnak el, munkájuk folyamán hasonló információkat igényelnek és hasznosítanak,
- az adatokhoz való hozzájutást és gazdálkodást, adatigénylést valamennyi szereplő az adatvédelemre és adatbiztonságra vonatkozó közös szabályok és egyéb, a neki meghatározott jogszabályi kereteken belül végzi.

Feltételezve egy közös érdekek szerint szervezett bűnügyi hírszerzési modell meghonosítását és annak harmonizált, közös feltételrendszeren alapuló életre hívását, az adatvédelmen és- biztonságon alapuló átlátható és teljesíthető feltételeket kell megállapítani a szükséges és vonatkozó információkhoz való hozzáférés tekintetében, valamennyi együttműködő hatóság – uniós bűnüldözési hatóság – számára. A feltételek kialakítása érdekében azonosítani kell azokat a körülményeket, amelyek segíthetik a megvalósítást.

- Adattartalmak felmérése: mely adatok vagy adatbázisok érthetők el a hírszerző és bűnüldöző hatóságok számára, milyen saját nyilvántartásaik vannak, továbbá helyzetükből adódóan melyekhez férnek hozzá külföldön (beleértve az index-adatbázisokat is).
- Cél meghatározása: mi a használatban lévő adatbázis rendeltetése.
- Felhasználók azonosítása: milyen hatóságnak van hozzáférése az adatokhoz, kik annak felhasználói.
- Hozzáférési protokoll: milyen feltételekkel férhetnek hozzá ezek a hatóságok, felhasználók az adatokhoz és adatbázisokhoz.
- Műszaki protokoll: melyek az adatokhoz és adatbázisokhoz való hozzáférés műszaki feltételei.
- Viszonylat, igénybevétel: milyen gyakori a hozzáférés ezekhez az adatokhoz vagy adatbázisokhoz.
- Szükségletek felmérése: melyek azok az adatok vagy adatbázisok, amelyeknek jelentőségük van a felderítő és bűnüldöző hatóságok számára, de nem hozzáférhetők; melyek az alkalmazandó adatvédelmi rendelkezések, azok korlátai. Milyenek a felderítéshez és bűnüldözéshez közvetlenül nem kapcsolható adatszerzések IT-megoldásai, az adatvédelemre és adatbiztonsági rendelkezésekre vonatkozó eljárások lehetőségei.

A tervezés során javasolt azonban figyelembe venni azokat a nemzetközi tapasztalatokat, célszerűségi szempontokat, melyek befolyásolhatják működőképes rendszer felépítését. Jó példa erre a rendészeti gyakorlatból ismert összekötői rendszer, protokolláris csatornáinak igénybe vételével zajló műveleti információcsere. Sok tagállam ezt nem veszi igénybe! Szívesebben alkalmazzák a tagállamok szakértői és nyomozói közötti direkt kapcsolattartáson alapuló együttműködést, amely sokkal gyorsabb, mint az összekötő hálózat, kisebb a veszélye a titoksértésnek és közvetlenül erősíti a bizalmat a közreműködők között. Ennek veszélye, hogy a jelenlegi rendszer visszaépülését is előidézheti. Ugyancsak uniós szintű problematikus jelenség a műveleti információk eltérő minősítési gyakorlata és a gyakori a felhasználási korlát alkalmazása, amely megnehezíti a koordinációt és visszacsatolást.

3.7. EGY ÚJ BŰNÜGYI HÍRSZERZÉSI MODELL MEGHONOSÍTÁSÁNAK LEHETŐSÉGE

Az Európai Unió kiemelt politikai céljai között szerepelt és annak fontos eleme ma is a határokon átvívelő, nemzetközivé váló szervezett bűnözés közösségi eszközökkel történő visszaszorítása. A politikai törekvés megvalósítása érdekében az EU Tanácsa – a 2004-es hágai program⁹² keretében – arra kérte fel a Bizottságot, hogy fejlesszen ki egy stratégiai koncepciót a szervezett bűnözés uniós szintű megfékezésére. Az eszmecserék folyamán olyan következtetésre jutottak, hogy egy a szervezett bűnözés megfékezésére irányuló stratégiai koncepció kifejlesztésére⁹³ van szükség. A bizottság közleményt adott ki „*A szervezett bűnözés leküzdésére irányuló stratégiai koncepció kifejlesztéséről*”⁹⁴. Az elképzelések megvalósítása során egyebek mellett törekedtek a szervezett bűnözéssel kapcsolatos ismeretek fejlesztésére, az információgyűjtés és elemzés megerősítésére, a megelőzési képességek fokozására, az együttműködés eszközeinek fejlesztésére és a partnerkapcsolatok hatékonyabb kihasználására is.

Ezzel egy időben ugyancsak a hágai program az Europol-t azzal bízta meg, hogy dolgozza ki és vezesse be a gyakorlatban a hírszerzés alapú bűnüldözés modelljét annak érdekében, hogy a bűnügyi információfeldolgozás egységes standard szerint legyen

⁹² HL C 53., 2005. 3. 3., 1–14. o.

⁹³ 15050/04 CRIMORG 138. dokumentum; 13463/2/04 REV2 CRIMORG 105. dokumentum.

⁹⁴ Communication from the Commission to the Council and the European Parliament Developing a strategic concept on tackling organised crime, Brussels, 2. 6. 2005. COM(2005) 232 final. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0232:FIN:EN:PDF>

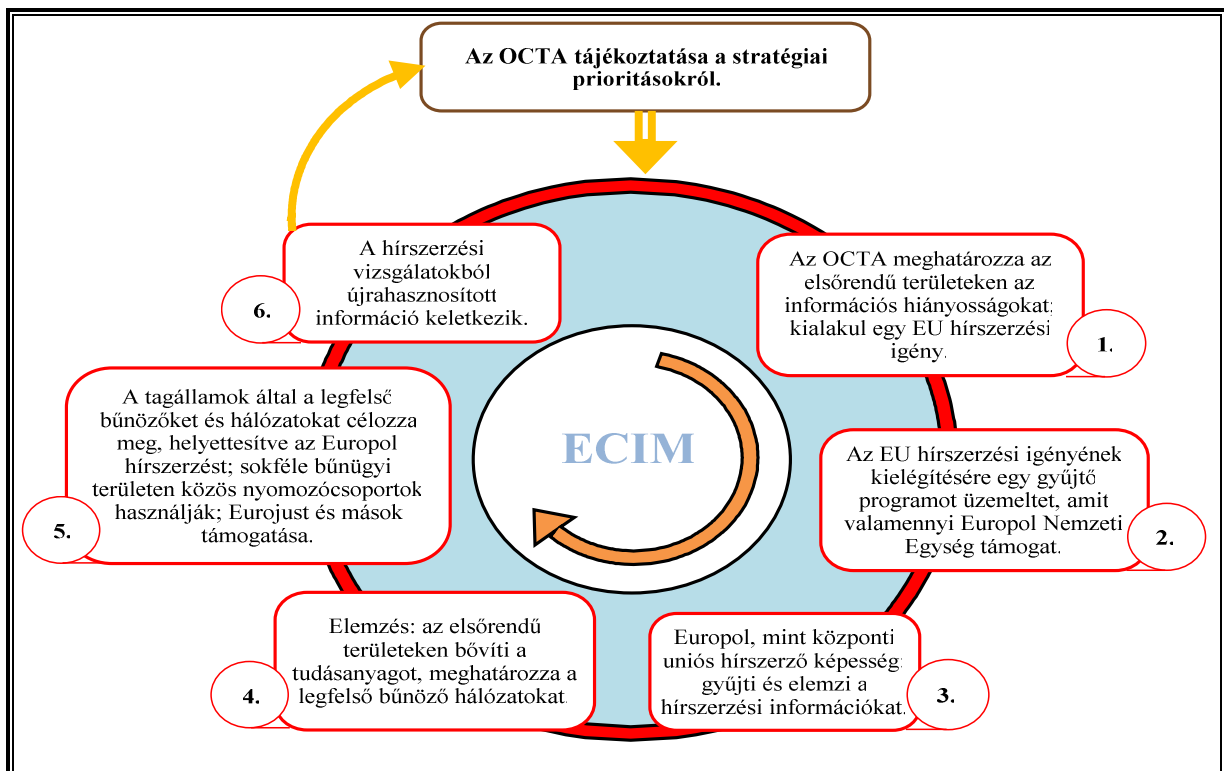
végezhető. Világossá vált, hogy „*a hírszerző és bűnüldöző hatóságok közötti automatizált információcsere előtt álló akadályokat csak akkor lehet hatékonyan kezelni, ha az együttműködők határozott kötelezettséget vállalnak arra, hogy konkrét intézkedéseket tesznek az **Európai Bűnügyi Hírszerzési Modell** (továbbiakban: ECIM)⁹⁵ létrehozására, az annak keretében megvalósuló aktív együttműködésre*”.⁹⁶

A bűnügyi hírszerzés segíti az illetékes hatóságokat a stratégiai vagy operatív feladataik elvégzésében abból a célból, hogy megakadályozzák és leküzdjék a terrorizmust, a szervezett bűnözés és a súlyos bűncselekmények egyéb formáit, illetve az ezek jelentette fenyegetést.⁹⁷ A modell bevezetésével olyan elemmel gazdagodott a hírszerzésalapú bűnüldözés, amely menedzsmentelemként működve szakszerű bűnelemzéssel előállított kiváló minőségű, nyers adatokat felhasználó és hozzáadott értéket tartalmazó operatív vagy stratégiai elemzői eredményt szolgáltat. A segítségével létrehozott információs bázis megfelelő háttérrel ad a döntéshozóknak, és hatékony eszköz az ellenintézkedések meghozatalában. Az ECIM olyan kérdéseket foglal magában, mint például a fenyegetésértékelés összehangolása egy közös módszertan alapján, a fenyegetésértékelés rendszeres támogatása ágazati sebezhetőségi tanulmányokkal, továbbá a szükséges pénzügyi és emberi erőforrások elosztása.

⁹⁵ European Criminal Intelligence Model (ECIM)

⁹⁶ Communication from the Commission to the Council and the European Parliament – The Hague Programme: Ten priorities for the next five years The Partnership for European renewal in the field of Freedom, Security and Justice. COM(2005) 0184 final
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52005PC0184:EN:HTML>

⁹⁷ A bűnügyi hírszerzést stratégiai és operatív (vagy taktikai) hírszerzésre osztották fel. A stratégiai hírszerzés tájékoztatást nyújt arról, hogy mely fenyegetésekre vagy bűncselekményekre kell összpontosítani, az operatív hírszerzés pedig taktikai iránymutatást ad arra vonatkozóan, hogyan lehet ezeket legjobban leküzdni, illetve fontosságuk szerint besorolni.

8. számú ábra: Az Európai Bűnügyi Hírszerzési Modell
(Forrás: Europol, Szerk.: Kenedli Tamás)

A folyamat szisztematikus adatgyűjtésen és feldolgozáson alapul, amelyet központi elemzőegység működtet, gondosan kidolgozott elemző módszerek segítségével, szakmailag pontosan szabályozott keretek között. Egységes európai standardok szerint képződnek azok a strukturált jelentések, amelyek a szervezett bűnözés egyes jelenségeire vonatkozó megállapításokat tartalmazzák. **A rendszer elválaszthatatlan eleme az Europol elemzési terméke, amely az *Európai Unió szervezettbűnözés-fenyegetettség értékelése*⁹⁸ címet viseli, és uniós szinten a hírszerzés segítségével megvalósuló bűnügyi információáramlás végső produktumának tekinthető.**

Ennek az információtömegnek az előállítása azonban elkötelezettséget feltételez hazánk részéről is, a megfelelő minőségű információ átadásához ugyanis az uniós modell alapján, annak előírásai szerint kell cselekednünk. Olyan nemzeti viszonyokra készített fenyegetésértékeléseket és sebezhetőséget vizsgáló ágazati tanulmányokat szükséges előállítani, amelyek az alkalmazott közös módszertan révén hasznos elemei lehetnek egy európai fenyegetettség-értékelésnek. Annak érdekében, hogy a jövőben az európai információáramlásban is helytállóbb, jobban hasznosítható elemzői produktum

⁹⁸ European Union Organised Crime Threat Assessment (OCTA)

készülhessen, mindenképpen szükségesnek tartjuk az ECIM átvételét és egy nemzeti hírszerzési modell keretei között történő meghonosítását. Ez azonban mindaddig nem válhat valóra, amíg magyar rendőrség az OCTA-hozzájárulás mellett egy attól eltérő, a magyar viszonyokra korábban alkalmazott értékelési rendszert tart fenn. A korábbi beszámoló passzív (követő) típusú volt, amely a regisztrált bűnszervezetek számának, összetételének, belső és külső hierarchiájának és bűnös tevékenységének utólagos összesítésére, helyzetértékelésére helyezte a hangsúlyt. Ez a gondolkodás azonban ellentétes a nemzetközi gyakorlattal, az unió törekvésével. Ha valóban hasznos szerepet kívánunk betölteni a nemzetközi együttműködésben, szakítanunk kell a korábbi gyakorlattal, és át kell térnünk egy előrettekintő (proaktív), a hazai szervezett bűnözést az általa képviselt fenyegetéseken keresztül vizsgáló helyzetértékelésre.

Előremutató lehet az a tény, hogy a Nemzeti Nyomozó Iroda a nemzetközileg fellelhető minták tanulmányozása után kötelékén belül a közelmúltban megkezdte az NNI Hírszerzési Modell kidolgozását és gyakorlati alkalmazását. A módszerek kidolgozása és a tapasztalatok összegyűjtése után kerülhet majd sor a nemzeti hírszerzési modell elméleti megalkotására, majd valamennyi hírszerzést, bűnügyi információszerzést folytató szervezet munkájában történő alkalmazására. Mindennek teljesüléséig azonban még számos tennivalónk van, erre próbált rávilágítani a tanulmány is. Ki kell dolgoznunk a nemzeti modell működési mechanizmusát, felül kell vizsgálnunk az adatgyűjtés, -strukturálás és -feldolgozás rendszerét, az együttműködők szerepét, feladatait, újra kell szabályoznunk az információáramlás munkafolyamatát.

A nemzeti hírszerzési modell bevezetésével új értelmet kapna a hírszerző és bűnüldöző szervek információgazdálkodási tevékenysége, segítene egy specifikusabb hazai és uniós adatáramlás megvalósításában, hozzájárulna a hírszerzésalapú bűnüldözés koncepciójának megvalósításához, ezáltal korszerű tájékoztatási politika folytatásához. Fontos megjegyezni azonban, hogy a modell nem képes kiváltani a klasszikus hírszerzés módszereit, működtetésének alapvető feltétele a jó minőségű, elemezhető információk beszerzése, ez pedig javarészt hírszerző tevékenységgel állítható elő.

Különös jelentősége abban rejlik, hogy az unió 27 tagállamának részvételével valósítható meg, miközben 486 millió lakos érdekét szolgálja. Fontosságát hangsúlyozza az új típusú próbatételek kezelésének kényszere. Miközben a bűnözői struktúra átalakul, a

bűncselekmények száma, társadalomra veszélyessége növekszik, a hírszerző kapacitások, a bűnüldöző erők, eszközök széttagoltan működnek. A jogszabályi háttér nehezen áttekinthető, a fogalmak értelmezése sem egységes. Egyes elkövetői csoportokkal szemben a klasszikus hírszerzői eszközök, módszerek már nem hoznak kellő eredményt. Mindezzel párhuzamosan a nemzetközi együttműködésre egyre jelentősebb hangsúlyt helyeznek. Végezetül megfogalmazódik a közösségi igény, miszerint az EU-tagállamok hírszerzési struktúrájában sokkal nagyobb szerepet kell kapnia a rendvédelmi szervek bűnügyi hírszerző tevékenységének. A magas színvonalú követelmények teljesítéséhez, a szükséges feladatvállalás elvégzéséhez megfelelő háttérként szolgálhat egy gondosan kimunkált nemzeti hírszerzési modell alkalmazása. Egy olyan modellt, amely elfogadja, hogy a nemzetközi bűnszervezetek és terrorista csoportok elleni fellépést közös bűnüldözési és titkosszolgálati felfogásban kell értelmezni, mégpedig azért, mert a jogszabályokban biztosított jogosítványaik – hazai és nemzetközi viszonylatban – hasznosan egészítik ki egymást. Következésképpen eme veszélyeket külföldön elsősorban a hírszerzés, belföldön az arra szakosodott titkosszolgálat eszközeivel és módszereivel kell megelőzni, illetve elhárítani.

A megfelelően alkalmazott modell segítségével elkerülhetők a hírszerzésben, a bűnügyi felderítő munkában, valamint az ezek folyamán végzett adatfeldolgozásban gyakran tapasztalt párhuzamosságok. Csökkenthető az információvesztés, éppen ezért hatékonyabb lehet a hírszerző és bűnüldöző tevékenység. Eredményesebbé válhat a bűnözés megelőzése, tartósabban visszaszoríthatók egyes kriminogén jelenségek, a reaktív bűnüldözést proaktívvá teheti. A modell alkalmazásában részt vevő szervezetek működése költséghatékonyabbá válhat. A nemzeti kereteket átlépve, a szervezett bűnözés elleni uniós fellépés hasznos alkotóeleme, támogatja az ellene folytatott küzdelem multilaterális megközelítéseinek kialakítását. Tovább erősíti az Europol, az Eurojust és más nemzetközi szervezet, valamint az egyes tagállami szervek közötti együttműködést.

ÖSSZEFOGLALÁS:

A fenyegetésekkel kapcsolatos feladataink egyre nagyobb mennyiségben válnak nemzetközivé és igénylik több szervezet közös szerepvállalását az országhatáron belül és kívül egyaránt. Az együttműködés elengedhetetlen feltétele a szervezetek között történő szabad információáramlás eddigieknél strukturáltabb megvalósítása. Erre törekszik a

NATO és az Europol szervezete is. Tagságunkból kifolyólag hazánkban is meghonosodtak azok az információáramlást segítő szabványok és technológiák, amelyek mentén a nemzetközi partner információ igénye teljesíthető.

A nemzetközi példákból kiindulva, megvizsgálva az információgazdálkodás korszerűsítése érdekében tett intézkedéseiket, a feltételrendszerek alakításának lehetőségeit, végezetül az összességében sikeresen alkalmazott összetevőket, felrajzolhatjuk azt a keretrendszert, melynek mentén lehetőségünk kínálkozik olyan infokommunikációs környezet megalkotására, melyben kedvezően működtethető a szervezetek közti információcsere. Már az Europol is megállapította és ez fokozottan igaz a magyar viszonyokra is, hogy nincs egységes információs politika, amelynek mentén megvalósulna az információcsere. A kétoldalú megállapodások során megvalósuló eseti adatközlés, amely témaorientált ugyan, de nagyon sokszor nem konzisztens a többi információtartalommal, nem nevezhető hatékony információcserének.

Az ideális állapotok irányába mutat a SZBEKK működését szabályozó törvény alapján szervezett adatcsere, de ez még mindig nem feleltethető meg az idealizált állapotoknak, ugyanis az adatközlési gyakoriságot még mindig nem sikerült normalizálni és az információk minősége is hagy kívánnivalót maga után. Az összes érintett szervezetet lefedve szükséges meghatározni a közös tennivalókat, szabályozni a legfontosabb – köztük az információcserére vonatkozó – szabályokat. Ehhez a tevékenységhez azonban az érdekeltek előzetes tervező tevékenysége szükséges, melynek során áttekintik az adatkapcsolatok lehetőségeit, az adatbázisaikból származtatható információk struktúráját, az adatközlés formalizálási lehetőségeit. Itt nyer értelmet az interoperacionalizálás követelménye, melyre mindvégig figyelmet kell szentelni. Fontos, hogy az adatcsere folyamatát az egyszerűség és ellenőrizhetőség jellemezze, melyre már a tervezés szakaszában tekintettel kell lenni. Az egyszerű formalizált adatok szerepkörének leginkább az egyes adatbázisokból kinyerhető metaadatok feleltethetők meg. Már az adatcsere feltételeinek kialakításának kezdeti szakaszában is szükséges megjelenni a kormányzat információcserét ösztönző elvárásainak, és az ebből adódó intézkedések felelősségi kereteinek. Az információs politika kialakítása során indokolt megvizsgálni az egyes partnerszolgálatok nemzetközi adatforrásaitól beszerzett információtartalmak további hasznosítási lehetőségét, azok automatizált összekapcsolását a többi alaptevékenység során beszerzett adattal. További lényeges szempont annak az egyensúlyi állapotnak a

fenntartása, amely a bűnüldözésből és a felderítésből származó információk felhasználási érdeke, adatvédelme és az alapvető jogok tiszteletben tartásához fűződő követelmény között húzódik.

A technológiák megújításának érdekét megfogalmazva valamennyi együttműködő számára lehetőséget kell teremteni, hogy közös munkával alakítsák ki azt a közös információs rendszert, amely számára adatot fognak szolgáltatni. E tevékenységük során mérjék fel saját adattartalmukat, s azt, hogy ebből melyek a relevánsak. Konszenzusos elven alakítsák ki az adatátvitel rendjét, formáit, a hozzáférési, műszaki protollokat, az igénybevétel formáit (stb.). A közös munka során mindenképp érdemes nyomatékosan kezelni azon szervezetek tapasztalatait, javaslatait, amelyek a legszorosabb illetékességgel bírnak a problémakör kezelését illetően, és ebből kifolyólag a legtöbb érdemi információt birtokolják.

Az információcserét erősítő tevékenységet, annak jogszabályi kereteit feltétlenül összhangba szükséges hozni a meglévő stratégiai dokumentumokkal, azzal a stratégiai nézetrendszerrel, amely a szervezett bűnözés vagy a terrorizmus elleni harc megvívására irányul. Amennyiben megvalósulna egy nemzeti hírszerzési modell felállítása, vagy a jelenlegi bűnügyi hírszerzési modell célirányos átalakítása, abban domináns szerepkört kell szánni az elemző egységek tevékenységi területeinek és az általuk bonyolított infokommunikáció bemutatásának. A modell keretében valósulhatnak meg az előzőekben vázolt törekvések, az adatgyűjtési mechanizmusok kialakítása, a bűnügyi információfeldolgozás standardizálása, az automatizált információcsere teljesítése. A központi bűnelemző egység számára lehetőség nyílik az elemző-értékelő tevékenység nemzetközi modellek alapján történő továbbfejlesztésére, a tudásalapú információfeldolgozás meghonosítására, a nemzetközi adatátadás menedzselési folyamatának kialakítására. Feladata lehet azoknak a megfelelő csoportképző ismérveknek a kidolgozása is, amelyek az elemzés számára megfogalmazzák a hírigények kielégítésének lehetséges módját. A modell tervezésénél, annak egyes szegmenseit illeszteni szükséges a mindenkori bűnüldözési tájékoztatási politikában megfogalmazott célokhoz. Ebben a vertikumban valósulhat meg a fenyegetésértékelés összehangolása egy közös módszertan alapján, a fenyegetésértékelés rendszeres támogatása ágazati sebezhetőségi tanulmányokkal, továbbá a szükséges pénzügyi és emberi erőforrások elosztása.

Az valószínűleg még sok vitát fog kiváltani, hogy milyen szervezeti formában és feltételekkel, kinek az ellenőrzése alatt és tevékeny részvételével működhet egy ilyen központi elemző egység. Az viszont vitathatatlan, hogy az információgazdálkodás magasabb szintű összefogása nélkül nem, vagy csak nagy nehézségek árán teljesíthető magas minőségű információk előállítását, a hazai és nemzetközi proaktív együttműködés.

4. FEJEZET

TUDÁS ALAPÚ INFORMÁCIÓFELDOLGOZÁS AZ ELEMZŐ-ÉRTÉKELŐ MUNKA SORÁN

A hírszerzés alapú bűnüldözés megvalósításának két legfontosabb eleme az információkkal való gazdálkodás és a folyamatos tervszerű elemző tevékenység folytatása. A szervezett bűnöző csoportokkal és a terrorszervezetekkel szembeni fellépés is megköveteli a hírszerzés alapú modell alkalmazását, különböző rendezőelvek mentén adatbázisok építését, azok elemzési célú felhasználását. Az információgyűjtést követően olyan tudásbázist szükséges kialakítani, amely sokoldalú információkezelést képes megvalósítani, ezzel az elemzés legkülönbözőbb igényeit kielégít továbbá a döntésre jogosult vezetési szinteknek is lehetőséget kínál operatív vagy stratégiai jellegű döntéseik meghozatalára. A továbbiakban tekintsük át a tudásmenedzsment folyamatát a vezetői információigényekből kiindulva, az egyes információk menedzselésén keresztül az adattárházakon át egy információ-fúziós rendszer elméleti megvalósításáig.

4.1. A TUDÁSMENEDZSMENT ÉS A DÖNTÉSHOZATAL ÖSSZEKAPCSOLÁSA

A tudás⁹⁹ és a döntéshozatal a mindennapi életben, a rendvédelmi, nemzetbiztonsági szervek életében is összetartozó fogalmak. A hatékony döntések meghozatalához biztosítani kell a megfelelő tudást azok számára, akik (döntési szinteknek megfelelően) döntéshozatalra jogosultak. A döntéshozatal kellően tudásintenzív folyamat, a vezetői munkának megkerülhetetlen eleme. Mivel az információ és a tudás a döntéshozatal lételeme, ezeknek a szervezet számára leghasznosabb formában, alkalmas eszközök segítségével folyamatosan áramolniuk kell a szervezeten belül. Újabban a határokon átívelő és transznacionális kihívások kapcsán, már a hazai és nemzetközi

⁹⁹ Tudás: Rendezett, egymással összefüggésbe hozott, megalapozott ismeretek halmaza. Rácz Lajos: Gondolatok a felderítési információk logikai megalapozottságáról. Hadtudomány, 2003. VII. évf. 2. sz. 46. o.

szervezetek között is. Azoknak megfelelő szervezeti egységhez, a megfelelő időpontban, a megfelelő adattartalommal kell eljutniuk.

Mai modern világunkban a tudásbázisra épülő szervezeteket jelentős mennyiségű információ árasztja el, amelyek forrásai lehetnek a szervezeti kereteken belül és kívül egyaránt. Az információk feldolgozása rengeteg időt vesz igénybe, ezért nagyon fontos azok tudatos szempontok szerinti létrehozása, gyűjtése, az adattartalmak folyamatos szűrése. Fontosak ezek a rendezőelvek és előzetes tevékenységek, ugyanis az itt nyert időegységet az alaposabb elemzésre és a döntéshozatalra fordíthatjuk. Az előző probléma is felhívja a figyelmet a **tudásmenedzsment-rendszerek** kialakításának fontosságára. A rendszer tervezésénél vizsgálni szükséges annak kérdését, mekkora szerepet kapjanak a „leosztás alapú” (push), valamint a „lehívás alapú” (pull) megoldások. Az első esetben jóval dominánsabb az áramoltatás, a tudáselemek és információk gyakran kéretlenül érkeznek a felhasználóhoz e-mailek, előugró ablakok (stb.) formájában. A másodikként említett megoldás alkalmazásakor, a tárolás és strukturálás jut nagyobb szerephez, a felhasználók saját igényeik szerint végeznek keresést a tudásbázisból. A rendvédelmi és hírszerző szervek esetében az utóbbi jut szerephez, mivel az itt keletkező információk folyamatos célirányos és tervszerű kezelését kell megvalósítani, jellemzően többcélú magasabb minőségű tudástartalom képzése érdekében.

További fontos szempont a tudásbázisban szereplő információk, tudáselemek minőségének különbözősége. Amennyiben általánosságban szólnunk az információk minőségéről, azt két dimenzióban értelmezhetjük. Egyrészt a tudáselem érvényessége, hitelessége. Másrészt a döntéshozatal szempontjából lehetséges hasznosíthatóság mértéke. A tudásmenedzsment-rendszerek azonban mindig a múltbéli, különböző összefüggések mentén keletkezett információk rögzítésére és áramoltatására helyezik a hangsúlyt, ezért a felhasználóknak rendszeresen ellenőrizniük szükséges az információ megfelelőségét, időszerűségét és minőségét. A mai hatalmi viszonyok között, a rendvédelmi valamint nemzetvédelmi szervek pozíciójának és dominanciájának fenntartása, kiszélesítése érdekében megengedhetetlen, hogy a külső információs források bevonása és az általuk képzett tudástartalom valamilyen formában ne kerüljön felhasználásra. Az összegyűjtött adatokat a helyes vezetői döntések meghozatalához fel kell dolgozni, újra kell strukturálni és elemezni is szükséges. Mindehhez nyújt segítséget a **döntéstámogató szoftverek** (Decision Support Software) alkalmazása. Ezeket általában négy típusba sorolják:

- „On-line analitikus feldolgozás” (OLAP), amelyek a felhasználók lekérdezéseinek megfelelően számítanak ki és elemeznek strukturált adatokat.
- Csoportos döntéshozatal támogató szoftverek, amelyek az emberi és digitalizált forrásból származó adatokat képesek strukturálni és feldolgozni, támogatva ezzel a csoportos döntéshozatal folyamatát.
- Szakértő rendszerek, amelyek általában valamilyen szabályrendszerbe kódolt szaktudást használnak fel viszonylag jól körülhatárolt kérdések megválaszolására.
- „Adatbányász” programok, amelyek reagáló módon tárnak fel kapcsolatokat az egyes adatelemek között.

Az ilyen szoftverek használata elsősorban azzal az előnnyel jár, hogy a szervezet valamennyi szintjének döntési folyamatai közvetlenül támogathatók, így nem csak az egyes csúcsvezetők vagy szakértők tekinthetik át az információtartalmat, hanem a szervezeten kívülre együttműködési jogosultsággal felruházott munkatársak is. Az ilyen rendszerek fokozott hatékonyságukat két fontos tényező révén érik el. A szükséges információk (tudáselemek) összegyűjtésének idejét lerövidítik, majd a strukturált, könyvtárszerű és intelligens keresési lehetőségek segítségével elősegítik a döntéshozók reagálási idejének javulását. Ez azért rendkívül nagy segítség az alkalmazó számára, mivel egyébként az információk összegyűjtése a teljes folyamat 80 százalékát teszi ki. Mindezek mellett a rendszer lehetőséget teremt arra, hogy sok-sok kapcsolatot hozzunk létre, egyfajta kapcsolati hálót létesítve a tudáselemek között. A hagyományos kommunikációs csatornákon át (pl: telefon, fax, értekezlet, konferenciák stb.) nehezen vagy lassan beszerezhető információk helyett, rövid idő alatt, egyesített tudástartalommal bíró tudástartalomhoz juthatunk.

Az ismertetett tudásmenedzsment-megoldások lehetővé teszik a szervezeten belül keletkezett és a társadalom más szegmenseiből, külső forrásokból beszerzett **információk újrahasznosítását** és azok legrelevánsabb tapasztalatainak megjelenítését, a témában leginkább jártas szakemberek véleményének dokumentálását.

A tudásmenedzsment folyamat kulcskérdése az, hogy miként tudunk újabb, számunkra hasznos tudást generálni azokból az alapanyagokból, adatokból és tapasztalatokból, amelyeket mások birtokolnak. És amennyiben meg tudjuk szerezni a tudás alkotóelemeit, miként tudjuk azt számunkra hasznos tudássá transzformálni, annak érdekében, hogy javítsuk a döntéseink színvonalát. Ilyen lehet, amikor egy általunk ismert

bűnszervezettel kapcsolatban dolgozunk fel adatokat és például a Katonai Felderítő Hivatal országhatáron túl beszerzett információival kiegészítve olyan új következtetésekre jutunk, amelyekkel igazolható a szervezet nemzetközi tevékenysége, annak egyes összetevői, kapcsolatai.

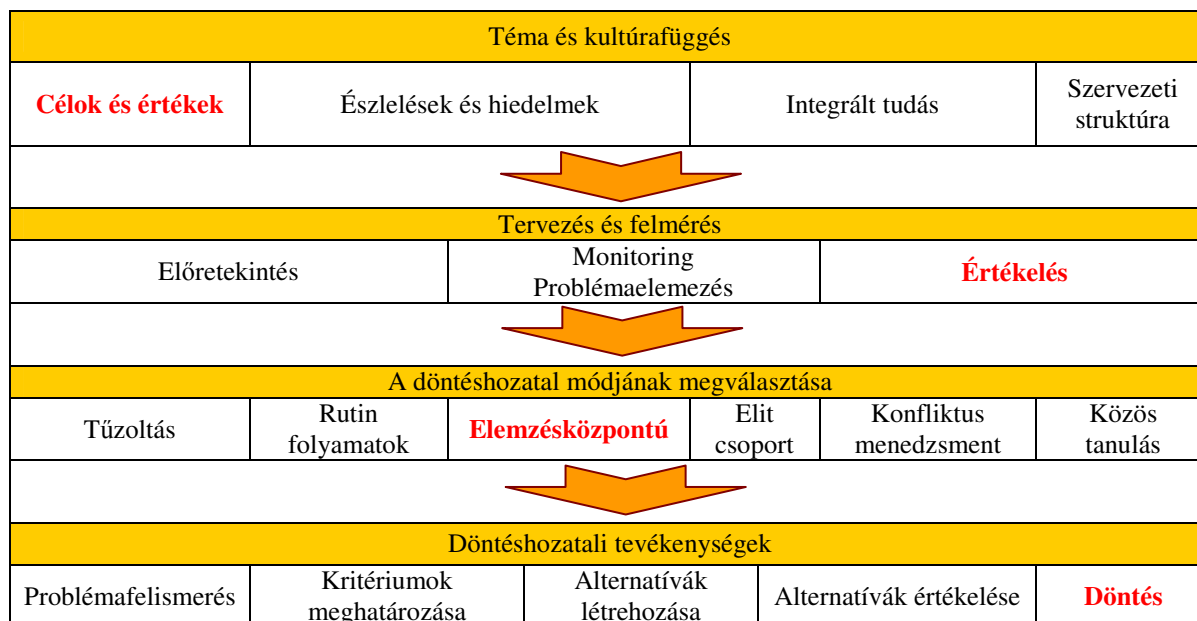
Napjainkban, az üzleti életben a tudásfelelősök szerepét tudásmenedzserek látják el, akik már egy meghatározott szervezeti egységhez tartoznak, és az egységesen összegyűjtött tudást reprezentálják. Ugyanennek a szerepkörnek a rendészeti és nemzetbiztonsági szervek esetében a stratégiai tervező és/vagy elemző részlegek feleltethetők meg. Az említett szervezeteknél **a tudásmenedzsereknek legjellemzőbb típusa** az elemző szakember, aki:

- összeköti a tudástartalmat kereső személyeket a tudásbirtokosokkal;
- a tudásbázisokat létrehozza és annak működésének rendezőelveit kialakítja;
- a nyílt és rejtett tudástartalom megfelelő formában és minőségben történő feldolgozását és bemutatását végzi.

Míg a tudás birtoklása az üzleti világban elsősorban az információk között felfedhető kapcsolatok megismerésének képességére szorítkozik, addig a nemzetbiztonsági és rendészeti igények komplexebb formában jelennek meg. Esetükben a kapcsolatok mellett az információ mennyiségének, adattartalmának, hitelességének, felhasználhatóságának igénye is megfogalmazódik. Ezeket hivatott egységes formában biztosítani a tudásmenedzsment-rendszer, továbbá elősegíti az információk közötti fokozottabb navigációs lehetőséget is. Úgy vélem, hogy a **tudásmenedzsment és döntéshozatal kapcsolatának** vizsgálatakor, annak megértéséhez szükséges bemutatnunk Ralph Keeney¹⁰⁰ munkájára alapozva a döntési folyamatok egy általunk is kellően összetettnek ítélt rendszerét, amelynek segítségével felfedhetők az összefüggések a tudásmenedzsment és a döntési folyamat tudásigénye között.¹⁰¹

¹⁰⁰ Keeney Ralph L.: A Duke Egyetem kutató professzora, a döntéshozatal és a kockázatelemzés területén vívott ki elismerést. Különösen a vállalat irányítási problémák feltárása, a környezeti kockázatok felmérése tekintetében.

¹⁰¹ Keeney R. L.: Value-Focused Thinking: A Path to Creative Decision Making, Harvard University Press, Cambridge, MA, 1992.

9. számú ábra: Döntéshozatal folyamata.

(Forrás: Zoltainé Paprika Zita: Döntésemélet. 2002. 245. o.)

4.2. AZ INFORMÁCIÓ MENEDZSELÉSÉNEK FONTOSSÁGA

A kormányzattól, a rendvédelmi szerveken át a bűnözőkig mindenki használ információt, az azonban egyiknek sem lényegtelen, hogyan szervezi meg információs környezetét. Az általuk is alkalmazott információs menedzsment általános értelemben foglalkozik az információs környezet menedzselésével, az információszerzés eljárásainak optimális megszervezésével, beleértve az erőforrásokkal való gazdálkodást, és felhasználásuk optimális együttesének kialakítását. Mindezeket annak érdekében, hogy a keletkező információkat felhasználják a döntéseik, irányító munkájuk során. Míg a régmúltban, a háborúban a hadvezér intelligenciája szabta meg a csata kimenetelét, mégpedig az, hogy milyen és mennyi információt tudott feldolgozni és kiértékelni, addig manapság már fizikailag képtelen lenne bármelyik vezető a rendelkezésére álló rengeteg információt önállóan feldolgozni és a leghelyesebb következtetésre jutni.

Az **információk menedzselésének céljai** lehetnek:

- A vezetés felelőssége, hogy a szervezet számára pontosan megfogalmazza az információs igényeket, és ezeket rendszeresen felülvizsgálja, továbbá folyamatosan a megváltozott környezethez és igényekhez igazítsa.

- Gondoskodni kell arról is, hogy a szervezet állandóan tudatában legyen annak, hogy milyen információs szinten van, melyek a belső forrásai és a kívülről megszerezhető információk (információszolgáltatók), ki milyen információt használ és mire tart igényt.
- Megfelelő mechanizmust kell kiépíteni az információk szűrésére, tekintettel arra, hogy az információk mindig a szükségleteknek megfelelő mennyiségben és minőségben álljanak rendelkezésre, ugyanakkor a hasztalan elemeket képesek legyünk eltávolítani a rendszerből. Manapság a hírszerző és bűnügyi felderítő munka a legkülönbözőbb forrásokból különféle típusú információkat szolgáltat a szakma számára. Ezek olyan mennyiségben terhelődnek a szervezetre, hogy intelligens, szelektív adatszűrési eljárások nélkül feldolgozhatatlan adathalmazt képeznének.
- Világossá kell tenni a szervezetben az információgazdálkodásban érintettek számára, hogy melyek azok a külső információforrások, amelyek konstruktívan és előnyösen használhatók számukra.
- Biztosítani kell, hogy az információk tárolása, visszakereshetősége megfelelő legyen, és mindemellett az információs folyamatok kommunikációs eljárásai megfelelően kiépítésre kerüljenek és működjenek.
- S végezetül, a legnehezebben véghezvihető cél az, hogy a szervezetben dolgozó munkatársakkal felismertessük a megfelelő információellátásból származó előnyöket, ez által érdekeltté tegyük őket az információforrások rendszeres és hatékony kihasználásában.

Az információs erőforrások jelentősége megmutatkozik az új módszertani eljárások, szabályok kidolgozása, a kutatás, fejlesztés során és az innovációs tevékenységben is. Hajtóerőként szolgál a sikerhez vezető úton, segít növelni és megújítani a szellemi tőkét, optimalizálni a szervezet összetételét, kreativitásra alkalmas környezetet teremteni. Az információállományok értéke van, a hírszerző állományoknál a szakmai tapasztalatok megléte, egy jól működő ügynöki hálózat, vagy az elemző szervezetnél meglévő speciális elemzési módszerek, az általuk gondozott információs vagyon, a kutatási tapasztalatok mind ezt képviselik. Jelentős erőforrást biztosít a szervezeten belül és kívül egyaránt. **A szervezet számára fontos, hogy tudja milyen szinten áll az információs rendszere, milyen információszolgáltatásokat tud belülről elérni és mely esetekben van szüksége**

külső forrásokra, továbbá mit tud a partnerei számára felajánlani. Rámutat a szervezet informatikai átlátszóságára vagy homályosságára, az informatikai struktúra felismerhetőségére, a szabályozás követhetőségére, a kommunikációs csatornák működésére, az információk áramlására, az információtartalmak minőségére. A minőségnek át kell hatnia a teljes információs rendszert, a szervezet minden döntése mögött ott kell állnia a legmagasabb megbízhatósággal rendelkező információknak a szervezetről, a munkatársakról, az együttműködőkről, a tevékenységnek megfelelő célszemélyekről, a környezetről (stb). Annak ellenére, hogy az üzleti szereplők és a kormányhivatalok céljai, érdekei eltérőek, hasonlóan használják ki az információs erőforrások nyújtotta lehetőségeket.

Ha döntéstámogató infó-kommunikációról beszélünk, fontos szólnunk a hivatali információs rendszerek szerepéről. Feladata, hogy a szervezet különböző döntési szintjein álló vezetőket az információs technológia segítségével összekösse, lehetővé tegye a kommunikációt az egyes vezetési szintek között. Lucey alap gondolatát a rendészeti és felderítő szervekre vonatkoztatva ezt a következőképpen fogalmazhatnánk meg „...egy olyan rendszerről van szó, amely külső és belső forrásokból képes adatokat konvertálni információkká, képes kommunikálni, azaz: közvetíteni ezeket az információkat a különböző szintű elemzőkhöz és minden olyan funkcionális döntési ponthoz, ahol időhöz kötött, hatásos, felelős döntéseket kell hozniuk tervezési, irányítási és ellenőrzési célra.”¹⁰²

A hivatali információs rendszerek működésének középpontjában, valamennyi esetben valamiféle adatkezelés áll. Legyen az adatok gyűjtése, tárolása, elemzése, továbbítása, vagy épp valamely visszakeresési technika alkalmazása. Az osztályozás sokféle szempont szerint valósulhat meg, melyek közül nézzük meg Alter a kommunikációban és a döntéshozatalban alkalmazott információs rendszer típusait, kiemelve a számunkra fontosakat.¹⁰³

- Irodaautomatizálási rendszerek (OAS)
- Kommunikációs rendszerek
- Tranzakció-feldolgozó rendszerek (TPS)
- **Menedzsment Információs Rendszerek (MIR, MIS)**

¹⁰² Lucey T.: Management Information Systems. DP Publications Ltd., London, 1989.

¹⁰³ Alter Steven: Information Systems. 1996. 215. o.

- **Vezetői Információs Rendszerek (VIR, EIS)**
- **Döntéstámogató rendszerek (DSS)**
- Végrehajtási Információs Rendszer
- Csoportmunka rendszerek

Természetesen ezek a rendszerek önmagukban és egymáshoz kapcsolva is kifejthetik hasznos funkcióikat. Az elmúlt évek tapasztalatai alapján bizonyosan állíthatom, hogy a jövőben átfogó megközelítést szükséges alkalmazni infókommunikáció tervezésekor, meghatározó jelentőségű lesz a különböző hálózatok együttélése és az alacsonyabb információs egységek hálózatba kapcsolása.

A továbbiakban néhány a dolgozat szempontjából fontos struktúra ismertetését feltétlenül szükségesnek tartom a későbbi adattárház modell megértése érdekében. A Menedzsment Információs Rendszerek célja: a tranzakció-feldolgozó rendszerek által előállított adatokat információkká alakítja, elemzési, ellenőrzési, vezetési célból. Tipikus felhasználói között középvezetők, beavatkozó beosztottak, döntéshozók találhatók. Kommunikációs jellegét tekintve alapadatokat szolgáltat az információigénylő munkahelyén. A döntésekhez összegző információs jelentéseket ad, a teljesítménymérés lehetőségét nyújtja, és ellenőrzési alapszisztemként szolgál. A Vezetői Információs Rendszer jól érthető, aggregált információt ad végrehajtó vezetők és felsővezetők számára. A digitális távközlés rendszereit használva alapadatok elérését segíti, jelentések megküldésére ad lehetőséget, elemzési adatokat szolgáltat. Rugalmas döntéstámogató eszközökkel szakértői támogatást nyújt. A döntéstámogató rendszerek információkkal, modellezési eszközökkel, elemző eljárásokkal támogatják a döntéshozatalt. Felhasználói elsősorban elemzők, menedzserek, tervező szakemberek és egyéb szakértők. A döntéshozatal közvetlen kommunikációs támogatását valósítja meg, háttéradatokat és elemzéseket szolgáltat a döntéshozóknak. A döntések támogatása során elsősorban adatelemző és modellező eszköztárat használ és támogatja az alternatívák közötti választási lehetőségeket. Ez utóbbi modell keretében feleltethetők meg leginkább a rendvédelmi elemző részlegeknél használatos működési mechanizmusok.

A döntéstámogató rendszerek közül az a leginkább alkalmas, amely képes a rosszul strukturált problémák megoldását segíteni a megfelelő technikájú algoritmusokkal és szerteágazó információs bázissal. Minden döntést igénylő probléma más megközelítést

igényel. Így van ez a rendőrszakmai kérdések megválaszolása során is. Lehetséges, hogy egyes bűnügyi problémákra kell válaszokat találni, amelyhez rendelkezésünkre áll egy szakmai szempontrendszer, aminek segítségével könnyebben eligazodunk. Ugyanakkor a stratégiai döntéshozatal során inkább a trendszámításhoz szükséges adatok, táblázatok kellene, amelyek az Egységes Nyomozóhatósági és Ügyészségi Bűnügyi Statisztika (továbbiakban: ENYÜBS) rendszerre támaszkodva érhetőek el. A folyamat során a legfontosabb feladat az információszolgáltató és az információ-felhasználó megfelelő párbeszédének kialakítása. Annak eldöntése, hogy kinek, mikor és milyen döntési célra kell a kérdéses információ és az a megfelelő időben és minőségben a rendelkezésére álljon. Amennyiben ez nem így történik, veszélyezteti a rendszer szakmailag hiteles működését. A menedzsment információs rendszer segítségével a szervezet funkcionális információrendszereinek aggregált eredménye került a vezető asztalára, rendszeresen, standard formában. Amennyiben a rendszer jól végzi a dolgát, akkor világosan elkülöníthető, melyik vezető mire tart igényt. Az adatok begyűjtése, konvertálása és tárolása általában erőteljes információtechnológiai, elektronikus adatfeldolgozási szervezőmunkát és kvalitásokat igényel.

4.2.3. A VEZETÉS INFORMÁCIÓS IGÉNYÉNEK MEGHATÁROZÁSA

A megismerési folyamat legnehezebb egyúttal legfontosabb kérdése az: milyen információkra van szüksége a vezetőknek? A hivatali hierarchiában felfelé haladva nem szabad abba a hibába esni, hogy a csúcsvezetőknek minden információra szüksége van a helyes döntés meghozatalához, az irányításhoz. Ennél fontosabb viszont az információk megfelelő szempontok szerinti koncentrált biztosítása a vezető funkciójának (hatáskörének) megfelelően. Az információmenedzsment végső célja a hatékony működéshez szükséges információk biztosítása racionális módon. Manapság azonban már az alacsonyabb vezetési szinteken tevékenykedő parancsnokok is szembesülnek azzal a jelenséggel, hogy kizárólag a belső információs forrásokból összegyűjtött információk alapján nem tudnak teljes bizonyossággal döntéseket hozni. A magasabb szintű vezetők esetében ez már mindennapos jelenséggé vált. A külső források elérése, a releváns információk felhasználása különféle módokon történhet. Külső forrásból szerezhetünk információkat többek között az internet segítségével, a különböző kutatóhelyek, oktatási intézmények révén, az írott és elektronikus média tanulmányozásával, a társszolgáltatóktól, együttműködő partnereinktől (stb.). Az ilyen módon beszerzett adatokat rendkívüli

gondossággal kell szemlélni és a belső információk tartalommal összevetve szükséges értékelnünk a döntéseink hibaszázalékának csökkentése érdekében. A külső forrásból származó információk feldolgozására leginkább alkalmasak azok a részlegek, ahol információk csomópontok találkoznak, éppen ezért a különböző szervezeti szinteken elhelyezkedő elemző-értékelő szervek funkcionális feladataiknál fogva alkalmasak az ilyen jellegű értékelésre is, sőt a belső információk egységeivel történő összehasonlítást is el tudják végezni. A külső információk befogadó csatornáit lehetnek még a vezetők mellett működő tanácsadó(k), tanácsadó testületek, a tudományos munkát végző szervezeti egységek, sőt további funkcionális szervezeti elemek is, különösen a társadalmi kapcsolatok, sajtó és bűnmegelőzési osztályok.

A szervezet számára szükséges információkat sokan próbálták kategorizálni. Az Ivan Jackson által készített¹⁰⁴ felsorolást alkalmaztam a Rendőrség legfontosabb információkategóriáinak bemutatására.

A vezető információ-kategóriája	A kategória jellemzői: hatókör, jelleg, tartalom, forma
a vezetői „információs komfort”	folyamatos tájékozódás a bűnözés állapotáról (statisztikai alapú)
„problémajelentő” információk	egy folyamatban lévő fontos művelet, egy elindult krízishelyzet aktuális adatai, folytonosan, míg a helyzet fennáll, a művelet le nem zárul
a „kimenet ellenőrzése”	olyan információk, amelyek el fogják hagyni a zárt rendszert, s a továbbítás előtt ezeket a vezetőnek validálni kell, illetve módja van a terjesztés leállítására
„külső ismeretek”	nélkülözhetetlen külső információk azokról a külső folyamatokról, szervezetekről, a bűnözési piacról, amelyek a rendőrségre közvetlenül hatással lehetnek (társszervek, együttműködők, jogi és gazdasági tényezők, bűnügyi helyzetkép)
„belső, működési adatok”	a folyamatos munkáról szóló „megnyugtató” adatok, különösen azok, amelyekkel kapcsolatban esetleg új tervek készülnek, s a trendeket figyelni kell a döntések előtt
„kapcsolódó információk”	olyan jelzések, amelyeknek valamiféle azonnali vagy későbbi intézkedést kell kiváltaniuk

A Rendőrség vonatkozásában a vezetői „információs komfort” biztosításához el kell látnunk a vezetőt minden olyan alapadattal, amelynek segítségével általánosságban

¹⁰⁴ Jackson Ivan: Corporate Information Management alapján átdolgozva, Prentice Hall, 1986.

átláthatja a szervezet alapvető tevékenységeinek állapotát és úgy érezheti, kontrolálja annak alapvető folyamatait, s ha szükséges képes lesz a beavatkozásra. Amennyiben nem megfelelő folyamatot észlel, vagy jelzést kap ilyenről, folyamatosan „problémajelentő” információkat kell biztosítanunk számára annak érdekében, hogy kellő időben és intenzitással tehesse meg a szükséges intézkedéseket. Esetünkben ilyen lehet például egy bűncselekménytípus elszaporodása, vagy egy a közbiztonságot veszélyeztető jelenség tendenciózus megjelenése, de hozhatnánk példát a pénzügyi, gazdálkodási eseményekkel kapcsolatban vagy a szervezet kommunikációs válságának kapcsán is. Ezeknek az eseményeknek a monitorozásában az a legfontosabb közös szempont, hogy a problémajelentést a krízis felszámolásáig végezni kell. A vezetők a szervezet nevében rendszeresen kezelnek olyan tájékoztató adatokat, elkészített jelentéseket, beszámolókat, melyek a rendőrségen kívülre kerülve befolyásolják a szervezetről kialakított képet, megjelenítik az együttműködés minőségét, éppen ezért minden esetben szükség van a „kimenet ellenőrzésére”. Ennek során nyílik lehetőség arra, hogy az illetékes vezető érvényesítse a kimenő dokumentumot, vagy amennyiben nem felel meg visszairányítsa további átdolgozásra, esetleg megtiltja, vagy korlátozza annak terjesztését. Az esetek többségében azonban az ilyen külső terjesztésű vagy belső felhasználású anyagok elkészítéséhez, célirányos továbbításához olyan „külső ismeretek” is szükségesek, mint például a társadalom érdeklődése, az együttműködők igényei kooperációs készsége, a közbiztonságot befolyásoló tényezők, a bűnözői piac ismerete, a jogszabályi környezet alakulása, pénzügyi lehetőségek pontos ismerete. Elengedhetetlen tehát a rendőrséget körülölelő környezet átfogó ismerete, aminek a kimenő produktumban is vissza kell tükröződnie. A „belső, működési adatok” folyamatos gyűjtése ugyancsak hozzájárul a kiegyensúlyozott rendszerszerű működéshez, a megfelelő írásos dokumentumok elkészítéséhez, ez által a vezetői döntési helyzetek kialakításához. A folyamat során különös figyelmet kell szentelni azoknak az adatoknak, melyek trendekhez kapcsolódnak, befolyásolhatják az egyensúlyi állapot felbomlását, vagy épp előremutatóak és segítségével a pozícióinkat erősítő újabb tervek készülhetnek. Ilyenek lehetnek a különböző módszertani ajánlások a bűnügyek nyomozásához, különböző közbiztonsági vagy közlekedésrendészeti akciók tervei vagy például az innovációt előmozdító tervek. Mindezek mellett természetesen rengeteg olyan „kapcsolódó információ” jelenik meg a rendszerben, amelyeket különböző rendezőelvek mentén csoportosítva újabb információ-többletet állíthatunk elő, ezzel új értelmet adva azok felhasználási

lehetőségeinek. Ezek természetesen előbb vagy utóbb újabb vezetői intézkedést igényelnek majd. Ahhoz azonban, hogy meghozhassa ezeket a döntéseket, egyaránt meg kell szervezni az információellátás tartalmi és formai oldalát.

A tervezés során **választ kell adni arra, hogy mi az az információ, amire a vezetés igényt tart, amit kér, és mi az, ami valójában szükséges neki.** Ennek megállapításához tisztázni kell, mit akar a vezető elérni (pl.: milyen tipikus döntéseket kell hoznia, milyen igényeket kell kielégítenie stb.), ki akarja a döntést hozni, hol, mikor, hogyan kell meghozni a döntéseket. Az a vezető, aki megfelelő minőségű információmenedzsment rendszert szeretne használni, ismeretekkel kell, hogy bírjon a környezet nem strukturált információforrásait illetően, ennek megismerésére remek alkalmat teremtenek az értekezletek, szakmai találkozók, különböző tárgyalások a partnerekkel. Továbbá el kell igazodnia a rendőri munkát körülölelő környezet strukturált információforrásai között, megfelelő szakértelemmel hasznosítva azok szolgáltatásait. Ez a hozzáállás lényegében alapot teremt a stratégiai döntések meghozatalához.

Továbbiakban tekintsünk át néhány jellemzőt azok közül, amelyek befolyásolják a vezető hozzáállását a különböző szintű információszolgáltatáshoz. Az első egyúttal legfontosabb szempont az információ minősége. A vezető nem nagy mennyiségű, hanem magas minőségű információra tart igényt. Másképp fogalmazva a stratégiai döntések meghozatalához nem elegendő az általánosságok ismerete, jól kimunkált, több oldalról ellenőrzött nagy bizonyossággal bíró információk szükségesek hozzá. Az ilyen információknak: aktuálisnak, időszerűnek kell lenni, továbbá az elérhetőségét akkor kell biztosítani, amikor azt igénylik. A megkésett információ egyenértékű a tegnapi hírekkel, határfoka általában az idő múlásával arányosan rohamosan csökken. A pontosság ugyancsak alapkövetelmény. Amennyiben az információszolgáltató rendszer egyszer vagy rosszabb esetben sorozatosan hibás információt szolgáltat, azt az alrendszer (információforrást) a vezető megbízhatatlannak fogja ítélni és későbbiekben nem igényli a közreműködését, vagy fenntartásokkal fogadja azt. A hibás adatok súlyos helyzetek kialakulását idézhetik elő, amennyiben kizárólagossággal ezek alapján történik a helyzet megítélése és téves következtetésre jutva kezdjük el kezelni a problémát, építjük kapcsolatainkat, vagy ebből kiindulva tervezzük jövőnket. Gondoljunk csak egy vezetői beszámoltatásra, ahol hibás adatok, információk alapján ítélik meg az operatív tevékenység sikerességét és ennek hatására nem odaiálló feladatokat szabnak annak további irányultságát

illetően. Mindez szakmai ellentéteket indukál a vezetésben, a felderítő munka határfokát pedig lerontja. A pontosság mellett az információ teljessége is alapvetően befolyásolja a döntés minőségét. Visszautalva az előző példára súlyos következményei lehetnek, ha a döntés előkészítéshez felhasznált információ hiányos volt. A megfelelő teljesség azonban nem azt jelenti, hogy terjengősen az érdemi információt beburkolva, kiegészítő adatokkal teletűzdelve jelenik meg a döntéshez szükséges információ. Éppen ellenkezőleg, minél jobban tömörítve csak annyi információ kell, amennyi a döntéshez szükséges. Ez az írásos jelentések esetében manuálisan szabályozható, mert ha nem felel meg az anyag terjedelme a vezető visszaadja átdolgozásra. Az információs rendszer esetében azonban erre nincs mód, a rendszert már az elején úgy kell megtervezni, hogy ennek és a felsorolt többi szempontnak is megfeleljen.

A vezetői döntések fókusza manapság már egyre inkább a jövőbe helyeződik át, képesnek kell lennünk előre látni az eseményeket. Éppen ezért a gyorsan beszerzett információ már nem minden esetben elegendő a hatásos cselekvéshez, a vezetőnek fel kell becslenie döntése következményeit. Mindehhez azonban a múltbeli és jövőbeli információk együttes értékelése szükséges. A múltban történtek összegzésére alkalmasak a szokásos előrejelzési modellek, de egyre inkább a komplex szimuláció jelenti a sikeres megoldást. Az információs menedzsmentet ellátó szakembereknek meg kell határozni a belső információk beszerzésének forrásait és azt is, hogy ezek milyen technikával nyerhetőek ki az információs rendszerből. Fontos megjegyezni, hogy a rendőrszakmai környezet mellett a jogi, társadalmi, kormányzati, sőt partnerszolgálati környezet sem hagyható figyelmen kívül. A belső információknál fennáll a belterjesség veszélye, nem azt kapjuk, amire szükség van, hanem amit az információs rendszerek adni tudnak, szolgáltatni akarnak. Erre jó példa a rendőrség által is feltöltött ENYÜBS, amelynek tartalma sokszor torzított mérőszámokat tartalmaz, annak ellenére, hogy a megyei rendőri szervek jóval bővebb adatszolgáltatást teljesítenek, aminek csak egy része nyerhető vissza az információs rendszer segítségével, ezért egy tisztított mutató helyett olyat kapunk, amelynek felhasználása időnként ellentmondásokhoz vezet. Fontos azon is elgondolkodni, hogy a szervezeten belül mikor végeztük el utoljára az információs igények felmérését. Amennyiben ez rendszeresen nem történik meg, fennáll annak a veszélye, hogy elsekélyesednek az információforrások, a hangsúly az informális rendszerek irányába tevődik át, ez pedig az információ minőségének rovására megy, minőségi információ

nélkül pedig nem lehet elfogadható vezetői döntéseket hozni. A külső információk jellemzőbben a stratégiai, taktikai célokat szolgálják. A külső információk jelentőségét sok szervezet elhanyagolja, vagy csak beszél annak fontosságáról, de nem tesz annak érdekében semmit, hogy célirányosan beszerezze azokat valóban az információs vagyion részét képezhessék. Véleményem szerint, az elmúlt években pontosan ez a folyamat volt megfigyelhető a rendőrség berkeiben is. Manapság azonban már el lehet mondani, hogy a szervezet ráeszmélt arra a tényre, hogy sikereihez szüksége van minden fellelhető, a munkáját segítő, vagy mérő külső információ megszerzésére. Ennek lehet egyik példája, hogy a kidolgozás alatt álló rendészeti stratégia elkészítéséhez, a legteljesebb párbeszédet igyekszik folytatni társadalmi szervezetekkel, azok véleményét beszerezi, az információs vagyionhoz kapcsolja megkönnyítve ezzel a kidolgozás folyamatát, és a későbbi vezetői döntést is. De hozhatunk példát a szervezett bűnözés értékelése kapcsán is, ahol jelenleg a fenyegetettség elemzése során felhasználják a kutatóintézetek, egyetemek és a civil információs központok adatait, tanulmányait az állapotok minél teljesebb megértése érdekében. Vétkes könnyelműség viszont éveken át ugyanazon szakértők, tudományos periodikák, konferenciák, társadalmi kontaktpontok használatára hagyatkozni. Az információs szolgáltatás manapság világméretű üzlet, folyamatosan törekednünk kell tehát az újabb és újabb információs csatornák megnyitására, természetesen azok hitelességének ellenőrzése mellett.

Az információs szolgáltatás formája és időzítése ugyancsak az információellátás egyik fontos tényezője. Meg kell tudnunk és a rendszert ennek megfelelően kalibrálnunk, hogy a vezető milyen formában kívánja megkapni az információt. Különböző periódusokhoz kötődő (határnapok, események) jelentéseket kér, vagy ad hoc szolgáltatásokra tart igényt, esetleg folyamatosan szüksége van rá meghatározott gyűjtőkörben. A rendőri munka jellegéből, működési mechanizmusaiból adódóan a vezetői döntések is összetettebbek, mint egy civil nagyvállalat esetében, ezért az előzőleg említett információátadások kombinációjával szükséges számolnunk. Ebből kifolyólag bonyolultabb rendszert kell kiépítenünk és a vezetői szinteknek, szakmai irányoknak és feladatrendszereknek megfelelően nagyobb mennyiségű „programozott” jelentést kell elérhetővé tennünk.

A forma és az időzítés lehetőségei:

- Periodikus, határidős jelentések készítése: féléves, éves beszámolók a tevékenységről, konkrét bűncselekménytípus helyzetével kapcsolatos havi, negyedéves jelentések, a közbiztonságot veszélyeztető csoportos rendzavarásokat követő visszatérő értékelések, a szervezeti kommunikáció változásait bemutató periodikus beszámolók, pénzügyi mérleg időszakos elkészítése (stb.).
- Kivételes esetek dokumentálása és feldolgozása: ebben az esetben csak azokról az eseményekről kapunk (standard) jelentést, amelyekkel probléma van. A folyamat során a bekövetkező események (extrém paraméterértékek) váltják ki a félintelligens szoftverreakciót az on-line rendszerben. Segítségével lerövidül a probléma keletkezése és a vezetői reakció közötti idő, ezzel hatékonyabb fellépési lehetőséget kínálva a vezetők részére.
- A formalizált szolgáltatások mellett meg kell teremtenünk annak lehetőségét, hogy sokféle igényre azonnali válaszokat kaphassunk. Ebben az esetben menüválasztásos rendszerben, különböző témákban nyílik lehetőség a lekérdezésre létrehozva egy olyan preparált kimeneti információt, amire szükségünk van. Ez már jóval több lehetőséget rejt, mint ami az automatizált szolgáltatásoknál tapasztalhattunk, viszont nehézséget is jelent a szolgáltató folyamatban, ugyanis sokkal többféle igényre kell felkészültté tenni a rendszert és biztosítani kell az azonnali on-line szolgáltatást.
- A szolgáltatások magasabb szintjén az interaktív számítógépes rendszerek által nyújtott lehetőségek helyezkednek el. Ezek már képesek tetszőleges igényre elegendő jó választ megfogalmazni. Ilyen lehet egy jó szakértői rendszer, vagy egy párbeszédés program, vagy egy távoli gépen elért információs szolgáltatás. A lényege, hogy nincs megkötve sem az adatok formája, sem azok időzítése. Az időzítésre jó példa az Europol által üzemeltetett Information System (IS), amelyet a tagországokból folyamatosan el lehet érni és a legkülönbözőbb bűnügyi együttműködés keretébe tartozó információk között kutakodhatunk. Viszont csak formalizált végeredményt kapunk. A tökéletes rendszert azok az „infivadász” szolgáltatások testesítik meg, amelyek a legkülönbözőbb forrásokból származó információkat képesek egyidőben szolgáltatni és ránk bízják, hogy azokból egyedi igényeink szerint válogatva milyen formátumú végterméket állítunk elő.

Nem kerülhetjük meg azt a kérdést sem, hogy **az információs szolgáltatásra milyen hatással vannak a különböző vezetési szintek**, s befolyásuk hogyan érvényesül. A rendőri szervezet a döntéseket különböző hierarchiaszintekhez rendeli, normák segítségével biztosítja a kinevezett vezető részére, hogy döntéseit a törvényes kereteken belül hozza meg. E jogosultság mellett azonban a döntés elfogadásához feltétlenül szükséges, hogy azt szakértelem hassa át, és logikusan következzen a kialakult helyzetből. A vezető döntése a legkevésbé akkor nyer elfogadtatást, ha az láthatóan személyes jellegű, vagy önkényes. Az elektronikus információrendszer és annak automatizálása hatással van az előbb említett kapcsolatokra is. Jelentősen erősítheti a vezető helyzetét, vagy éppen gyengítheti azt. A különböző vezetői szinteken más és más döntési helyzetek fordulnak elő, más és más hatáskörök érvényesülnek. A felső vezetés szintjén olyan információk kell, hogy megjelenjenek, amelyek biztosítják a hosszú távú tervezés lehetőségét, szervezeti célok megalkotását, a stratégia megvalósítását. Az ilyen vezetőnek pontos információja van az általa vezetett állományról, annak szakmai munkájáról, beavatkozásával döntően befolyásolhatja az általuk végzett tevékenységet s alakíthatja az ehhez felhasznált technológiai környezetet. Lényegében az információrendszer teljes felhasználása tőle függ, ő dönti el, mit kér, mire és hogyan használja a kapott információt. Az alatta elhelyezkedő hierarchikus adminisztrációs rendszer közvetíti a döntéseit. Így a végrehajtás másokat terhel, ami felett szintén felügyeletet kell gyakorolni annak érdekében, hogy a tartalmi, stílusbeli és időbeli követelmények fenntarthatóak legyenek, az intézkedés elérje a célját. Végző soron arra az ideális állapotra kell törekedni, hogy az olajozottan működő információs szolgáltató-döntéstámogató rendszerek többletidőt biztosítsanak a rendőri vezető számára és azt a szervezet érdekeinek érvényesítésére és a munkatársak tevékenységének irányítására fordíthassa.

A középvezetés már leginkább az operatív szintre lebontott tervek a szakmai eljárások feladataira összpontosíthat. Ezek a vezetők ülnek az információs folyamatok középső szintjén. Felülről folyamatosan kapják az előre tervezett és ad hoc feladatokat, alulról pedig a felfelé áramló információtömeeggel kell megbirkózniuk. Fontos megjegyezni, hogy a soron kívül érkező előre nem látható feladatok túlburjánzása jelentős mértékben ronthatja a vezetés színvonalát, nem is beszélve arról, hogy ezekre a feladatokra rendkívül nehéz felkészíteni a vezetői információs rendszereket is. Az így keletkező munkaidő túlterhelés következtében átstrukturálódnak a feladatrendszerek, előbbre kerülnek a soron kívüli

feladatok, kevesebb idő jut az alapfeladatok megfelelő minőségben történő elvégzésére. Ez hatással lehet az információrendszer használatára és az abban történő munkavégzésre is, végső soron befolyásolja a képzett információs vagyoni minőségét. Egy jól működő vezetésirányítási rendszer jótékonyan hatásokat fejthet ki akkor is, ha a vezető gyengébb szakmai képességekkel rendelkezik, de az információs platformot megfelelően használja.

A műveleti irányításhoz szükséges szolgáltató, ellenőrző, magyarázó, betanító műveletek információi leginkább a helyi vezetői szintekhez kapcsolódnak, a munkavezetők eszközül szolgálnak. Nekik az információrendszer leginkább akkor segíthet, ha a bemeneti információkat könnyen elő lehet állítani (az inputok 60-80%-a itt keletkezik), az ideális állapot az volna, ha a rendszer döntő többségben automatikusan hozná létre azokat. A vezetésnek ezen a szintjén létfontosságú, hogy megfelelő minőségű, hiteles információk áramoljanak, ugyanis azoknak közvetlen hatásuk van a felhasználókra és azok munkakörnyezetére. Amennyiben a kapott információk zűrzavarosak, értelmezhetetlenek vagy épp ellentmondásosak a rendszer könnyen működésképtelenné válhat, az elemzői következtetések pedig tévesek lesznek, vagy el sem végezhetőek az információk deformitása miatt. Annak érdekében, hogy ez ne fordulhasson elő **az információk áramlását szabályozó protokollokat az információs írástudás által meghatározottan a szervezeti kultúra részévé kell tenni.** Ennek figyelembevételével aztán valamennyi osztály kialakíthatja saját tartalmi és formai igényeit. A kifinomult rendőrségi információrendszerek szoftverei hatalmas mennyiségű adatot, valamint ezek alapján jelentések sokaságát tudják produkálni. Ha a vezetők megbízhatóan tudják használni a rendszert, pontosan meg tudják fogalmazni kérdéseiket gyorsan kézhez kaphatják a kívánt információkat. A rendszer tervezésénél fontos a gyors és egyszerű használat és a megbízható találati pontosság, ugyanis amennyiben a döntéshozó nem tudja megszerezni a szükséges információt, vagy nem találja megbízhatónak más, hagyományos forrást keres. Nagyon oda kell tehát figyelni a vezetői információ rendszer tervezése során, ugyanis ha egy tudatosan, jól felépített szolgáltatásrendszerrel rendelkező architektúrát tervezünk, a szervezet minden szintjén, hosszú távon megalapozhatjuk a számítógépes információgazdálkodás lehetőségeit.

4.3. AZ ADATTÁRHÁZ JELENTŐSÉGE AZ INFORMÁCIÓGAZDÁLKODÁSBAN

A számítógépes információfeldolgozás egyik kellő komplexitással alkalmazható formája az **adattárház építése**. Ebben az esetben megvalósítható a szervezet adatainak online analitikai feldolgozással (On Line Analytical Processing, továbbiakban: OLAP) történő kezelésének folyamata, az adatok keletkezésének helyétől indulva egészen az elemzési célú megjelenítésig. Az adattárház működése három fontos kulcsmozzanat köré szerveződik:

1. adatkinyerés a hivatali alaprendszerekből,
2. a kinyert adatok átformálása riport (beszámoló) készítés számára,
3. a riportok, beszámolók elérhetővé tétele a döntéshozók számára.

Az ilyen jellegű adatgazdálkodás megvalósításához kliens-szerver rendszer szükségeltetik. A felhasználónak lehetősége van különböző kiszolgálók szolgáltatásait használni. Így a munkamegosztás széles skálán mozoghat, az egy gépen futó kliens-szerver párostól a sok gépre, különböző stratégiák szerint elosztott kliens-szerver rendszerekig. Az online analitikai feldolgozás 12 pontban felállított módszertanát és követelményrendszerét E. F. Codd írta le először 1992-ben megjelent cikkében, ami ezt követően általánosan elfogadottá vált.

Codd OLAP szabályai:

1. Multidimenzionális nézet
2. Transzparencia (könnyű elérhetőség, áttekinthetőség)
3. Elérhetőségek (jogosultságok) beállíthatósága
4. Állandó riportozási (lekérdezési) teljesítmény
5. Kliens-szerver architektúra
6. Általános dimenzió fogalom
7. Dinamikus ritka-mátrix kezelés (a multidimenzionális modell tárolására vonatkozik)
8. Több konkurens felhasználó támogatása
9. Korlátozás nélküli dimenzióműveletek
10. Intuitív adatkezelés (a végfelhasználó számára)
11. Rugalmas riportozás (vagyis beszámoló-készítés, lekérdezés)

12. Korlátlan dimenziószám és aggregációs szint szám

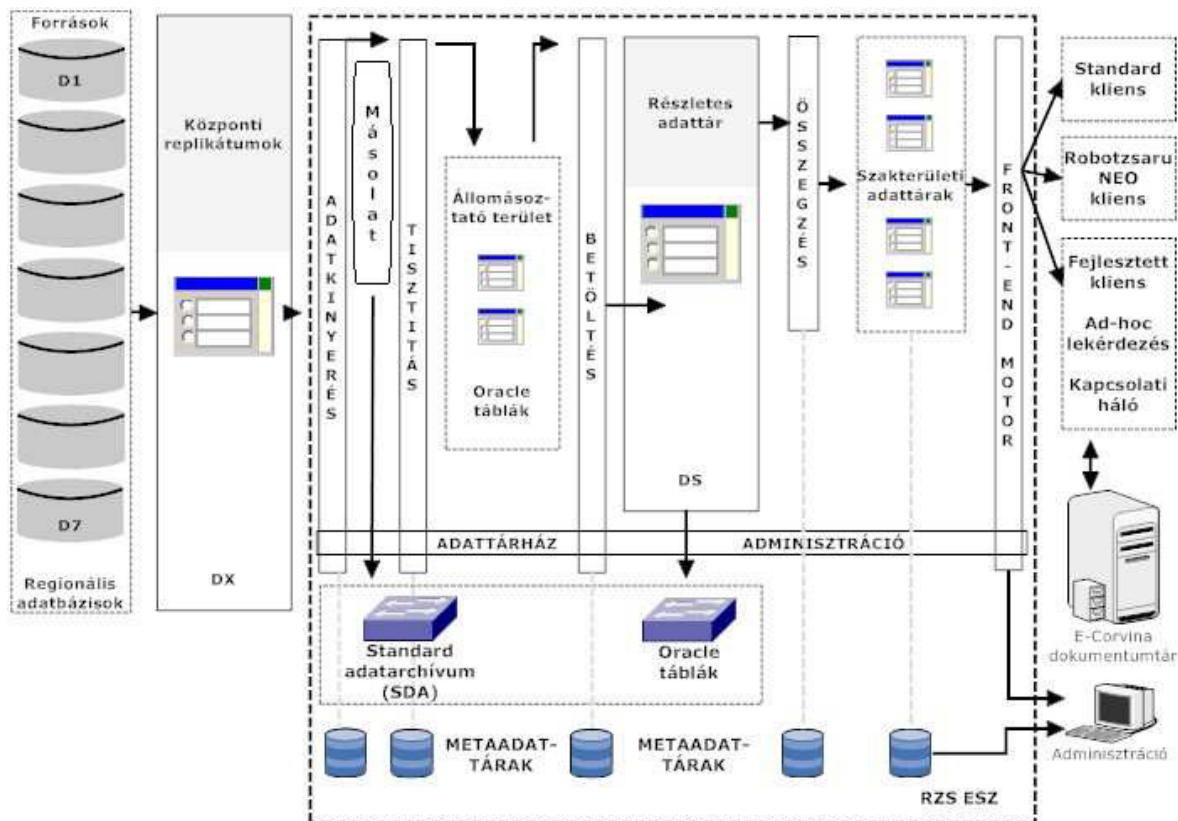
Az OLAP mindig magában foglalja az adatok interaktív lekérdezését, melyet az adatok analízise követ. A felhasználóknak éppen ezért biztosítani kell egy könnyen kezelhető, rugalmas felületet, mellyel anélkül, hogy technikai részletekben kellene elmerülniük, tetszőlegesen lekérdezhetik, elemezhetik adataikat. Ehhez biztosít egy általánosan elfogadott adatabsztrakciós módszert a multidimenzionális modell.

Az OLAP és az adattárház fogalmak erősen összefonódtak. Ennek oka, hogy az adattárház döntéstámogatási, információszolgáltató feladatát általánosan elfogadott módon OLAP elemzések és adatbányász feladatok információellátó feladataként értelmezhetjük, konkretizálhatjuk.

4.4. A RENDŐRSÉGI ADATTÁRHÁZ ÖSSZETEVŐI, FELHASZNÁLÁSI LEHETŐSÉGEI

A témánkhoz szorosabban kapcsolódna ugyan egy a gyakorlatban működő a szervezett bűnözéshez és terrorizmus elleni küzdelemhez használt adattárház bemutatása, de erre a titoktartási érdekekre tekintettel most nincs lehetőségünk. Helyette bemutatom az ugyanolyan hitelességgel működtetett és hasonló alapfunkciókkal rendelkező nyílt információk kezelését és újrahasznosítását megvalósító Robotzsaru¹⁰⁵ rendszer összetevőit. Az adattárház-rendszer működtetéséhez, az információfeldolgozás automatizálásához és adminisztrációjához sok eszközre, komponensre van szükségünk. Ezek az eszközök az adattárház folyamatának egy-egy kisebb-nagyobb részfolyamatára nyújtanak megoldást, kézenfekvő tehát őket a megoldott részfeladatok alapján csoportokba sorolni. Az alábbi ábrán szerepelnek a rendőrségi adattárház alapvető komponensei.

¹⁰⁵ Robotzsaru: A rendőrség ügyviteli és ügyfeldolgozó rendszere.

10. számú ábra: Rendőrségi adattárház komponensei. (Szerk.: Kenedli Tamás)

A Robotzsaruban csak azok a bűnügyek kerülnek feldolgozásra melyeket nyílt eljárás keretében folytat le a nyomozóhatóság. Gyakorlatilag a Robotzsaruba minden olyan adat bevihető, ami ez idáig csak papíron került rögzítésre. A rendszer teljesen lefedi egy bűnügyre vonatkozóan az ügyfeldolgozás minden mozzanatát, az ügy indításától, az ügy lezárásáig. Mindemellett a folyamatos fejlesztés következtében sok egyéb funkcióval is kiegészült (Pl.: igazoltató lapok rögzítése, ügyeleti szolgálatot támogató modul, a közbiztonsági szolgálatot segítő egyéb modulok). Szolgáltatási körében biztosítja az ügyek, s ezen belül az iratok iktatását, nyilvántartja a határidőket, megoldja a selejtezést. A program teljes rálátást tesz lehetővé a parancsnokok részére a beosztotti állomány munkavégzésre, az ügyek mindenkori állapotára, valamint az iratokban foglaltakra.

A Robotzsaru lokális szerverén (hét ilyen szerver található az országban) egy adott ügyre vonatkozóan megtalálhatóak – a teljesség igénye nélkül – a következők:

- az ügy jellemzői, (ügy keletkezésének, nyomozás elrendelésének, lezárásának stb. dátumai), az ügy állapota;

- a rögzített iratok előállításával párhuzamosan, vagy adatgazdai feladatok elvégzése, vagy karbantartás során bevitt reprezentánsok (személy adatok, tárgyak, események, a bűncselekmény elkövetésének jellemzői);
- az ügyfeldolgozás során készített fényképek, (ezek a személy fényképeken kívül, lehetnek tárgyról, helyszíni szemlékről, keletkezett nyomokról, elváltozásokról készített képek);
- az ügy iktatásával, ügykezelésével kapcsolatos adatok;
- az ügyforgalmi, valamint az ENYÜBS statisztikával kapcsolatos adatok;
- valamint a Robotzsaru belső naplózó funkciója során tárolt információk.

A rendőrkapitánysági rendszer főbb funkciói segítségével valósul meg az információk strukturált formában történő létrehozása a regionális adatbázisokban, továbbá már itt lehetőségünk van olyan információtartalmak visszanyerésére, amelyek segítik a mindennapi nyomozó, hírszerző munkát. Az alábbiakban tekintsük át a rendszer legfontosabb funkcionális elemeit:

- Irat előállítás: A rendszer alkalmas minden rendőri irat előállítására, és azt ügyekbe rendezve tárolni a saját elektronikus irattárában. Megkülönböztetünk vezetett és mintatáras iratokat. A vezetett iratok előállítása közben a releváns információk (ilyenek az esemény, személy és tárgy részletes információk) kinyerésével a „reprezentáns” adatbázis töltődése is megoldódik. A mintatáras iratok előállítása fordított elvet jelent: a már létrehozott adatbázis irathoz szükséges törzsinformációt a rendszer automatikusan feltölti. A nyomozóknak lehetőségük van új (mintatáras) iratmintákat készíteni, így minden későbbi irattípus-igénynek megfelel a rendszer.
- Ügyfeldolgozó funkció: Az ügy, szignálásait követően kerül az ügygazdához, azaz ahhoz az előadóhoz, (nyomozó, vizsgáló, körzeti megbízott) aki a büntetőeljárás, vagy államigazgatási eljárás szabályai szerint végrehajtja a szükséges nyomozati cselekményeket, hatósági intézkedéseket, melyekről írásos és/vagy elektronikus formában dokumentációt készít.
- Fényképek bevitele (bűnügyi technikai feladatok): A rabosított személyek adatainak pontosítása, fényképeinek rendszerbe vitele. Helyszíni és tárgy fényképek rögzítése.

- Statisztikai szolgáltatások: A bekerült információkból automatikusan kimutatások készíthetők. A kötelező havi ügyszámjelentésen kívül tetszőleges, osztályra, alosztályra vagy előadóra szűkített statisztikák nyerhetők ki. A Robotzsaruval előállítható az ENYÜBS. E funkciót ellátó modul az adott ügyre vonatkozóan a reprezentáns adatbázisból emeli be a statisztikai adatok egy részét, biztosítva ezzel a korábbinál pontosabb adatszolgáltatást.
- Keresések, kutatások: A felhasználó különböző keresési és kutatási lehetőségekkel élhet - személyre, eseményre, tárgyra stb. történő kereséssel - a rendszer reprezentáns adatbázisából.

Mindezek mellett megjelennek a vezetői tevékenységet és parancsnoki revíziót segítő funkciók is, amelyek segítségével például jelentősen csökkenthetők a hibás vagy helytelen adatfelvitelből adódó eltérések, így az elemzési szolgáltatások (továbbiakban: ESZ) területére érkező adattartalom a kötelező ellenőrző protokoll mellett manuális vezetői ellenőrzésen is átesik.

4.4.1. A ROBOTZSARU ELEMZÉSI SZOLGÁLTATÁSOK LÉTREJÖTTE

A Robotzsaru ESZ hatékony működésének kulcsát a használat jellegéhez alakított adatstruktúrák jelentik. Ennek érdekében a funkcionális követelményeket **olyan adatstruktúrákra kell leképezni, amelyeket alapvetően adattárházakban alkalmaznak nagy adatmennyiségek kezelésére.** Ennek a megközelítésnek az a lényege, hogy a háttértárat intenzíven használjuk (egy mai információ feldolgozó rendszerben ez a legolcsóbb erőforrás), számos járulékos és redundáns adatstruktúrát hozunk létre. Ennek következtében az adatok között a módosítás gyakorlatilag nem lehetséges. Ha az elemzési szolgáltatások közé valami bekerül, akkor az változatlanul ott fog maradni, legfeljebb egy mégis változó egyednek /entitásnak/ objektumnak (személy, ügy, tárgy, stb.) több változata is jelen lesz a rendszerben, különböző időintervallumokra érvényes különböző állapotaiban.

Az ESZ rendszerben tárolt valamennyi adat "hagyományos" relációs technológiákkal hatékonyan kezelhető struktúrákban érkezik (normalizáltak az adatok, nincsenek az attribútumokban összetett adatelemek, pl. listák, szabadszövegek, vagy akár képek). Az ilyen jellegű információk kezelésére az E-Corvina dokumentumtár szolgál, amely logikailag és fizikailag is elkülönül az ESZ rendszertől, ugyanakkor a klienséből

meghívhatók az E-Corvina dokumentumtár egyes szolgáltatásai, így a kliens oldalon már dokumentumok is megjeleníthetők.

Forrásrendszer: Az ESZ egyetlen forrás rendszerből dolgozik, ez a Robotzsaru DX, melynek felelőssége, hogy a regionális Robotzsaru adatbázisokat (1-7) egyetlen központi adatbázisban replikálja, azaz logikailag a regionális adatbázisokkal azonos struktúrában tárolja. A Robotzsaru egy olyan ügyfeldolgozó rendszer, amely tárgy, személy, helyszín, módszer, bűncselekmény típusa (stb.) adatok bevitelére és nyilvántartására szolgál. A vallomásokat is ebben rögzítik. A vallomásokból szabadszöveges információ, dokumentum, és reprezentáns adat lesz. A reprezentáns adatok képezik az ESZ számára a forrásadatokat. A Robotzsaruban található információk egy része földrajzi helyekre vonatkozik, amelyek geo kódolását az ESZ szintén átveszi a betöltések alkalmával.

Állomásoztató terület: A DX rendszer adatainak egy részét felhasználva közös, konszolidált adatbázis hozható létre az ESZ-ben. Az adatok összevonása a nyomozati, felderítési eredményeket jelentősen befolyásolhatja és kulcsfontosságú az adatbázis létrehozásánál. Csak az adatok szűk körének (személy, helyszín, ügy) összevonásáról van értelme beszélni. Az összevonás művelete idegen az adattárházak technológiájától, hatékony végrehajtása különös körültekintést igényel, és számos hangolási megoldást vonhat maga után.

Részletes adattár: Elemi szintű, konszolidált adatokat tartalmaz, mely regulárisan (üzemszerűen, tervezetten) nem törölhető, nem módosítható. Meghatározott kereséseket speciális adatstruktúrákból szolgál ki alacsony válaszütem mellett. Az idő fontos tényező, mivel a nyomozási cselekményeket, azok eredményét befolyásolhatja. A keresés a válasz előre meghatározott formában teljesül, ugyanakkor a részletes adattárnak azt is támogatnia kell, hogy bármire rá lehessen kérdezni, ami az adattárba bekerül. A részletes adattárban meg fognak jelenni a forrásrendszerekből származó elemi részletezettségű adatok is, ami azt jelenti, hogy ugyanolyan mélységű információt hordoznak, mint a forrásrendszer. Az ESZ funkciójában egy kombinált "döntéstámogató, és üzemeltetést támogató" rendszer. Ennek következtében cél az adatok elemi szinten való elérésének biztosítása is, miközben eszköz arra is, hogy tetszőleges összegzéseket/statisztikákat lehessen vele készíteni. Az elemi adatokhoz való hozzáféréssel azonban óvatosan kell bánni (az erőforrásokkal való hatékony gazdálkodás miatt).

A cél az, hogy az elemi adattárban az egyes adatkörökhöz tartozó adatok teljeseleg legyenek, azaz lefedjék az adatokhoz tartozó valamennyi információs objektumot. Ekkor rejtenek magukban a legtöbb lehetőséget az elemzések során, és ez fenyeget a legkisebb veszéllyel, hogy téves következtetéseket vonnak le a felhasználók a részleges adatok alapján. A teljesség biztosításához a forrásrendszerben valamennyi – kiválasztott attribútumokhoz tartozó – adatot át kell venni (meghatározott ütemezéssel).

A jelen kontextusban az adat-konzisztencia tágabb értelmezése kívánatos, hiszen több rendszer adatainak az integrálása is megvalósul, mégha azok a rendszerek elvileg logikailag azonos struktúrájúak is. Két különböző régió adatainak viszonylatában van értelme arról beszélni, hogy melyik adat a helyes, ha ugyanaz a tartalom különböző értékkel tölthető be különböző régiókból. Jelentősége van annak is, amikor látszólag azonos jelentésű, de különböző rendszerekben található adatokat szükséges egymással összekapcsolni/összevonni.

A kérdések általánosságban nem válaszolhatók meg, mindkét esetben a konkrét adatok, ill. adattípusok részletes elemzése, illetve az összekapcsolás feltételeinek pontos specifikálása, az automatikus összekapcsolás feltételeinek előzetes megteremtése nyújthat megnyugtató megoldást, amely a részletes tervezés keretében történik meg.

A metaadatok, metaadattárak funkciói: A klasszikus definíció szerint metaadatok az adatainkról szóló adatok. Segítségükkel tudjuk az adatainkat az adattárházban kezelni (betölteni, lekérdezni, értelmezni, stb.). A metaadatok a legértékesebb adatok. Bár mennyiségük viszonylag kicsi, megsemmisülésük, sérülésük azt eredményezheti, hogy nem tudunk mit kezdeni az elemzési rendszer adataival, sem az üzemeltetők, sem a végfelhasználók szintjén. Ezen okból a metaadatok kezelése különös figyelmet érdemel.

Egy hatékonyan működő adattárházban alapkövetelmény az adatok, adatmozgások minden részletre kiterjedő adminisztrálása. Ez a folyamatok kézben tartásának egyetlen módszere. Ha az adattárház építésének kezdeti szakaszában vagyunk, vagy már telepítettünk több kisebb adatbázist, a felhasználóknak úgy kell tudnia hozzáférni az adattárházban tárolt adatokhoz, hogy ne kelljen ismerniük az adatok elsődleges forrását és struktúráját. A megoldást erre is a metadattár létrehozása és folyamatos karbantartása jelenti.

Az adatok konzisztenciájának biztosítása érdekében egyetlen, elkülönült szerveren elhelyezett metaadattár lenne kívánatos. Mivel ilyen célokra különálló szerver általában nem áll rendelkezésre, így a rendszer tervezésénél egyetlen, a fő funkciókat (lekérdezés, betöltés stb.) is futtató szerver több sémájában elhelyezett metaadattár-struktúrával szükséges számolni. A szolgáltatások nyújtotta lehetőségek megismerése érdekében ezeket vesszük sorba az alábbiakban:

Back-end metaadattár:

Az adattárház egyes részei közötti adatkommunikációt az egyedi tervezésű (tehát bővíthető szerkezetű) back-end metaadattár segíti. Ide saját fejlesztésű programok írnak metaadatokat és lekérdezésre elsősorban az üzemeltetés használja. Itt szükséges regisztrálni:

- a feldolgozásra váró forrás adatállományokat,
- a kézi módosítású adattáblák esetében a módosításokat leíró napló állományokat,
- archiválási és érvényességi információkat, stb.

A back-endet alkotó egyes szoftverek fontos része az input modul. Az input modulok feladata az adattárházba érkező adatok adattárház számára feldolgozható formátumra való konvertálása, a szükséges metaadat-regisztrációk elvégzése, illetve az input adatok archiválásának kezdeményezése. Az adattárházba érkező adatok mindaddig nem kerülnek tölthető állapotba, amíg sikeresen archiválásra nem kerültek. Az input modulok intenzíven használják a metaadat-modul szolgáltatásait. A beérkezett adatokról így a metaadattár alapján pontosan követhető, hogy mely forrásrendszer mikori állapotát tükrözik, hogyan kerültek a rendszerbe, illetve mely töltés mikor kezdte meg a beérkezett adatok feldolgozását (stb).

Az elemzési szolgáltatások bemenetére érkező adatok két csoportba sorolhatóak:

- Az előzőleg kapott állapothoz képest változott adatok (Változás adatok).
- Teljes adatbázis adatok átvétele (Teljes adatok).

Teljes inputok kerülnek tipikusan felhasználásra a kezdeti adatfeltöltés során, majd pedig a gyorsabb betöltés, és az összes állapotváltozás felhasználásának érdekében későbbiekben változás inputokkal lesz töltve az adatbázis.

A metaadat-modul célja az elemzőrendszer metaadat-kezelésének egységesítése. Metaadatok az architektúra kialakításának különböző fázisaiban és az architektúra különböző helyein keletkeznek. Az egységesség elérése érdekében szükséges a metaadatok előállításának szabványosítása. A szabványosítás eszköze a metaadat-modul, ami egy olyan programozói felületet nyújt, amelynek segítségével a metaadatok szabályozott módon kérdezhetők le és módosíthatók.

A forrásrendszeri adatokra vonatkozó minőségi standardok, és a „piszkos” adatok kezelésére vonatkozó szabályok előírják, hogy a bejövő adatokon mely transzformációs lépésben, pontosan milyen adattisztítási algoritmusok futtatása szükséges. Az adattisztító modul egyaránt tartalmaz az egyes táblák belső konzisztenciájának helyreállítására, valamint több tábla közötti kapcsolatok konzisztenciájának helyreállítására alkalmas algoritmust is. Az algoritmus bizonyosan nem állíthat elő jobb adatokat, mint amelyek már régió szinten is léteznek.

Az adattranszformációs modul célja a gyakorta használt adattranszformációs eljárások összegyűjtése egyetlen modulba. A modul tehát olyan, a rendszerben több helyen, széles körben felhasznált transzformációs eljárások gyűjteménye, amelyek a bejövő adatok átalakításához szükségesek. A modul tipikusan az új adatok esetén azok felvételét, a régi adatok frissítését, törölt adatok esetén pedig az adatra törölt állapot beállítását jelenti (mivel erre az adatra más adatok hivatkozhatnak, így ez nem törölhető, mindössze a törlés ténye jelezhető).

Megjelenítő modul célja a keresések, kombinált keresések, gráfos elemzések, megjelenítések, átlagostól eltérő ügyek megjelenítő felületének kiszolgálása olyan adatokkal, amelyek alapján a front-end az adatok megfelelő ábrázolására képes. Ennek megfelelően a modul célja a Robotzsaru NEO — mint általános lekérdező felület — számára interfész biztosítása.

Front-end metaadattár

A front-end motor számos adatot tart nyilván a megfogalmazott lekérdezésekkel kapcsolatosan. Ezek tárolása a front-end metaadattárban történik.

A front-end felület alapvetően három részre bontható:

- Az ad-hoc és webes felületű lekérdezéseket támogató Discoverer felületre, mely a háttéradatbázist jobban ismerő, tapasztaltabb felhasználók számára fogja biztosítani az ad-hoc lekérdezések elindítását.
- A szokásos kérdéseket támogató lekérdező felületre, melyeket web service-ek segítségével lehet elérni.
- A gráfos lekérdezést támogató felületre.

Az Oracle Discoverer az Oracle döntéstámogatási eszköztárának része. Egyszerűen használható ad hoc lekérdező, kimutatáskészítő és web-publikáló segédeszköz, amellyel egy szervezet bármely szintjén álló felhasználók közvetlen hozzáférést nyernek a relációs alapon felépített adattárházak adataihoz. Az Oracle Discoverer számos program együtteséből áll: ezek közül a rendszer felhasználói a Discoverer Plus és a Discoverer Viewer webes felületét használhatják elemzésre. Ezen a két felületen van lehetőség a lekérdezéseket definiálni, futtatni, menteni.

Az Oracle Discoverer egyetlen, összefüggő felületet biztosít a lekérdezések, jelentések készítéséhez és az elemzői tevékenység számára. Egyszerűen szólva: az Oracle Discoverer kibővíti a végfelhasználói szintet, hogy az ad-hoc lekérdezés, jelentéskészítés és elemzés valamennyi lehetőségét támogathassa. A lekérdezések során lehetőség van tetszőleges mezőkre keresési feltételeket meghatározni, beleértve a fonetikus keresés lehetőségét is. Szintén lehetséges az adattáblák között definiált kapcsolatok mentén keresni, akár több lépésben is, így nem jelenthet gondot pl. annak a meghatározása, hogy egy ügy gyanúsítottjai milyen más bűncselekményeket követtek el korábban. Ugyanakkor a táblák között nem csak a közvetlen kapcsolatok mentén lehet keresni, hanem más, egyéb kapcsolatok mentén is - pl. vezetéknév azonosság alapján.

4.4.2. ELEMZÉSI MUNKA TÁMOGATÁSA A NETZSARU¹⁰⁶ RENDSZER SEGÍTSÉGÉVEL

Az ismertetett ESZ rendszer Front-end oldalához csatlakozva végezhetünk információkutatást a Netsaru segítségével. Adatbázisából csak lekérdezni lehet, oda adatot bevinni csak a Robotzsarun keresztül van mód. Az országos adatbázishoz a Rendőrség intranet hálózatán keresztül lehet hozzáférni. A rendszer adataiból kereséseket, kutatásokat lehet végezni, statisztikákat lehet előállítani. A Netsaru az ország összes

¹⁰⁶ Újabban RobotzsaruNeo, amely kiváltja majd a korábbi programkörnyezetet.

lokális Robotzsaru hálózatában feldolgozott ügyek gyűjtőrendszere, csak a releváns reprezentáns adatokat tartalmazza, a fényképek kivételével, mivel ezek csak a Robotzsaru szervereken találhatóak, s a Netzsarun keresztül onnan lekérhetőek le. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy minden a kapitánysági Robotzsaru szerverről 16 percenként frissítés történik a Netzsaru felé, azaz az új adatok az országos adatbázisban a rögzítést követően igen hamar megtalálhatóak. Ennek a jelentősége igen nagy, ez az információ halmaz – olyan új –, a bűnügyi szolgálat számára eddig soha nem biztosított lehetőségeket tár fel, melyeket jelenleg még nem tudunk kellően proaktív módon kihasználni.

Netzsaru főbb funkciói közül érdemes kiemelni azokat a szolgáltatásokat, amelyeket a szervezett bűnöző csoportok vagy terrorista hálózatok feltérképezése során is sikeresen alkalmazhatunk. Ezek az alábbiak lehetnek:

- keresések:
 - személyre;
 - tárgyra;
 - bűncselekményre;
 - igazoltatásra;
- kutatások:
 - kutatás tényállásban;
 - kutatás iratok emlékeztető szövegében;
- személyi kapcsolatok elemzése;
- konkrét ügy megtekintése;
- iratok megtekintése (Netzsarun keresztül, a lokális Robotzsaru szerverről);
- fényképek megtekintése (Netzsarun keresztül a lokális Robotzsaru szerverről);
- statisztikák készítése;
- bűnelemzés, a bűncselekmények felderítésének elősegítése.

Mint azt a felsorolásból láthatjuk nem csak kategorizált egyszerű információkutatásra, hanem fontos járulékos információk kinyerésére és automatizált személy valamint ügycapcsolatok megjelenítésére is képes a rendszer. Minden olyan személykapcsolatot ábrázol a program, akiket egy ügyön belül rögzítettek az adatbázisba és a kapcsolati vonalon – mely a két személyt összeköti – jelöli az ügyszámot. Minden személy eljárásbeli szerepét külön színnel különbözteti meg. Ha több ügyben szerepel a

vizsgált személy, akkor a másik ügyekben rögzített személyeket is hozzákapcsolja a rendszer, természetesen az adott ügyszámokkal jelölt kapcsolati vonalakkal. Az elemzői szakértelem azonban fontos az adatkutatót végző részéről, ugyanis a kapcsolati rendszerek minősítését minden esetben el kell végezni, hiszen több eseményt összekapcsoló bűnügyben, nem minden személy kapcsolódik feltétlen egymáshoz. Ezeket az irreleváns kapcsolatokat ki kell törölni a kapcsolati ábrából. Nagyon hasznos információkat nyerhetünk ki az így összeállított kapcsolatrendszerből, hiszen nincs korlátja annak, hogy a személynek, hányadik szintű kapcsolatát vizsgáljuk éppen. Leginkább az elkövető büntársi körének meghatározására, és a bűnözői karrier alakulásának szemléltetésére alkalmas a szolgáltatás.

Összességében elmondhatjuk, hogy a rendszer szolgáltatásai közvetlenül támogatják a stratégiai és különösen az operatív elemzési eljárások elvégzését, a vezetői döntés előkészítő tevékenységet. Ilyen jellegű, **az információgazdálkodást segítő rendszerek a rendőrség mellett valamennyi partnerszolgálatnál működnek, különbözőségük és egyben értékük abban rejlik, hogy más-más célterületek információit dolgozzák fel más-más eszközrendszerrel egyéni céljaiknak megfelelően.** De mi a helyzet akkor, ha ugyanazon tevékenységi területet célozzák meg a hírszerző és adatfeldolgozó, információ elemző-értékelő tevékenységük során. Ez lehet az a pillanat, amikor a közös nemzeti érdekek mentén igenis helyet kell adnunk az adat(információ)fúziós eljárásoknak.

4.5. INFORMÁCIÓ-FÚZIÓS TECHNIKÁK ALKALMAZÁSA

2001. szeptember 11-e radikális fordulópontra jelentett a világ legtöbb fejlett országának biztonságpolitikai szemléletmódjában. A hagyományos nagyhatalmi szembenállást és az állami szintű veszélyforrások helyét a nem hagyományos fenyegetések, a nem állami szintű veszélyek elleni fellépés vette át. Ezek a hidegháborús időszaktól merőben különböző aszimmetrikus fenyegetési formák (a terrorizmus, szervezett bűnözés, illegális migráció, stb.) a szemléletmód változáson túl gyökeres intézményi-szervezeti változásokat generáltak minden jelentősebb országban és jelenleg is lázasan zajló reformokhoz vezettek az adott országok belső biztonságáért felelős rendészeti szerveinek, speciális szolgálatainak sorában.

Ezen szervezetek átalakításában, tevékenységük megreformálásában az egyik új típusú fenyegetés, a transznacionális terrorizmus első számú érintett országa, az Egyesült Államok járt elől. A Bush adminisztráció által vezérelt átfogó és hihetetlenül komplex biztonsági intézkedések az új típusú feladatokra való felkészülést szolgálták.

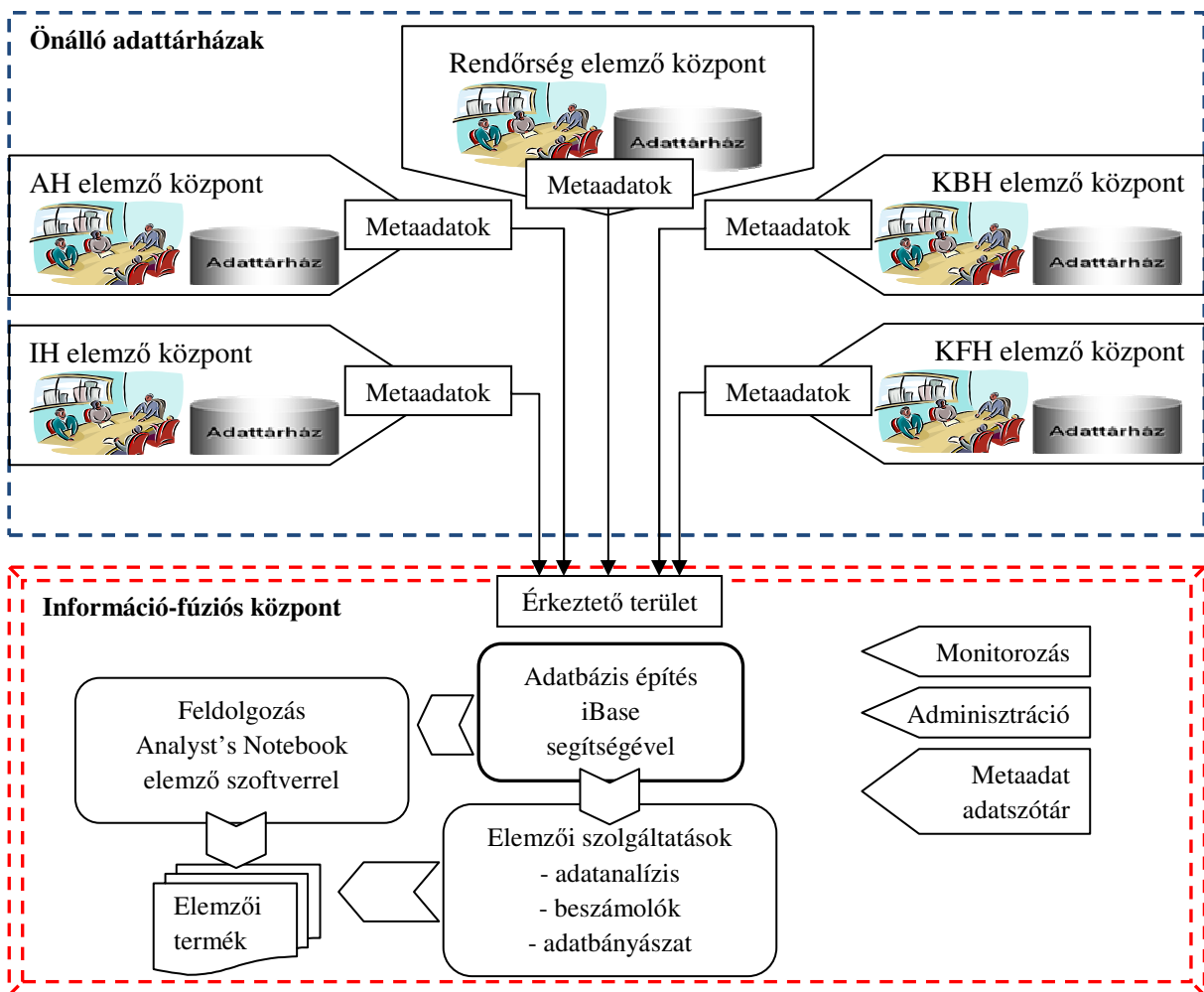
A madridi és a londoni merényletek után Európa más országaiban is komoly változtatásokat hajtottak végre a rendészeti szervek és nemzetbiztonsági szolgálatok soraiban, feladatkörükben, egymáshoz való viszonyulásukban.

Az adott ország nemzeti sajátosságaihoz illeszkedő reformfolyamat többnyire jól előkészített és kidolgozott törvények, utasítások mentén történik. Az átalakítás fő célja a saját nemzetbiztonság megóvása, az új kihívásoknak való jobb megfelelés, a hatékonyság javítása volt. A mindenre kiterjedő felkészítő munka mentén az elmúlt évek során fokozatosan kikristályosodtak azok a változtatási igények, amelyek a nemzetbiztonsági szolgálatokat a XXI. század új típusú fenyegetései elleni küzdelemre kívánják felkészíteni.

E folyamat kapcsán **két tendencia** figyelhető meg. Az egyik e szervezetek tevékenységének rendkívül szoros koordinálása, vagy éppen **információik közös koordinációs központ(ok)on keresztüli fuzionálása**, a másik **a megszerzett információk egymás közötti megosztása**.

4.5.1. ADATTÁRHÁZAK ÖSSZEKAPCSOLÁSA AZ INFORMÁCIÓK MAGASABB MINŐSÉGŰ ÚJRASTRUKTURÁLT RENDSZERÉNEK LÉTREHOZÁSA ÉRDEKÉBEN

A korábbi fejezetekben ismertetett OLAP alapú adattárházak összekapcsolása hozhatja létre azt az információtartalmat, amely a szervezett bűnöző és terrorista csoportok elleni összehangolt fellépést előmozdíthatja. Mindennek folyamatjellegét és az információ-fúziós rendszer összetevőit az alábbi ábra szemlélteti:

11. számú ábra: Információ-fúziós rendszer összetevői. (Szerk.: Kenedli Tamás)

Az egyes szolgálatoknál külön-külön üzemeltetett adattárakban fellelhető, különféle módon és célból beszerzett adattartalmakat azonos szempontrendszer köré rendezve teljesebb információhalmazt kaphatunk. Valamennyi adattárházban képződnek metaadatok, éppen ezért ez lehet az egyetlen közös szempont a technológiai adatkapcsolatok kialakítására. Bármelyik szolgálat adattárházáról beszéljünk is, legyen az nyílt vagy titkos rendeltetésű, kiválogathatóak azok a szervezett bűnöző és terrorista személyekhez, cselekményekhez, helyekhez, időpontokhoz, tárgyakhoz (stb.) köthető információkból leképezett metaadatok, amelyek segítik az értékelést. Amennyiben ezeket célirányosan összekapcsoljuk, megalapozható az elemzés magasabb minősége, átfogóbb és proaktívabb fellépésre leszünk képesek. Mindennek a létrehozásához azonban nem elegendők a partnerszolgálatok között meglévő kétoldalú kapcsolatok, jogszabályi keretek között szükséges szabályozni a fúziós rendszer rendeltetését, annak felépítésének alapkérdéseit, az adatok átadásának módjától, azok kezelésén és felhasználásán át egészen

az adatbiztonsági kérdésekig. A különböző rendszerekből kinyerhető metaadatok azonban magukban hordozzák annak az adatbázisnak a sajátosságait, amelyből származnak. Éppen ezért a nyílt és titkos adatrendszerekből származó metaadatok más-más feltételrendszer megléte esetén adhatók tovább. Lehetséges, hogy rejtjelező, vagy speciális adattovábbító berendezések alkalmazására van szükség. A továbbítandó valamennyi metaadat sajátosságának együttes értékelését követően szükséges eldönteni, milyen szigorú adatvédelmi korlátozások mentén teljesülhet az adatforgalom. Indokolt továbbá figyelembe venni a problémakör kezelésében leginkább illetékes szervezet adatvédelmi előírásait.

Az adatkapcsolatok kiépítését követően történhet meg az információk feltöltése az információ-fúziós rendszer számára. Az ide érkeztetett adatokat egységes szempontok szerinti logikáztató eljárásnak szükséges alávetni, annak érdekében, hogy a hibás, eltéréseket tartalmazó vagy oda nem illő adattartalmak ne kerüljenek integrálásra a rendszer adatbázisába. A megfelelően előkészített adatbázis integrációhoz jól működő adminisztrációs modulra, a folyamatok rendszeres monitorozására és önálló metaadat adatszótár működtetésére van szükség. Ezt követően valósulhat meg a komplex adattartalom kialakítása, amelynek létrehozására, eredményes működtetésére és karbantartására az iBase¹⁰⁷ adatbázis kezelő alkalmazása szolgáltat megfelelő alapot. Érdekessége, hogy vizuális formában megfogalmazott egyszerű vagy összetett kereséseket lehet végezni, tehát a felhasználónak nem kell ismernie a bonyolult lekérdező nyelveket (pl. SQL). Mivel a gyakorlat az, hogy a felhasználóknak már van valamilyen adatbázisuk, az i2 kifejlesztette az iBridge nevű integráló eszközt, amely real-time hozzáférést biztosít az elterjedt relációs adatbázisokhoz (pl. Oracle, Informix, Ingress), így az elemzést egyidejűleg több adatbázisra is kiterjeszhetjük.

Az i2 termékeket közel 90 országban alkalmazzák, olyannyira népszerűek, hogy több országban nemzeti szabványként ismerték el. Hazánkban a Rendőrség és a titkosszolgálatok, valamint a SZBEKK szervezeti egységeinél is használatban van.

Az iBase adatbázisra integrált elemző szoftver az Analyst's Notebook, amely a maga nemében világ szinten is egyedülálló. Elemzők ezrei alkalmazzák különböző bűnesetek felderítésére. A hasonló eszközökkel szemben legnagyobb előnye a vizualizáció, amely annyit jelent, hogy tetszőlegesen nagy adathalmazban rövid idő alatt feltérképezi az összefüggéseket és az elemzés szempontjából fontos elemeket, majd kapcsolataikkal együtt

¹⁰⁷ Az 1990-ben Londonban alapított i2 Limited cég által fejlesztett programcsomag része.

egy egyszerűen értelmezhető grafikus ábrán jeleníti meg. Az Analyst's Notebook önállóan is alkalmazható, az i2 egyéb szoftverei pedig ráépülve egészítik ki szolgáltatásait.

Az Analyst's Notebook több nemzetközi szervezet, többek között az IALEIA (International Association of Law Enforcement Intelligence Analysts), Interpol, Europol elismerését is kivívta. Mindezek alapján kijelenthetjük, hogy a felsorolt programcsomagnál alkalmasabbat aligha találhatnánk az információ-fúziós rendszerből kinyert adatok elemzésére-értékelésére az összefüggések ábrázolására. Az ilyen elemző termékekkel történő munkavégzés – a gazdag eszköztárnak köszönhetően – jelentősen lerövidítheti az elemzésre szánt időt, amellyel párhuzamosan növekedhet az operatív és stratégiai döntéshozás számára juttatott információmennyiség.

4.5.2. EGY SIKERESEN ALKALMAZOTT AMERIKAI MODELL LEGFONTOSABB SAJÁTOSSÁGAI

A 2001. szeptember 11-ei terrortámadás körülményeit kivizsgáló Bizottság (hivatalos nevén „The National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States”) javaslatai alapján a Kongresszus 2004-ben törvényt alkotott a „Hírszerzés Megreformálására és a Terrorizmus Megelőzésére” (Intelligence Reform and Terrorism Prevention Act of 2004)¹⁰⁸. A törvény alapján sok egyéb mellett az alábbi főbb változások következtek be:

(1.) A törvény elrendelte egy Országos Terrorelhárító Központ felállítását (National Counterterrorism Center, NCTC), amely egyrészt a terrorizmussal kapcsolatos információszerzés stratégiai feladatainak megtervezését végzi, másrészt az egyes szolgálatoktól érkező, terrorizmussal összefüggő információk fúziós bankját képezi. 2004-től az NCTC-be integrálták a már 2003-ban felállított Terrorfenyegetések Információs Központját (Terrorist Threat Information Center, TTIC), ami minden terrorizmussal kapcsolatos bel és külföldi információt gyűjt, elemez, értékeli és eloszt. A TTIC feladata és elsődleges felelőssége a lehető legátfogóbb kép összeállítása az országot érintő fenyegetésekről, ezen belül a politikai vezetés számára készülő, a mindenkori terrorfenyegetésre vonatkozó értékelő jelentések kidolgozását is végzi. A TTIC készíti el az elnök asztalára kerülő Terrorfenyegetési Napi Jelentést (President's Daily Terrorist Threat Report). A TTIC az FBI, a CIA, a védelmi- és külügyminisztérium, valamint az

¹⁰⁸ Intelligence Reform and Terrorism Prevention Act of 2004. <http://www.asksam.com/ebooks/IntelReformAct/>

összes többi terrorizmus elleni információszerzéssel foglalkozó szervezet képviselőit foglalja magában.

(2.) A Törvény alapján a belső rendfenntartásért és biztonságért felelős szervezetek képességeiket egy-egy adott szakterületet felügyelő, az ottani információszerző és elemző tevékenységet fő felelősként végző feladat-orientált munkacsoportokba integrálták: Országos Információszerző Központoknak nevezett - National Intelligence Centers - részlegeket hoztak létre. Az elképzelés szerint az adott feladatra kijelölt munkacsoport mind a szükséges információszerzési (műveleti), mind pedig az elemzői képességekkel rendelkezik. Az adott témában illetékes szervezetek számára az adott Központ képezi a megszerzett adatok gyűjtőpontját, minden a témával kapcsolatos információt – még nem elemzett, nyers formában – ebbe a Központba csatornázzák. Ezeknek a szervezetközi, feladatterület-orientált Információszerző Központoknak a felállítása és működtetése a kezdeti fenntartások ellenére sikertörténetnek számít az amerikai belbiztonsági közösségben. Jelenleg hét különböző Központot működtetnek:

- Terroristaellenes Központ (Counterterrorist Center)
- Elhárító Központ (Counterintelligence Center)
- Országos Elhárító Központ (National Counterintelligence Center)
- Bűnüldözési és Kábítószer Központ (Crime and Narcotics Center)
- Nonproliférációs Központ (Nonproliferation Center)
- Fegyverzet-ellenőrzési Információszerző Csoport (Arms Control Intelligence Staff)
- Biztonsági Helyzet Értékelő Központ (Center for Security Evaluation)

A fenti hét, különböző területet lefedő Központ az eddigi tapasztalatok szerint az egyes szolgálatoktól odavezényelt szakemberek (elemzők, műveleti tisztek) révén mind a kijelölt területen folyó munkavégzés, mind pedig a szolgálatok közötti együttműködés és információ-megosztás szempontjából példaértékűen működik.¹⁰⁹

(3.) A Törvény jelentősen átalakította az FBI, mint a terrorizmus elleni küzdelem belföldi fő felelősének információszerzési képességeit és jogosítványait, feladatait a hagyományos bűnüldözési tevékenység mellett a terrorizmus elleni harcból való jóval nagyobb szerepvállalással egészítette ki.¹¹⁰ Ennek részeként:

¹⁰⁹ IC21: The Intelligence Community in the 21st Century; XII. Intelligence Centers; <http://www.access.gpo.gov/congress/house/intel/ic21/ic21012.html>

¹¹⁰ The 9/11 Commission Report; <http://www.gpoaccess.gov/911/>

- létrehoztak egy Információszerző Igazgatóságot, amelynek élére FBI igazgatóhelyettesi beosztásban lévő személyt neveztek ki (Executive Assistant Director for Intelligence, EAD-I);
- az információforgalom kezelésére Jelentő Irodákat hoztak létre (Intelligence Report Offices);
- az FBI központban létrehoztak egy Országos Egyesített Terrorizmus Elleni Munkacsoportot (National Joint Terrorism Task Force), aminek alárendeltségében több mint 100 regionális munkacsoportot állítottak fel szerte az országban;
- a hét minden napján, napi 24 órás ügyeletet tartó Terrorellenes Figyelő Központot (Counterterrorism Watch Center) kezdtek el működtetni;
- felállítottak egy Terrorizmus Prioráló Központnak (Terrorism Screening Center, TSC) nevezett szervezetet, amelynek feladata olyan adatbázis (TSDB) fenntartása, amely magában foglal minden ismert, vagy gyanított terroristával kapcsolatos adatot. Az adatbázis meghatározott jogosultsági szintek alapján hozzáférhető a terrorizmus ellenes harccal foglalkozó minden munkatárs (különleges ügynök) számára. Az adatbázis gerincét az NCTC-n keresztül érkező információk adják és az FBI saját információi egészítik ki. - aktív részt vállaltak az NCTC munkájában;
- területi irodáikban kifejezetten a terrorizmus elleni információszerző munkára felkészített, ill. ezen területért felelős munkatársakat állítottak munkába.

(4.) A Törvény alapján az új típusú kihívásokkal, mindenekelőtt a terrorizmussal összefüggésben egy forradalmian új információ-megosztási rendszert hoztak létre, amely egyfelől irányelvekkel, másfelől pontos szabályokkal körülhatárolt jogosultsági szintekkel, nem utolsósorban pedig modern technikai eszközökkel igyekszik egy olyan viszonyrendszert kialakítani a szervezetek között, amely biztosítja a terrorizmussal kapcsolatos információk kezelését, megosztását, ugyanakkor a konspirációs elveket is érvényre juttatja. A rendszer szövetségi, állami és helyhatósági szinten egyaránt összeköti a hírszerzői, bűnügyi biztonsági „információs bankokat”, továbbá magában foglalja a magánszektor adatbankjait is. A rendszer jogosultsági szintek állandó alkalmazása mellett oda-vissza irányuló információforgalmat tesz lehetővé.

Ezen információ-megosztási rendszer átalakítása (létrehozása) kulcsfontosságú feladat volt a belbiztonsági reform folyamatában, ugyanis a szeptember 11-ei eseményeket vizsgáló bizottság beszámolója szerint a terrorakciók legfontosabb

nemzetbiztonsági vonatkozású tanulsága az volt, hogy rosszul működött a szolgálatok közötti koordináció, mindenekelőtt az információk áramlása szenvedett csorbát. Ezt a problémát igyekeztek az új információ-megosztó rendszer létrehozásával kiküszöbölni.

A Törvény terminológiájával „Információ Megosztó Környezetnek” (Information Sharing Environment, ISE) nevezett rendszer részesei: Hírszerzés, Bűnüldözés, Védelmi szféra, Belbiztonsági szervek, Külügyminisztérium, emellett a szövetségi, állami és helyhatósági szintek, a magánszektor egyes elemei és bizonyos külföldi partnerszolgálatok is. A rendszer jól jellemzi azt a szemléletbeli változást, ami **a partnerek között az információkra vonatkozó „szükséges/elészséges tudni” (need to know) elvet a „szükséges/elészséges megosztani” (need to share) elvvel váltotta fel.** Amerikai értelmezés szerint az információ-megosztás fogalma: „A megfelelő információ megfelelően ellenőrzött körülmények között a megfelelő emberekhez időben jusson el, annak érdekében, hogy elháríthassuk a népünket és az intézményeinket fenyegető terrorista veszélyt.” (Proper information, properly controlled, gets to the right people in time to counter terrorist threats to our people and institutions.)¹¹¹

A rendszert folyamatosan fejlesztik, vezetője (ISE Program Manager, PM) a 2006-ban kidolgozott „Információ Megosztó Környezet Végrehajtási Terve” (ISE Implementation Plan - 2006) teljesítéséről éves jelentésekben köteles tájékoztatni a Kongresszust. Az implementációs terv célja, hogy megfelelő biztonsággal és védelemmel kapcsolja össze az egyes szervezetek adatbázisait, illetve az adatmegosztásra a „need to share” elv alapján kerüljön sor. Az FBI pl. sok kísérletezés után a Lockheed Martin által 2006-ban kifejlesztett SENTINEL kódnevű rendszerrel (programmal) végzi az adatai kezelését, illetve más szervezetekkel való megosztását. A biztonságosság mellett a rendszer előnye, hogy különbséget tud tenni a hírszerzési adatok és bűnüldözési adatok között.

¹¹¹ Shepesd's Pi: To fix intelligence analysis you have to decide what's broken. 2009. 12. 31. <http://lewisshpherd.wordpress.com/2009/12/31/to-fix-intelligence-analysis-you-have-to-decide-whats-broken/>

4.5.3. EGY INFORMÁCIÓ-FÚZIÓS ELVEN MŰKÖDTETHETŐ MAGYAR TERRORIZMUS ELLENI KÖZPONT VÍZIÓJA

A XXI. század új típusú kihívásaira való magyar felkészülést több okból sem lehet összehasonlítani az amerikai, vagy a nagyobb erőforrásokkal rendelkező európai országok példáival. A nemzetközi erőterben elfoglalt szerep, az anyagi lehetőségek, az ország előtt álló legfontosabb kihívások jellege jelentősen eltérő sajátosságokat mutat, ugyanakkor ez önmagában nem azt jelenti, hogy nekünk nem szükséges változtatni. Ez igenis arra kell, ösztönözzön bennünket, hogy a számunkra is tanulsággal szolgáló nemzetközi példák és tapasztalatok szem előtt tartásával a saját reformfolyamatunkat a nemzeti érdekeinkhez és sajátosságainkhoz igazítsuk. Nem feltétlenül van szükségünk az amerikai Belbiztonsági Minisztériumhoz (Department of Homeland Security) hasonló mamutszervezetre, illetve számos amerikai típusú átszervezés messze túlmutat a szükségleteinken és a lehetőségeinken. Érdeemes ugyanakkor megvizsgálni, hogy a belbiztonság új típusú kihívásokkal – mindenekelőtt a transznacionális bűnözéssel és terrorizmussal – összefüggő megreformálása folyamatában az amerikai (és európai) példákból milyen nálunk is jól hasznosítható tapasztalatokat, hatékonyságot növelő változtatásokat vehetnénk át. A konkrét nemzetközi példák és tapasztalatok átvétele nyilván komoly elemző, előkészítő munkát igényel, emellett a szervezetre szabás kritériumának is meg kell, hogy feleljen, azaz az érintett magyar szervezetek feladatrendszeréhez kell, hogy igazodjon. Vannak azonban olyan univerzális problémák, amelyek minden szervezetet egyformán érintenek. Ilyen, a legtöbb hazai szervezetnél tapasztalható univerzális probléma pl. az elemzői kapacitás eltérései és a nyelvi felkészültség hiánya, az információ-megosztás vagy az információ-menedzsment problematikája, a szervezeten belüli és szervezetközi kommunikációs zavarok, az egyes nemzetbiztonsági, vagy bűnüldöző szervek közötti hatásköri villongások, avagy egészségtelen rivalizálások.

A fenti problémák megszüntetésének, vagy jelentős csökkentésének egyik legfontosabb módját abban látom, hogy **felgyorsítjuk azokat a szervezet-átalakítási folyamatokat, amelyek az új kihívásoknak való jobb megfelelés érdekében egyébként is elkerülhetetlenek**, ráadásul az Egyesült Államok nemzetbiztonsági és bűnüldözési szervezeteinek átalakítási tapasztalatai hasznos támaszt nyújthatnak számunkra a sikeres végrehajtáshoz.

Véleményem szerint az előttünk álló feladatok két legfontosabbika a transznacionális szervezett bűnözéssel és a terrorizmus elleni harccal kapcsolatos *szervezetközi információ-fúziós központok felállítása*, valamint egy *átfogó, védett csatornás információ-megosztási rendszer kialakítása*.

Az információ-fúziós központok létrehozását illetően jó kiinduló alapot biztosít a már működő SZBEKK, amelynek mintájára létrehozható volna a Terrorizmus Elleni Koordinációs Központ (TEKK)¹¹². Az új központoknak azonban a meglévő, gyakorlatilag csak adatbázisként funkcionáló SZBEKK-hez képest jóval nagyobb hatáskörrel kellene rendelkeznie. A szervezett bűnözés és terrorizmus elleni harccal foglalkozó magyar szervek és szolgálatok központi és legfőbb információs adatbankjaként funkcionáló központoknak az adott szervezetektől delegált felkészült személyi állománnyal kell rendelkezniük, akik a hírszerző terület legfőbb felelőseiként végzik elemző munkájukat és készítik el a politikai felső vezetést tájékoztató jelentéseiket. A két központot nem amolyan információ-elnyelő, egyoldalú adatforgalmat biztosító szervezatként indokolt működtetni, sokkal inkább egy jól kiépített információ-megosztási rendszer mellett szervezett interaktív kommunikációs hálózat részeként.

A külföldön már működő, hasonló központok létrehozásának és működtetésének konkrét tapasztalatai alapján elkerülhetőek, vagy kezelhetőek lehetnének az olyan gyakorlati nehézségek, mint a földrajzi/intézményi elhelyezés kérdése, a személyi állomány státusza, vezetési kérdések, logisztika, hatáskör, vagy alárendeltség.

A javasolt új struktúrák átgondolt tervezés mellett megoldanának számos olyan problémát, mint például a párhuzamosságok kérdése, az ebből fakadó pénzügyi többletkiadások, a szervezetenként és azon belül is szakterületenként eltérő minőségi összetételű humán erőforrások, a rivalizálás, de például okafogyottá tenné a speciális szolgálatok összevonásának évek óta zajló vitáját is. Ez az új típusú fenyegetésekre ráépülő szolgálatközi együttműködés mindenképpen minőségi javulást jelentene a korábbiakhoz képest, mert garantálná a nagyobb hatékonyságot, miközben a szervezeteknek az eredeti alapfeladataikat sem kellene háttérbe szorítaniuk.

¹¹² Elképzelésem életképességét igazolja, hogy a belügyminiszter 2010. július 1-jétől bevezetett intézkedései során a Rendőrségen belül létrehozta a Terrorelhárítási Központot. Szervezeti kereteinek kialakítása ezt követően történik meg.

ÖSSZEFOGLALÁS:

A mai bűnüldöző és hírszerző szolgálatoknak különösen információ-érzékenynek kell lenniük a hatáskörükbe tartozó problémakörök mielőbbi felismerése és eredményes kezelése érdekében. Ennek a sok résztvevőenységből álló információtudatos viselkedésnek olyan keretrendszerben szükséges működni, amely kellően megalapozott tudásbázisra támaszkodó tudásmenedzsment szemléleten alapszik. A folyamatot döntéstámogató szoftverek alkalmazásával lehet vezetetté tenni. Ezek közül is szükséges kiemelni az „On-line analitikus feldolgozást” (OLAP) megvalósító rendszereket, melyeket valamennyi általunk tárgyalt szervezetnél megtalálunk csak más-más felépítésben és adattartalommal feltöltve. Segítségükkel lehetőség nyílik a szervezeten belül keletkezett és a társadalom más szegmenseiből, külső forrásokból beszerzett információk feldolgozására és újrahasznosítására. A tudás (információ)menedzsment és a döntéshozatal szorosan egymásra utalt tevékenységek, melyeket az elemző-értékelő munka kapcsol össze sajátos eljárásai által és segítségével láthatóvá válnak azok az intézkedést igénylő problémák, amelyekben döntéseket szükséges hozni. Egyes az információk menedzseléséhez fűződő tevékenységeket (információk szűrése, újrastrukturálása, kinyerése, stb.) is ezek az elemző részlegek látják el. Tevékenységi irányaik pontos meghatározásához azonban mindenképp szükség van a vezetés információigényének megfogalmazására, ami a stratégiai és operatív elemző eljárások alkalmazásával teljesíthető. A különböző típusú vezetői információkat az elemző részlegek az információ minőségének, forrásainak ellenőrzése, a múltbeli és jövőbeli információk együttes értékelése után, a meghatározott formában és időzítéssel bocsátják rendelkezésre saját kommunikációs csatornájukon vagy a menedzsment információs rendszereken keresztül.

Ahhoz, hogy ezek az elemzések elvégezhetővé váljanak komplex információ-feldolgozó rendszer alkalmazására ajánlatos szorítkoznunk. Ennek megfelelő formája az OLAP rendszerben történő munkavégzés, melynek hatékonysága tovább növelhető annak adattárházba szervezésével. Ennek során az adatok interaktív kezelését megvalósítva megfelelő multidimenzionális modell segítségével érhető el az adatok legkülönbözőbb igények mentén történő rendezése. Az egyes szervezeteknél ennek a rendszernek segítségével szükséges biztosítani azokat a strukturált információkat, melyek az elemzés számára hasznosíthatók. Az adattárház rendszerek a legkülönfélébb információtartalom befogadására alkalmassá tehetők (dokumentumok, fényképek, videó felvételek, stb.). Az

elemzési szolgáltatások modulban pedig lehetőség nyílik az adatokkal való műveletek szervezésére, metaadat-tartalom képzésére. A későbbiekben ezek az adatok lesznek a legfontosabbak számunkra az adattárház input oldalán megvalósított lekérdezések során a helyi elemző eljárások megindításához és más rendszerekkel történő adatkommunikációhoz. Ez a struktúra megfelelően szervezve önmagában elegendő a szervezeten belüli információ igények jelentős részének kielégítéséhez.

Más a helyzet azonban akkor, ha egy olyan biztonsági kihívással kerülünk szembe, amely összetettsége, vagy épp nemzeti határainkon átnyúló jellege miatt, több szolgálat érdekkörében is megjelenő sajátosságokkal rendelkezik. Ekkor szükséges elgondolkodnunk azon, hogy milyen információ-fúziós technika alkalmazásával tudjuk magunkat olyan helyzetbe hozni, hogy összemzeti érdekeket kielégítve az egyes szervezetek érdekeit nem sértve megvalósíthatóvá váljon az információk egységes értékelése és a bonyolult, nemegyszer szervezeten elkülönült, de egymásra épülő döntések sorozata. Egy ilyen információ-fúziós központ kialakítása során kaphat újra jelentőséget az adattárházakból származó adathalmaz, amely a fenyegetettségnek megfelelő ismérvek alapján, összeválogatott rendben kerülhet be a fúziós rendszerbe. Itt olyan adatbázis-építésre és az adatokkal való gyorsan végrehajtható műveletek elvégzésére nyílik mód, melyeket a legkorszerűbb fejlesztésű és a világ számos országában alkalmazott (szabványként elfogadott) programrendszerek (iBase, Analyst's Notebook és más kiegészítő alkalmazások) segítségével végezhetünk el. Mindez azt eredményezi, hogy a megnövekedett felhasználásra alkalmas információmennyiség birtokában, átfogóbb és proaktív ellenlépések meghozatalára leszünk képesek egyes fenyegetésekkel szemben. Mindemellett az újrastrukturált és elemzett adattartalom pontosabban és részletesebben kidolgozott stratégiai döntések meghozatalát teszi lehetővé a kormányzati szféra számára.

Az információ-fúziós elven működő rendszerek sikeres üzemeltetésének egyik útja az elsőként Amerikában alkalmazott példából kiindulva, olyan szervezeti egység létrehozása, amely az együttműködők elemzőiből válogatott munkatársakkal, a különféle elemző eljárások egységes alkalmazásával valósítja meg tevékenységét. Feladatait a kormányzati irányítási rendszert segítve, annak háttérintézményeként szükséges végeznie, egyebek mellett annak okán is, hogy mentesüljön az egyes szolgálati ágak túlzott befolyásától, az egyéni érdekek okozta torzulástól. Ilyen szervezeti modell működtetésére már találhatunk példát a magyar szervezett bűnözés elleni fellépés érdekében szervezett

SZBEKK kapcsán, azonban érdemes elgondolkodni annak lehetőségén, hogy a terrorizmus valós vagy vélt fenyegetésével szemben, hazánk milyen megelőző lépéseket tehet a biztonságunk jövőben történő garantálása érdekében. Az bizonyos, hogy egy terrorcselekmény bekövetkezését követően már késő olyan használható rendszert felépíteni, amely képes az ilyen jellegű cselekmények előjelzésére. Jó például szolgálnak az Amerikai kontinensen történtek. Az ő technológiai színvonaluk mellett is évekig tartott, hogy tapasztalataik folyamatos felhasználásával egy tényleges funkcióját maradéktalanul betöltő fúziós központot hozzanak létre. Idehaza még idejekorán megteremthetjük a feltételrendszert és saját igényeink mentén – nemzetközi tapasztalatokra támaszkodva – felépíthetjük a megfelelő előjelző rendszerünket.

KÖVETKEZTETÉSEK

A szervezett bűnözés és a terrorizmus elleni fellépés érdekében alkalmazható elemző eljárásokat bemutató és az elemzésközpontú információfeldolgozásban rejlő lehetőségek felhasználási lehetőségeit vizsgáló értekezésemben négy fejezetre bontva végeztem el a probléma áttekintését, értékelését és a megoldási lehetőségek számbavételét.

Értekezésem *első fejezetében* a biztonságpolitikai gondolkodás legfontosabb elméleti összetevőit és a hozzájuk fűződő fogalomrendszert tekintetem át, különös tekintettel azokra a definíciókra, amelyek egymáshoz kapcsolódva alkotják azt a keretrendszert, amiből megismerhető a szervezett bűnözés és a terrorizmus fenyegetési mechanizmusa. Ezt követően a biztonságot veszélyeztető tényezők tanulmányozása mentén, a biztonsági tényezők horizontális kibővülését, a fenyegetések több neművé válását azonosítottam. Ebbe a megfigyelési környezetbe illik bele a szervezett bűnözés, az által, hogy több bűnös tevékenységi formát valósít meg egyszerre, hazai és nemzetközi relációban is szükséges számolni vele. A terrorizmusra ugyanezen megállapítások tehetők, azzal a különbséggel, hogy a legveszélyesebb kapcsolódási formát épp a szervezett bűnözéssel alkotja, kihasználva annak szolgáltatásait.

A felsorolt **fenyegetések kezelésére** többek között olyan kormányzati eszközrendszer áll rendelkezésre, mint a jogalkotás, a szervezeti keretek kialakítása és működtetése, a technológiai feltételek biztosítása azok részére, akik érdekeltek a védelmi intézkedések megtételében. Ennek a rendszernek legfontosabb elemei azok a **stratégiai**

dokumentumok, amelyek meghatározzák a fellépés irányait, a legfontosabb célokat, alapelveket és szabályozzák a konkrét feladatokat. Ezeket a fontos összetevőket a nemzetközi biztonságpolitikai dokumentumokban fellelhető alapértékekre és érdekekre tekintettel szükséges kialakítani. Mindennek központi dokumentuma a Nemzeti Biztonsági Stratégia. A benne felsorolt célokat tovább bontva, feladatosítva konkrét intézkedéseket irányoznak elő az egyes (rendészeti, nemzetbiztonsági) részstratégiák. Itt már megjelenik a koordináció, infokommunikáció, az információkkal való gazdálkodás igénye is. Legfontosabb azonban az, hogy ezek a dokumentumok önmagukban nem oldják meg az elénk vetített problémát. **Az elméleti célok feladatosított megvalósítását az a stratégiai nézetrendszer segítheti, amely valamennyi érdekelt számára egységes értelmezést hordoz, így vezetve rá a közös elvek mentén történő gondolkodásra.** Ez a nézetrendszer magába foglalja a tervezett, irányított információs és prognosztikus tevékenységet, vagyis az olyan nyílt, illetve titkos információszerzés és -gyűjtés, -elemzés, -értékelés, -feldolgozás és -hasznosítás, valamint prognóziskészítés, ami egyaránt szolgálja Magyarország biztonságát és védelmét.

A stratégia feladatainak végrehajtása, a nemzeti érdekek és hazánk állampolgárainak védelme azonban nem képzelhető el a folyamatokat befolyásolni képes információk beszerzése és hasznosítása nélkül. Az információk beszerzését javarészt a rendvédelmi és nemzetbiztonsági szolgálatok garantálják. Sajátságos elemző kapacitásaik segítségével elemzik és értékelik, majd azokat újratranszformálva hozzák döntési helyzetbe a vezetőket. Általában ezek **az elemző részlegek birtokolják azt a feltételrendszert, adatbázisokat melyek segítségével kialakítható a fenyegetésekre történő reagáló képesség. E reagáló képesség fenntartása, az egyes különálló információtartalmak és képességek összekapcsolása lehet a cél** annak érdekében, hogy közös fellépésünkkel lépéselőnyhöz jussunk a bűnös tevékenységet folytató csoportokkal szemben.

Az említett elemző képességek megjelennek a rendvédelmi stratégia kapcsán is, mint a folyamatokat támogató erősségeink. Segítségükkel közvetlenül támogatható a stratégiaalkotás folyamata, a bűnös tevékenységek felderítése a bűnözési struktúrák elemzése által. Sajátságos módszereikkel képesek megfelelni a stratégiákban (nemzetközi is) megfogalmazott (a környezet folyamatos elemzése, a rugalmas alkalmazkodás, kockázatokra adandó adekvált válaszok kimunkálása, a folyamatos koordináció ellátása) elvárásoknak.

Ezeket a szolgáltatásokat a **stratégiai elemzés különféle módszereivel** teljesíthetjük. Ezek közül fontosnak véljük a **kockázatelemzés**, mint a cselekmények elkövetésének ok-okozati összefüggései, körülményei, a tendenciák (azok változásai), a szervezet által alkalmazott erők, eszközök és módszerek hatékonysága értékeléséhez segítséget nyújtó eljárás alkalmazását. Ugyancsak megfelelő eszközkészlettel rendelkezik **a környezetelemzés és a SWOT analízis** azon jelenségek feltárásához, melyek befolyásolhatják szervezetünk tevékenységét, fellépési lehetőségeit és módozatait a veszélyekkel szemben. Mindemellett segít abban is, hogy megértsük a bűnös tevékenységet folytató személyek, szervezetek tevékenységét, azok összefüggésrendszerét és a környezetet melyben működnek. A hosszabb távra szóló tervező munkát pedig a **szcenárió analízisek** elkészítése segítheti a jövő fenyegetéseinek közös befolyásoló tényezők mentén történő csoportba foglalása és a lehetséges bekövetkezési valószínűségük bemutatása által. Ebben az esetben fontos figyelembe venni a hírszerzés egészére és annak érdekeire hatást gyakorló elgondolásokat, a tapasztalatok alapján előkészíteni a jövőben bekövetkező eseményekre adandó válaszainkat.

A *második fejezetben* a szervezett bűnözéshez és a terrorizmushoz kapcsolható tevékenységi köröket, önállóan és együttesen megjelenő hatásmechanizmusait tekintetem át az európai kontinens és szűkebb hazánk vonatkozásában. Az általam leírtakból egyértelműen azonosíthatók azok a bűnözési régiók, melyek meghatározzák Európa bűnözési piacait. Az is megismerhető, milyen közvetítő hatásokkal kell számolnunk az egyes régiók kapcsán. A szervezett bűnözéshez kötődő bűncselekménytípusok megjelenése és kapcsolatai más bűnös tevékenységekkel ugyancsak azonosíthatóvá váltak és megismerhető az őket működtető háttértevékenység is.

A bűnszervezetek tevékenysége kapcsán nem kerülhettem meg a terrorizmussal hasonlatos jellemzők feltárását, azok kiértékelését. Ilyen volt az erőszakos jelleg, az előre eltervezett megvalósítás, a politikai motívumok – igaz más-más célból – és a nemzetközi méreteket öltő tevékenység. Fontos az anyagi motiváció jelenléte is, de míg az egyik oldalon a hatalomszerzés, fenntartás és kiszélesítés eszköze, addig a másik fél esetében a cselekmények elkövetéséhez szükséges alapot nyújtja. Ez az a kapcsolódási pont, ahol egymásra talál a két bűnözési centrum és egymást segítve, kölcsönös érdekektől vezérelve hoznak létre egy veszélyes szimbiózisszerű állapotot. A téma feltáró vizsgálata során a politikai-társadalmi és gazdasági vetületét is megismerhettük e bűnözési formáknak. A

hatások legfontosabb eleme a befolyásolási képesség volt. Tevékenységük által, ugyanis képesek az állami funkciókat megváltoztatva hatást gyakorolni az emberek mindennapi életére. Gazdasági vetületükben pedig a nemzetköziesedés figyelhető meg, a pénzszerzés és annak tisztára mosása, vagy felhasználása tekintetében. Ez az a momentum, ami a bűnüldöző hatóságoknak mind a mai napig a legtöbb problémát okozza a felderítés során.

A problémakör bonyolultságának és az ellene való fellépés nehézségeinek érzékeltetése érdekében nemzetbiztonsági oldalról is áttekintettem a mérvadó aspektusokat. A legfontosabb hangsúlyosan megjelenő **tapasztalatok szerint kooperációra van szükség a nemzetek szintjén és az egyes szolgálati ágak között. Továbbá az információk szabad áramlása szintúgy elengedhetetlen az előzőleg említett szereplők kapcsolatai során. A kormányzatnak el kell jutnia a probléma felismeréséig, ebben az elemző részlegek segíthetik leginkább a törekvéseiket.** A bűnszervezetek technológiai fejlődését sajnálatosan általában késéssel tudják lekövetni a felszámolásukra hivatott szervek. Éppen ezért előrelépést jelentene az ellenük vívott küzdelemben, ha az elkülönülten működő technológiákat összevontan hasznosítanánk, így több és megbízhatóbb információ szerezhető be, a feldolgozás folyamata korszerűsödik, pontosabb képet kaphatunk a lehetséges veszélyekről és fenyegetettségről. **A jövőben problémát jelenthet, ha nem kapcsoljuk össze a rendőrség honi és a nemzetbiztonsági szervezetek bel- és külföldi hírszerző kapacitásait, nem tudunk olyan információtartalomra szert tenni, amelynek birtokában teljes egészében képesek leszünk szétzilálni egy nemzetközi kapcsolatrendszerben működő bűnszervezetet, vagy terrorcsoportot.**

Az említett bűnözési formák operatív eszközökkel történő felszámolását közvetlenül képesek segíteni az **operatív elemző eljárások**. Ezek az elkövetőkről, azok csoportjairól, tevékenységükről, és egymáshoz valamint az elkövetett cselekményekhez fűződő viszonyukról adnak információt számunkra. Rendelkezésünkre áll olyan módszer is, amellyel a felderítő, hírszerző munka során látókörön kívül maradt információkat értékelhetjük ki annak érdekében, hogy az eddig ismeretlen összefüggésekre rámutassunk, az eddig feltáratlan információforrásokat beazonosítsuk. Az előző kettőnél komplexebb értékelés valósítható meg a **fenyegetettség értékelés** segítségével. Az előzőleg említett lehetőségek mellett, azokat kiegészítve lehetőséget teremt a dinamikus elemző-értékelő tevékenységre. Megvalósítható vele a bűnszervezetek jövőorientált felmérése, prognózisok

elkészítése. Az elemzés során PEST(EL) analízissel feltárható a szervezett bűnözésre hatással lévő azt körülölelő környezet. Mindezt kiegészít egy SWOT elemzés, amely az egyes bűnöző csoportok felépítését, tevékenységét vizsgálva azok erősségeit és gyengeségeit igyekszik meghatározni. **A fenyegetettség értékelés elkészítését segíti az a folyamatjellegű információáramlás, amit a bűnügyi hírszerzési modell (nagyobb léptékben nemzeti hírszerzési modell) biztosít(hat) az elemző részlegek számára. Az operatív döntések támogatása mellett segíti a stratégiai prioritások megfogalmazását, komplex műveleti célok és tevékenység meghatározását.**

Dolgozatomban az elemző eljárások hasznosítása mellett ismertettem az elemző-értékelő tevékenység helyét és szerepét a felderítő ciklus során. Tisztáztam azokat az összetevőket, amelyek leginkább meghatározzák az információfeldolgozás, az elemzés szakfeladatait. Fontosnak véltem annak bemutatását is, hogy az elemző-értékelő folyamat ugyanolyan ciklikusságot hordoz, mint a felderítő ciklus. Az analízis ciklikussága lehetőséget kínál számunkra az információk folyamatos újraértékelésére, ez által a hosszabb időn keresztül végezhető rendszeres értékelések elkészítésére.

Az elemző tevékenység sajátosságainak kibontása során megállapítottam, hogy a hírszerző tevékenység akkor működtethető a leghatékonyabban, ha parancsnoki vezetési pontokra telepítjük az elemző kapacitásokat. Innen lehetőségük nyílik a közvetlen kapcsolattartásra valamennyi a műveletben érintett szereplővel a nemzetközi és hazai adatbankokkal, elemző részlegekkel. Képesek döntési helyzetbe hozni a közvetlen parancsnokaikat és háttér információkkal támogatni a szakmai vezetőket, a politikaformálókat.

Miután az előző fejezetekben egyértelműé vált, hogy az információkkal való elemzésközpontú gazdálkodás az egyik kulcs kérdése a fenyegetésekkel szembeni eredményes fellépésnek, a dolgozat *harmadik fejezetében* igyekeztem kibontani a bűnöző és nemzetbiztonsági szervek ilyen irányú tevékenységének legfontosabb összetevőit, azonosítani a hátráltató faktorokat. Nemzetközi bűnügyi együttműködésünk és a NATO tagságból fakadó követelményrendszer arra kényszerít bennünket, hogy jelentős mennyiségű, megfelelő formátumú információt juttassunk külföldi partnereink számára a közös döntéshozatal érdekében. Mindez önmagában is indokolja az adatkommunikáció fejlesztését, az adattárak információinak transzformációját. A fenyegetések összetettsége

azonban azt eredményezi, hogy a szolgálatonként elkülönülten beszerezett információ tömeg alacsonyabb felhasználási hatáskokkal vehető számításba, mint azok összevont adattartalma. A honi területen megvalósított bűnös tevékenység felderítésére ugyan alkalmasak a szervek saját információs bázisai, ugyanakkor egy nemzetközi bünszervezet, vagy terrorista szerveződés felderítésének megalapozását nagyobb hatáskokkal lehet támogatni az információ tartalmak célirányos összevonásával. A nemzetközi adatcserét korábban az egységes információs politika hiánya akadályozta, de ezt idővel sikerült egységes szempontrendszer köré rendezni.

Hazánkban még manapság is önálló jogszabályokban rendelkeznek az információátadás lehetőségeiről, kétoldalú együttműködések során történik az eseti információcsere. Jogszabály által támogatott több fél információcserejét bonyolító modellt kizárólag a SZBEKK tudhat magáénak, amit érdemes továbbfejleszteni a rendvédelmi és nemzetbiztonsági szervek egységes, fenyegetési tényezőnként specifikált adatkommunikációjának megvalósításához. **Véleményem szerint az információs politika által lehetőség nyílna jogszabályi alapon rendezni az információgyűjtő tevékenységből származó információk szervezeteken átívelő strukturált gyűjtését.** Ennek kialakítása során indokolt szabályozni az információcserére vonatkozó szabályokat, az adatkapcsolatok lehetőségeit, az adatbázisaikból származtatható információk strukturáját, az adatközlés formalizálási lehetőségeit. A tervezés során pedig meg kell, hogy jelenjenek az információk felhasználása, adatvédelme és az alapvető jogok tiszteletben tartásához fűződő érdekek. **Az információs politikát végső soron összhangba szükséges hozni a stratégiai dokumentumokban megfogalmazottakkal és az egységes stratégiai nézetrendszerrel a szervezetek rendeltetészerű céljaival.**

Az elemző-értékelő szervek – mivel az információs csomópontokban működnek – természetesen felhasználói és alakítói annak az információ tartalomnak, melyet a hírszerzős és egyéb együttműködő szervek juttatnak el hozzájuk. Tevékenységük a felderítő ciklusba ágyazottan valósul meg így lehetőségük kínálkozna egy nemzeti hírszerzési modellhez kapcsolatosan tevékenykedni. Ennek alapjait az Europol által alkalmazott, több nemzet tevékenységét összehangoló Európai Bűnügyi Hírszerzési Modell megismerésével sajátíthatjuk el. A fenyegetések kezelésében érintett szereplők tevékenységének menedzselésére hivatott módszer segítségével a megszerzett információk elemzése-értékelése által olyan hozzáadott érték keletkezik, amely magas minőségű operatív és

stratégiai dokumentumok előállítását teszi lehetővé. Legfontosabb eleme a fenyegetés értékelés közös módszertani elveinek alkalmazása. **Elgondolásom szerint a Nemzeti Hírszerzési Modellnek kellene biztosítani azt a szakmai keretrendszert, amely mentén megvalósíthatók a stratégiákban és az információs politikában megfogalmazott célok és feladatok.**

Az értekezés befejező **negyedik fejezetét** a tudásalapú információfeldolgozás jelentőségének bemutatásának és egy lehetséges információ-fúziós rendszer elméleti felépítésének szenteltem. A döntéshozatal, mint tudásintenzív folyamat szemszögéből közelítettem meg az információmenedzsment fontosságát, az ehhez szükséges döntéstámogatási rendszerekben rejlő lehetőségeket. Ezek közül kiemeltem, az on-line analitikus adatfeldolgozás felhasználásának fontosságát és az adattárházak létrehozásában betöltött hasznos szerepét. Jelentősége a sajátos multidimenzionális adatkezelés során mutatkozik meg, az adatokat rendkívül sok variációban tudja összefűzni az aktuális hírigényeknek megfelelően. Valamennyi a fenyegetések kezelésében érdekelt szervezetnél építenek ilyen adatbázisokat és segítségükkel tudástartalmat, amelyet az elemző egységek alakítanak át döntéstámogató információvá. Lényegesnek tartottam vizsgálni, hogy a különböző vezetési szinteknek milyen információkra van leggyakrabban szükségük és milyen információkat, milyen mennyiségben termelnek a tudásbázis részére. Valamennyien az adattárház számára továbbítják az adatokat, ahol további műveletek elvégzésére van mód a későbbi hasznosítás érdekében. **Az adattárház többcélú felhasználása a kulcsa a bűnüldöző és nemzetbiztonsági szervek szerteágazó információigényének teljesítésének.** Segítségével valósul meg az adatkinyerés a hivatali alaprendszerekből, itt történik a kinyert adatok átformálása riport és beszámoló készítéshez, továbbá azok elérhetővé tétele az elemző részlegek és döntéshozók számára. Az adattárház gyakorlati működésének modellértékű bemutatását a rendőrségi Robotzsaru rendszer és annak elemzői szolgáltatásainak ismertetése segítségével végeztem el. Az architektúra megismerése során világossá vált számomra, hogy annak különböző szegmenseiben rendszeresen képződnek metaadatok, amelyek segítségével a későbbiekben megvalósítható az adatok strukturált átadása más rendszerek számára.

Az együttműködőknél elkülönülten kezelt metaadat állományok képezhetik az alapját egy úgynevezett információ fúziós rendszer létrehozásának. A szervek információs bázisán, de felettük rendszerbe szervezett új adatstruktúra már lehetővé teszi a

fenyegetésekre történő gyors, összehangolt reagálást. A veszélyhelyzet bekövetkezése esetén segítséget nyújt, időt nyer a válságos helyzet kezelésére hivatott szereplők számára. Az információ fúziós rendszer alap gondolatát az Egyesült Államokban 2001. szeptember 11-e után elindított a védelmi kommunikáció egységesítéséhez fűződő igények alapozták meg. Két fő tendencia volt megfigyelhető az egyik az információik közös koordinációs központ(ok)on keresztüli fuzionálása, a másik a megszerzett információk egymás közötti megosztása. Hazánkban ugyanezen elv mentén **az adattárházak metaadatainak kinyerésével, azok fúziós érkeztető felületre küldésével, majd új metaadatbázis építésével az adatok újrastrukturálásának magasabb szintje valósítható meg.** Az adatbázis építésére alkalmas programnak kínálkozik – a SZBEKK tapasztalatai is megerősítik – az iBase adatbázis kezelő, amely rendkívül sokoldalúan használható program. Mindezek mellett az Analist's Notebook programcsomag része, melyet a világon számos bűnüldöző és nemzetbiztonsági szervezet használ az információk elemzésére-értékelésére (összefüggések bemutatására). Úgy is fogalmazhatnánk az elemzők nemzetközileg egységes nyelvezeteként elfogadott. Úgy gondolom, kijelenthetjük, hogy **a transznacionális szervezett bűnözéssel és a terrorizmus elleni harccal kapcsolatos szervezetközi információ-fúziós központok felállítása, valamint egy átfogó, védett csatornás információ-megosztási rendszer kialakítása indokoltnak tekinthető.** A megvalósításnak azonban csak akkor van értelme, ha egy interaktív kommunikációs hálózat részét képezi és nem öncélúan működik. Létrehozásuk szorosan kötődik a kialakítandó információs politikához, hisz legmagasabb szinten szükséges dönteni az ilyen feladatokat ellátó központok létrehozásáról, a működésük alapját képező információ-megosztásra kötelező rendelkezésekről. A dolgozatomban tett megállapításokra támaszkodva a szervezett bűnözés és a terrorizmus elleni egységes fellépés jegyében a **rendvédelmi és nemzetbiztonsági szervek információgazdálkodásának közös keretrendszerbe helyezése érdekében az alábbi javaslatsort fogalmazom meg.**

Feladatok	Döntési szint/kidolgozók, érdekelték
<p>Nemzeti Biztonsági Stratégia alábontása (stratégiai nézetrendszer kialakítása)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rendészeti és • Nemzetbiztonsági szakstratégia. <p>A rendészeti és nemzetbiztonsági nézetrendszer közös platformra helyezése. (a hivatkozott dokumentumok horizontális és vertikális értelemben vett illesztése egymáshoz)</p>	<p>Kormány Szakminisztériumok Rendvédelmi Nemzetbiztonsági szervek</p>

<p>és más stratégiai szintű dokumentumokhoz) Kormányzati hírigény megfogalmazásának 1. szintje!</p>	
<p>Tájékoztatási politika átértékelése</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jogszabályalkotás az információk megosztásáról, az azonos érdekek mentén történő információgyűjtésről; • Nemzetközi hírigények felmérése; • Az információs deficit pótlása lehetőségeinek azonosítása, releváns adattartalmak egymás mellé rendelése; • Adatbázisok egyes szegmenseinek állandó összekapcsolási lehetőségeinek vizsgálata; • Biztonsági protokollok értékelése, az infokommunikációs rendszerek hatásvizsgálata. <p>Kormányzati hírigény megfogalmazásának 2. szintje!</p>	<p style="text-align: center;">Kormány Szakminisztériumok Rendvédelmi Nemzetbiztonsági szervek SZBEKK</p>
<p>Nemzeti Hírszerzési Modell bevezetése</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bűnügyi és • Nemzetvédelmi hírszerzési modell kialakítása. <p>Szakszolgálatok hírigényének megfogalmazási szintje!</p>	<p style="text-align: center;">Szakminisztériumok Rendvédelmi Nemzetbiztonsági szervek SZBEKK</p>
<p>Információs rendszerek fejlesztése vagy adaptálása</p> <ul style="list-style-type: none"> • A szolgálatok adattárházainak információszolgáltatásának felülvizsgálata; • Partneradatbázisok közötti információáramlás újraépítése; • Hozzáférési protokollok kialakítása; • Adattárházak összekapcsolása; • Információ-fúziós technológia alkalmazása a kijelölt szervezeteknél; • Általánosan alkalmazható elemzési eljárások, eszközök, technológiák kijelölése. <p>A kormányzat és a szakszolgálatok hírigényének teljesítésének szintje!</p>	<p style="text-align: center;">Rendvédelmi Nemzetbiztonsági szervek SZBEKK TEKK</p>

BEFEJEZÉS

A KUTATÓMUNKA ÖSSZEGRZÉSE

Az elemzÉsközpontú információfeldolgozás kutatásában főként a rendészeti szervek és a titkosszolgálatok illetékes vezetőinek tapasztalataira, az általuk készített publikációkra, szakmai dokumentumokra támaszkodtam. Mindezek mellett számos nemzetközi – főként amerikai, német, holland – és hazai tudományos irodalmat, segédanyagot kutattam fel és hasznosítottam. Az értekezés során igyekeztem a rendkívül szerteágazó szakirodalom felhasználását a kiválasztott témámra szűkíteni és a szervezett bűnözés, terrorizmus jelentette fenyegetés kapcsán eljutni egy elemzÉsközpontú információ-fúziós rendszer modellezéséig. Az Országos Rendőr-főkapitányság Bűnügyi Elemző-Értékelő Osztályának vezetőjeként további lehetőségem nyílt az elméleti elgondolások gyakorlati megvalósíthatóságának vizsgálatára is.

Értekezésem *első fejezetének* elkészítéséhez főként a hazai és nemzetközi válságkezeléssel és biztonsági kihívások rendszerezésével foglalkozó szakirodalmat használtam fel és választottam ki a témámhoz leginkább hasznosítható információkat. Szükséges volt a különféle stratégiai keretrendszerek, a hozzájuk fűződő stratégiaalkotási metódusok tanulmányozása is, annak érdekében, hogy kibonthassam az egységes stratégiai nézetrendszer alap gondolatait. Mindennek elvégzéséhez köszönettel tartozom Héjja István úrnak előremutató szakmai elgondolásaiért. A rendészeti stratégia legfontosabb összetevőinek vizsgálata során neves szakemberek publikációinak tanulmányozása mellett jómagam is publikáltam a téma kapcsán. Finszter Géza akadémikusnak külön köszönet azért, hogy a Rendészeti Szemle stratégiaalkotással foglalkozó számában lehetőséget biztosított véleményem kifejtésére más jeles szakemberek írásaihoz kapcsolódva. A stratégiaalkotó tevékenységet és a szakmai tervezést segítő stratégiai elemző eljárások bemutatása során (a későbbiekben ismertetett operatív esetében is) külön figyelmet fordítottam arra, hogy az ismertetett módszerek a rendvédelmi és nemzetbiztonsági munkában egyaránt alkalmazhatóak legyenek. Mindezek mellett célom volt az is, hogy bemutassak egy-egy olyan eljárást, amely kellően előremutató és meghonosítható a későbbi munkavégzésben.

Az értekezés *második részében* szükségesnek éreztem demonstrálni azt a két fenyegetési formát melynek mentén fel kívántam építeni saját elgondolásaimat a folyamatok és technológiák megreformálásával kapcsolatban. A szervezett bűnözés összetevőinek, folyamatainak, az egyes jogsértő cselekmények megnyilvánulási formáinak bemutatásához legfőképpen saját gyakorlati tapasztalataimra támaszkodtam, valamint igyekeztem minden ezirányú hozzáférhető Europol és Interpol szakmai közlemény, összefoglaló jelentés tartalmát megismerni. A hazai gyakorlatban még kevésbé alkalmazott, az Europol részéről kifejlesztett fenyegetettség értékelési elemző eljárást annak meghonosítása érdekében részletesen ismertettem. Az ennek segítségével készülő szervezett bűnözés fenyegetettségét bemutató hazai elemzések elkészítésében a kezdetektől fogva részt vettem, annak tapasztalatai felhasználtam a fejezet elkészítéséhez. A hírszerző tevékenység és az elemző-értékelő munka folyamatjellegének bemutatásához a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem tanárai és a rendészeti szakterület szakemberei (oktatói) által készített jegyzeteket, publikációkat vettem alapul. Ezek segítségével vázoltam fel az analízis folyamatát és mutattam rá a felderítő ciklus és elemző folyamat ciklikusságára.

A következő *harmadik fejezetben* a bűnüldöző és hírszerző szervek információgazdálkodási lehetőségeit kutatva feltétlenül szükséges volt az Europol részéről megvalósított információs politika alakításának egyes elemeit megismernünk. Ehhez azokat a legfontosabb uniós politikai elképzeléseket, javaslatokat és elfogadott dokumentumokat vettem elemzés alá, amelyek hozzájárultak egy nemzetközi bűnügyi együttműködési mechanizmus kialakításához. Ugyanilyen megfontolásból ismertük meg az Európai Bűnügyi Hírszerzési Modell rendeletetését, legfontosabb összetevőit. A nemzetközi elvárásokhoz való igazodás követelményei ugyanis jótékony hatást fejtenek ki a hazai rendészeti és nemzetbiztonsági szervek infó-kommunikációjának fejlesztése, egységesítése vonatkozásában. A tapasztalatok adaptálását nagyban segítette, hogy a hírszerzési modell keretében jómagam is készítettem fenyegetettség értékelést hazánk bűnszervezetiről.

A befejező *negyedik fejezet* témaköreinek feldolgozásához szükségeltett a legszerteágazóbb ismerettartalom felkutatása és célirányos feldolgozása. A menedzsmentszemlélet és vezetői döntéshozatal, a döntéstámogató információs rendszerek helye, szerepe, egymáshoz fűződő viszonya megkövetelte az analizáló, induktív és deduktív gondolkodásmód folyamatos alkalmazását az egyes szakirodalmak feldolgozása

és a rendészeti (hírszerzési) szerepkörökhöz integrálása során. Az információgazdálkodás lehetőségeinek modellezéséhez egy a gyakorlatban is működő adattárház bemutatását végeztem el és a céljaimnak leginkább megfelelő elemeinek kiemelésével felvázoltam egy lehetséges információ-fúziós rendszer kiindulópontját. A fúziós rendszer sematikus felépítésének megalkotásához hozzájárult a Szervezett Bűnözés Elleni Koordinációs Központnál végrehajtott gyakorlati kutatás, a fejlesztő informatikusokkal folytatott konzultáció. A legtöbb terrorizmussal kapcsolatos idegen nyelvű ismeretanyag adaptálásáért és az amerikai információ-fúziós modell legfontosabb sajátosságait bemutató dokumentumok beszerzéséért hálával tartozom Béres János barátomnak.

ÚJ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK

1. A stratégiai környezet és az abból eredeztethető, érdekérvényesítésünket tükröző nézetrendszer, valamint az információs politika és magvalósítást segítő nemzeti hírszerzési modell – együttes alkalmazásával, a válsághelyzet (bűnügyi probléma) eszkalálódásának megelőzése érdekében megfogalmaztam azt a követelményrendszert – jogalkotási lehetőségek, adatbázis építési és hasznosítási irányok, információ-menedzselési eljárások, információ-fúziós központ elve –, melynek segítségével kialakíthatóak a fenyegetések kezelésének legfontosabb alkotóelemei.
2. A szervezett bűnözés és a terrorizmus legfontosabb összetevőinek elemzése kapcsán elvégeztem az egyes jelenségekhez fűződő illetékességi vizsgálatot, rámutattam a szervek egyenkénti felelősségi centrumaira, majd ezen túllépve egy összehangolt tevékenység (nemzeti hírszerzési modell) mentén létrehozható információfőlény kialakítására.
3. A rendészeti szervek, titkosszolgálatok és nemzetközi partnereik elemző eljárásainak kiértékelését követően összeállítottam azokat a valamennyi szervnél sikeresen alkalmazható stratégiai és operatív elemző módszereket, melyek biztosíthatják a közös elemzési tematikát. Ezek közé olyan új eljárásokat is felvettem (scenárió analízis, fenyegetettség értékelés), amelyek korábban nem szerepeltek a módszerek között, de szolgáltatástartalmuk miatt érdemesek a felhasználásra.

4. Az adattárházak üzemeltetésének alapjain felépítettem egy információ-fúziós rendszer elméleti megvalósításának legfontosabb szegmenseit, mellyel – az elemző egységek közreműködésével – lehetővé válik magas minőségű specifikus tudástartalom előállítása és a fenyegetésekkel szembeni műveletek precízebb előkészítése, támogatása.

JAVASLATOK ÉS AJÁNLÁSOK

Az értekezés felhasználható a *Parlament Rendészeti-, Honvédelmi- és Nemzetbiztonsági Bizottságának* tájékoztatására elsősorban a szervezett bűnözés legfontosabb összetevőinek ismertetése, továbbá a felvázolt fenyegetések kezelésének indokán elvégezhető politikai előkészítő, tervező tevékenység érdekében.

A Belügy Minisztérium, a Külügy Minisztérium és a Honvédelmi Minisztérium felelősségi körébe tartozó stratégiaalkotási kérdések jövőbeli irányainak meghatározása során hasznos információkkal szolgálhat.

Az információgazdálkodás tekintetében rámutathat olyan eddig nem lefedett részterületekre, melyek a *Szervezett Bűnözés Ellenni Koordinációs Központ* elemző-értékelő, tájékoztató tevékenységét támogatja.

Valamennyi a kihívások kezelésében érdekelt szervezet elemző-értékelő egységének hasznos információt nyújt az egységes elemzési módszerek megismeréséhez, tesztelésük megkezdéséhez.

Lehetőséget biztosít *a Rendőrség, az Alkotmányvédelmi Hivatal, a Katonai Biztonsági Hivatal, az Információs Hivatal és a Katonai Felderítő Hivatal* szakemberei számára egy Nemzeti Hírszerzési Modell kidolgozásának elindításához.

A disszertáció elemzési módszereket taglaló ismeretanyaga segítséget nyújthat az *elemző-értékelő tisztek képzéséhez*, felhasználható a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem nemzetbiztonsági alap- és mesterképzésében részvevő hallgatói számára szükséges *elemző tevékenységet bemutató jegyzet* kimunkálásához.

A stratégiák kapcsán megfogalmazott ismeretanyag elősegítheti az *egységes stratégiai nézetrendszer elméleti részeinek megalapozását*.

A válságövezetekben végrehajtásra kerülő *békeműveletekre felkészítő képzések során*, azok megszervezésénél, előkészítésénél, valamint a konfliktus-megelőzés, válságkezelés, szervezett bűnözés, terrorizmus elleni harc elméletével és gyakorlati kérdéseivel kapcsolatos témakörök esetében javaslom felhasználni.

Meglátásom szerint elegendő alapinformációt szolgáltat egy információ-fúziós elven működtethető *Terrorizmus Elleni Koordinációs Központ létrehozásának tervezése időszakában*.

FELHASZNÁLT IRODALOM

HIVATKOZOTT IRODALOM JEGYZÉKE

Jogszabályok, dokumentumok, szabályzatok:

13463/2/04 REV2 CRIMORG 105. dokumentum

15050/04 CRIMORG 138. dokumentum

1994. évi XXXIV. törvény a rendőrségről

1995. évi CXXV. törvény a nemzetbiztonsági szolgálatokról

1999. évi LXXV. törvény a szervezett bűnözés, valamint az azzal összefüggő egyes jelenségek elleni fellépés szabályairól és az ehhez kapcsolódó törvénymódosításokról

2073/2004. (III. 31.) Kormány határozat a Magyar Köztársaság Nemzeti Biztonsági Stratégiája

2112/2004 (V. 7.) Korm. határozat a terrorizmus elleni küzdelem aktuális feladatairól

94/1998. (XII. 29.) OGY határozat a Magyar Köztársaság biztonság- és védelempolitikájának alapelveiről

A bizottság közleménye a Tanácsnak és az Európai Parlamentnek a bűnüldözési ügynökségek információhoz való hozzáféréseinek növeléséről. Brüsszel, 2004.

<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2004:0429:FIN:HU:DOC>

A létfontosságú infrastruktúrák védelme a terrorizmus elleni küzdelemben, COM(2004) 702 végleges, Brüsszel

A Secure Europe in a Better World. European Security Strategy. Government at the European Council, Brussels, 12 December 2003.

Allied joint intelligence, counter intelligence and security doctrine. AJP-2.0, Stanag 2190, Ratification Draft

Az európai adatvédelmi biztos véleménye az Európai Rendőrségi Hivatal (Europol) létrehozásáról szóló tanácsi határozati javaslatról. COM (2006) 817 végleges.

<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:255:0013:0021:HU:PDF>

Communication from the Commission to the Council and the European Parliament Developing a strategic concept on tackling organised crime, Brussels, 2. 6. 2005. COM(2005) 232 final. <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0232:FIN:EN:PDF>

Communication from the Commission to the Council and the European Parliament – The Hague Programme: Ten priorities for the next five years The Partnership for European renewal in the field of Freedom, Security and Justice. COM(2005) 0184 final, <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52005PC0184:EN:HTML>

Declaration on combating terrorism. Brussels, 29 March 2004.

EBESZ Miniszteri Tanács 3/05-ös határozata

EU Organised Crime Threat Assessment (OCTA), Europol, 2006.
http://www.europol.europa.eu/publications/European_Organised_Crime_Threat_Assessment_%28OCTA%29/OCTA2006.pdf

Europol, Analytical Guidelines, The Hague, The Netherlands, 2000.

Global Trends 2025: A Transformed World. National Intelligence Council, USA 2008.

Hágai Program: a szabadság, a biztonság és a jog érvényesülésének elősegítése az Európai Unióban, Az Európai Unió Tanácsa 13993/04 LIMITE JAI 408, Brüsszel

IC21: The Intelligence Community in the 21st Century; XII. Intelligence Centers;
<http://www.access.gpo.gov/congress/house/intel/ic21/ic21012.html>

Intelligence Reform and Terrorism Prevention Act of 2004; <http://www.asksam.com/ebooks/IntelReformAct/>

Jelentés az európai biztonsági stratégiáról, Európai Parlament Külügyi Bizottsága, 2005. március 03.

NATO szakkifejezések és meghatározások szógyűjteménye /AAP-6 (V) 02. módosított változat/. ZMNE, Haditechnikai tanszék, Budapest, 2000.

The 9/11 Commission Report; <http://www.gpoaccess.gov/911/>

Könyvek, publikációk, tanulmányok:

ALBRECHT, HANS-JÖRG: A biztonságkonceptió átalakulása és ennek következményei az európai bel- és jogpolitikára. Belügyi Szemle, 2006. 2. sz.

ALTER STEVEN: Information Systems – A Management Perspective. The Benjamin/Cumming Publishing Co. 1996.

BENCZE JÓZSEF: „Szervezet ellen csak szervezettel lehet felvenni a harcot” – In. Belügyi Szemle, 2001. 11. sz.

BUZAN BARRY, WEAVER OLE: Regions and Powers: The Structure of International Security. Cambridge University Press, 2003. - ISBN: 0521891116

DEZSŐ LAJOS- HAJAS GÁBOR: A nemzetbiztonsági tevékenységre vonatkozó jogszabályok, Kommentár a gyakorlat számára. HVG ORAC, Budapest, 1998.

FÖLDES GYULA: Transznacionális kihívások a Magyar Köztársaság Számára. – In. Felderítő Szemle, Különszám, 2008. január. VII. évf.

GOLDBERG, JOSEPH E.: The Terrorist Threat to Corporations. USA, 1990.

HADAS LÁSZLÓ: A globalizáció árnyoldalai és a hírszerzés. – In. Világgazdasági Kutatóintézet Műhelytanulmányok, 2003.

HADNAGY IMRE JÓZSEF: A háború és a terrorizmus. – In. Hadtudomány, 2005. XV. évf. 1. sz. Vö: Ormos Mária: A háborúról és a terrorizmusról. – In. Hadtudomány, 2005. XV. évf. 4. sz.

Hadtudományi lexikon, Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest, 1995.

INTERPOL Bűnügyi Elemzési Kézikönyv (11.5.4), 1997.

IZSA JENŐ: Javaslatok a nemzetbiztonsági / titkosszolgálati stratégia kidolgozásához. –In. Hadtudomány, XVII. évf. 2007. 1. sz.

- IZSA JENŐ: Nemzetbiztonsági alapismeretek. ZMNE Egyetemi Jegyzet, Budapest, 2009.
- JACKSON IVAN: Corporate Information Management. Prentice Hall, 1986.
- KAHN, HERMAN – WIENER, ANTHONY: The Year 2000. A Framework for Speculation of the Next, Twenty-Three Years, Hudson Institute, 1967.
- KEENEY R. L.: Value-Focused Thinking: A Path to Creative Decision Making, Harvard University Press, Cambridge, MA, 1992.
- KENNETH WALTZ: Man, the State, and War: A Theoretical Analysis, 1959.
- KIS-BENEDEK JÓZSEF: A terrorizmus ellen folytatott hírszerzés. – In. Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények, 2004. VIII. évf. 2. sz.
- KORINEK LÁSZLÓ: Bűnözési elméletek. Duna Palota és Kiadó, Budapest, 2006.
- LÉNÁRT FERENC: Biztonság, nemzetbiztonság, – In. Új Honvédségi Szemle, 2001. 1. sz.
- LÉVAY GÁBOR: OSINT (Open Source Intelligence) – Nyílt információs hírszerzés. ZMNE egyetemi jegyzet, Budapest, 2006.
- LIAM FAHEY, ROBERT M. RANDALL: Learning from the Future: Competitive Foresight Scenarios. John Wiley and Sons, 1997.
- LINDA ROYSTER BEITO: Leadership Effectiveness in Community Policing. Bristol, Wyndham Hall Press 1999.
- LUCEY, T.: Management Information Systems. DP Publications Ltd., London, 1989.
- MATUS JÁNOS: A biztonság és a védelem problémái a változó nemzetközi rendszerben. Hadtudomány, 2005. XV. évf. 4. sz.
- PETERSON, MARILYN: Intelligence-Led Policing: The New Intelligence Architecture. US Bureau of Justice Assistance, 2005.
- RÁCZ LAJOS: Gondolatok a felderítési információk logikai megalapozottságáról. – In. Hadtudomány, 2003. VII. évf. 2. sz.
- RÁCZ LAJOS: Kína össznemzeti ereje II. – In. Felderítő szemle, 2010. VIII. évf. 4. sz.
- RINGLAND, GILL: Scenario Planning: Managing for the Future. John Wiley & Sons Ltd, England, 1998.
- RÓBERT E. GOODIN-HANS-DIETER KLINGEMANN (szerk.): A politikatudomány új kézikönyve. Osiris, Budapest, 2003.
- ROSTOVÁNYI ZSOLT: A terrorizmus civilizációs kulturális háttere - avagy levezethető-e az iszlám terrorizmus az iszlámból? – In. Belügyi Szemle, 2002. 6-7. sz.
- SAATY THOMAS L.: Decision making with the analytic hierarchy process. Int. J. Services Sciences, 2008. Vol. 1., No. 1.
- SAATY THOMAS L.: Making decisions in hierarchic and network systems. Int. J. Applied Decision Sciences, 2008. Vol. 1., No. 1.

- SCHWARTZ, PETER: The art of the long view: Planning for the future in an uncertain world. New York, 1996.
- SIKI ZOLTÁN: Adatbázis kezelés és szervezés. Műegyetemi kiadó, 1995.
- STEVEN ALTER: Information systems: a management perspective. 1999.
- SZANISZLÓ JÓZSEF: Nemzetközi terrorizmus. – In. Szakmai Szemle, 2005. 2. sz.
- SZŐCS ÁRPÁD LÁSZLÓ: Szervezett bűnözés vagy terrorizmus. – In. Belügyi Szemle, 1999. 12. sz.
- TARJÁN ISTVÁN: A katonai elhárítás helye, szerepe és problémái a terrorizmus elleni harcban. – In. Felderítő Szemle, 2006. január
- TURNER, S.: Tools for success: a Manager's Guide. London, McGraw, 2002.
- VAN DER HEIJDEN, KEES: Ogilvy Jay editor (1997) Presearch: Provoking Strategic Conversation, vol 1, Global Business Network, Emeryville CA, 1997.
- VIDA CSABA: A regionális biztonsági komplexum elmélete és alkalmazása Közép-Európára. Hadtudomány, 2007. XVII. évf. 1. sz.

NEM HIVATKOZOTT IRODALOM JEGYZÉKE

Jogszabályok, dokumentumok, szabályzatok:

1949. évi XX. törvény a Magyar Köztársaság Alkotmánya
1999. évi LIV. törvény az Európai Unió bűnüldözési információs rendszere és a Nemzetközi Bűnügyi Rendőrség Szervezete keretében megvalósuló együttműködésről és információcseréről.
2000. évi CXXVI. törvény a Szervezett Bűnözés Elleni Koordinációs Központról (hatályon kívül helyezve)
2006. évi CI. törvény az Egyesült Nemzetek keretében, Palermóban, 2000. december 14-én létrejött, a nemzetközi szervezett bűnözés elleni Egyezmény kihirdetéséről
2006. évi XIV. törvény az Európai Unióról szóló Szerződés K.3. cikkén alapuló, az Európai Rendőrségi Hivatal létrehozásáról szóló, 1995. július 26-án kelt Egyezmény (Europol Egyezmény)
- 94/1998. (XII.29.) OGY határozat a Magyar Köztársaság biztonság- és védelempolitikájának alapelveiről
- A belügyminisztérium ágazati stratégiája (kézirat), 6. változat, 2006.
- A Bizottság Közleménye a Tanácsnak és az Európai Parlamentnek, „A szervezett bűnözés leküzdésére irányuló stratégiai koncepció kifejlesztéséről” Brüsszel, 2.6.2005. COM(2005) 232 végleges
- A Bizottság Közleménye a Tanácsnak és az Európai Parlamentnek, A Hágai Program: Tíz prioritás a következő öt évre, Brüsszel, 10.5.2005. COM(2005) 184 végleges
- A Magyar Köztársaság Rendészeti Stratégiája (munkaanyag), 2. változat, 2009.
- A Szövetség Stratégiai Koncepciója. 1999. 04. 23-24. Washington D. C., NATO Tükör 1999. nyár 2. szám. <http://www.nato.int/docu/pr/1999/p99-065e.htm>

Az ENSZ 1999-es, GA 51/210. sz. Határozata a nemzetközi terrorizmus megszüntetésére hozott intézkedésekről. <http://www.un.org/documents/ga/res/51/a51r210.htm>

Az Európai Unió Tanácsa 10180/4/05 sz. Dokumentum, CRIMORG 56 ENFOPOL 75.

Az Európai Unió Tanácsa 7547/1/07 sz. Dokumentum, CRIMORG 57 ENFOPOL 50.

Az európai unióról szóló szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata, Maastricht, 1992. 02. 07, (utoljára módosítva a 2003.4.16. Csatlakozási Szerződés által) – konszolidált változat (2004. 11.1.)

Az Igazságügyi- és Rendészeti Miniszter/2007. (...) IRM utasítás a béketámogató műveletekben részt vevő személyekkel kapcsolatos feladatokról, jogállásuk és ellátásuk egyes kérdéseiről (tervezet)

Bizottság közleménye a tanácsnak és az Európai Parlamentnek - A bűnüldözési ügynökségek információhoz való hozzáféréseinek növeléséről (Az EU tájékoztatási politikája) /* COM/2004/0429 végleges */

Munkadokumentum az Európai Rendőrségi Hivatal (EUROPOL) létrehozásáról. 2007. 02. 19. DT\652813HU.doc

Szerződés egy európai alkotmány létrehozásáról, Az Európai Tanács 2003. június 20-ai Theszaloniki ülése részére

The Brahimi Report and the Future of UN Peace Operations. William J. Durch, Victoria K. Holt Caroline R. Earle, Moira K. Shanahan, The Henry L. Stimson Center, 2003.

Könyvek, publikációk, tanulmányok:

BABOS TIBOR: Az európai biztonság öt központi pillére. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2007.

BALI JÓZSEF: A biztonság-és védelempolitika és a terrorizmus összefüggései a védelmi tervezés folyamatában. – In. Felderítő Szemle, Különszám, 2006. január. V. évf.

BARACZKA RÓBERTNÉ, SZIKINGER ISTVÁN: A rendészeti igazgatás. Magyar közigazgatási jog. Különös rész európai uniós kitekintéssel. Budapest, 1999.

BARAKONYI KÁROLY: Stratégiai tervezés. Nemzeti tankönyvkiadó, Budapest, 1999.

BERACZKAI ANTAL, BÉRES JÁNOS: Válaszok a terrorizmusra – Az Egyesült Államok biztonsági rendszerének változásai. –In. Szakmai Szemle, 2005. 3. sz.

BERACZKAI ANTAL: Milyen terrorista fenyegetésekkel kell számolnunk a jövőben? – In. Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények, 2005. IX. évf. 3. sz.

BOLGÁR JUDIT–SZTERNÁK GYÖRGY: A terrorcselekmények társadalmi és személyiség-lélektani háttere. – In. Felderítő Szemle, 2004. III. évf. 1. sz.

BRUCE W. CHRISTOPHER, HICK R. STEVEN, COOPER P. JULIE: Exploring Crime Analysis – Readings on Essential Skills. IACA, Overland Park, 2004.

CASTELS MANUEL: A hálózati társadalom kialakulása. – Az információ kora (1. kötet), Gondolat Infonia, Budapest, 2005.

CASTELS MANUEL: Az évezred vége. – Az információ kora (3. kötet). Gondolat Infonia, Budapest, 2007.

DOBAY PÉTER: Vállalati információ-menedzsment. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1997.

DORMÁN TIVADAR: Újszemléletű értékelési rendszer, – In. Belügyi Szemle, 2002. 4. sz.

- FINSZTER GÉZA: A rendészet elmélete. KJK-KERSZÖV Kft, Budapest, 2003.
- FINSZTER GÉZA: Az alkotmányos jogállam esélyei a terrorizmus elleni küzdelemben. Belügyi Szemle, 2002. 6-7. sz.
- FINSZTER GÉZA: Rendészet vagy rendvédelem. – In. Belügyi Szemle, 2001. 3. sz.
- GAZDAG FERENC (szerk.): Biztonságpolitika. Stratégiai és Védelmi Kutató Hivatal, Budapest, 2001.
Hadtudományi Lexikon, Magyar Hadtudományi Társaság, Budapest, 1995.
- HEINZ BÜCHLER, CARSTEN MEYWIRTH, DORIS KALSCHER, SABINE VOGT: A bűnügyi rendőrség értékelő-elemző tevékenysége. Bundeskriminalamt, Wiesbaden, 1996.
- HÉJJA ISTVÁN: Válságok, válságkörzetek hadtudományi kutatása. – In. Hadtudomány, 1999. IX. évf. 2. sz.
- HOLLYWOOD, SNYDER, McKAY, BOON: Out of the Ordinary. Finding Hidden Threats by Analyzing Unusual Behavior. RAND Corporation, 2004.
- HUNTINGTON S. P.: A civilizációk összezapása és a világrend átalakulása. – Bp.: Európa Könyvkiadó, 2004.
- ISTVANOVSZKI LÁSZLÓ: Bűnelemzés, titkos-információ elemzés a bűnügyi operatív munkában (RTF főiskolai jegyzet), Budapest, 2006.
- IZSA JENŐ: Javaslatok a nemzetbiztonsági / titkosszolgálati stratégia kidolgozásához. –In. Hadtudomány, 2007. XVII. évf. 1. sz.
- KATONA GÉZA: Szervezett bűnözés Magyarországon. BM Könyvkiadó, Budapest, 2000.
- KERTÉSZ IMRE: A szervezett bűnözés terjedelme. Magyar Tudomány, 2001. 8. sz.
- KORINEK LÁSZLÓ: Bűnözési elméletek. Duna Palota és Kiadó, Budapest, 2006.
- KŐSZEGVÁRI TIBOR: A nemzetközi terrorizmus elleni harc elméleti és gyakorlati kérdései. Hadtudományi Tájékoztató, Budapest, 2004. 2. sz.
- KŐSZEGVÁRI TIBOR: Biztonság és információ (hír)szerezés – In. Hadtudomány, 1993. 3. sz.
- KUNOS IMRE: Bűnelemzés (tananyag a bűnelemző tanfolyam hallgatóinak számára), ORFK, 1997.
- LEA JOHN: A bűnözés, mint uralom. Előadás a Német Kriminológiai Egyesület éves konferenciáján Bielefeldben, 2001.
- LEFEBVRE, S. J.: A Look at Intelligence Analysis. ISA, Portland, Oregon, 2003.
- LIKTOR LAJOS: Az elemző-értékelő munka. (tanulmány), Budapest. 2000.
- Magyar Értelmező Kéziszótár (szerk.: JUHÁSZ JÓZSEF, SZŐKE ISTVÁN, O. NAGY GÁBOR, KOVALOVSKY MIKLÓS) Akadémiai Kiadó, Budapest, 1992.
- MINTZBERG HENRY, AHLSTADTBURCE, LAMPEL JOSEPH: Stratégiai szafari. HVG Könyvek, Budapest, 2005.
- NAGY LÁSZLÓ: A terrorizmus jellege napjainkban. – In. Felderítő Szemle, Különszám, 2006. V. évf.
- NETANJAHU, BENJAMIN: Harc a terrorizmus ellen. Alexandra Kiadó, Pécs, 1995.

OSBORNE A. DEBORAH, WERNICKE C. SUSAN: Introduction to Crime Analysis. – Basic Resources for Criminal Justice Practice, The Haworth Press, New York, 2003.

RÁCZ LAJOS: Az elemző-értékelő munka módszertana (ZMNE egyetemi jegyzet), Budapest, 2001.

RÁCZ LAJOS: Új elemző-értékelő módszerek a terrorfelderítésben – avagy a terrorizmus élveboncolása. – In. Felderítő szemle, V. évf. Különszám

SÁNTÁNÉ TÓTH EDIT, BÍRÓ MIKLÓS, GÁBOR ANDRÁS, KŐ ANDREA, LOVRICS LÁSZLÓ: Döntéstámogató rendszerek. Panem Gazdaságinformatika, Budapest, 2008.

SZTERNÁK GYÖRGY: A nem háborús műveletek kutatásának irányairól. – In. Hadtudomány, 2005. XV. évf. 4. sz.

TAKÁCS JUDIT, TÁLAS PÉTER, VINCZE HAJNALKA (szerk.): Az Európai Unió biztonság és védelempolitikai dokumentumai. III. kötet, ChartaPress, Budapest, 2005.

URSZÁN JÓZSEF: A bűnelemzés jövője a magyar rendőrségnél. –Rendészeti Szemle, 2008. 10. sz.

VÁRHALMI A. MIKLÓS: A magyar Nemzeti Biztonsági Stratégiára épülő Nemzetbiztonsági (szolgálatok) Stratégiát előkészítő megfontolások

ZOLTAYNÉ PAPRIKA ZITA: Döntésemélet. Alinea Kiadó, Budapest, 2005.

ÁBRÁK JEGYZÉKE

1. számú	A kockázat és fenyegetés fogalmi összefüggései	16. o.
2. számú	Főbb bűnözési régiók és tevékenységi irányok	55. o.
3. számú	A fenyegetettség értékelés folyamata és kölcsönhatásai	78. o.
4. számú	A felderítési ciklus elemei	88. o.
5. számú	Az analízis folyamata	91. o.
6. számú	A hírszerző és bűnüldöző szervek kapcsolódása egyes biztonsági kockázatokhoz	101. o.
7. számú	A szervezett bűnözéssel kapcsolatos információk áramlása	103. o.
8. számú	Az Európai Bűnügyi Hírszerzési Modell	108. o.
9. számú	A döntéshozatal folyamata	117. o.
10. számú	Rendőrségi adattárház komponensei	132. o.
11. számú	Információ-fúziós rendszer összetevői	143. o.

PUBLIKÁCIÓK JEGYZÉKE

Lektorált folyóiratcikkek

1. Is the cyberterror threat exaggerated?, AARMS 2008/1. szám
2. Az okirati bűnözés kapcsolata a migrációs jelenséggel, Magyar Rendészet VI. évf. 2006/1. szám
3. A "rendészet mint tudományág" a tudományok rendszerében, Magyar Rendészet VI. évf. 2006/2. szám
4. A lakásmaffia-jelenség változásai, a kormányzati és rendőrségi intézkedések hatásai, Belügyi Szemle 54. évf. 2006/4. szám
5. Új értékelési módszerek alkalmazása a szervezett bűnözés részéről megnyilvánuló fenyegetettség mérésére, Magyar Rendészet VII. évf. 2007/1-2. szám
6. A rendvédelmi elemző munka jelentősége a biztonsági gondolkodásban, Rendészeti Szemle 55. évf. 2007/5. szám
7. Az Europol elemző munkafajl (AWF) szerepe a nemzetközi belügyi információcserében és műveleti együttműködésben, Szakmai Szemle IV. évf. 2008/1. szám
8. Ajánlások a rendőrségi stratégiaalkotáshoz, Rendészeti Szemle 56. évf. 2008/1. szám
9. A hírszerző és bűnüldöző szervek közös infokommunikációs lehetőségeinek hatékonyabbá tételéről, Felderítő Szemle VII. évf. 2008/3. szám
10. A Budapesti Rendészeti Szakközépiskola és a rendőr tiszthelyettes-képzés története (I. rész), Hadtudományi Szemle 1. évf. 2008/3. szám
11. A hírszerző és bűnüldöző szervek közös információgazdálkodási lehetőségei, Rendészeti Szemle 56. évf. 2008/10. szám
12. A rendvédelmi kontingens együttműködési képességei béketámogató műveletek során, Szakmai Szemle V. évf. 2009/1. szám
13. A Budapesti Rendészeti Szakközépiskola és a rendőr tiszthelyettes-képzés története (II. rész), Hadtudományi Szemle 2. évf. 2009/1. szám
14. Középpontban a nemzetbiztonság, Szakmai Szemle V. évf. 2009/3. szám
15. Információ-fúziós központok és információ-megosztás a jövő útja. Szakmai Szemle évf. 2009/4.
16. A hátrányos helyzetű kistérségek közbiztonsági helyzete. MTA Kézirat, 2010.

Hazai konferencia kiadványban megjelent

17. A szervezett bűnözés új típusú fenyegetés-értékelése, KBH nemzetközi tudományos konferencia 2007. május 24.

MELLÉKLET

A szervezett bűnözéshez kapcsolódó egyes jogsértések bemutatása (saját elemzés)

A kábítószer bűnözés

A kábítószer-fogyasztás komoly egyéni (egészségi, lelki, munkahelyi, anyagi) és társadalmi (egészségügyi ellátás költségei, munkanélküliség, szegénység, bűnözés stb.) problémákat okozhat. A kiterjedt kábítószer-kereskedelem egész társadalmat veszélyeztető voltára jó - bár kétségtől szélcséges - példa Kína a XIX. században. Az angol gyarmatokról beáramló ópium a lakosság jelentős részét függővé tette, ezáltal egészségi állapotuk leromlott, munkaképességük csökkent. A jelenség hatására a termelés színvonala, az életszínvonal is visszaesett, mivel a lakosság jövedelmének jelentős részét erre a kábítószerre költötte. Az országból jelentős mennyiségű nemesfém áramlott ki és az állami adóbevételek is csökkentek. Amikor Kína meg akarta akadályozni az ópium bejutását az országba, az angolok katonai eszközökkel léptek fel a távol-keleti országban, és a két ópiumháborúban vereséget mértek rá.

Bár talán ennyire súlyos helyzet nem fog előállni, de a kábítószer-fogyasztás a fejlett országokban, beleértve az Uniót is, komoly problémákat okoz. Statisztikai adatok szerint a kábítószer-fogyasztás különösen a fiatalok körében nő, és a növekvő keresletet a szervezett bűnözés is kihasználja.

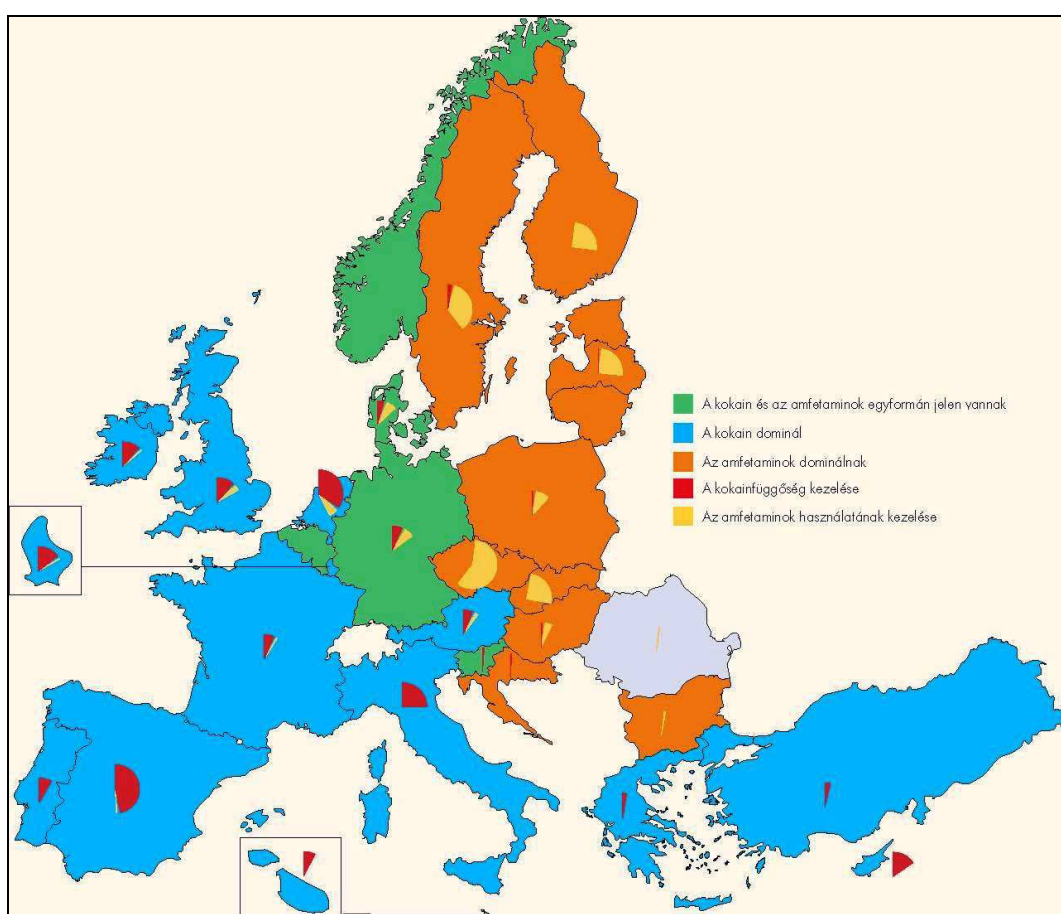
Az Európában megjelenő kábítószer nagy része a kontinensen kívülről, elsősorban Közép- és Kelet-Ázsiából, az ún. „Arany Félholdból” (Afganisztán, Pakisztán) és az „Arany Háromszögből” (Mianmar, Laosz, Thaiföld) ill. Dél-Amerikából származik. Afganisztán különösen sok ópiumot és ópiumszármazékot termel, mivel ország lakosságának igen jelentős része - más lehetőség hiányában - mák termelésével foglalkozik. Egyes adatok szerint egy hektárnyi máktermésért 12 ezer, ugyanennyi búzáért viszont csupán 300 dollár bevételre tehetnek szert a termelők.¹¹³ A kábítószer-termelés másik központja Latin-Amerika, különösen Kolumbia, ahol a kokaintermelés kiemelkedő.

A kábítószer-termelésből és-kereskelemből évente kb. 100 milliárd dolláros bevételre tesznek szert az azzal foglalkozók. A drogcsempészet legfontosabb célpontjai az Egyesült Államok és Nyugat-Európa. Az ezzel foglalkozó bűnözői csoportoknak azonban el kell odáig juttatniuk a kábítószert, ez pedig komoly szervezőmunkát igényel. Figyelembe véve a célországok földrajzi helyzetét, a megközelíthetőségüket és vámszabályaikat, egyes országokat szállításra, másokat raktározásra és átrakódásra, megint másokat elosztásra használnak. Hazánk - bár a kábítószer-fogyasztók száma sajnálatosan nő, és újabban megjelent a marihuána termesztés (vadkender-ültetvények) – elsősorban mint tranzit – és elosztó ország játszik szerepet a közép- és délnyugat-ázsiai térségből Nyugat-Európába irányuló droggereskelemben. A szállítással foglalkozó csoportok „fedőszerzeteket”, például külkereskelelemmel foglalkozó vállalatokat, vagy

¹¹³ <http://www.europeer.hu/vilag/afgan20040405.html>

turistabuszokat üzemeltető cégeket hoznak létre. Az előbbieket általában nagyobb, az utóbbiakat kisebb méretű csomagokban szállítják a kábítószerrel. Gyakran alkalmazzák az ún. szakaszos szállítást, amelynek lényege, hogy egyszerre kisebb mennyiségben, több futárt és több raktárt igénybe véve juttatják el az árut a fogyasztókhoz.¹¹⁴

Európa nyugati és déli részén sok országban most már a kokain a legáltalánosabban használt stimuláns, és használata egyre nő. Ezzel szemben az amfetamin és az ecstasy használatára vonatkozó mutatók összességében stabil helyzetet vagy csökkenést mutatnak. A stimulánsok közül továbbra is az amfetaminok használata a legelterjedtebb Európa középső, északi és keleti részének legtöbb országában, ahol néhány esetben a kábítószer-probléma egyik fontos részét jelentik. Kokain 4 millió európai felnőtt, avagy a szert kipróbálók egyharmada ecstasy több mint 2,6 millió, avagy a szert kipróbálók egyharmada amfetaminok kb. 2 millió, avagy a szert kipróbálók egyötöde.

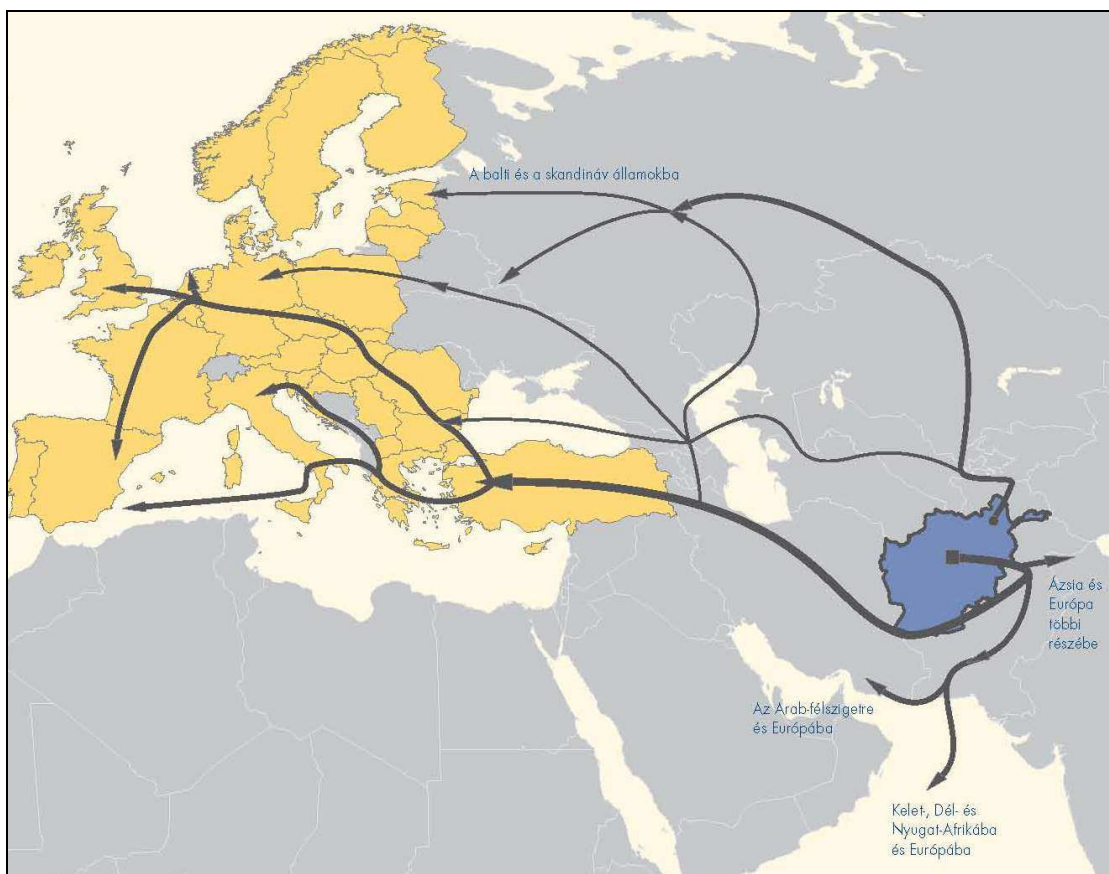
1. számú ábra: A serkentőszerek európai piaca (kokain és amfetamin)

Mivel Európában tovább emelkedik a kokain használata, fokozott erőfeszítéseket tesznek a visszaszorítás érdekében. A kokain lefoglalások mennyisége és száma egyaránt növekedett, így az éves lefoglalások immár meghaladják a 120 tonnát, amelynek több mint háromnegyedéért Spanyolország és Portugália felel. Bár az Európába érkező kokainnak

¹¹⁴ <http://www.nbh.hu/evk2004/04-0044.htm>

számos útvonala van, azonban a nyugat-afrikai országokon keresztülhaladó kereskedelem drámai mértékben megnőtt, és mára az európai piacra szánt kokain egyik fő útvonalát jelenti. Ez a helyzet magában rejti a destabilizáció és a fejlesztési törekvések aláaknázásának lehetőségét egy olyan régióban, amely máris számos társadalmi, egészségügyi és politikai kihívással néz szembe. A kokainkereskedelem által generált bevétel különösen alkalmas arra, hogy aláássa a büntetőjogi rendszereket, és ösztönözze a korrupciót.

A legfrissebb becslések azt mutatják, hogy a potenciális globális heroin termelés tovább emelkedett, és megközelíti a 733 tonnát. Azt azonban nehéz felmérni, hogy ez a növekedés milyen hatást gyakorol a kábítószer európai hozzáférhetőségére és használatára (egy-hat eset/1000 fő a felnőtt lakosságban). Az e téren rendelkezésre álló adatok megnehezítik a következtetések levonását: az Európai Unióban lefoglalt heroin mennyisége például valamelyest visszaesett, amit a jelentős törökországi lefoglalások okoztak. Az adatok alapján Európában az opioidok, többnyire a heroin használata tehető felelőssé a kábítószer miatti kezelések körülbelül 60%-áért. az EU-n kívül illegálisan gyártott 3-metilfentanil elérhetősége egyre nagyobb problémát okoz. Az erőssége folytán (a fentanil lényegesen erősebb a heroinnál) e kábítószer használata rendkívül veszélyes lehet.

2. számú ábra: Az Afganisztánból Európába tartó heroin kereskedelem fő áramlatai. (Reitox nemzeti fókuszpontok, Europol, INCB, UNODC, WCO elemzések alapján)

Az ellenőrzött kábítószeres, mint például az LSD, az ecstasy, a kannabisz és az opioidok pszichoaktív alternatíváit árusító online üzletekről egyre nagyobb számban érkeznek jelentések. Az Európai Unió belüli azonosított online üzletek többségének székhelye az Egyesült Királyságban és Hollandiában, kisebb részüknek Németországban és Ausztriában van. Az online üzletek gyakran bizonyos, kábítószerrel összefüggő termékekre szakosodnak, némelyik főként kábítószeresekhez használt kellékeket árusít, mások hallucinogén gombákra vagy „partitablettákra” specializálódnak, de egy részük növényi, félszintetikus és szintetikus anyagok széles skáláját is kínálja. Az európai székhelyű online üzletek több mint 200 pszichoaktív anyagot reklámoznak.

Hazánkban 1992 előtt rendkívül csekély számú kábítószeres bűncselekmény vált ismertté. A kábítószer bűnözést ekkor szinte kizárólag a keresleti bűnözés jelentette. A visszaélők többségét (90%) fogyasztással összefüggő, a cselekményért ítélték el. A '90-es évek elején, a határok megnyitását követően, a hatósági ellenőrzés gyengülésével a kábítószerpiac megerősödése, a kereslet-kínálat relációjának bővülése volt tapasztalható. A zenei divatirányzat megváltozásával a „drogpiac” újabb szerek jelentek meg, az amfetamin, az extasy és az LSD formájában.

A szintetikus kábítószeres vonatkozásában a '90-es évek közepétől robbanásszerű elterjedésről beszélhetünk. A szintetikus drogok nagyon könnyen és olcsón előállíthatók, így nagy tömegek juthatnak ezekhez a szerekhez. A kategóriába tartozó kábítószeres 2004-ig jellemzően Nyugat-Európából – különösen Hollandiából – kerültek becsempészésre. 2004-től tapasztaljuk, hogy az egykori Jugoszlávia utódállamaiban is folyik szintetikus kábítószeres előállítás, melyek magyarországi piacra jutnak. A becsempészett kábítószer elsősorban budapesti centrummal rendelkező, saját terjesztői hálózaton keresztül, 2-3 lépcsőben juttatják el a fogyasztókhoz. A fogyasztás színhelyei jellemzően ma is a fiatal felnőttek által látogatott zenés szórakozóhelyek.

A délszláv-válság, majd az afganisztáni események eredményeképpen jelentősen megváltozott, megerősödött hazánk szerepe a nemzetközi kábítószer kereskedelemben, különösen a szervezett bűnözés szempontjából. A Nyugat-Európát heroinnal ellátó török és albán bűnszervezetek arra kényszerültek, hogy a klasszikus Közép-Balkán útvonalat északabbra helyezték át az Isztambul►Szófia►Belgrád►Zágráb►Ljubjana►Bécs tengelyről. Ezt a megállapítást támasztják alá a határokon és az országon belüli nagytételű lefoglalások, a bűnügyi hírszerzés információi, valamint a nemzetközi együttműködésből származó adatok. A jugoszláv háború lezárását követően ismételten megnyílt a klasszikus Balkán-útvonal, mellette azonban kiegészítőként megmaradt a Bulgáriát►Romániát►Magyarországot►Ausztriát érintő közép-balkáni útvonal. Ezen a két szakaszon bonyolódik le az EU államaiba irányuló heroin forgalom jelentős hányada és a hazai fogyasztásra szánt heroin szinte teljes mennyisége ilyen úton érkezik hazánkba. Magyarország rövid idő alatt tranzit-országból egyre jelentősebb felvevőpiaccal rendelkező cél-országgá vált. A magyar bűnügyi helyzet szempontjából meghatározó mértékű heroin és szintetikus drogerkedelem kapcsán megállapítható, hogy jellemzően azonos forrásokból származnak, melyek külföldön találhatóak. Az elemzések azt mutatják, hogy az

ópium származékok a balkáni útvonalak valamelyikén, a szintetikus drogok Hollandiából közúton vagy repülővel, míg a kokain Spanyolországon, Portugálián, Olaszországon keresztül jut el hazánkba. Prognózisaink szerint a felvevő piac még bővül.

A szintetikus kábítószer hazai előállításával összefüggésben folyamatosan merülnek fel információk, amelyek Magyarországon működő, többnyire amfetamin laborokról szólnak és ezek immár több esetben nyertek megerősítést büntetőeljárás formájában is.

A hazánkat érintő nemzetközi helyzetet értékelve megállapítható, hogy a kábítószer szinte minden fajtájának előállításához szükséges prekursorok illegális importja továbbra is Indiából, Kínából és Romániából történik. Az említett területekről a török, albán, román és szerbiai, montenegrói laboratóriumok szinte akadály nélkül tudják beszerezni a szükséges alapanyagokat. Az is elmondható, hogy Romániát nem számítva a felsorolt országok illegális laboratóriumainak működése felett „szemet hunynak” az ottani hatóságok.

Kokain vonatkozásában elsősorban az ún. „futár kiejánlások” révén jelentős Magyarország szerepe. Nőtt a tranzit szállítmányok száma és mennyisége is oly módon, hogy azokban magyar személyi-gazdasági társasági kör jelenik meg.

Magyarországon a marihuána a legelterjedtebb kábítószer, melynek évről-évre magasabb a hazai termesztésű előfordulási aránya. A magyar kábítószerpiacon a marihuána iránti kereslet meghatározó részét (80%) idehaza termesztik. Kezdetben ('90-es évek) az illegális szabadföldi termesztés volt a meghatározó, majd az Internet elterjedésével hozzáférhetővé váltak azon technológiai leírások (a világháló útján megrendelhető), berendezések és eszközök, melyek segítségével zárt helyen, az időjárástól és a természetes viszonyoktól függetlenül lehetséges folyamatosan jó minőségű „füvet” előállítani. Az elmúlt években lefoglalásra kerültek zárt helyen (családi ház pince/padlás, lakószoba ruhás szekrény) mesterségesen kialakított körülmények között (programozott világítás, öntözés, tápoldatok, trágyázás) erre a célra kitermesztett magvakból nevelt növények alkotta ültetvények. A magyarországi marihuána termesztés mind színvonalát, mind nagyságrendjét, illetve piaci részesedését tekintve rohamosan növekszik. Ennek indoka az, hogy a jó minőségű marihuána ára Hollandiában is magas, és megéri hazánkban olcsóbb körülmények között azt megtermelni, mint Magyarországra csempésztetni. Az itthoni termesztéshez a kenderpalánták, illetőleg a magok beszerzése Hollandiából, Szerbia- Montenegróból és Albániából történik.

A kábítószer-bűnözés kínálati oldala, különösen pedig a kábítószer illegális kereskedelme szoros összefüggést mutat a nemzetközi szervezett bűnözéssel. Ezen a területen a felderítési eredmények nehezen érhetőek el.

Az illegális migráció és hatásai (embercsempészás, emberkereskedelem és prostitúció)

Az uniónak számos, a világ különböző pontjairól kiinduló migrációhoz kapcsolódó kihívással kell szembenéznie. Ezek közül a legközelebbi komoly migrációt kibocsátó területnek Afrika és a Földközi-tenger térségének országai számítanak. Amikor az EU migrációs viszonyainak összetettségét szemléljük a kelet-európából, a nyugat-balkáni térségből a FÁK utódállamokból és az Oroszországból eredő migrációs nyomás megnyilvánulásait kell értékelnünk. A távolabb fekvő Latin-Amerika és a Karibi-térség is migrációs hullámok forrásait képezik, de közvetlen hatást nem gyakorol az európai kontinensre.

Az Ázsiából kiinduló migrációs tömeg – ide értve az illegális bevándorlók jelentős hullámát is – Afrikát és az Európával szomszédos országokat használja tranzitországgként annak érdekében, hogy eljusson az unió területére.

3. számú ábra: Migrációs útvonalak (<http://newsimg.bbc.co.uk>)

A rendszerváltozás időszakától az illegális migrációt kísérő kriminális cselekmények elleni fellépés szükségessége egyre hangsúlyosabbá vált. A nemzetközi szervezett bűnözés hatására növekvő méreteket öltő embercsempészet következményeként távoli földrészekről jelentős számban érkeztek az országba okmányok nélkül olyan menekültek és gazdasági migránsok a távoli földrészekről, akik Magyarországot elsősorban tranzit országnak tekintették, úti céljuk valamely nyugat-európai ország volt. Az illegális migrációhoz kapcsolódóan megjelentek a közrendre, közbiztonságra veszélyt jelentő cselekmények is, amelyek szükségessé tették a külföldiek személyes szabadsága korlátozását biztosító intézmények kialakítását továbbá az ország területéről történő eltávolításuk feltételeinek a megteremtését.

Az egyes világpolitikai események, etnikai, vallási, háborús konfliktusok elől Magyarországra menekülő ún. kényszer-migránsok, menedékkérők száma és összetétele jelentős változáson ment keresztül. 1989-től 2000-ig a szomszédos országokban lezajlott

forradalmak vagy fegyveres konfliktusok elől menekülők folyamodtak nagy számban menedékjogi védelemért. A Magyar Köztársaság ezen időszak alatt összességében mintegy 160 ezer menedékkérőt fogadott be és gondoskodott hosszabb-rövidebb ideig a létfeltételeik biztosításáról. Ez szükségessé tette a menekültügyi befogadó intézményrendszer kiépítését és folyamatos bővítését. A menedékjogi törvény elfogadásával, illetőleg a Genfi Menekültügyi Konvencióhoz fűződő területi korlátozás feloldásával változásnak indult az érkező menekültek összetétele. Megindult a kulturális homogenitást áttörő afrikai és ázsiai menedékkérők beáramlása, igaz nem drasztikus méretekben. Az afganisztáni háború hatása a menedékkérők számának újabb növekedését eredményezte.

A modernkori vándorlás nem kizárólag az életfeltételek különbségének kérdése, azt a gazdasági és társadalmi mobilitást, az egyenlőbb esélyű felemelkedést szolgáló társadalom- és gazdasági politikák összefüggésében célszerű értelmezni. A népmozgások alakulására különböző ösztönző és lassító tényezők hatnak. Ezek közül csak egy a migrációs politika. Napjaink Európájában elterjedt az a migrációval kapcsolatos politikai álláspont, mely szerint a legális migráció, a fogadó állam nemzetgazdasága és társadalma számára nem feltétlenül képvisel megbecsülendő hozzá adott értéket, elvesz annak nemzetépítő jellege,¹¹⁵ így a széles értelemben vett biztonságra (pl. belső munkaerőpiac stabilitása) gyakorolt esetleges kedvezőtlen hatása előtérbe kerül, és kockázati tényezővé válik. Az illegális migráció, mely uniós szinten egységesen üldözendő magatartásforma ebben a megközelítésben helyenként alig különbözik a legális migráció megítélésétől, amely olyan jelenséggé válik, amely ellen a jog eszközeivel kell fellépni. Kiváló példa erre az EU kibővítése után az „új tagállamokkal” szemben bevezetett munkaerő piaci korlátozások sora¹¹⁶ és az a máig megoldatlan helyzet, hogy az Európai Unió Működéséről Szóló Szerződés értelmében jelenleg is több millió az EU területén akár évtizedek óta jogszerűen tartózkodó, harmadik államokból bevándorolt aktív munkavállalót fosztottak meg az uniós állampolgársággal együtt járó jogoktól.¹¹⁷

A népmozgási folyamatokat nehéz befolyásolni, melynek következtében a Magyarországra nehezedő migrációs nyomás változó súlyú, de állandó jelenségnek tekinthető.

A migráció több típusa közül a munkavállalók, a család egyesítési céllal vándorlók, a tartósan letelepedni szándékozók, az ösztönzött vándorlók - vállalkozók, turisták, diákok-csoportjai egyaránt megtalálhatók Magyarországon. A hazánkba érkezett menedékkérők száma fokozatosan emelkedik.¹¹⁸ Valószínűsíthető, hogy 2010-ig tovább fog növekedni a „cél ország” migráció Magyarországra. A növekedés különösen olyan országokból lesz jelentős, amelyekben Magyarország képe kedvező. Ez elsősorban a szomszédos országokra, illetve a balkáni és a kelet-európai régió államaira igaz. A tagországok közül

¹¹⁵ Halász Iván: Halász Iván: Állampolgárság, migráció és integráció, MTA JTI, Budapest, 2009. 9. old.

¹¹⁶ A munkaerő piaci korlátozást bejelentő tagállamok közül Németország és Ausztria jelenleg is fenntartja a 2004-ben csatlakozott tagállamokkal szembeni intézkedéseket.

¹¹⁷ Cseresnyés Ferenc: Migráció az ezredfordulón. Dialóg Campus, Budapest-Pécs, 2005. 19. old.

¹¹⁸ Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal adatai alapján: 2005: 1609 fő, 2009: 4672 fő.

<http://www.bmbah.hu/statisztikak.php>

Szlovákiában él a legjelentősebb magyar ajkú népesség, ahol a munkanélküliségi ráta is igen magas, ezért a romániai és ukrainai munkavállalók mellé elsősorban innen érkezet további munkaerő.

A bevándorlás állandó intenzitása átalakítja az ország kisebbségi, etnikai szerkezetét. Megjelennek a kulturálisan jelentősen különböző bevándorolt kisebbségi csoportok (kínaiak, afgánok), valamint a történelmileg létező etnikai-nemzeti kisebbségi közösségek feltöltődnek újabb bevándorlókkal (szerbek, ukránok, örmények).

A tagállami tapasztalatok szerint a gazdasági migráció szabályozása a feketegazdaságban való munkavállalási kedvet csökkentheti, de ezzel együtt a magyarországi helyzet vélhetően nem változik abban a tekintetben, hogy a szomszédos országokból érkező külföldi munkaerő jelentős részét a feketegazdaság foglalkoztatja. Jelenlétük az építőiparban és a mezőgazdasági szezonmunkákban kimagasló.

Magyarország 2007. december 21-én nyolc tagállammal együtt csatlakozott az ún. schengeni övezethez. Ennek következtében az Ausztriával, Szlovéniával és Szlovákiával közös határszakasza schengeni belső határ lett, megszűnt a határellenőrzés. Azonban még a változások ellenére is az unió második leghosszabb külső határral rendelkező tagállama, ezért folyamatosan magas e határszakaszok veszélyeztetettsége. Ezért azok megerősítését el kellett végezni. Ennek következménye, hogy megnő azoknak a száma, akik a legális belépést követően válnak nem jogszerűen itt tartózkodóvá. Ez egyben azt is jelenti, hogy fellendül az illegális migrációt kísérő másodlagos bűnözés, mint az okmányok (útlevél, vízum, meghívólevelek, munkavállalási engedély, diákigazolvány stb.) hamisítása, vagy eredeti okiratok illegális úton történő megszerzése. Mindez azt eredményezi, hogy tevékenységében üzleti hasznot sejtő bűnszervezetek ez irányú tevékenysége megélénkül. Az illegális migráció nemcsak a beutazási és tartózkodási szabályok megsértése miatt kezelendő probléma, hanem mert szorosan összefonódik a nemzetközi szervezett bűnözői hálózatok kiépítésével és működésével.

Szakértő kutatók szerint megközelítőleg 30-40 millió illegális migráns van a világon, és az illegális migrációra épülő jogellenes cselekmények száma is jelentős.¹¹⁹ Aki szabályosan lépi át a határt, az is válhat később illegális migránssá. Az illegális migrációval, az embercsempészekkel, az emberkereskedelemmel, a bevándorlás szabálytalan formáinak fennmaradásával a jövőben is számolnunk kell.

Embercsempészés

A Nyugat-Európába irányuló migrációs útvonal továbbra sem kerüli el Magyarországot. Az ideérkezők általában a jobb megélhetés reményében igyekeznek eljutni – Ausztrián vagy Szlovénián keresztül – valamely nyugat-európai országba. A célországok között legtöbbször Olaszország, Spanyolország, Portugália és Németország jelenik meg.

¹¹⁹ Windt Szandra (Országos Kriminológiai Intézet), ELTE ÁJK Kriminológiai TDK 2007. 11. 27. előadása. <http://www.kriminologiaitdk.hu/tdk/regi/migracio.htm>

A kifelé irányuló embercsempészes elsősorban az osztrák-magyar határszakaszon a korábbi közúti határátkelőhelyek igénybevételével történik, míg befelé elsősorban a szerb a román és az ukrán határszakaszon valósul meg. Az elkövetők zöme szerb, ukrán, moldáv és koszovói állampolgár, de folyamatosan találkozhatunk török, bolgár, macedón, volt FÁK-országokbeli és ázsiai (pl. bangladesi, afgán), valamint pakisztáni és szomáliai migránsokkal is. A migrációs irányok tekintetében jelentős változás a jövőben sem várható.

A Törökországból és a Balkánról Nyugat-Európába utazók igyekeznek kihasználni a bolgár-román EU-folyosót és a szerb-magyar határszakaszt. Az Ázsiából és Kelet-Európából érkezők pedig, az ukrán-magyar határon próbálkoznak beutazással. Fontos megemlíteni, hogy az unióba irányuló gépjárműforgalom a külső határok létrejöttével koncentráltabb lett főként a román határátkelőhelyeken, ezért az embercsempészes intenzitása is megváltozott.

Egy korábbi OKRI kutatás szerint az embercsempészes szervezettsége szempontjából három kategória különböztethető meg:

- az alkalmi csempész, aki kevés pénzért kisszámú embert szállít,
- a kisméretű, de jól szervezett csoportok, akik rendszeresen egy konkrét ország állampolgárait szállítják, azonos útvonalon és módon,
- és végül a szervezett nemzetközi embercsempész hálózatok.

Az embercsempészes elkövetői dominánsan magyar, albán, koszovói albán, román, ukrán, moldáviai és szerb állampolgárok, de időnként találkozhatunk osztrák, szlovák, német és olasz embercsempészekkel is.

Az illegális migránsok 85%-a embercsempészek segítségével, elsősorban az átkelőhelyeken, hamis úti okmányok vagy tartózkodási engedélyek felhasználásával, illetve járművekben megbújva kísérel meg a határátlépést. Módszereikben folyamatos átstrukturálódás figyelhető meg. Az utóbbi években a kamionokban elbújtatott 10-30 fős csoportok csempésze a jellemző, akiket a rakomány közé elrejtve, vagy külön erre a célra kialakított rejtékhelyeken a legkülönbözőbb időpontokban és helyszíneken szállítanak az országba. Az embercsempészes másik formája, amikor a hatóságok szigorú ellenőrzésétől tartva a migránsokat csak útba igazítják, és nem kísérik át a határon. A túloldalon a bűnszervezet egy másik tagja várja az illegális bevándorlókat, aki a továbbjutásban segítséget nyújt nekik. Amennyiben a külföldi állampolgároknak nem sikerül észrevétlenül átjutniuk, azonnal menekült státuszért folyamodnak. Az ehhez kapcsolódó idegenrendészeti eljárás lefolytatását azonban nem várják meg, hanem haladéktalanul megkísérelnek az EU gazdagabb országaiba távozni. Kitoloncolásuk esetén, adandó alkalommal újra megpróbálják jogellenesen átlépni a határt.

A felhasznált hamis (hamisított), illetve személycserés úti okmányok honossága rendkívül változatos képet mutat. Az elkövetők gyakran használják az EU-hoz 2004-ben csatlakozott országok (magyar, litván, lengyel, szlovák) okmányait, azt feltételezve, hogy ezek nem annyira ismertek az EU korábbi tagállamainak hatóságai előtt. Az illegális

migránsok körében megnövekedett a két újonnan csatlakozott ország - Románia és Bulgária - úti okmányainak alkalmazása, emellett felértékelődtek a magyar iratok és vízumok is, amelyek a schengeni határok átlépését teszik lehetővé. Az új biztonsági elemekkel ellátott magyar útlevél nehezen hamisítható, erre az elmúlt időszakban nem is volt példa. A felhasznált okmányok minősége eltérő. A profi minőségű hamisítvány, a biankó okmány, a gyenge minőségű, durva fizikai beavatkozással hamisított is előfordul.

Feltétlenül szólnunk kell a csempésztevékenység következtében érkező migránsok vándorlását előidéző jelenségekről, az utazás körülményeiről, továbbá arról, hogy miért vonzóak számukra Nyugat-Európa országai.

Ukrajnában az alacsony gazdasági és szociális mutatók jelentősen befolyásolják az emberek életszínvonalát és mindennapjait, ezért a korrupcióval fertőzött államapparátus nem megfelelő működése következtében magas a bűnözési arány, gyakori a csalás, a hivatali hatalommal való visszaélés, az illegális munkavállalás, a feketekereskedelem. A kárpátaljai terület Ukrajna más térségeihez, vagy a szomszédos magyar, szlovák határterülethez képest is bűnügyileg erősen fertőzött. Magas a tulajdon elleni, erőszakos bűncselekmények száma, kiterjedt a vállalkozások, magánszemélyek sérelmére folytatott védelmi pénzek szedése, a pénzbehajtás és a bűnözők közötti rivalizálás nem egyszer fegyveres leszámolásba torkollik. Az Ukrajnából kiinduló szervezett bűnözés áttérjedve az államhatárokon Európa számos országában fellelhető. Szomszédos ország lévén Magyarország, összekötőkapocs szerepét tölti be a nyugat-európai országok felé, ezért itt különösen kiépült az ukrán bűnözői hálózat. Ezen szervezetek anyagi eszközeiket főként kábítószer-kereskedelemből, védelmi pénzek szedéséből, jövedéki áruk csempészéséből és emberkereskedelemből szerzik.¹²⁰

Az ukrán-moldáv-román hármás határ térségében a bűnelkövetői körök kihasználják a kiszolgáltatott helyzetben lévő személyek rossz életkörülményeit, ennek során anyagi ellenszolgáltatásért cserébe közreműködnek azok illegális utazásának megszervezésében, végrehajtásában.

A jogsértő cselekmények elkövetésének fő irányaként a záhonyi közúti határátkelőhely mutatkozik, ahol ukrán állampolgárok elsődlegesen hamis olasz tartózkodási engedélyek, személyi igazolványok felhasználásával kísérelnek meg a Magyar Köztársaság területére lépni. Jellemző elkövetési mód, amikor a magyarországi beutazás feltételei fennállnak, viszont a továbbutazáshoz szükséges feltételek (schengeni vízum, illetve schengeni területre való beutazásra, illetve tartózkodásra jogosító okmány) hiányoznak, ezért ezeket pótolják különböző fajtájú és honosságú okmányokkal. A továbbutazáshoz szükséges hamis okmányokat a Magyarországra történő beutazásukkor maguknál tartják, beutazásukhoz a legális papírjaikat használják fel.

¹²⁰ Biztonságpolitikai Szemle, Corvinus Külügyi és Kulturális Egyesület, Corvinák, A szervezett bűnözés. http://biztpol.corvinusembassy.com/?module=corvinak&module_id=4&cid=19&scid=77 2010. 07. 15.

Afganisztánban a más politikai meggyőződésű, vagy más vallású emberek üldözése mindennapos dolog, számukra megszűntetnek a létfenntartásukhoz szükséges minden lehetőséget, nem kaphatnak munkát, és nem tanulhatnak. Súlyosan bántalmazták ezeket az embereket, több esetben előfordult, hogy a Magyarországra illegálisan bejutott személyek valamelyik hozzátartozójuk haláláról tettek említést, annak szemtanúi voltak, és tudják, hogy abban az esetben, ha hazamennének, akkor rájuk is ugyanaz a sors várna. Azért folyamodnak az ország illegális módon történő elhagyásához, mert az Afganisztánban uralkodó viszonyok közt nem kaphatnak semmiféle hivatalos okmányt. A tálibok hatalomból való kiszorítását követően sem érezhető jelentős javulás az életkörülményeik vonatkozásában, az illegális migrációt továbbra is életben tartják a korábban valamely nyugat-európai országba illegálisan kijutott honfitársaiktól érkező hírek az ottani emberséges bánásmódról, valamint kedvező megélhetési feltételekről. Vannak olyan személyek, akik már évekkal ezelőtt elhagyták országukat, máshol próbálták előteremteni a pénzt ahhoz, hogy tovább tudjanak utazni valamely Nyugat-Európai országba, ahol új életet tudnak kezdeni, tanulhatnak, dolgozhatnak.

Az iraki állampolgárok által elkövetett tiltott határátlépéseket, illetve az Irak területéről kiinduló illegális migrációt szintén az adott ország feszült bel-, és külpolitikai helyzete idézi elő, amely az ott élő emberek létbiztonságát fenyegeti. Az afgán és iraki állampolgárok kiutazásának célja főként valamelyik Nyugat-Európai ország. A korábbiakkal ellentétben Magyarország már nem csak tranzit országgént jelenik meg az afgán és az iraki illegális migráció folyamatában, egyre több személy szeretne életvitel szerűen itt tartózkodni. Munkát szeretnének vállalni, a gyerekeiket iskolába járatni, és emberhez méltó körülmények között élni.

Irakban utazási irodáknak álcázott helyeken szervezik meg az illegális utazásokat. Az afgán és az iraki migránsok Törökországon keresztül jutnak el Bulgáriába, majd onnan Szerbiába. A menekülők közül nem mindenki akar tovább utazni, sokan itt telepednek le, viszont segítik a továbbutazási szándékkal érkező honfitársaikat, igyekeznek őket az embercsempész szervezetek képviselőivel kapcsolatba hozni. Szerbia területén gépjárművekkel a határ közelébe szállítják őket, ezt követően államhatáron történő átjuttatás az embercsempészek vezetésével általában gyalogosan történik, az embercsempészek vezetésével, akik a magyar területre érve átadják a magyar embercsempészeknek, akik vagy gyalogosan, vagy gépjárműre szállítva folytatják tovább tevékenységüket. Amikor magyar területre érnek valamilyen elhagyatott helyre – pihentető hely – szállítják a személyeket, ahol azok néhány napot eltöltenek, amíg további útjukat megszervezik. Előfordul, hogy kábítószer tartanak maguknál, amelyet értékesítve tudják fedezni további útjuk költségeit.

A kínaiak részéről megvalósuló jogellenes cselekmények száma csökkenő tendenciájának a másik két ország állampolgárai által elkövetett jogsértésekkel való szembe állítása azért szükséges, mivel az ezredforduló éveiben komoly biztonsági kockázatot jelentett a kínai illegális migráció, valamint az ezzel összefüggő embercsempész tevékenység. A cselekmények nagy száma miatt jelentősen szigorítani

kellett a tartózkodási engedély iránti kérelem és az ügyintézés feltételeit. Mivel az évek során ismerté váltak az elkövetési módszerek, a bűncselekmények megvalósítása sokkal nagyobb kockázattal jár. Éppen ezért manapság az illegálisan történő határátlépéseket konspiráltabban, nagyobb szervezettséggel hajtják végre. A csempész szervezetek a magas kockázat miatt felemelték tarifáikat, mely összegeket a kínaiak közül csak kevesen tudják előteremteni, ebből adódóan lecsökkent azon személyek száma, akik illegális módon próbálkoznak a beutazással.

Emberkereskedelem

Az emberkereskedelem jellemzően továbbra is kelet-nyugati (délkelet-északnyugati) irányú, az egyes régiók határain átívelő, az egész unió területén aktív. Főként a balkáni bűnszervezetek tevékenysége dominál a legtöbb tagállamban, így Magyarországon is.

Az embercsempészség és az emberkereskedelem elhatárolásánál lényeges tényező, hogy az embercsempészet azonnali haszonnal jár, illegális, de segítő jellegű tevékenység. Míg a bűnszervezetek által folytatott emberkereskedelem a kiszolgáltatott helyzetben lévő migránsok eladásával, kihasználásával, zsarolásával és kizsákmányolásával igyekszik extraprofitra szert tenni, mely tevékenységek gyakran nők és gyermekek válnak áldozattá. Célként megjelenik a prostitúció és a szervkereskedelem, a kényszermunkára és szolgáltatás nyújtására kényszerítés. A prostitúciós céllal folyó emberkereskedelem a szervezett bűnözés számára továbbra is az egyik legjövedelmezőbb "üzletág". Az emberkereskedelem és embercsempészség összefüggéseinek vizsgálata azt mutatja, hogy a migránsok körében gyakori az illegális munkavállalás és más jogellenes cselekmények elkövetése, annak érdekében, hogy ki tudják fizetni a csempészség díját. Az áldozatok sokszor csak a célországban tudják meg, hogy kizsákmányolják őket. Az emberkereskedelem keretében megvalósuló illegális migráció veszélye az adott országra nézve a koldulás, a prostitúció, a közterületi bűncselekmények, a szervezett bérkoldulás, egyéb „feketemunkák” elszaporodásában rejlik.

A prostitúción kívül az emberkereskedelem másik jellemző szegmense az, amikor "utaztatási irodák" szervezeten, a jobb megélhetés reményével kecsegtetve toboroznak embereket. Az általában Ázsiából és Afrikából származó migránsokat a hazájukban lévő nyomor és az európai életszínvonal iránti vágy viszi arra, hogy egzisztenciájukat felszámolják, eladósodjanak és forintban kifejezve milliós összegeket fizessenek az anyaországban - feltételezhetően nem legálisan - működő és megfelelő magyarországi kapcsolatokkal rendelkező vállalkozásoknak.

Az emberkereskedelem fogalmát legpontosabban az ENSZ nemzetközi szervezett bűnözés elleni egyezményének (Palermói Egyezmény¹²¹) az emberkereskedelem,

¹²¹ 2006. évi CI. törvény az Egyesült Nemzetek keretében, Palermóban, 2000. december 14-én létrejött, a nemzetközi szervezett bűnözés elleni Egyezmény kihirdetéséről.

különösen a nők és gyermekek kereskedelme megelőzéséről, visszaszorításáról és büntetéséről szóló Jegyzőkönyve (Palermói Jegyzőkönyv) írja le:¹²²

„személyek toborzását, szállítását, eladását, elrejtését vagy átvételét jelenti fenyegetés, erőszak vagy a kényszer más formáinak alkalmazásával, rablás, csalás, megtévesztés, hatalommal vagy a védekezésre képtelen állapottal való visszaélés, vagy anyagi ellenszolgáltatás vagy előnyök adásával vagy elfogadásával annak érdekében, hogy kizsákmányolás céljából elnyerjék egy olyan személy beleegyezését, aki más személy felett hatalommal rendelkezik. A kihasználásnak magában kell foglalnia legalább a mások prostituálásának kihasználását, vagy a szexuális kizsákmányolás más formáit, kényszermunkát vagy szolgáltatásokat, rabszolgatartást vagy a rabszolgatartáshoz hasonló gyakorlatot, mások leigázását vagy emberi test szerveinek tiltott felhasználását.”

Az emberkereskedelmet az embercsempésztől az alábbi három fő elem különbözteti meg:

- beleegyezés: a határokon átcsempészett migránsok beleegyeztek a csempészésbe, míg az emberkereskedelem áldozatai vagy egyáltalán nem adták beleegyezésüket, vagy a beleegyezés az emberkereskedők megtévesztő cselekményének eredménye volt;
- kizsákmányolás: míg az embercsempészés cselekménye befejeződik a határ átlépésével, addig az emberkereskedelem lényegi eleme az áldozat folyamatos kizsákmányolása haszonszerzés céljából;
- határokon átnyúló elem: míg az embercsempészés lényegét a határ átlépése adja, addig az emberkereskedelem megvalósulhat anélkül, hogy az áldozatot másik országba, vagy az országon belül más helyre szállítanák.

Az USA 2006. évi adatai szerint¹²³ világszerte évente mintegy 800.000 fő, elsősorban nők és gyermekek esnek az emberkereskedelem áldozatául. Hangsúlyozandó, hogy ez a szám nem foglalja magában az országon belüli emberkereskedelem áldozatait, mely óvatos becslések szerint is milliós nagyságrendű. Az Európa Tanács forrásai szerint európai viszonylatban a női áldozatok 78%-a Kelet-Európából származik.

Magyarország elsősorban tranzit-ország az Ukrajnából, Moldáviából, Bulgáriából, Romániából Nyugat-Európába és az Egyesült Államokba irányuló prostitúciós célú emberkereskedelem tekintetében.¹²⁴ Hazánk emellett kiinduló országgént is jelen van,

¹²² 2006. évi CII. törvény az Egyesült Nemzetek keretében, Palermóban, 2000. december 14-én létrejött, a nemzetközi szervezett bűnözés elleni Egyezménynek az emberkereskedelem, különösen a nők és gyermekek kereskedelme megelőzéséről, visszaszorításáról és büntetéséről szóló Jegyzőkönyve kihirdetéséről. 3. Cikk (a) pontja.

¹²³ US State Department 2007 TIP Report; <http://www.state.gov/g/tip/rls/tiprpt/2007/82799.htm>

¹²⁴ Trafficking in Persons: Global Patterns (Emberkereskedelem: globális jellemzők); az UNODC jelentése, 2006. április; 6. számú fügelék. http://www.unodc.org/pdf/crime/trafficking_persons_report_2006-04_appendices.pdf

főként az Ausztriába, Németországba, valamint más nyugat-európai országokba irányuló, szexuális kizsákmányolást célzó emberkereskedelem vonatkozásában. Ezeken túlmenően pedig célország Ukrajna, Moldávia, Románia és Oroszország viszonylatában. Az albán lakosságú országok kiemelkednek a szexuális kizsákmányolás céljából végrehajtott nőkereskedelem, valamint az illegális örökbeadás, kényszermunka és koldulás céljából végrehajtott gyermekkereskedelem tekintetében. Albánia forrás- és tranzitország is a szexuális kizsákmányolás céljából történő nőkereskedelem terén.

Az emberkereskedelemre szakosodott bűnszervezetek az Európába bevándorolni szándékozókat ellátják az utazáshoz és tartózkodáshoz szükséges anyagi eszközökkel és vízumot szereznek nekik. A pénzt vagy uzsorakamatra adják kölcsön, vagy hosszú éveken keresztül gyakorlatilag rabszolgamunkával hajtják be. Az áldozatokat, a helyi konkurenciát háttérbe szorító, versenyképes és olcsó munkaerő-közvetítés keretében dolgoztatják. Tevékenységük társadalmi torzító hatása a legtöbb nagyvárosban érzékelhető, ugyanis megnőtt az illegális munkavállalók száma a munkapiacon. Hátrányt okoznak a munkavállalóknak, életben tartják a feketegazdaságot, rontva ezzel a jogkövető vállalkozások megélhetését.

Az emberkereskedelem okai a szegénységben, a munkanélküliségben, a nemi és faji diszkriminációban, az emberi jogok tiszteletben tartásának, védelmének hiányában gyökereznek. Ezeket a taszító tényezőket használják ki a bűnszervezetek és a vonzó életfeltételekkel kecsegtető szociális jólétet, munkalehetőséget, megfelelő egészségügyi ellátást, jobb lakhatási feltételeket és a rokoni újraegyesülés lehetőségét kínálják a nyugat társadalmakban. Az olcsó munkalehetőség és a fizetett szexuális szolgáltatások pedig megfelelő eszközt biztosítanak mindkét fél számára céljaik eléréséhez. Az üzleten azonban csak a bűnszervezet vagyonosodik.

A schengeni térségen belül a következő években várható veszélyforrások kulcsfontosságú eleme az illegális migráció és a hozzá kapcsolódó nemzetközi szervezett bűnözés által jelentett fenyegetés lesz.

Az áru-, és fegyvercsempészet, a közúti szállítmányozási szektorral való visszaélés

Az unión belül a szállítmányozási ágazat öt legnagyobb szektora a közúti, tengeri, vasúti, légi és csővezetéken történő szállítás. A legnagyobb ágazat a közúti szállítmányozási szektor, a javak mintegy 44 százalékát szállítják közúton, 41 százalékát tengeren, 8 százalékát vasúton, 4 százalékát belföldi folyami hajózással.¹²⁵

A közúti szállítmányozási szektort a javak vagy személyek szállítását igénylő bűncselekmények széles körének elősegítésére használják. A folyamatot tovább erősítette az EU bővítése. Az uniós piac liberalizálása és az európai határok megnyitása a javak szállításának alacsonyabb szintű ellenőrzését eredményezte. Ezáltal egyre több a lehetőség a támogatásokkal való visszaélésre és az adócsalásra, mert a lebukás kockázata csökkent.

¹²⁵ Almássy Kornél: Magyarország és az Európai Unió közlekedéspolitikája. Magyarország és az Európai Unió, III. évf. 2. sz. 2003. http://iroga.hu/Magyarország_EU/almassy.htm

A bűnszervezetek szállítványozási szektorban történő megjelenése a szállítóvállalatokba történő beépülés során, az ilyen vállalatok megvásárlása vagy létrehozása tekintetében, vagy egy jogszerűen működő vállalatnál alkalmazotti pozícióban elhelyezkedve figyelhető meg. Ezek a cégek a törvényes piacon dolgoznak, de tényleges működésük bűnös szándékot takar. Különösen veszélyeztetettek azok a cégek, amelyek rossz anyagi kondíciókkal rendelkeznek, a likviditási problémáik megoldására olyan ajánlatot kapnak a szervezett bűnözés köreiből, amit nem tudnak elutasítani a további üzleti lehetőségek kilátásba helyezése miatt. A tulajdonviszonyok megszerzését, vagy abban történő befolyásszerzést követően további lépésként a szállítási útvonalon rizikófaktornak számító állami ellenőrző és büntető szervek kulcsembereivel történő kölcsönös előnyökön nyugvó kapcsolatépítés következik. A nemzetközi csempésztevékenységükre jellemző továbbá, hogy a javak szabad áramlásának segítésére létrehozott jogszabályokat és egyezményeket, mint a Transport Internationale Routiers (TIR) ugyancsak felhasználhatják annak érdekében, hogy csempészárjukat átjuttassák a különféle nemzeti vámhatárokon. Ebben az esetben lazább elbírálás alá esnek a vámvizsgálaton, nagyobb eséllyel tudják célba juttatni a csempésztett termékeket.

A visszaélésekre további lehetőségeket jelent az alvállalkozói és önfoglalkoztatói rendszer laza, széttagolt szabályozottsága. Jelenleg nincs olyan uniós szabályozás, mely a szállítványozási ágazaton belül alvállalkozóként tevékenykedő személyek vagy vállalatok vizsgálatának standardjait határozná meg. Ebből következően a bűnszervezetek viszonylag könnyen helyezhetik saját embereiket olyan pozícióba, ahol azok eredményesen tudnak tevékenykedni. Ez eredményezheti azt a professzionális tevékenységet, melynek során a szállítási kockázat minimalizálása mellett, komplett szállítási hálózatokat tudnak kialakítani a kontinens számos országán keresztül. A csempésztevékenység háttérének megteremtése szempontjából legkomolyabb pozíciót akkor érhetik el, ha a szállítások érdekében saját export-import vállalatokat hozzanak létre.

A statisztikai adatok nem mutatják, de más forrásokból ismert, hogy nemzetgazdasági jelentőségű mértékben folytatódik a csempésztevékenység, amely az áruk széles körét érinti (pl. gázolaj, cigaretta, műszaki cikkek, kávé, szesz). E bűncselekmények legfőbb jellemzője, hogy a feketegazdaságban, ezen belül elsősorban a feketekereskedelembe realizálódnak. A csempészethez szorosan kapcsolódó hamisítási mód a bélyeghamisítása és annak legjellemzőbb módszere a zárjegyek hamisítása. A csempésztevékenység legjellemzőbb területei az alkohol és cigarettacsempészet. A dohánytermékek országok közötti, illegális szállításához köthető jellemző módszer, amikor nagyobb szállítóeszközön – legális áru közé elrejtve – akár 5-10 ezer karton mennyiségben csempészik a cigarettát. Ezekben az esetekben elsősorban nem a hazai piacra szánt dohánytermékekről van szó, Ausztria, Németország és az Egyesült Királyság a végcél.

A határokon átvitelő illegális kereskedelem egyik legfőbb eszköze a hamis okirat, a fiktív adatok alapján kitöltésre kerülő a vámokmány. Mindez annak érdekében történik, hogy a ténylegesnél alacsonyabb összegben vagy egyáltalán ne kerüljön megállapításra a vám-, és azzal együtt megfizetendő köztartozások összege. A legelterjedtebb módszer,

amikor a ténylegesnél alacsonyabb vámteher megfizetése érdekében, számlák tartalmának valótlán feltüntetésével valósítanak meg bűncselekményeket az elkövetők.

A csempészet céljából kialakított útvonalak gyakorlatilag bármilyen illegális termék utaztatására megfelelnek. Ilyen módon lehet eljuttatni a fegyverkereskedelemből nem részesedő, gyakran szélsőséges és radikális csoportoknak a fegyvergyártásból megszerzett termékeket is. Még a legális fegyverkereskedelemtől sem hoznak nyilvánosságra minden adatot az abban résztvevők, az illegális fegyverkereskedelemtől és a fegyvercsempészettről pedig természetesen csak sejtések és becslések állnak rendelkezésünkre. Nagyságrendileg azért annyit kijelenthetünk, hogy a fegyverkereskedelem évente több tízmilliárd dolláros forgalmat lebonyolító üzletág. E mellett a kézfegyverek tekintetében, a szürke- és feketepiac forgalmát évi 1 milliárd dollárra becsülik¹²⁶, amely, bár jóval alatta marad a legális fegyverpiaci forgalomnak, mégis jelentős biztonsági kockázatot rejt magában. Az természetes, hogy az államok saját területük és népességük védelme érdekében szükségesnek tartják fegyverek beszerzését, azok felhasználását. A súlyos biztonsági kockázat akkor alakul ki, ha más nem állami szereplők is fegyverhez jutnak, és azt saját – a jogrenddel össze nem egyeztethető – céljaik érdekében használják fel. A feketepiacon megjelenő fegyverek elsősorban a különféle felkelő, lázadó, szeparatista csoportokhoz vagy helyi hadurakhoz juthatnak el. Szintén nyilvánvaló veszélyt rejt magában, ha a terroristák jutnak fegyverekhez a feketepiacon keresztül. A szervezett bűnözői csoportok (amelyek maguk is használói lehetnek a fegyvereknek) pedig jelentős nyereségre tehetnek szert az illegális fegyverkereskedelemből és csempészetből. A fegyverek felhasználásának eklatáns példáját szemlélteti az 1996-97-es évek állapota, amikor az illegálisan birtokban tartott fegyverek és robbanóanyagok nagyarányú, szervezett bűnözői körökben történő felhasználása volt a jellemző. Ezekben az években a bűnszervezetek viszonyaiban jelen lévő ellentétek oly mértékig fokozódtak, hogy a csoportok tagjai, vagy azok megbízásából egyes bűnözők már nyíltan követtek el fegyveres támadásokat riválisaikkal szemben.

A fegyvergyártó és forgalmazó vállalatok többnyire magánkézben vannak, a mindenkori piaci viszonyok között működnek, elvileg azzal kötnek üzletet, akivel üzleti érdekük megkívánja. A valóságban azonban az állam igyekszik különböző eljárási rendszabályok bevezetésével ellenőrizhető korlátok közé szorítani tevékenységüket. Ilyen szabály például az exportengedélyezési eljárás, amelynek során a fegyverek országból történő kivitele nemzeti hatósági engedélyezéshez van kötve. A gyártó viselkedése azonban e tekintetben is követi a piacorientált gazdasági gondolkodásmódot és üzemeit olyan országokba telepíti, ahol lazább szabályozást talál (pl.: USA, Anglia, Franciaország). Amennyiben erre nincs módja, a licencet adja el, melynek segítségével az odaszállított alkatrészekből lehetővé válik a célországban történő összeszerelés.

¹²⁶ Gideon Burrows: A fegyverkereskedelem, HVG Kiadó, Bp., 2003. 43. o

A fegyverkereskedelem ellen fellépő civil szervezetek szerint a feketepiaci üzletek jelentős részét a fegyverkiállításokon kötik meg az ott kiállító hadiipari cégek.¹²⁷ Az illegális kereskedelemben is megjelennek tehát az új hadiipari fejlesztések, a feketepiacon is gyakorlatilag ugyanazok a termékek elérhetők, mint a törvényes üzletkötések keretében. Nem egy esetben azonban az ilyen törvénytelen ügyleteket a kormányok is támogatják, vagy legalábbis nem lépnek fel ellene, ha politikai érdekeik úgy kívánják. Példaként lehet említeni a 80-as évekből az úgynevezett Irán-Contra-botrányt, amikor az amerikai kormány titokban fegyvereket adott el az akkor Irakkal háborúban álló Iránnak (a befolyt pénzből pedig a nicaraguai sandinista felkelőket támogatta).

A fegyvercsempészet folyamatát megkönnyíthetik a belső problémákkal küszködő, összeomló államok, amelyekben a központi irányítás és ellenőrzés meggyengül. A Szovjetunió felbomlása során jelentős mennyiségű hadianyag tűnt el a laktanyákból, aminek egyik része később az ázsiai, közel-keleti térségben, a másik része pedig nyugat-európában bukkant fel. De példaként hozható fel Albánia esete is, ahol 1997-ben egy, az egész országra kiterjedő és a legfelsőbb politikai körökig is elvezető pénzügyi botrány után tüntetések, majd zavargások kezdődtek. Az államigazgatás az összeomlás szélére került, a rendőrörsök és laktanyák kifosztásával könnyen lehetett fegyverekhez jutni, amelyeket a szintén meggyengült határőrizeti rendszeren keresztül nem volt nehéz külföldre csempészni. A fegyverek nagy része Koszovóba, a Koszovói Felszabadítási Hadsereghez, az UCK-hoz került, amely 1998-ban fegyveres felkelést kezdett a szerb tartomány felszabadításáért. Ez a szerb rendőrség és hadsereg bevetéséhez, több százezer albán nemzetiségű polgár elűldözéséhez, és a NATO 1999-es szerbiai légicsapásaihoz vezetett.

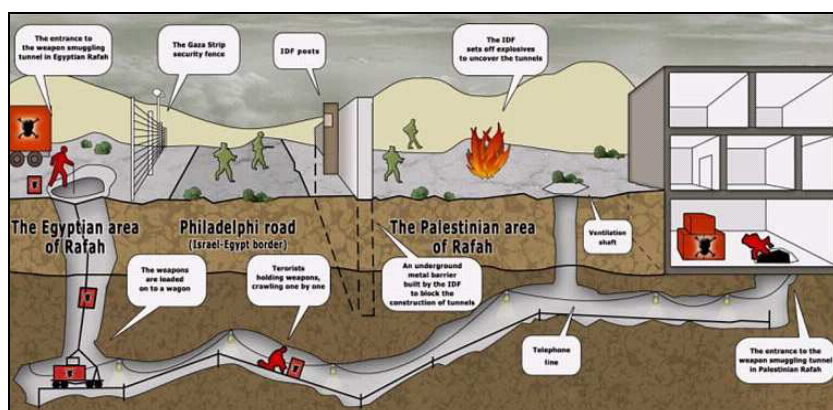
Annak érzékeltetésre, hogy mennyire globalizálódó és folyamatosan jelen lévő problémával állunk szemben a közelmúltból is hozhatunk példát a világ egy másik válságokban bővelkedő térségéből. Az észak-Karolinai székhelyű Blackwater biztonsági magáncég engedély nélkül automata fegyvereket és katonai felszereléseket juttatott Irakba, mit aztán a cég emberei a feketepiacon értékesítettek. Az üzlet következtében a fegyverek végül az amerikai kormány által is terrorszervezetnek minősített Kurdisztáni Munkáspárt (PKK) törökországi kurd szakadár szervezet kezébe kerülhettek.

Az izraeli védelmi tárca egy Hoszni Mubarakkal utazó magas rangú tisztségviselője újságírónak elmondta, hogy Izrael átadott az egyiptomi biztonsági szolgálatoknak „egy sor bizonyítékot és hírszerzési jelentést az Egyiptomból Gázába irányuló fegyvercsempészetéről.

A háborús övezetben a csempészeti módszerek is változnak, a szigorított ellenőrzések miatt elvileg nehezebb a csempésztevékenység. Valójában azonban különböző álcázott módokon, tevékenységek mögé bújva a hagyományos közúti, esetleg légi szállítás útján, vagy hajóval is érkehetnek csempészszállítmányok. De találkozhatunk speciális, a térségre jellemző természeti vagy mesterséges adottságokat kihasználó csempészmódszerekkel is. Ilyen lehet, amikor határon fekvő barlangrendszereket, vagy

¹²⁷ Gideon Burrows: A fegyverkereskedelem, HVG Kiadó, Bp., 2003. 134-136. o.

korábban állami beruházás keretében épített, de már használaton kívül lévő alagútrendszereket veszik igénybe. Az Izraeli-palesztin helyzetre még ezek mellet is egyedi sajátosságok jellemzőek a csempészet módszereit illetően.

4. számú ábra: Fegyvercsempészetre használt alagút (Izrael – Palesztin Hatóság területe)

A gyakori és szigorú ellenőrzések elkerülése miatt olyan alagutakat készítenek, amelyek áthaladnak a szembenálló felek között képzett határvonalon, majd odaát olyan magánházak alatt érik el a fel színt ahol azonos nézeteket valló szövetségeseik élnek ezáltal felügyelhetik az ott megvalósuló tevékenységet. Ezeket a járatokat gyakorlatilag méretétől függően bármilyen eszközök, javak csempészetére lehet használni. Elsősorban fegyverek, drogok, árucikkek és emberek illegális szállítása folyik rajtuk keresztül.

A fegyvercsempészet jelenségével tehát folyamatosan számolnunk kell, első sorban a válságövezetek és konfliktusokkal küzdő térségek viszonylatában. Ez önmagában is biztonsági kockázatot hordoz a térségekkel kapcsolatban, különös veszélyeztetettség alakulhat azonban akkor, ha ezek az eszközök terrorszervezetek birtokába kerülnek, és azokat terrorcselekmények elkövetéséhez használják fel.

Az áru-és termékhamisítás, pénzhamisítás

Az áru-és termékhamisítás az unió minden országában tapasztalható jelenség. A technológia szakadatlan fejlődése rendszeresen újabb lehetőségeket teremt a hamisítók számára eredeti termékek utánzására. Manapság a jó minőségű hamisítványok gyors előállítása jellemző és nehéz megkülönböztetni a jogvédett terméktől. A jelenlegi technológiai színvonal mellett gyakorlatilag valamennyi, a kereskedelmi forgalomban kapható árucikket lehet hamisítani. A gazdaságra gyakorolt torzító hatás mellett fontos megemlítenünk, hogy egészségügyi vagy biztonsági problémát is okozhat az állampolgárok mindennapi szükségleteit kielégítő termékek hamisítása és kereskedelme. Ilyen lehet például a hamisított élelmiszerek, gyógyszerek vagy alkohol, cigaretta továbbá a különböző technológiai alkatrészek (számítógép, gépjármű, repülőgép) előállítása. A lakosság életére különösen veszélyes az egyre gyakoribb élelmiszerekkel kapcsolatos visszaélés. Emberi fogyasztásra alkalmatlan húsipari hulladékot ételként hoznak az országba, vagy romlott húst és egyéb lejárt szavatosságú élelmiszereket forgalmazznak, nem is beszélve a tényleges hamisításokról (pl.: paprika, szeszipari termékek). Ezek még akkor

is jelentős veszélyt rejtenek magukban, ha csak kevés számban fordulnak elő, hiszen a potenciális sértettek száma esetenként tömeges lehet. Legtöbb országot érintő pregnáns példaként a CD-k, DVD-k és a ruházati termékek hamisítását szükséges megemlíteni. Világviszonylatban a kalóz szoftvermásolatok értékesítése 2008 évben 5,1 milliárd USD forgalmat eredményezett annak ellenére, hogy az interneten egyre nagyobb számban érhető el ugyanaz a digitalizált tartalom.¹²⁸

A hamisításban legaktívabb államok kelet- és délkelet-Ázsiában találhatók, ezek közül is Kína és Thaiföld szerepe különösen domináns. Habár a másolatok elsősorban Ázsiából származnak, ezek forrásai már kiterjednek Észak-Afrikára és Törökországra is. Az itt működő bűnszervezetek az Európába irányuló hamisítványok fő előállítói. Természetesen az unió területén is találhatók különböző szervezettségű hamisító csoportok, vagy olyan nagyobb bűnszervezetek, mint az olasz Camorra. A termékhamisítás „népszerűségét” főként annak köszönheti, hogy rendkívül nagy haszonkulcs mellett csekély lebukási kockázattal jár. Amennyiben pedig a bűnös tevékenység miatt mégis eljárás alá vonják az elkövetőket, az európai országok többségében minimális büntetési tételekkel sújthatják ezen bűncselekmények elkövetőit.

Azzal hogy a Nyugat-európai cégek gyártási folyamataikat az olcsó munkaerő-piaci lehetőségek miatt egyre gyakrabban helyezik az ázsiai térségbe, megteremtik annak lehetőségét, hogy a legális kereskedelmi csatornákon hamisított termékek is eljussanak Európába. A folyamatot tovább indukálhatja, ha a gyártó cégek olyan alvállalkozókkal működnek együtt, kölcsönzik technológiájukat, amelyek kapcsolatban állnak helyi bűnözői körökkel. Így fordulhat elő, hogy szerzői joggal védett technológiákat vagy módszereket az illegális termelés elindításához használnak fel, megkárosítva ezzel az eredeti gyártókat. A hatalmas mennyiségű (konténeres) árú Európába áramlásával egy időben lehetőség kínálkozik hamisítványok csempészetére is. Tisztában vannak azzal, hogy a két térség között meglévő kereskedelem olyan mértékű forgalmat indukál, ami a kikötőkbe, repterekre érkező több ezer szállítmány közül rendkívül nehézzé teszi a hamisítványok kiszűrését. A kínai bűnszervezetek jellegükből adódóan többségében maguk végzik a termékek behozatalát, raktározását és elosztását. Általában kapcsolatban állnak az anyaországban tevékenykedő társaikkal és zárt közösséget képeznek. Rendkívül nehéz a közelükbe férkőzni és eredményes hírszerző munkát végezni, amit tovább ront az a tény, hogy hazájukban nincs eredményes fellépés a tevékenységük korlátozására, a határok megvédik őket. Az európai kontinensen történő terjeszkedésüket tovább segítheti, ha itt honos bűnszervezetekkel lépnek kapcsolatba és szolgáltatásaikat kihasználva juttatják el áruikat további régiókba. Ebben az esetben kapcsolódási pontként szolgálhat az azonos profilú tevékenység, például ha mindkét szervezet cigaretta vagy szesz csempészetében és értékesítésében érdekelt.

A bűnszervezetek igyekeznek kapcsolatokat építeni a törvényes forgalmazói hálózatokkal, annak érdekében, hogy az importeljárások során fellépő akadályokat

¹²⁸ Global software piracy study, 2008. <http://www.hamisitasellen.hu/hu/letoltheto-anyagok>

kikerüljék, gyakran speciális szakismeretet vásárolnak a szállítmányokat kísérő hamis iratok elkészítéséhez, az üzleti tranzakciók pénzügyi nyomainak eltüntetéséhez. A hamis termékeket hamis okmányokkal hozzák forgalomba, melyek mindegyike hamisítható a különböző tanúsítványoktól a garancialevelekig. Nem kerülhetjük meg, hogy ezen a ponton ne foglalkozzunk a technológia szerepével, ami egyrészt a hamis áru legalizálásához szükséges iratok előállításához, másrészt a termékek hamisításához nyújt segítséget. A fejlett technológiával gyorsabban és jobb minőségben reprodukálhatók a hamisítványok, amelyeket már nehezebb megkülönböztetni az eredetitől. A technológia megváltoztatta a gyártás folyamatát is, manapság ugyanazon idő alatt jóval nagyobb mennyiségű termék állítható elő, mint korábban. Fontos megjegyezni, hogy a technológia modifikálja a hagyományos szállítási útvonalakat is. Az internet nyújtotta online vásárlás segítségével közvetlenebb módon elérhetővé váltak a hamisítványok, valamint az expressz csomagküldő szolgáltatások automatizált folyamatainak felhasználásával jobban leplezhetővé váltak a tranzakciók, kisebb a lebukás veszélye. Ennek előteremtéséhez, a tömeges gyártáshoz jelentős anyagi források szükségesek, amit a bűnszervezetek egyéb törvénytelen tevékenységeikkel képesek előteremteni, s újabb szerepkörükben még több jövedelmet termelni. A termékalkotás hatása a globális gazdaságra elképesztő.

Az International Chamber of Commerce becslése szerint a hamisított termékek, kalózyártmányok aránya a világkereskedelem 5-7%-át teszi ki, ami az összesített GDP-t évente közel 8 milliárd euróval csökkenti.¹²⁹ Amennyiben ez a haszon bűnszervezetekhez folyik be, hatalmat ad a kezükbe és befolyásszerzésre, újabb bűncselekmények elkövetésére, valamint vállalkozások beindításához használhatják fel.

A nem túl értékes, általában gyenge minőségű hamisítványok árusítása mögött többmilliárdos ipar bújjik meg, amely sok más bűncselekménnyel kapcsolódik össze. A szervezett hamisítás komoly kockázati tényezőt jelent, különösen, ha a termelő országok részéről nem mutatkozik semmiféle érdekeltég a jelenség korlátozására. A fenyegetettség az uniós cégekre és a társadalom egészére megjelenik, beleértve a foglalkoztatási lehetőségek elvesztését és a hamisítványok végső használóit fenyegető veszélyt is. Az unió országai és Kína gazdasági kapcsolatainak egyik meghatározó eleme lehet a jövőben az a torzító hatás és befolyásszerzés, amit a bűnszervezetek jelenléte okoz a hamisítás tekintetében.

A hamisításnak egy másik válfaja, a pénzhamisítás ugyancsak napjaink egyik veszélyforrása között szerepel. Mivel különösen jövedelmező tevékenység ezért megtalálható a nemzetközi szervezett bűnözés területén. A hamis euró bankjegyek és érmék forgalomba hozatala súlyosan veszélyezteti az unió gazdasági és monetáris céljait, ezért az ellenük történő határozott fellépés nem mellőzhető. Magyarország földrajzi elhelyezkedéséből következően, elsősorban „tranzit” és „depo” ország. Európán belül magas minőségű hamis euró bankjegyeket Bulgária, Lengyelország, Litvánia, Albánia és Koszovó területén készítenek nyomdatechnikai módszerekkel, legnagyobb mennyiségben

¹²⁹ Bendzsel Miklós: A jövő emlékei? A szellemi tulajdon védelmének millenniumi öröksége. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 112. évf. 3. sz. 2007.

Franciaországban és Olaszországban állítják elő, továbbá jelentős a kolumbiai bűnszervezetek ez irányú tevékenysége. Az euró érmék hamisításának növekedése mögött főként az áll, hogy a hamisítványok felismerésére szolgáló berendezések beszerzési költsége rendkívül magas, továbbá elhelyezésük helyigényes, így az érméket elfogadó helyek felkészületlenek a hamisítványok kiszűrésére.

Az euró készpénzforgalomba történő bevezetése, 2002. január 1-je óta a forgalomból kivont hamis bankjegyek mennyisége fokozatosan növekedett, 2009-ben összesen mintegy 860 000 hamis euro bankjegy került a nemzeti bankjegyszakértői központokba. A forgalomban lévő bankjegyek számának növekedése, az euró értékesebbé válása¹³⁰, valamint fizetési eszközként történő egyre szélesebb alkalmazása a világban azt eredményezte, hogy a bűnszervezetek fokozott érdeklődésének középpontjába került. A nagyobb számú forgalomban lévő bankjegy több lehetőséget teremt a hamisítványok beváltására, a gyors közvetlen módon történő jelentős profitszerzésre. Mindazonáltal a szürkegazdaságban megkötött „üzleti megállapodások” fedezetül is szolgálhat, növelve a bűnszervezet dominanciáját a versenytársakkal szemben. Lényeges kérdés tehát, hogy ki birtokolja a hamisításhoz szükséges technológiát. Az ilyen csoportok a bűnözői piacon vezető szerepkörben vannak, könnyen alakíthatnak ki olyan alkupozíciókat más bűnszervezetekkel, melynek révén kábítószerhez, fegyverhez vagy más egyéb olyan jövedelmező termékhez jutnak melynek előállítására nem képesek, közvetlen beszerzésük pedig nehézségekbe ütközne.

A pénzhamisítás nemzetközi mechanizmusa leginkább egy jól szervezett internacionális vállalat viselkedésének feleltethető meg. A hamisítás során szigorú munkamegosztás tapasztalható a globalizálódó világ nyújtotta lehetőségek mentén. A nyomtatást végző létesítményeket egymástól távol hozzák létre és a reprodukciós eljárások szerint is elkülönítik. Más országban működnek a nyomdák, és más országokban történik az értékesítés, gyakran még a tároló raktárakat is elkülönítik az előző kettőtől. Ezeket a munkafolyamatokat egyazon bűnszervezet különböző szintű csoportja is elláthatják, de területi érdekeltségi alapon más szervezett bűnöző csoportok is végezhetik (szállítás, raktározás, terjesztés). Az azonban már nyilvánvalóvá vált, hogy a nyomdákat távol üzemeltetik a forgalomba hozatal helyétől. A terjesztés a legrizikósabb tevékenység ezért gyakori, hogy ezzel a feladattal olyan személyeket bíznak meg, akik lebukás esetén könnyen pótolhatók és nem hozhatók közvetlen kapcsolatba a bűnszervezettel. A tevékenység sikere érdekében előszeretettel alkalmaznak hamis iratokat a valódi személyazonosság elrejtése, vagy épp a szállító gépjármű eredetének titokba tartása érdekében. Az előzőekben leírt kapcsolatrendszer lehetőséget biztosít arra is, hogy az együttműködő csoportok még technológia hiányában is könnyedén jussanak hamisítványokhoz. Cserébe a gyártóknak nem kell terjesztési hálózatot felállítani, ehelyett több lehetőségük lesz nagy mennyiség eladására más csoportok számára. Ez különösen akkor hasznos, ha azt a vezérfonalat követjük, hogy az ilyen tevékenységet folytató szervezetek úgy működnek, mint egy internacionális nagyvállalat, tehát főként arra

¹³⁰ Európai Központi Bank éves jelentése 2009. <http://www.ecb.int/pub/pdf/annrep/ar2009hu.pdf>

törekcsenek, hogy jelentős profitot termeljenek, magas technológiai színvonal és szakértelem mellett, de olyan környezetben ahol olcsó a munkaerő. Éppen ezért ugyanúgy, mint a termékhamisításnál, a jövőben a távol keleti (koreai, thaiföldi) gyártás lesz jellemző, annak minden előnyével együtt, nem is beszélve a már korábban kialakított konspiráltabban működő szállítási kapacitásokról.

A hamisítási tevékenység kulcskérdése és sikeres hosszú távú folytatásának legfontosabb összetevője a megfelelő technológiai színvonal biztosítása annak érdekében, hogy a hatóságok minél később fedjék fel a hamisítványokat. A legjobb minőségű másolatokat ofszet nyomtatási technikával lehet előállítani, amelyek hasonlóak az eredeti bankjegyek gyártása során alkalmazottakhoz. Az új nyomtatási eszközök költsége magas, azonban a használt ofszet nyomdai gépeké az eljárás magas termelékenysége miatt kedvezőbb. További előny a jó minőségű reprodukció, a nyomtatás gyorsasága és a viszonylag könnyű előkészület. Manapság egyre inkább számítógépeket használnak, vagy egyedül, vagy más hagyományos ofszet nyomtatási módszer kombinálásával. Különösen zavaró a vektortechnológia alkalmazása, amely tulajdonképpen lehetővé teszi a digitális „lemezek” gyártását. Az ehhez szükséges technikai szaktudást főleg a hamisítási üzletben növekvő számban résztvevő fiatalok fejlesztették ki. A bűnözői csoportok nagyon hatékonyak a bankjegyek gyengeségeinek felfedezésében, annak tökéletes reprodukálásában. Tudunk olyan esetekről, amikor sikerült olyan hamis bankjegyeket gyártaniuk, amit az ATM automaták is elfogadtak. Ahol ilyen technikai gyenge pont létezik, várható, hogy a bűnözők a jövőben is ki fogják használni azt.

Éppen ezért az ellenük való fellépés folyamatos, nemzetközileg összehangolt munkát kíván a pénzüintézetek, a nemzetbiztonsági szervek és a bűnüldöző hatóságok között. Munkájuk eredményeként évente többszázezer hamisított eurót foglalnak le, és több száz gyanúsítottat állítanak bíróság elé, meggyengítve ezzel a bűnszervezeteket, csökkentve bevételi forrásaikat. Ez az eredményesség nem jöhetne létre, ha nem működne megfelelően a nemzetközi információcsere, ami alapjául szolgál a közös műveletek lebonyolításának. Mindez mit sem érne azonban az elemző kapacitások segítségével kinyerhető kapcsolatok többletinformációi nélkül, amelyek újabb felderítési irányokat nyitnak számunkra, sőt azokat nemzetközi adatbázisba rendezve több tagország számára is hasznosíthatóvá teszik. Ilyen tudatos elemző munkának lehet eredménye például, ha a Kolumbiában gyártott az európai piacra szánt hamis bankjegyeket már a kontinensre érkezés pillanatában sikerül lefoglalni.¹³¹

Okmányhamisítás és személyazonossággal való visszaélés

Hazánkban az okirati bűncselekmények 55-70%-ához társulnak más jogsértések. Az okirati bűnözéshez kapcsolódó más deliktumok 63-97%-a vagyon elleni. A gazdasági bűncselekmények okirattal történő elkövetése folyamatosan emelkedő tendenciát mutat. Számuk 1998. előtt még 1.000 alatti, ezt követően 1999-ben kiugróan magas (10.869) volt,

¹³¹ Spanyolországban 2008. augusztus végén több mint 11 millió hamisított eurót sikerült lefoglalni, ami az eddig egy alkalommal elkobzott legnagyobb mennyiség.

2000-től pedig fokozatosan növekszik. Az államigazgatás, igazságszolgáltatás és a közélet tisztasága elleni jogsértések ugyancsak gyakran fordulnak elő.

Az okirati bűnözéssel összefüggésben gyakrabban előforduló bűncselekmények:

- A vagyon elleni bűncselekmények közül: csalás, lopás, betöréses lopás, sikkasztás, orgazdaság, szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése.
- A gazdasági bűncselekmények közül: adócsalás, vámorgazdaság, csempészet, számviteli fegyelem megsértése, bankkártya-hamisítás, készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés.
- A közrend elleni bűncselekmények közül: egyedi azonosító jel meghamisítása; visszaélés lőfegyverrel, lőszerrel; visszaélés kábítószerrel; garázdaság.
- Az államigazgatás, igazságszolgáltatás és a közélet tisztasága elleni bűncselekmények közül: embercsempészés, hivatali visszaélés, vesztegetés.

A szervezett bűnözés területén az elkövetők szinte kivétel nélkül élnek az okiratok, okmányok hamisításának lehetőségével, hiszen a gazdasági-pénzügyi bűncselekmények szükségszerű kelléke az okirati bűnözés. A magyarországi szervezett bűnözésben főleg az orosz ajkú, arab és kínai bünszervezetekre jellemző ez az illegális tevékenységi forma, de gyakorlatilag – a fedés, legalizálás – miatt mindegyik etnikum/bűnöző csoport él ezzel a lehetőséggel.

Az erre szakosodott „műhelyek” szinte bármely okmány hamisítására képesek, s a technika fejlődésével egyre nehezebbé válik felderítésük. A korszerű technológiával készült igazolványok megjelenésével a házi hamisítások száma csökkent, viszont az elkövetők figyelme az eredeti okmányok előállításában résztvevők megvesztegetésére irányul. Erre megoldást jelenthet, amennyiben az Európai Unió az egységes okmányok bevezetése által, megteremti a védekezés alapját.

Különösen a vállalkozások fedésében működő, illetve hiteligenylési csalásokra specializálódott bűnözői csoportok számára fontos a hamisított okmányok alkalmazása. Hamisított igazolások, valótlan tartalmú adatok alapján kiállított személyi okmányok felhasználásával jutnak kölcsönhöz, majd eltűnnek a bankok látóköréből. Az okirati bűnözéshez természetesen nem csak a profi okmányhamisítók sorolhatók, ide tartoznak a könyveléseket, fuvarokmányokat, igazolásokat, nyilatkozatokat, meghívó leveleket stb. nem a valóságnak megfelelően készítők, kitöltők aláírók is.

Az okirati bűnözés problematikájára a migrációs területen szerzett tapasztalatok is rávilágítanak. Az ilyen jellegű deliktumok jellemzően a délszláv és közel-keleti válságövezetekhez, a háborús konfliktusok és gazdasági válságok sújtotta térségekhez, illetve az onnan kiinduló migrációs hullámokhoz köthetően jelentkeznek. Az okirati bűnözés e tekintetben szerves részét képezi a nemzetközi embercsempészetnek, az illegális migrációnak. Tevékenységüket a magyar rendvédelmi és közigazgatási szervek, illetve külképviseletek dolgozóival kialakított kapcsolataik is segítik, elsősorban a hamis személyi

és gépjármű okmányok alapanyagainak beszerzésével, az elkészített dokumentumok legalizálásával. Az iratok felhasználásának célja a Magyarországon, illetve más uniós tagországban történő tartózkodás legalizálása. Ez a törekvés fedezhető fel a Schengeni vízumok hamisítása, valamint az illegálisan megszerzett vízummatricák EU-n kívülre csempészete és felhasználása vonatkozásában is.

Az elkövetői kör elsősorban arab származású személyekből, illetve az Európai Unión kívüli európai országok állampolgáraiból (ukrán, orosz, moldáv) tevődik össze. A jelenség különös figyelmet érdemel azért is, mert információk igazolják, hogy az okmányok hamisítására kialakult infrastruktúra és a terrorszervezetekkel összefüggésbe hozható személyek vonatkozásában kapcsolódási pontok figyelhetők meg. Hazánk Európai Unió taggá válását követően egyértelműen kimutatható, hogy felértékelődött a különböző tagországokban való tartózkodásra feljogosító magyar okmányok jelentősége.

Az illegális migrációval szükségszerűen együtt jár az úti okmányok, tartózkodási engedélyek és egyéb, a menekültüggyel összefüggő okmányok hamisítása. Ezek száma elsősorban a külpolitikai események, a háborús konfliktusok alakulásának függvénye (pl. 2000-ben ugrásszerűen többszörösére nőtt a menekültügyi eljárásokkal kapcsolatos okmányhamisítás, ami az akkori iraki és afgán helyzetnek volt köszönhető.).

Az utóbbi időszakban, nemzetközi relációban érezhetően megnőtt az export-import kereskedelemben használatos okmányok, nyomtatványok – vámeljárársban bélyegzők – hamisításának gyakorisága (pl. nemzetközi áru fuvarozási engedély, nemzetközi biztosítás igazolása, rakomány jegyzék, EU tranzit-engedély, CMR fuvarlevél, stb.).

Az elkövetési magatartások és módszerek tekintetében a hamisítóknál megfigyelhető a rohamos technikai változással, újításokkal való lépéstartás, esetenként előfordul, hogy a szakértő szervek saját technikai feltételrendszere sem képes olyan gyorsan idomulni a fejlődéshez, mint bűnelkövetőké. Az elmúlt években egyre gyakoribbak lettek az igen jó minőségű, korszerű védelemmel ellátott úti okmányok arcképváltoztatással megvalósított hamisításai, amelyek a hamisítók egyre kvalifikáltabb működésére utalnak (pl. bolgár, horvát, szlovén útlevelek).

Az okmányhamisítók között magyar és külföldi hamisítók egyaránt találhatók. A hamisított okmányok körét és módját illetően általában többféle okmány hamisításával foglalkoznak egyszerre, de a specializáció is megfigyelhető. Az ügyek kapcsán találkozhatunk olyan román elkövetővel, akinek repertoárjába szinte mindenféle okmány beletartozott, ugyanakkor például a kínai elkövetőknél jellemzően különböző kínai okmányok hamisítása a megfigyelhető, de előszeretettel készítenek magyar tartózkodási engedélyeket is.

AZ EU csatlakozás új geopolitikai helyzetet teremtett ugyan, de ennek hatásai az okirati bűnözéshez kapcsolódó kirendelések tekintetében még nem érzékelhetők. Okmányaink egy része már EU-konform megjelenésű, ezek hamisításával még nem találkozunk, így erre való tapasztalattal nem rendelkezünk. Az okmányok új mivolta miatt

azok még vélhetően nem célpontjai a hamisítóknak. A jelenséggel kapcsolatban azonban nem elhanyagolható tény, hogy kizárólag a felderített és látókörbe került esetekben megismert hamisításokról rendelkezünk információval, a látencia mértékét nehéz felbecsülni.

A korrupció

A korrupció – mint társadalmi és kriminológiai jelenség – hatókörét és megjelenési formáit szinte lehetetlen felsorolni. Olyan szerteágazó jelenségről beszélünk, amely áthatja a politikát, a gazdaságot, a közigazgatást, a társadalom szellemi életét és a civil szférát, sőt egyre inkább áttérjed a nemzetközi kapcsolatokra is.

A modernizáció irányába mutató gazdasági fejlődés és a kiélezett verseny a korrupció új formáit alakítja ki. A jogosulatlan gazdasági és egyéb előnyök megszerzésére irányuló, hagyományosnak mondható korrupciót felváltó, a hitelezési csalásokkal és a privatizáció folyamataival összefonódott korrupciós jelenségek az elmúlt évek során kiegészültek az állami szubvenció, illetve közbeszerzési eljárások során elérhető jogtalan előnyök megszerzését célzó jogellenes haszonszerzési törekvésekkel. Napjainkban a korrupció számos szektorban (üzleti élet, közbeszerzések stb.) az eladótól (vállalkozó) a vevő (ügyfél) felé irányul.

A korrupció esetenként megvalósuló – többnyire az aktív vesztegető aktuális élethelyzetéhez, napi gazdasági érdekeihez kapcsolódó – formái mellett egyre gyakoribbá válik, hogy a vesztegetés útján elérhető előnyök megszerzése összekapcsolódik a közpénzek és a közvagyon bűnös úton történő kisajátításának sokféle kriminális formájával. Az e minőségben politikailag is színezett érdek-összefonódások, amelyek bünszervezetben érdekelt körökhöz is kötődhetnek a gazdaság bizonyos szegmenseinek működési módjaként jelennek meg. Az ilyen alapon létrejövő csoportosulások érdekérvényesítő képessége messze túlterjed az egyes gazdasági akciók határain és eléri a nemzetgazdasági jelentőségű események, folyamatok befolyásolásának szintjét. A gazdasági fejlődés előrelátható fejleményei kapcsán az a reális veszély fenyeget, hogy amennyiben nem történnek hatékony ellenlépések, a globalizálódó korrump érdekcsoportok képessé válnak a gazdaság makro-folyamataiban és ezzel együtt a gazdaság- és pénzügypolitikában is zavart keltő érdekérvényesítésre.

A döntés-előkészítő munka során a gazdaság védelmét – a közpénzek és a kincstári vagyon, az épített és a természeti környezet, a fogyasztók érdekeit, illetve a gazdaság működésének törvényes rendjét sértő, vagy veszélyeztető jogsértéseket, illetve a korrupció elleni küzdelmeket is összefoglaló – egységnek tekintve kell elemzés alá vonni mindazon kockázatokat, gazdasági, társadalmi következményeket, amelyek a közjog által védelmezett életviszonyokban bekövetkező sérelmekhez vezethetnek.

A Transparency International felmérése szerint Magyarország korrupciós megítélése a tíz évvel ezelőttihez képest jelentősen nem változott, 2008-ban 180 ország

között a 47. helyen szerepelt. Ennek alapján hazánk továbbra is a közepesen korrump országok közé tartozik.¹³²

Az üzleti és a(z) (ön)kormányzati szféra találkozásánál megjelenő korrupció fő okai a nem megfelelő jogszabályi környezet (közbeszerzések, párt-és kampányfinanszírozás, lobbitorvény, egyéni felelősség helyett testületi felelősség), szoros személyes kapcsolatok, az önkormányzatok likviditási nehézségei, valamint a politikusok és önkormányzati tisztségviselők alulfizetettsége, ezzel összefüggésben a közbeszerzési eljárás gyakorlata. Az üzleti és kormányzati szféra közötti korrupciós jelenségek mögötti motiváció szolgálhat egyéni, közösségi vagy pártérdekeket, illetve ezek kombinációját. Mind kormányzati, mind helyi szinten komoly problémát jelent a közbeszerzések rendszere, amit az üzleti élet jogkövető szereplői rendkívül korruptnak tartanak, és egyértelműen a pártfinanszírozással hoznak összefüggésbe, de nem mentesek az egyéni haszonszerzéstől sem. A politika finanszírozásának visszássága nyílt titok és trükközésre, nem legális megoldások alkalmazására kényszeríti a pártokat, a politikusokat és az üzletembereket, aláásva a demokratikus intézményrendszerbe vetett bizalmat.

A főként helyi önkormányzatoknál előforduló, engedélyek kiadásával kapcsolatos eljárások során felmerülő korrupció célja az egyéni haszonszerzés, de nem kizárt, hogy indirekt módon pártérdekeket szolgál. A hatósági ellenőrzésekkel kapcsolatos korrupció, az ingatlan-nyilvántartás meggyorsítása érdekében fizetett kenőpénzek egyértelműen a korrumpált fél egyéni érdekeit szolgálják. A közbeszerzési eljárások során a kormányzati vagy önkormányzati intézmények által alkalmazott korrupciós technikák széles tárháza azt a célt szolgálja, hogy egy adott cég nyerje meg a beszerzést, mert abból a beszerzőnek egyéni és/vagy párthoz főződő haszna származik. Az egyik legsúlyosabb probléma, amikor a közbeszerzési törvényben foglalt kiskapuk alkalmazásával közbeszerzési eljárás lefolytatása nélkül köttetnek állami és önkormányzati szerződések.

Az üzleti szektoron belüli korrupciós mechanizmusokat elsősorban a szektor struktúrája határozza meg. A kevés tőkével rendelkező kis-és középvállalkozásokra főleg a megélhetési korrupció a jellemző, ennek legtipikusabb előfordulási formái a fekete foglalkoztatás, adócsalás, fiktív számlázás, megrendelések utáni visszafizetések, kartell megállapodások. A nagyobb cégek esetében a korrupció célja általában a cég profitjának növelése (tisztelegtelen piaci magatartás, kartell megállapodások, adóoptimalizálás) vagy a cég dolgozójának egyéni haszonszerzése. A nagyvállalatok körében a tisztán üzleti tranzakciók során a beszerzők egyéni műveletei és a kartell megállapodások jelentik a fő korrupciós kockázatokat. A Pricewaterhouse Coopers által, a nagyvállalatok körében két évente készített „Globális gazdasági bűnözés” felmérés 2007-es adatai szerint a vizsgált két év alatt a hazai vállalatok közel kétharmada (62%-a) vált súlyos gazdasági bűncselekmény áldozatává. A leggyakoribb visszaélésfajták a lopás és hűtlen kezelés (48%), a szellemi tulajdonnal kapcsolatos (26%) bűncselekmények, valamint a korrupció és megvesztegetés (17%) voltak. A visszaélések okozta veszteségeket a válaszadók

¹³² <http://www.origo.hu/itthon/20091117-transparency-international-kozepesen-korrump-orszag-vagyunk.html>

összesen 3,9 milliárd forintra becsülték, ami cégenként 62 millió forint veszteséget jelent két év alatt.¹³³

A magyarországi üzleti kultúra nem a tiszta versenyt helyezi középpontba, aminek csak részben oka a politikai elit finanszírozási problémáiból adódó üzleti környezet. További nehézséget jelent az, hogy az igazságszolgáltatás lassan működik és a joggyakorlat nem kiszámítható. A megbüntetett cégek nem esnek rossz megítélés alá, a kartellezést pedig sokan egyáltalán nem tartják etikátlan magatartásnak.

Az Európai Unió strukturális alapjainak elosztási rendjét vizsgálva a források elosztási rendszere megfelel az uniós normáknak, és nagyrészt kivédi a korrupciós helyzeteket. A kifejezetten gazdaságfejlesztésre szánt források elosztása és felhasználása tekintetében vethető fel korrupció gyanúja. A Regionális Fejlesztési Tanácsok politikai alkuk alapján megyékre osztják le a nyertes pályázatok számát. Amennyiben a gazdaságfejlesztési programokon nem induló cégek pályázatoktól való távolmaradásának okait vizsgáljuk, kiderül, hogy amíg a kis-és középvállalkozások esetében a magasnak számító önrész, addig a nagyobb cégeknél a bonyolult pályázati rend és a korrupció jelentik a visszatartó erőt. Ha a pályázati döntések ilyen módon valóban befolyásolhatók, előfordulhat, hogy a sikerdíjakért dolgozó pályázatiíró/tanácsadó cégek tanácsadói díjuk egy részét a döntéshozásban részt vevő személyeknek juttatják vissza.

Elsősorban a nem megfelelő finanszírozási mechanizmus, és az önkormányzatok likviditási gondjai okozzák azt a – tiszta és átlátható verseny szellemével ellentétes – jelenséget, hogy az önkormányzatok fejlesztési forrásokra egy adott cég segítségével nyújtanak be pályázatot. Közműfejlesztésekkel foglalkozó cégek esetében tipikus jelenség, hogy megkeresik a helyi önkormányzatot azzal, hogy szívesen biztosítják a projekthez szükséges önrészt, amennyiben az adott cég végezheti el a munkát. A folyamat mozgatórugója az üzleti cél, hogy el tudja adni a terméket a cég. Az ehhez szükséges feltételeket azáltal teremti meg, hogy ismeri a kiaknázható pályázatokat, ily módon nem garantálható, hogy a település valóban olyan célokra fordítja az erőforrásait, amelyekre a leginkább szüksége van, hanem privát üzleti szempontok alapján döntenek a köz ügyeiről.

Az engedélyezési eljárások során gyakori, hogy a helyi önkormányzat különböző feltételekhez köti az engedélyek kiadását. A feltételek szolgálhatják a helyi közösség érdekeit, egyes alvállalkozók teljesítésbe való bevonásának kötelezettségét, illetve az építkezésekkel kapcsolatos engedélyeket kiadó önkormányzati tisztségviselő magánérdekeit. A tipikusan helyi önkormányzatoknál előforduló korrupciós mechanizmus szerint a helyi közösség érdekét szem előtt tartva csak akkor adnak ki egy építési engedélyt, ha a beruházó extra szolgáltatásokat is teljesít, mint például díszburkolat építése.

A gazdaságvédelem hatékonyságának növelése kapcsán tovább erősödhet – esetenként politikai színezetet is kaphat – a jogalkotásra, a jogalkalmazásra, az állami

¹³³ <http://www.pwc.com/hu/hu/pressroom/feher-galleros-bunozes-magyarorszagon.jhtml>

felügyeleti és ellenőrző, valamint a bűnüldöző, igazságszolgáltatási szervekre nehezedő korrupciós nyomás, vagy illegitim protekcionista elbírálást kieroszakolni szándékozó törekvések hatása. Ezekkel is összefüggésben megjelenhetnek a nemzetközi korrupciós összefonódások.

Mindezek kezelésére nemzetközi korrupcióellenes küzdelemben veszünk részt, melynek során jelentős kísérletek történtek a korrupció által érintett nemzetállami és nemzetközi életviszonyok feltárására. A nemzetközi párbeszéd hatására alakulhatott ki az alábbi ajánlás, ami a korrupciót olyan cselekménynek tekinti, amely „az állami vagy magánszférában feladatot ellátó személyek köztisztviselői, privát alkalmazotti, független státusukat vagy más hasonló jellegű viszonyukkal kapcsolatos kötelezettségeiket azzal a céllal sértik meg, hogy saját maguk vagy mások számára jogtalan előnyt biztosítsanak”.

Az ajánlás a korrupciós cselekményekkel érintettek körébe sorolja:

- a belföldi illetve külföldi hivatalos személyeket, akik jogalkotói, vagy közigazgatási hatalommal rendelkező testületek tagjai,
- a privát üzleti élet szereplőit, legyenek azok akár egyéni vállalkozók, akár gazdasági társaságok alkalmazottai,
- a nemzetközi szervezetek alkalmazottait,
- a nemzetközi parlamentális testületek és szupranacionális szervezetek tagjait,
- a nemzetközi bíróságok tisztviselőit és bírait.

A felderített korrupciós esetek csupán kis hányadát képviselik a ténylegesen zajló korrupciós gyakorlatoknak, melyek többsége felderítetlen marad. A legjelentősebb kárértékű ügyek a gazdasági és az ehhez kapcsolódó korrupciós jellegű bűncselekményekből adódnak. A bűncselekmények elkövetői előre felkészülnek arra, hogy a bizonyítást megnehezítsék, lehetetlenné tegyék. A cselekmények elkövetésébe adótanácsadókat, szakértőket, ügyvédeket vonnak be. A gazdasági folyamataikat átláthatatlanná teszik, könyvelésüket, bizonylataikat eltüntetik, vagy azokat el sem készítik. A nyomozások alapját képező „gazdasági események” több éves időszakot ölelnek fel, sok személy és gazdasági társaság – akár százas nagyságrendben is – érintett a folyamatokban, amelynek egyenes következménye a büntetőeljárás lassú menete.

A pénzmosás

A szervezett bűnözés lételeme a profit, az anyagi értelemben vett hatalom. Az illegális tevékenységekből származó nyereség mellett jelentős jövedelemhez jutnak azokból a befektetésekből, melyeket a bűnös úton megszerzett pénzből fizettek, és amely befektetések már a legális üzleti életet érintik. A magas nyereséghezamból számos, különböző ágazatban lévő üzleti vállalkozáshoz tudnak pénzügyi támogatást nyújtani. Új bűncselekmény-kategóriák jönnek létre és egyre több, újabb és újabb elkövető csoport jelenik meg. Az illegális jövedelmekből keletkező hatalmas tőkekoncentráció egész nemzetgazdaságokat képes manipulálni, és a szervezett bűnözéstől függővé tenni. A '90-es évek elején 250-300 milliárd USD volt a bevételek szintje, a 2000-es évek elejére 590-1500

milliárd amerikai dollárra nőtt. A pénzmosás volumene a Föld összes országa egyesített GDP-jének 2-5%-át teszi ki.¹³⁴ Ennek a hatalmas pénzügyi háttérnek azonban hibája, hogy nincs mögötte valódi termelés, minek következtében az egész gazdaságra ható pozitív folyamatok elmaradnak. Helyette az illegális (másod) gazdaság és a legális gazdaság egyre növekvő összekapcsolódását figyelhetjük meg. A pénzmosás lehetővé teszi a bűnös úton megszerzett pénz szabad felhasználását. Ezáltal erősödik a szervezett bűnözés, és így kedvező folyamatok alakulnak ki a legális társadalmi rend egyensúlyának megbontására.

A pénzmosás módszereinek egyre kifinomultabb gyakorlata alakul ki. Ebben a folyamatban a központi szerepet továbbra is a hitelintézetek játsszák. Az egész világot átfogó hálót feszítettek ki az offshor -központok (eredetileg adóoptimalizálás céljára létrejött gazdasági társasági forma) által, mely a bankok és a társaságok által biztosított szabad játékteret használja ki. A pénzmosók a cégek adta mentsvárak védelmében, a szétszórt és álcázott tevékenységek sokoldalúsága mögé rejtőzve hatalmas vagyonokat keresnek. A legális gazdaságba pedig feltűnés nélkül és az országok határait átlépve lopakodnak be. Az utóbbi években számos országban hoztak olyan törvényeket, melyeknek segítségével a normális pénzügyi folyamatokon belül megoldhatónak látszott a pénzmosás elleni fellépés. A mindenfelé tevékenykedő „alvilági bankok” azonban kikerülik ezeket a jogi szabályozásokat, sikeresen kihasználják a fekete-piacok lehetőségeit az állam ellenőrzése alól kivont pénz-, illetve áruforgalom segítségével.

A pénzmosás az illegális – bűnözésből származó – pénzek „átalakításának” folyamata, melynek célja, hogy a vagyon eredete többé ne legyen mérhető, és azt a látszatot keltse, miszerint legálisan szerezték meg.

A legtöbb bűncselekmény elkövetése során keletkező bevétel készpénz formájában áll rendelkezésre. Az ilyen pénzek tulajdonosainak valamiképp meg kell szabadulniuk a jelentős mennyiségű törvénytelen módon megszerzett pénztől, valamilyen könnyebben kezelhető vagyonná kell azt átalakítaniuk. Ennek a legegyszerűbb technikai megoldása – amivel egyidejűleg a bűnös nyomokat is el lehet tüntetni – , hogy a pénzt be kell tenni a bankba, és folyószámlát¹³⁵ kell nyitni. Ha ez sikerül, akkor a jövőben már ez a zavaró tényező nem áll fenn, mivel a már megnyitott folyószámlát folyamatos befizetésekkel lehet

¹³⁴ Patrick Moulette: Money laundering: staying ahead of the latest trends In: Observer No. 220. April 2000. 28. o

¹³⁵ Az USA nyomozóhatóságai 1992-ben a „Green Ice” (zöld jég/a dollár alapszíne zöld) elnevezésű akció keretében az USA, Kolumbia, Olaszország és Spanyolország bankjaiban összesen mintegy 500 folyószámlát fagyasztottak be, mivel azokon a kábítószerek illegális termesztéséből, előállításából, csempészetéből és forgalmazásából származó pénzeket rejtettek el különböző kolumbiai pénzmosó cégek. Ezeket a pénzeket látszat-exporttevékenység ellenértékéért álcázták. A legalább négy érintett kolumbiai bank egyike volt a Corporacion Financiera del Valle, mely belföldön és külföldön egyaránt az államodóság kezelésével volt megbízva. A művelet során mintegy 200 személyt sikerült őrizetbe venni. Közöttük volt Rodrigo Polania Camargo, kolumbiai állampolgár is, aki a pénzmosásban foglalkoztatott banki alkalmazottak oktatását szervezte a kolumbiai bankfelügyeletnél, és akit éppen elfogásának időpontjában akartak felvenni egy kormányhivatalnoki kiképzésre, melynek témája a pénzmosás elleni fellépés volt. A kolumbiai szervezett bűnözésben Polania osztotta szét a megvesztegetésre szánt összegeket a hadsereg megvásárolt vezető tisztjei között.

Szendrei Ferenc: A pénzmosás. PhD értekezés, Pécs 2010. 250. o. http://doktori-iskola.law.pte.hu/files/tiny_mce/File/Vedes/szendrei/szendrei_ertekezes_muhely.pdf

táplálni, és onnan a „megtisztított” pénzt más célokra is fel lehet használni. Ez a készpénz – számlapénzzé alakításának folyamata.

Évekkel ezelőtt ez volt a pénzmosás problémájának egyszerű megoldása. A számlapénzen keresztül számos lehetősé nyílik meg a piszkos úton szerzett pénz további felhasználására, annak további álcázására és megtévesztő akciókban való alkalmazására. Manapság a korábbi egyszerű legalizálás folyamata kibővült az úgynevezett stratégiai befektetések által. A pénzmosás három alapvető fázisból áll.

Esőként a készpénz „becsempészését” kell elvégezni a legális pénzügyi folyamatokba. Ebben a szakaszban a megszerzett és rendelkezésre álló hatalmas mennyiségű készpénzt a pénzintézetek felhasználásával számlapénzzé alakítják, ami azt is jelenti, hogy a fizikailag létező és gyakorlatilag kezelhetetlen mennyiségű pénzből tiszta, elektronikusan kezelhető, és a világ bármely pontjára átutalható pénz keletkezik. Ebben a folyamatban a bűnöző szervezetek – befizetőként és gyakran elsődleges számlatulajdonosként – gyanú felett álló segítőköt alkalmaznak, akik az óriási összegeket kisebb részekre bontva fizetik be a pénzintézetekben. Ugyanebben a szakaszban gyakori, hogy a készpénzt kicsempézik abból az országból, ahol keletkezett és olyan országba viszik, ahol a pénzügyi- és banki szabályok szabadabbak. Ilyenek azok a szigetek, vagy országok, melyeket a szakirodalom csak nemes egyszerűséggel „adóparadicsomnak”, vagy „offshore-központnak” nevez. Az országhatárokon átcsempészett készpénzt a rendkívül együttműködő-készségű pénzintézetekben fizetik be, melynek következtében a bűnös úton szerzett jövedelem azonnal bekerült a nemzetközi pénzügyi rendszerbe.

A másik lehetőség, amellyel az illegális készpénztömeget a legális gazdaságban megkeresett bevételnek lehet megjeleníteni, az olyan vállalkozások alkalmazása, melyek jelentős pénzforgalmat képesek teljesíteni. Ilyenek például a vendéglátó-ipar különböző szintű üzemei¹³⁶, beleértve az éjszakai élet virágzó szórakozóhelyit éppúgy, mint az utcai virsli árusokat, lángos-sütődéket, vagy az elegáns kávéházakat, éttermeket. Ezek a vendéglátó egységek nyilvánosan és mindenki szeme láttára fizetik a beszerzéseiket piszkos készpénzzel, majd az üzemeltetés során már megtisztult pénzt legális bevételként fizetik be a bankokban lévő folyószámláikra.

¹³⁶ A szervezett bűnözés jelenlétét és kiterjedését felmérő budapesti rendőrségi felmérés már 2000-ben egyértelműen kimutatta, hogy a korábbi években felhalmozódott – bűnözésből származó – jövedelmekkel az alvilág bevonult a budapesti éjszakai életbe és jelentős helyet foglal el a nappali vendéglátásban is. Találkozhatunk olyan esettel is, amikor a magyar szervezett bűnözés szereplője a bevételek legalizálása érdekében Németország középső és északi részén – magyar feketemunkások foglalkoztatásával – utcai virsli árus és gyorsétkeztetési standok üzemeltetésébe fogott. Az orosznyelvű (orosz, ukrán, csecsen, stb.) maffia magyarországi behatolása idején – a '90-es évek elején – elsősorban a budapesti éjszakai élet „intézmény-rendszerét” vette célba nem is sikertelenül.

Több esetben bizonyítást nyer az is, hogy a bankok és a bűnöző csoportok szoros együttműködésben vannak a bűnözésből származó jövedelmek „eltüntetésében”, legalizálásában.¹³⁷

A pénzmosás és a bűnöző szervezetek általános támogatásában jelentős szerepet játszanak az ügyvédek, közjegyzők, könyvelők és könyvvizsgálók, adószakértők és adótanácsadók is. Az ő közreműködésük nélkül a bűnöző szervezetek léte, működése valószínűleg rendkívül megnehezülne.

Miután a bűnözésből származó jövedelmek bekerültek a nemzetközi pénzügyi körforgásba, teljesen alkalmassá váltak a vagyonok az országhatárokat átlépő, zavartalan mozgásra.¹³⁸ Az ilyen manipuláció alapvető célja, a pénz eredetének eltitkolása, ezen keresztül pedig a felderítés láncolatának szétzilálása. Ebben a folyamatban a technikai haladás rendkívüli lehetőségeket nyújt az elektronikus adatfeldolgozás által. A számítógépes átutalási rendszerek, a folyton változó számlaszámok, és a fantomcégek biztos jelei annak, hogy bűnszervezet pénzmosásával van dolgunk. A felderítés számára – ebben a tekintetben is – a folyamatos elemző-értékelő munka adhat olyan információkat, melyek alapján közelebb kerülhetünk a konspirált törvénysértések felderítéséhez, ez viszont nem képzelhető el magas színvonalú információszerzés nélkül.

Egy-egy átutalási manőver során a pénzügyi körfolyamatba bejutott, törvénytelen módszerekkel szerzett pénz összekeveredik azokkal a milliárdokkal, melyeket a bankok a világ minden táján naponta kezelnek. Csak a külföldi fizetőeszközökre vonatkozó (deviza) pénzügyi egyetlen gombnyomásra lehet több milliárd dollárt áthelyezni, és ezt a nap bármely időszakában elvégezhető.

A bűnszervezetek működésük közben igyekeznek szoros kapcsolatokat létesíteni az adott ország pénzügyi intézményeivel, a nemzetközi pénzügyi intézményrendszerével, annak pénzügyi managementjével és a hivatalos ellenőrző szervekkel. Ebbe a körbe tartoznak a nemzetközi befektetési és tőzsdei vállalkozások is. Ezekre a jól működő kapcsolatokra azért van szükségük, mert a pénzmosás életfontosságú művelet a tisztességes vállalkozó képének kialakítása felé vezető úton. A bűnszervezetek átstrukturálódásának ez egy olyan lényeges pontja, amelyet a felderítő és bűnüldöző szerveknek különös figyelemmel kell követni, ugyanis ha nem sikerül meggátolni a legalizált vagyonok képződését, a

¹³⁷ Az 1991-ben feltárt hatalmas bank-botrány talán a legnagyobb az utóbbi évtizedek pénzügyi történetében. Ennek keretében a Bank of Credit and Commerce (BCCI) – a világ egyik legnagyobb, magánkézben lévő bankja – ment tönkre egyetlen pillanat alatt, amikor a bűnöző szervezetek pénzét a hatóságok zárolták. Persze jóval nagyobb jelentőségűek számunkra a '90-es évek eleje óta folyamatosan bekövetkező és egyre nagyobb károkat okozó magyarországi bank-botrányok (Agrobank, Postabank és a Kereskedelmi- és Hitelbank).

¹³⁸ A különböző cégek világszerte kiterjedt hálózata egyre jobban nehezíti a szervezett gazdasági bűnözés felderítését. Az olasz hatóságok Giuseppe Lottusi ellen folytatott nyomozása bizonyította, hogy a 600 kilogramm kokain ellenértékét képviselő készpénzt teherautóval vitték Milánóba, majd onnan Svájcba, ahol azután már be lehetett fizetni és így átutalhatóvá vált. Ebben a folyamatban a bűnözők készpénzért értékpapírokat, ingatlanokat vásároltak, majd azok felhasználásával hajtották végre a pénzmosást. A nyomozás célszemélye a pénzmosáshoz felhasználta természetesen a La Manche csatornában lévő szigetek és a luxemburgi bankok, illetve pénzügyi rendszer kínálta lehetőségeket. A művelet végén a pénz egy Los Angeles-i pénzügyi intézetben kötött ki, ahonnan azt már zavartalanul lehetett egy panamai bankba utalni.

későbbiekben már a gazdasági élet „tisztes vállalkozójaként” köszönhetjük viszont. S ebben a pozíciójában más jóval nehezebb kapcsolatokat találni a bűnös vagyonhoz való kötődésre.

Manapság a birtoklás helyett a hitelintézetek, a pénzáttalással világszerte foglalkozó társaságok, a biztosító társaságok, a befektetési cégek, a kaszinók és egyéb pénzügyi szereplők esetében a kulcspozícióba való beépülés, korrupció, befolyásolás, a kölcsönös előnyök és a megtévesztés sokkal hatékonyabb eszköznek bizonyul mivel:

- ezeket a szektorokat sokkal szigorúbban ellenőrzik az illetékes hatóságok,
- az ilyen tevékenységek közérdeket szolgálnak és jelentős befektetést, valamint magas fokú technikai ismereteket igényelnek,
- így a lehető legnagyobb távolságot lehet tartani az illegális tevékenységektől.

A pénzmosás számára a bankok kínálta lehetőségek minden tekintetben csábítóak és a titoktartás szempontjából teljes mértékben megfelelnek a célnak. A bűnszervezetek és a bankok kapcsolata kölcsönös előnyökön alapul. A bankok nyeresége szorosan összefügg a rajtuk átfolyó pénz mennyiségével, amelyet bizonyos esetekben a szervezett bűnözés biztosít számukra. Vannak olyan, a bankrendszer perifériáján működő pénzintézetek, amelyek kimondottan bűnszervezetek tőkebázisán működnek. A nemzetközi szakirodalomban ilyenek a kínai eredetű Chop shop banking, az indiai eredetű Chiti banking, Hundi banking és a Havala banking, vagy az észak- és dél-amerikai kötődésű Stash house banking.

Mindezek közül az utóbbi években a latin etnikai csoportok kezében lévő Havala banking fejlődött a legtöbbet. A Havala banking szolgálja ki a bűnöző szervezetek, csoportok tagjait, illetve azok családját is. Gyakorlatilag a bűnöző szervezetek családi bankja. Az ügyfelek köre pedig az illegális migráció és emberkereskedelem erősödésével folyamatosan bővül.

Az alvilági bankokkal szemben támasztott követelmények sokban hasonlítanak a legális pénzintézetekéivel, csak itt a tévedések, hibák, valamint a „banktitok megsértése” végzetes következményekkel jár. A belső pénzmozgások és a pénzügyi tranzakciók alapvetően telefonon zajlanak, és a felek közösen kialakított kódokat használnak. Az alvilági bankok a pénzügy minden eszközét jól ismerik és szakmailag felkészültek. A határidős devizaügyletektől a leszámítolásig minden lehetőséget kihasználják a profit növelése és a bűnös tevékenység folytatása céljából.

A gazdasági bűnözéssel komolyan foglalkozó szakemberek számára az offshore cégek soha nem a gazdasági élet legális szereplőit jelentik. A La Manche csatornában lévő szigetek éppúgy számításba jönnek, mint a szabadság hazájának néhány államában lévő offshore-központok, ahol minden házmesternek, takarítónőnek és szobalánynak – persze igen szerény díjazás fejében – több olyan cég is van a nevében, melyek milliókat forgalmazznak.

Az offshore-központok jelentős segítséget nyújtanak a pénzmosás végrehajtásában. Biztosítják a névtelenséget, lehetőséget teremtenek a nehezen ellenőrizhető, vagy visszakövethetetlen számlák megnyitására és fenntartására, valamint bizonyos tekintetben a speciális üzletkötéseknél elengedhetetlen „bizalmi-kéz”, a treuhand funkcióját is képesek betölteni.

A nemzetközi gazdasági életben számos olyan „láthatatlan” holding létezik, melyeknek tagvállalatai egymástól jogilag ugyan függetlenek, de mindegyik ugyanannak a bűnöző szervezetnek a tulajdona. Ebben a szférában rendkívül gyakori a szolgáltatói üzletágban lévő cégek szoros egymásra épülése. Az ingatlanpiaci jelenlét az alaphelyzet, ebből szinte egyenesen következik a szórakoztató-ipar, éjszakai élet, a vendéglátó-ipar, a szálloda ipar, utazási irodák láncolata.

Ugyanebbe a pénzmosási eszközrendszerbe tartoznak a különböző befektetési társaságok¹³⁹, a különböző kereskedelmi társaságok, kisebb-nagyobb hitelintézetek és biztosító társaságok. A nemzetközi értékpapír-kereskedelem résztvevői között is számos olyan bróker cég van, melyek a bűnözők pénzének tisztára mosásán fáradoznak, de ebbe a sorba illeszkednek a pénzváltóhelyek is.

Különös jelentősége van a pénzmosás rendszerében a szerencsejáték-iparnak. Ebben az iparágban a lehetőségek széles skálája áll rendelkezésre, hogy a bűnözésből származó jövedelmeket legálissá tegyék. A legegyszerűbb az, hogy valaki bemegy a kaszinóba, és egy meghatározott összegért zsetonokat vásárol. Esetleg egyet játszik is, majd kifelé menet visszaváltja a zsetonokat, és kész is van a művelet. Egy másik jól ismert lehetőség az, hogy az adós és a hitelező egy játékteremben játszanak. Az előre beépített krupiénál az adós elveszti azt az összeget, amivel tartozik, majd a hitelező ugyanezt „véletlenül” megnyeri.

A pénzmosásának persze rengeteg módja van azokon kívül is, amiket itt nem említettünk. A lényeg azonban nem változik, a bűnözésből származó jövedelmek eredetének eltitkolása a cél. Ebben az arany (nemesfém) és drágakő kereskedelem, a műtárgy és műkincs kereskedelem is igen jelentős szerepet játszik. A magyarországi „lakás-mafia” tevékenysége is a pénzszerzésnek és a pénzmosásnak egy fajtája.

Összefoglalva a pénzügyi szektor leginkább fenyegető kizsákmányolási formájának az látszik, mely kombinálja a hitel- vagy pénzügyi intézeteket a javakkal, rosszabb esetben szolgáltatásokkal kereskedő jogi személy fedésével, mivel ebben az esetben könnyebb belépni a szürke zónába, ahol a kölcsönös előnyöket és a félrevezetést nehéz megkülönböztetni.

A gazdasági bűnözés

A pénzmosás jelenségét ismertető előző fejezetben több kapcsolódási pontra is rávilágítottunk a gazdasági bűnözés érdekszférájában helyezkedik el. Ezekből már előre

¹³⁹ A 2003-ban kirobbantott Kereskedelmi és Hitelbank befektetési cége körüli botrány.

körvonalazhatóak a gazdasági bűnözés egyes szegmensei. A valós helyzet azonban nem ennyire sematikus, az egyik legösszetettebb és legbonyolultabb működési mechanizmusokat hordozó profitszerzési módról van szó. Éppen ezért elsősorban meg kell ismernünk a jelenség kialakulásának kezdeti állapotát, majd ezt követően a feketegazdaság megjelenésének körülményeit – amelyben kifejlődik, és időről időre megújul –, a társadalomra és az államra gyakorolt torzító hatásait.

A gazdasági bűnözés gyökerei a fehérgalléros bűnözésből táplálkoznak, és az idő előrehaladtával annak alapjain fejlődtek tovább. A fehérgalléros bűnözésre vonatkozó ismeretek „ősforrásának” tekinthető amerikai kriminológiában általánosságban e körbe sorolnak minden olyan törvénysértést, amelyet egy személy, vagy egy csoport követ el, egyébként megbecsült és törvényes foglalkozása, vagy üzleti tevékenysége során. (Adler, Mueller, Laufer, 2002.) A főként szociológiai megközelítéseket alkalmazó USA-beli kriminológusok úgy vélik, hogy a vizsgált bűncselekmény csoporton belül csak igen nehezen választhatók el az egyénhez kapcsolódó (a személy büntetőjogi felelősségi körébe tartozó) és az úgynevezett „társasági” bűncselekmények, amelyeknek elkövetője csak jogi személy lehet.

A fehérgalléros bűnözés fogalmi elemeit tekintve megállapítható, hogy azon belül megtalálhatók a hagyományos gazdasági bűnözés elemei (tényállásai), amelyeket mintegy kiegészítenek a más bűncselekményi csoportokba sorolt egyes jogsértések. Ilyen módon a hivatkozott szerzők a fehérgalléros bűnözés kategóriájában 8 bűncselekményi fogalomosztályt különböztetnek meg:

- értékpapírokkal kapcsolatos bűncselekmények,
- csalárd csőd,
- kormányzatot megkárosító csalás,
- fogyasztók megtévesztése,
- biztosítási csalás,
- adócsalás,
- vesztegetés, gazdasági és politikai korrupció,
- bennfentes kapcsolatokra épülő csalás.

A fehérgalléros bűnözés hazai kutatásai az e körben elkövetett bűncselekmények csoportosításakor, azoknak a gazdasági életben való megjelenési területeire koncentráltak. Az empirikus kutatások tapasztalatai szerint e bűncselekmények leggyakrabban:

- a privatizációval,
- a bankrendszer átalakulásával kapcsolatban,
- az úgynevezett piramisjátékokkal elkövetett csalásokban,
- az adókonszolidációval,
- az önkormányzati rendszer kiépülésével létrejött összefonódások körében fordultak elő. (Kránitz, 2001.)

Az elmúlt két év során a PricewaterhouseCoopers legfrissebb tanulmánya szerint a hazai vállalatok közel kétharmada (62%-a) vált súlyos gazdasági bűncselekmény áldozatává. Az érintett vállalatok száma két év alatt drasztikusan, két és félszeresére nőtt és ezzel jócskán megelőzi a közép-kelet európai (50%) valamint a világot (43%). A magyar cégek ellen átlagosan 8,9 alkalommal követtek el gazdasági bűncselekményt a vizsgált időszakban. A leggyakoribb visszaéléstípusok a lopás és a hűtlen kezelés (a vállalatok 48%-ánál), valamint a szellemi tulajdonnal kapcsolatos bűncselekmények (26%), illetve a korrupció és megvesztegetés (17%) voltak. Magyarországon a lopás és hűtlen kezelés előfordulása jóval meghaladta a kelet- közép európai (33%) és a globális (30%) átlagot. A számadatokhoz annyit meg kell jegyezni, hogy a drasztikus eltérést valószínűleg befolyásolta, hogy a résztvevők között nagyobb arányban voltak kiskereskedelmi vállalatok, ahol nagy mennyiségű, sokszor nagy értékű könnyen mozdítható áru forog. Ezek természetesen jellegüknél fogva jobban vonzzák a lopás és hűtlen kezelés elkövetőit. Az említett visszaélések igen sokba kerültek a vállalatoknak. A 2008. év során közel 4 milliárd Ft veszteséget okoztak ezek a bűncselekmények, ebből mintegy 1,5 milliárd Ft lopás ill. hűtlen kezelés, 1,4 milliárd Ft korrupció és megvesztegetés, továbbá 185 millió szellemi tulajdonhoz kapcsolódó visszaélés. Az elmúlt két évben a cégek gazdasági bűncselekményekhez kapcsolódó vesztesége átlagosan 62 millió Ft volt.¹⁴⁰

A gazdasági bűnözés egyik leginkább virágzó területe az úgynevezett feketegazdaság. A közgazdaság tudomány a feketegazdaságot olyan jelenségként definiálja, amely a termelés és a forgalom körébe sorolható reálfolyamatokat ölel fel, amelyeket azonban, eltitkolnak, az államot illető közterhek megállapítására jogosult hatóságok (adó-, vám-, társadalombiztosítás stb.) elől, nem kerülnek számbavételre a nemzeti össztermék számításakor. Ez utóbbi tekintetben változást jelentett annak felismerése, hogy a feketegazdaság (káros hatásaival együtt) részben valódi produktív termelési folyamatokat jelent, ezért a nemzetközi és hazai gyakorlat is a GDP-nek ezt a részét becslés alapján beszámítja a nemzeti össztermékbe. 2006-ban a szürke- és feketegazdaság aránya a GDP 17-18%-a volt, ami 3700 milliárd forintot jelent. (Más becslések szerint elérheti a GDP 30%-át is.) A fejlett országokban 7-8%-ra teszik a szürke- és feketegazdaság részesedését, amelyet folyamatosan próbálnak tovább leszorítani. Gazdasági elemzők szerint évente 1000 milliárd forint adó- és járulékbévételtől esik el a költségvetés a szürke- és feketegazdaságban elillanó jövedelmek miatt, miközben a legálisan működő vállalkozások évente 500 milliárd forint társasági adót fizetnek.¹⁴¹

A társadalmi és gazdasági változásokat követően a meglévő – bár kétségtelenül kisebb terjedelmű – munkanélküliség az évek során nőtt. A posztmodern társadalmak fejlődésének egyik tapasztalata az, hogy a modernizáció és a gazdasági növekedés folyamán a növekedés és a munka egymással való viszonyukban negatív korrelációt

¹⁴⁰ Pricewaterhouse Coopers. 2007. <http://www.pwc.com/hu/hu/pressroom/feher-galleros-bunozes-magyarorszagon.jhtml>

¹⁴¹ Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium. 2007. 07. 09. <http://www.kim.gov.hu/tevekenyseg/tevekhirek/fgazd20070709.html>

mutatnak. Nagyobb növekedés főként a munka mennyiségének csökkenésével érhető el, melynek következménye a munkanélküliek számának állandósuló növekedése. Nálunk az utolérő modernizáció stádiumában a helyzetet az súlyosbítja, hogy a szétszakadt társadalom sokféle esélyegyenlőtlensége folytán a munkaerő egy jelentékeny hányadának szocializációs és képzettségi szintje nem felel meg az egyre hatékonyabb technológiákat alkalmazó termelés igényeinek.

Tapasztalható, hogy a termelési költségek csökkentésében érdekelt tőke az olcsó anyagokat és munkaerőt keresi, a képzetlen, éhbérért dolgozó munkaerővel olyan termelési mennyiségeket és olcsó árakat produkál, amely az ilyen típusú termelésre nem képes országokat illetve azok munkaerő piacát rendívilül hátrányos helyzetbe hozza. Ennek következményeként hazánkban egy időben jelentkeznek a korszerűtlen gazdasági szerkezetek és a termelő alapok gyors telephely-változtatásainak valamint az élő erővel takarékoság munkapiaci hatásai.

A betelepülő transznacionális vállalatok hálózatában létrejövő, – önmagukat szerencsésnek tudó – alkalmazkodásra képes cégek kivételével tönkremenésre ítélt kisvállalkozók létükért versengenek és megélhetésüket a feketefoglalkoztatottak szférájában igyekeznek majd biztosítani. Belátható időn belül bizonyosan nem válnak adófizetőkkel.

Viszonylag új jelenség a multinacionális cégek, különösen az áruházláncok nemzetállamokon belüli, egymás közötti árversenye. Ma még csak vélelmezhető, hogy ez a versengés sem kizárólag legitim eszközökkel folyik. Részben nyitott – de már előrelátható súlyos következményekkel fenyegető – probléma a hazai mezőgazdaság versenypozíciójának alakulása illetve versenyképességének megteremtése. A közelmúlt növény- és élelmiszer-egészségügyi botrányai azt jelzik, hogy ebben a versenyben bizonyosan előfordul az áru eredetének, kereskedelmi szempontból fontos jellemzőinek tömeges meghamisítása. Több jel is arra mutat, hogy számos követelményt tartalmazó, legális versenyfeltételeknek nem megfelelő hazai mezőgazdasági termékek a feketepiacon kelnek el.

A globalizáció – amelyet sokan a tőkés társaságok világversenyeként azonosítanak – sokkoló jelensége az ázsiai, de főként kínai eredetű árudömping, amely ma már a világpiac befolyásolására is képes. Már 10 éve nem csempészárak piaci telítettségéről, hanem olyan alig leküzdhető mértékű tőkebehatolásról van szó, amely a legális kereskedelem és gazdaság meghódítására készül. Nemzetközi elemzések szerint a rejtett gazdaság nagysága azokban az országokban dominánsabb, amelyekben magasabb az adóteher, gyengébb a törvényes biztonság, áthatóbb a korrupció, a munkanélküliség tartós és széles körű.

A feketegazdaság főbb területei a következők:

- cigaretta, üzemanyag csempészet, jövedéki adócsalás, regisztrációs adófizetés elkerülése,

- számla nélküli szolgáltatás, számlagyarak, áfa-csalás, jövedelemeltitkolás,
- fekete foglalkoztatás, járulékfizetés elkerülés,
- termékhamisítás, szellemi tulajdonjoggal szembeni jogsértések,
- fogyasztóvédelmi jogsértések.

Miközben a legális gazdasági életben a bevételek 80%-át is elérhetik a költségek, ez a szervezett bűnözés által űzött „iparágakban” alig éri el a 20%-ot. Az ilyen „előnyös” gazdasági helyzet minden lehetőséget megteremt arra, hogy a bűnöző szervezetek valódi és veszélyesen hatékony konkurenseként jelenjenek meg a legális gazdaságban, s azon keresztül a társadalom életének teljességében.

Az így kialakuló másod (árnyék) gazdaság azonban feltétlenül megköveteli a maga számára a másod (árnyék) hatalmi rendszer megteremtését és fenntartását. Az illegális másod-hatalmi struktúra pedig igen hatékonyan képes működni, ha a tőkeerős vállalkozó megvásárolja a nyomtatott és az elektronikus sajtó egy-egy fórumát a hozzá tartozó személyzettel – újságírókkal, riporterekkel –, akik majd a megfelelő időben és a megfelelő helyen a tulajdonosi érdekeket képviselik.

A harmadik világ országainak jelentős részében a bűnös úton keletkezett vagyon, tőke meghatározó szerepet játszik. Ez a helyzet elképesztő méreteket is ölthet. A leggyakrabban emlegetett példája ennek a kolumbiai „medelini-kartell” főnökének ajánlata, mely szerint, ha a legális kormány eltűri a kokaintermelést és a kokainexportot, akkor a kartell kifizeti Kolumbia teljes államadóságát. A dolognak két – külön-külön is érdekes – vonatkozása is felmerült. Az egyik az volt, hogy a kolumbiai kormány komolyan fontolóra vette az ajánlatot, a másik pedig az, hogy az ajánlatban a „készpénzben” kifejezés hangzott el szó szerint.

A fogyasztói oldalon legjobban érdekelt/érintett ország – az Amerikai Egyesült Államok – persze a politikai, gazdasági és katonai nyomásgyakorlás eszközeivel megakadályozta az egyezség megkötését, de az eset önmagáért beszél.

A gazdasági bűnözés segítségével a bűnöző szervezetek egyre mélyebben be tudnak épülni a legális társadalom életébe, ez által képesek megbontani annak belső egyensúlyát. Tekintettel arra, hogy a szervezett bűnözés csak igen ritkán – alapvetően csak véletlenül – támogatja az ipar fejlesztését, a szolgáltató ágazat túlsúlyba kerülhet, ami gazdasági szempontból egy ország számára rendkívül kedvezőtlen lehet. Magyarországon előfordult a '90-es évek elején, hogy az oroszajkú bűnöző szervezetek egyike, egy magyar televíziós személyiséggel közösen – 54 millió dollár készpénzért – privatizálta a Diósgyőri Gépgyár egyik részét. Ezt a gazdasági műveletet a hivatalos szervek csak később vették észre és csak jelentős ráfizetéssel tudták visszavásárolni a könnyűfegyver-gyártás egyik jelentős hazai bázisát.

Az illegális másod-gazdaság – sok minden más hatása mellett – azért is veszélyes, mert kivonja magát az állami adók és járulékok megfizetése alól és természetesen nem

veszi ki a részét a foglalkoztatottak szociális ellátásából sem. Miközben a bűnöző szervezetek aktív tagjai minden szolgáltatást igénybe vesznek – a jogalkotásra gyakorolt befolyásnak köszönhetően többnyire alanyi jogon –, addig a társadalom anyagi terheiből semmit sem vállalnak.

A szinte minden áru-kategóriára kiterjedő csempészettel szoros összefüggésben lévő feketepiac, vagy annak „magyar” megjelenési formái, a kínai, ukrán piacok teljesen egyértelműen és bizonyítottan a szervezett bűnözés pénzmosodái. Nem kell azt hinni, hogy a szervezett bűnözés a legális társadalomtól elkülönült jelenség. Szinte mindenki eljár a kínai piacra vásárolni, ha valamit olcsón akar megvenni, és vannak olyan cikkek, melyeket legjobban az ukrán-orosz piacon lehet megszerezni. Az, hogy Németországban a vietnámi maffia uralja az illegális cigaretta piacot, vagy az, hogy a nemzetközi pénzpiac szereplői között meghatározó helyen állnak a Kanadába, Újzéländra, Ausztráliába, illetve néhány európai országba települt orosz bűnszervezetek, nem újít vigaszt magyar helyzetre.

A hihetetlen mértékű vagyon, ami a bűnözésből származik, nem csak a kisemberek takarékosági törekvéseinek tud eleget tenni, de képes arra is, hogy a gazdasági, és politikai élet magas pozícióban lévő szereplőinek hatalom és gazdagság iránti vágyának is megfeleljen. A legális gazdaság mellett párhuzamban jelen lévő fekete monetáris hatalom olyan helyzetet képes előidézni, melyben a lényegesen olcsóbb és hatalmas mennyiségű „fekete pénz” kiszoríthatja a pénzpiacról a drága és korlátozott mennyiségű legális pénzeket. Ezen keresztül kedvezőtlen és bizonyos értelemben ellenőrizhetetlen hatást gyakorolhat a bűnözés a legális társadalom életében olyan fontos kamatpolitikára is. Ez a folyama vezet azután az állam fizetési mérlegének zavarához, az ország import-függőségéhez. A hatalmas tőke-háttérrel rendelkező külföldi magánbefektetők mögött – ez a nemzetközi szakirodalom felmérései szerint is nagy biztonsággal állítható – a nemzetközi szervezett bűnözés áll.

A technológia fejlődése és a „high-tech” bűnözés

A technológia egyre inkább a szervezett bűnözés legfontosabb elősegítője. Olyan új típusú csalások jelentek meg az utóbbi években, mint a bankkártyák adatainak leolvasása, valamint az olyan tradicionális bűncselekmények tudtak megújulni, mint a pénzmosás és a kábítószer-kereskedelem. A gyermekpornográfiát ábrázoló anyagok terjesztése és a prostitúció is a technikai fejlődésnek köszönhetően szélesebb piacon erősödött, tökéletesedett tovább. Az internetnek különösen jelentős hatása volt a bűnözésre.

Az utóbbi két évtized technológiai fejlesztései, a számítógépek elterjedése, a világháló közvetlen elérhetősége és használata, a legmodernebb eszközök legális beszerezhetősége a bűnöző csoportok, szervezetek tevékenységét segítették elő a ráfordított anyagi eszközök többszörös megtérülésének reményében. Így egyre nagyobb teret nyert az internet bűnözésben betöltött szerepe is.

A napjainkban tipikusnak nevezhető cselekmények a tiltott pornográf felvétellel való visszaélés, a számítástechnikai rendszer és adatok elleni bűncselekmények, a csalások

különböző formái, kiemelten a pénzügyi-vállalati szektor sérelmére elkövetett pénzügyi csalások, illetve adatlopások, valamint az Interneten keresztüli „árverések”, aukciók, továbbá a szerzői (vagy ahhoz kapcsolódó) jogok megsértése.

A bankjegyhamisításban például eddig ugyanazt az ofszet litográfiai nyomtatási módot használták, mint a bankjegyeket jogszerűen előállító legtöbb üzemben. Ez a módszer egy képzett nyomdász technikai hozzáértését igényli, továbbá drága gépek szükségessége hozzá, ami hatékonyan korlátozta azok számát, akik képesek bankjegyet hamisítani. A litográfiai nyomtatással létrehozott hamis bankjegyektől a módszer egyre inkább a számítógépek és szkennerek használata felé tolódott el, így téve lehetővé egyre több alkalmi próbálkozónak, illetve bünszervezeteknek, hogy részt vegyenek ebben a tevékenységben. Utóbbiak nagy mennyiségű bankjegyet hamisítanak eladásra, kereskedelmi áruként és más bűncselekmények finanszírozására.

Az Interneten elkövethető bűncselekményeket két csoportra oszthatjuk. Az első kategóriába az Internet, mint hálózat ellen megvalósuló bűncselekmények, a másikba pedig az Interneten megvalósuló jogtalan cselekmények tartoznak. Internetes bűncselekményeken szűk értelemben egyedül az Interneten megvalósuló számítástechnikai rendszer és a számítástechnikai adatok hozzáférhetősége, sérthetlensége és a titkossága elleni bűncselekményeket kell érteni. Tágabb értelemben ide tartoznak azok a bűncselekmények, ahol az Internet mint a bűncselekmény eszköze jelenik meg, ide nem értve a szoftverlopást, a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése bűncselekményt, valamint a tiltott pornográf felvételekkel kapcsolatos bűncselekményeket.

Meg kell említeni ezenkívül a terrorista, és extrémista jellegű cselekmények elszaporodását is. A fentiekén túl azonban szinte bármilyen „hagyományos” bűncselekmény elkövethető számítástechnikai eszköz és hálózat felhasználásával (pl. rágalmozás, kerítés stb.).

Hozzávetőleg a XXI. század kezdetétől számíthatjuk azt az időszakot, amikor az „öncélú” számítástechnikai bűnözést („hacker-típusú”) felváltották, kiszorították az anyagi haszonszerzés céljából elkövetett jogellenes cselekmények. A bűncselekményeket ma már túlnyomórészt az azonnali (pl. Internetes aukción csalás) vagy későbbi (adat-, illetve hozzáférési jogosultságlopás) haszonszerzési szándék generálja.

A legjellemzőbb számítástechnikai bűncselekmény-típusok:

- személyes adatok megszerzése, jogellenes felhasználása („identitáslopás”),
- szexuális bűncselekmények (pedofília, kerítés),
- pénzügyi adatok megszerzése, jogellenes felhasználása („phishing”),
- ún. „zombi” számítógép hálózatok létrehozása (Botnet)
- pénzügyi tranzakciók, adásvételek,
- üzleti-termelési titkok, ipari kémkedés,
- cyber-terrorizmus területén fordulhatnak elő.

Az internet által kínált információs és kommunikációtechnológiai előnyök különösen hasznosak a szervezett bűnözés számára. Az olyan csúcstechnikai jelenségek, mint a hackelés és a crackelés köré épült „digitális kultúrák” tökéletesek a támogatásra, a kapcsolattartásra, a toborzásra, a tanácsadásra és az ügyfélszerzésre. A bűnszervezetek, és tagjaik közötti kommunikációnak teljesen titkosnak kell lenni annak érdekében, hogy megnehezítsék a hírszerzők beépülését, információszerzését. Konspirálniuk szükséges annak érdekében, nehogy a hírszerző szervek előzetesen értesülést szerezzenek a terveikről, illetve bizonyítékot gyűjtsenek az elkövetéssel kapcsolatban. A viselkedésük, azonban az élethelyzeteknek megfelelően változik. Amennyiben biztonságos és érdekeiket szolgálja, használják a technológia vívmányait, amennyiben viszont veszélyeztetve érzik magukat, kerülnek az elektronikus kommunikációt (pl. kábítószer bűnözésből élő csoportok) és egyéb digitálisan ellenőrizhető megoldásokat. Amennyiben a személyes kontaktust részesítik előnyben, a felderítő szerveknek is lehetőségük van a jól bevált humán hírszerzési technikákhoz visszanyúlni. Ebből is érzékelhető, hogy a kor felderítő tevékenységének valamennyi felderítő eljárás együttes alkalmazására kell képesnek lenni.

A szervezett bűnözői csoportok a kommunikáció gyors és biztonságos formáira támaszkodnak. Az e-mail, az internetes chatszobák és üzenetküldő szolgáltatások új lehetőségként jelennek meg csakúgy, mint a webes alapú vagy kliensszerveren futó levelezési szolgáltatás, honlapok és a különféle fórumok. Mindezek gyors kommunikációt biztosítanak, mely titkosító eszközökkel kombinálva eddig soha nem tapasztalt biztonságot nyújt a tárolt és cserélt adataik számára. Ma már elérhető az ingyenes, webes alapú, titkosított e-mail. A fejlett kommunikációs hálózatok és az informatika alapos ismerete lehetővé teszi a bűnszervezetek számára, hogy jogszerű és bűnös tevékenységeiket leplezve, jól szervezett módon működtessék. A szervezett bűnözés általában gyorsabban képes alkalmazkodni a technológia változásaihoz, rugalmasabban fejleszti technikai szakértelmét, mint a törvényes szektor, a hírszerzés vagy a bűnüldözés.

Manapság azonban már nem kell számítógépes szakembernek lenni ahhoz, hogy valaki névtelenül böngésszen az Interneten. Vannak olyan ingyenesen elérhető szoftverek, amelyek titkosítási technikákat kínálnak. Ahhoz már valamivel több informatikai tudás szükséges, hogy valaki elrejthesse IP-címét a kíváncsi szemek elől. Sőt vannak olyan a gyermekpornográfiában érintett közösségek, ahol résztvevők egymást tanítják olyan ismeretekre, amelyek segítségével képesek névtelenül internetezni.

A szakértők által egyszerűen csak kibermaffiának nevezett szervezett bűnözés napjainkban a bűncselekmények széles tárházát képes elkövetni a világhálón, legyen szó zsarolásról, védelmi pénz behajtásáról, csalásról vagy lopásról. A magányos hackerek helyét lassan átveszik a szervezett kiberbűnbandák, azonban a szobák magányában egyedül üldögélő és dolgozó hackerek kora még koránt sincs leáldozóban. Csupán arról van szó, hogy a nemzetközi szervezett bűnözés felismerte az internetben rejlő lehetőségeket és a bűnözők összefogtak egymással. A hagyományos értelemben vett hackerbűncselekmények száma az elmúlt két esztendőben csökkent.

A változásra reagálva a McAfee számítógépes biztonsági cég megbízást adott egy ciberbűnözésről szóló átfogó tanulmány elkészítésére. A tanulmány szerint tavaly robbanásszerűen megnőtt az úgynevezett phishing (adathalás)-támadások száma, ezenkívül számos jel utal arra is, hogy a cibermaffia egyre gyakrabban alkalmaz úgynevezett bot-neteket. Ez 20–30 ezer illegálisan egy hálózatba kötött számítógéprendszer jelent, amit általában cégek honlapjainak megtámadására vagy vállalatok zsarolására használnak fel. Amíg a McAfee két évvel ezelőtt még csak körülbelül havi 300 cibervertegetést regisztrált, addig mára ez a szám 900–1000-re emelkedett. Ezeknek a többsége bot-netekhez köthető.

A brit Nemzeti Hi-Tech Bűnözők Elleni Egység (NHTCU) tagjai munkájuk során bizonyítékokat találtak arra vonatkozóan, hogy az európai szervezett bűnözés hackereket keres számítógépes támadások végrehajtására. Fontos megjegyezni, hogy ezek a személyek nem lépnek a bűnszervezet tagjainak sorába, tevékenységüket „megbízások” alapon végzik, a kapcsolat csak a konkrét cselekmény elkövetésének időszakára alakul ki. Az NHTCU jelentése szerint a svédországi, lettországi és oroszországi cyber-bűnöző bandák világszerte akciókat szerveznek. Ilyen támadások áldozatai voltak nemrég brit könyvelők, valamint ausztrál és japán cégek is. Van olyan IT bűnöző aki szabályosan bérbé ad óriási bot-neteket, annak, aki a legtöbbet ajánlja értük, ezeket pedig a szervezett bűnözés arra használja fel, hogy megszarolja a kiszemelt célpontokat. Jó példa erre Peter Wihte, aki "iss" fedőnév alatt tevékenykedett és 28 ezer dollárért kínált egy bot-netet a cyber-maffia számára. Az ilyen lehetőségek egyre közelebb kerülnek a korlátlan anyagi lehetőségekkel nem rendelkező bűnözők számára is, ugyanis egy ilyen bot-net már óránként pár száz fontért is kibérelhető. A szervezett bűnözés ezenkívül a hackereket és az úgynevezett script-kiddieket, vagyis fiatal, a szárnyaikat bontogató hackerpalántákat használ fel a céljaira Nagy-Britanniában, Hollandiában, Franciaországban és Olaszországban. De ide vehető Németország is, ahol a Liquid FX nevű csoport arra használta a fiatal hackerpalánták képességeit, hogy a segítségükkel támadható hálózatokat derítsen fel. A bot-neteket ráadásul a bűnözők egyre gyakrabban használják ipari kémkedésre és más gazdasági bűncselekmények elkövetésére is.

A társadalmak egyre jobban függenek a technikától, így a szervezett bűnözés mindig talál majd új és jövedelmező üzleti lehetőségeket, és kihasználja majd az emberi gyengeségeket az elégtelen biztonsági jellemzőkkel bíró rendszerek támadásával. A hitelkártyák használatával elkövetett gazdasági és pénzügyi csalásokat elősegíti a technikai fejlődés, ez tovább gyorsul majd, tekintettel az elektronikus fizetési rendszereket használók egyre nagyobb számára.

A szervezett bűnözés számára egyre nagyobb fontossággal bír a technika, de ugyanolyan fontossá vált a hírszerzés és a bűnüldözés számára a szervezett bűnözés EU-s szintű fenyegetésének csökkentése terén. A legnagyobb veszélyt az jelenti, hogy a törvényhozás lassan reagál a kifejlődő új technológiára, így bizonyos technológiákat használó cselekmények már kívül esnek a jelenlegi jogszabályi háttér keretein.